Jules Verne eserleri koleksiyonu

JULES VERNE

CENUP YILDIZI

Çeviren

FERİD NAMIK HANSOY

Cenup Yıldızı

Jules Verne

İnkilap Yayınevi (2013)

Derecelendirme: ★★★★☆

Etiketler: Roman

24 Mart 2005 Jules Verne'in ölümünün yüzüncü yılı. Bu günle ilişkili olarak tüm dünyada, özellikle Fransa'da çeşitli etkinlikler düzenleniyor; gazete ve dergilerde incelemeler ve söyleşiler yayınlanıyor.

Jules Verne Türkiye'de de yüzyıldan fazla bir süredir en çok okunan yazarlardan biri. Yapıtlarının tam ya da "çocuklar için" kısaltılmış çevirileri tekrar tekrar basılıyor. İnkılâp Kitabevi'nin altmış yıldır "Jules Verne Külliyatı" adı altında sürdürdüğü egemenliğe son yıllarda "Jules Verne Kitaplığı" dizisiyle İthaki Yayınevi de ortak oldu.

Bununla birlikte, başka ülkelerde bulunan çeşitli "Jules Verne'i Sevenler" derneklerinden Türkiye'de bir tane bile yok. Sonuçta Mart 2005 etkinliklerine Türkiye'nin — bilebildiğimiz kadarıyla Sevin Okyay'ın *Bilim ve Ütopya* dergisinde yayınlanan yazısı dışında — bir katkısını göremiyoruz. Oysa en azından posta idaremiz — kimi küçük Afrika ülkelerinin bile yaptığı gibi — bir "Jules Verne Hatıra Pulları Serisi" çıkarabilir, üstelik Verne'in yanısıra onun yapıtlarını Türkçe'ye ilk çeviren A. İhsan Tokgöz ile belki dünyada tek başına en çok Verne çevirisi yapmış olan Ferid Namık Hansoy'u da anıp yeni kuşaklara

tanıtabilirdi.

Ferid Namık Hansoy (1908-1979), Jules Verne'in yapıtlarını çevirmeye 1940'larda başladı. 1970'lere kadar Verne'in yaklaşık elli yapıtını Türkçe'ye kazandırdı. Bunların kırk biri, elli dört kitaplık "Olağanüstü Geziler" dizisindendir.

Hansoy'un *L'Étoile du sud* çevirisi *Cenup Yıldızı*'nı Jules Verne konusunda uluslararası ağın en kapsamlı ve saygın sitesi olan "Zvi Har'El'in Jules Verne Koleksiyonu"na katarken amacımızın Türkçe bir metin sunmaktan çok, Verne'i ve Hansoy'u selamlamak ve edebiyat tarihimize bir belge bırakmak olduğunu belirtelim.

Tahminen 1947 ya da 1948'de İnkılâp Kitabevi tarafından yayınlanmış olan ve üç-beş zorunlu düzeltme dışında hiç dokunmadığımız bu çevirinin dili ve Hansoy'un kendine özgü üslubu, elbette genç okurlara oldukça yabancı gelecektir.

Ferid Namık Hansoy'un Verne çevirileri genel olarak tamdır. "Genel olarak" diyoruz, çünkü kimi kitaplardaki uzun tasvirleri Hansoy yer yer "mealen" aktarmayı yeğlemiştir. *Cenup Yıldızı* için de aynı durum söz konusudur. Ayrıca *Cenup Yıldızı*'nın çevirisinde bölüm başlıkları verilmediği gibi Verne'in açıklayıcı dipnotlarından da yalnızca bir tanesi alınmıştır. Bu çevirmenden mi yoksa yayıncıdan mı kaynaklanıyor bilemiyoruz.

Cenup Yıldızı'nın Hansoy çevirisinde yer almayan bölüm başlıkları şöyledir:

1. Şu Fransızlar Çok Acaip!
2. Elmas Sahasına Doğru
3. Sevgiyle Verilen Fen Dersleri
4. Vandergaart-Kopje
5. İlk Teşebbüs
6. Kampın Âdetleri

7. Göçük
8. Büyük Tecrübe
9. Bir Sürpriz
10. John Watkins'in Derin Düşünceleri
11. Cenup Yıldızı
12. Hareket Hazırlıkları
13. Transvaal'i Geçiş
14. Limpopo'nun Kuzeyine Doğru
15. Bir Tertip
16. İhanet
17. Afrika Usulü Engelli Yarış
18. Konuşan Bir Deve Kuşu
19. Muhteşem Bir Mağara
20. Dönüş
21. Zorbaların Adaleti
22. Yeni Bir Maden Türü
23. Hak Sahibinin Tebligatı
24. Toz Olan Yıldız

Cenup Yıldızı'nın özgün Fransızca basımında Benett tarafından yapılan 60 resim ve bir harita vardır. İnkılâp Kitabevi baskısında bu resimlerden yalnızca otuz ikisi kullanılmış, haritaya da yer verilmemiştir. Eksik resimleri ve haritayı bu sitedeki Fransızca metinde bulabilirsiniz.

Bir gün Türk Verneseverlerin oluşturacağı bir Jules Verne sitesinde buluşmak umuduyla! — *Nejat Bayramoğlu*

CENUP YILDIZI

Jules VERNE

Çeviren: Ferid Namık HANSOY

Jules Verne
eserleri koleksiyonu

İSTANBUL İnkilap Kitabevi, Ankara Caddesi No: 155

Yayına Hazırlayanın Notu

24 Mart 2005 Jules Verne'in ölümünün yüzüncü yılı. Bu günle ilişkili olarak tüm dünyada, özellikle Fransa'da çeşitli etkinlikler düzenleniyor; gazete ve dergilerde incelemeler ve söyleşiler yayınlanıyor.

Jules Verne Türkiye'de de yüzyıldan fazla bir süredir en çok okunan yazarlardan biri. Yapıtlarının tam ya da "çocuklar için" kısaltılmış çevirileri tekrar tekrar basılıyor. İnkılâp Kitabevi'nin altmış yıldır "Jules Verne Külliyatı" adı altında sürdürdüğü egemenliğe son yıllarda "Jules Verne Kitaplığı" dizisiyle İthaki Yayınevi de ortak oldu.

Bununla birlikte, başka ülkelerde bulunan çeşitli "Jules Verne'i Sevenler" derneklerinden Türkiye'de bir tane bile yok. Sonuçta Mart 2005 etkinliklerine Türkiye'nin — bilebildiğimiz kadarıyla Sevin Okyay'ın Bilim ve Ütopya dergisinde yayınlanan yazısı dışında — bir katkısını göremiyoruz. Oysa en azından posta idaremiz — kimi küçük Afrika ülkelerinin bile yaptığı gibi — bir "Jules Verne Hatıra Pulları Serisi" çıkarabilir, üstelik Verne'in yanısıra onun yapıtlarını Türkçe'ye ilk çeviren A. İhsan Tokgöz ile belki dünyada tek başına en çok Verne çevirisi yapmış olan Ferid Namık Hansoy'u da anıp yeni kuşaklara tanıtabilirdi.

Ferid Namık Hansoy (1908-1979), Jules Verne'in yapıtlarını çevirmeye 1940'larda başladı. 1970'lere kadar Verne'in yaklaşık elli yapıtını Türkçe'ye kazandırdı. Bunların kırk biri, elli dört kitaplık "Olağanüstü Geziler" dizisindendir.

Hansoy'un L'Étoile du sud çevirisi Cenup Yıldızı'nı Jules Verne konusunda uluslararası ağın en kapsamlı ve saygın sitesi olan "Zvi Har'El'in Jules Verne Koleksiyonu"na katarken amacımızın Türkçe bir metin sunmaktan çok, Verne'i ve Hansoy'u selamlamak ve edebiyat tarihimize bir belge bırakmak olduğunu belirtelim.

Tahminen 1947 ya da 1948'de İnkılâp Kitabevi tarafından yayınlanmış olan ve üç-beş zorunlu düzeltme dışında hiç dokunmadığımız bu çevirinin dili ve Hansoy'un kendine özgü üslubu, elbette genç okurlara oldukça yabancı gelecektir.

Ferid Namık Hansoy'un Verne çevirileri genel olarak tamdır. "Genel olarak" diyoruz, çünkü kimi kitaplardaki uzun tasvirleri Hansoy yer yer "mealen" aktarmayı yeğlemiştir. Cenup Yıldızı için de aynı durum söz konusudur. Ayrıca Cenup Yıldızı'nın çevirisinde bölüm başlıkları verilmediği gibi Verne'in açıklayıcı dipnotlarından da yalnızca bir tanesi alınmıştır. Bu çevirmenden mi yoksa yayıncıdan mı kaynaklanıyor bilemiyoruz.

Cenup Yıldızı'nın özgün Fransızca basımında Benett tarafından yapılan 60 resim ve bir harita vardır. İnkılâp Kitabevi baskısında bu resimlerden yalnızca otuz ikisi kullanılmış, haritaya da yer verilmemiştir. Eksik resimleri ve haritayı bu sitedeki Fransızca metinde bulabilirsiniz.

Bir gün Türk Verneseverlerin oluşturacağı bir Jules Verne sitesinde buluşmak umuduyla! — Nejat Bayramoğlu

I

Söyleyiniz, mösyö, sizi dinliyorum.

— Kızınız Mis Watkins'i hayat arkadaşı olmak üzere sizden istemekle şeref duyarım.
— Alice'i mi?
— Evet, efendim. Bu isteğim sizi hayrete düşürmüş gibi. Arzumun neden fevkalâde göründüğünü anlamakta biraz zorluk çekiyorsam da, bu hususta beni her halde mazur görürsünüz. Yirmi altı yaşındayım, ismim Cyprien Méré'dir. Politeknik mektebinden ikincilikle mezun olmuş bir maden mühendisiyim. Ailem, her ne kadar zengin değil ise de, saygı değer bir içtimaî mevkie sahiptir. Arzu buyurduğunuz takdirde, Cap'taki Fransız konsolosundan tahkikat yapabilirsiniz, Griqualand'da herkes gibi, sizin de gayet iyi tanıdığınız meşhur ve cür'etkâr avcı dostum Pharamond Barthès de bu hususta şahadet edebilir. Bendeniz burada Fen Akademisiyle Fransız hükümeti namına fennî bir vazife ile bulunuyorum. Geçen yıl, Auvergne'de, volkanik kayalıkların kimyevî teşekkülâtı üzerindeki çalışmalarım dolayısiyle, Enstitü'den Houdart mükâfatını aldım. Vaal elmas havzası hakkında yazmış olduğum hatıra notları hemen hemen bitmiş olmakla, bu eserimin ilim âlemi tarafından iyi karşılanacağını umuyorum. Vazifeden döndükten sonra, Paris'teki Maden Mektebine profesör muavini olarak tayin edileceğim. Hattâ Üniversite Caddesindeki bir apartmanın üçüncü katında bir daire de kiralamış bulunuyorum. Maaşım gelecek Ocak ayının birinci günü dört bin sekiz yüz franga çıkacaktır. Orası Peru değildir, bunu biliyorum; fakat, şahsî çalışmalarım, ekspertizler, akademi mükâfatları ve fennî mecmualardaki yazılarımla bu irat hemen hemen iki misli olacaktır. İlâve edeyim ki,

zevklerim çok mütevazidir; mes'ut olmak için bütün gayretimle çalışacağım. Kızınızı hayat arkadaşı olarak istemekle şeref duyarım, efendim.

Bu kısa nutkun kesin bir ifade ile söylenmesinden, Cyprien Méré'nin, her şeyde, hedefe dosdoğru varmak ve açık konuşmak itiyadında olduğunu anlamak gayet kolaydı.

Genç adamın yüzü, konuşma tarzının husule getirmiş olduğu iyi intibaı kat'iyen bozmuyordu. Bu yüz, kısa ve lüzumlu zamanlarını medenî hayatın zevklerine pek az tahsis edip daima yüksek fen tetkikatiyle meşgul olan bir delikanlının yüzü idi.

Alabros kesilmiş kestane rengindeki saçları kısa kesilmiş kumral sakalı, gri renkteki sade seyahat kostümü, içeri girerken, — muhatabının Anglo-Sakson tiplerinin, mutat kaygusuzlukla şapkasını başında tutmasına rağmen — bir iskemle üzerine terbiyeli bir hareketle koymuş olduğu hasır şapkası ile Cyprien Méré'nin ciddî bir adam olduğu anlaşılıyor; tatlı bakışlarından temiz bir kalbe ve yüksek bir vicdana sahip olduğu hissediliyordu.

Bu genç Fransız, sanki Birleşik Krallığın en koyu İngiliz olan kontluklarında uzun zaman yaşamış gibi, İngilizceyi çok mükemmel bir tarzda konuşuyordu. Bir cin testisinin ve bu alkollü içki ile yarıya kadar doldurulmuş bir bardağın karşısında olmak üzere, bir ağaç koltuğa kurulmuş, sol bacağını bir hasır tabure üzerine uzatmış, dirseğini yapısı kaba bir masanın köşesine dayamış olan Mister Watkins, uzun bir pipoyu çekerek delikanlıyı dinliyordu.

Bu adam, yelek ve kıravat olmaksızın, beyaz bir pantalon, mavi bezden kaba bir caket ve sarımtırak faniladan bir gömlek giymişti. Saçları aklaşmış olan başı üzerinde ebediyen oturmağa niyetli gibi görünen iri fötr şapkası altında, yuvarlak şekilde kırmızı ve enjeksiyon yapıldığını zannettirecek kadar şişkin bir çehre görünüyordu. Pek o kadar çekici olmıyan ve seyrek sakalı bulunan bu yüzde iki küçük gri göz nazarlara çarpıyor ve bu gözler sabrı ve

iyilikseverliği pek ihsas edemiyordu.

İnsan, Mister Watkins'i görünce, sol ayağını bezlere sarmak mecburiyetinde olmasından dolayı, onun nikristen fena halde ıstırap çektiğini anlıyabilirdi.

Sahne, hattı üstüvanın cenubunda 29'uncu arz derecesiyle, Paris meridiyenine göre 22'inci şarkî tul derecesi arasında, Oranj devletinin batı hududu üzerinde, İngiltere'nin Cap müstemlekesi şimalinde, Cenup Afrikasının ortasında bulunan Mister Watkins çiftliğinde geçiyordu. Oranj nehri sağ kenarının büyük Kalahari çölünün cenup hududunu teşkil ettiği bu diyarın eski haritalar üzerindeki ismi Griqua diyarı, on senedenberi de «Diamonds-Field», yani elmas memleketi olarak tanınmakta idi.

Bu diplomatça görüşmenin vuku bulduğu yer, bina dahilinin bazı teferruatındaki fakirlik dolayısiyle birkaç lüks mobilya ile süslenmiş bulunuyordu. Meselâ, zemin tamamiyle bastırılmış bir topraktan ibaretti; fakat bu toprak zemin, yer yer, kalın halılar ve kıymetli postlarla örtülmüştü. Her hangi bir renkli kâğıtla örtülmesine hiç lüzum görülmemiş olan duvarlarda, güzel bir asma saat, yapıları çeşitli silâhlar, çerçeveleri gayet hoş basma resimler bulunuyordu. Beyaz ağaçtan bir masanın yanında kadife örtülü bir kanape duruyor ve mutfak levazımı olarak her şeyin bulunduğu görülüyordu. Avrupa'dan getirtilmiş olan güzel ve rahat koltuklar, vaktiyle kendi elleriyle yontulmak suretiyle yapılmış eski bir kereveti tercih eden Mister Watkins'e boşu boşuna kollarını uzatıyorlardı. Bununla beraber, bazı kıymetli eşyaların gelişi güzel duruşu, bilhassa panter, leopar, zürafa postlarının bütün mobilye üzerine atılmış olarak karma karışık bir halde bulunması bu salona barbar bir ihtişam manzarası veriyordu.

Nihayet bir zemin katından ibaret olan binanın başka katları yoktu. Memleketin diğer bütün yapılarında olduğu gibi, bu bina da bir kısmı ahşap, diger kısmı kerpiç olmak üzere inşa edilmiş ve çatısına yapraklar döşenmişti.

Evin henüz yeni bitmiş olduğu görülüyordu. Bunu anlamak için de pencerelerin birinden başı dışarı çıkarıp sağa, sola bakmak, gitgide harap bir hale geldiği için terkedilmek mecburiyetinde kalınmış, beş, altı binayı görmek kâfi idi. Mister Watkins'e ait olan bu evler, biribiri ardından olmak üzere, zaman zaman inşa edilmiş, içinde oturulmuş ve sonra bırakılmıştı.

Bu evlerden en uzakta olanı çimenli toprakla çok basit şekilde yapılmıştı ki böyle bir yapı ancak kulübe ismine lâyık olabilirdi. İkinci ev, balçık toprağından, üçüncüsü hem toprak ve hem ağaçtan, dördüncüsü balçık ve tutyadan vücuda getirilmişti. Evlerin bu yapılış vaziyetinden, Mister Watkins'in sanayi işini gittikçe ilerletmekte olduğu görülüyordu.

Az çok yıkık bir hale gelmiş olan bütün bu binalar, Cenubî Afrika'nın bu bölgesindeki Oranj nehrinin başlıca iki kolu olan Vaal ve Modder'in birleştiği mevki yakınındaki küçük bir tepecik üzerinde bulunuyordu. Etrafta, gözün alabildiği kadar uzakta, cenup batıya ve şimale doğru ıssız ve çıplak bir ovadan başka bir şey görülmüyordu. Memleket dilinde söylendiği gibi, Veld denilen bu ova, kuru, çorak, tozlu, uzaktan uzağa seyrek otlar ve tek tük dikenli çalılıklarla nebatlı kızıl bir topraktan teşekkül etmişti. Ağaçların yokluğu bu hazin kantonun başlıca vasfı idi. Bu diyarda maden kömürünün hiç bulunmaması ve denizle olan münakalâtın ağır ve zor olması dolayısile yakacak maddelerinin yokluğuna ve ev işlerinin ihtiyacı için sürü hayvanların tezeklerinin yakılmasiyle iktifa olunmasına şaşılamazdı.

Manzarası hemen hemen acıklı olan bu yeknesak arazi üzerinde, çok yayvan ve suları pek az olan iki nehrin mecrası uzuyordu ki, bu nehirlerin bütün ova içinde neden uzamadığını anlamak biraz zordu.

Yalnız doğuya doğru, ufuk, Platberg ve Paardeberg gibi, iki dağın dantelli şekilleriyle kapanıyor ve kuvvetli bir bakışla, bu dağların eteklerinde dumanlar, tozlar, ya kulübe veyahut çadırlardan ibaret olan küçük beyaz noktalar ve bunların etrafında da hareket halinde olan bir takım mahlûkatın

kaynaşması görülebiliyordu.

Bu Veld'de, Du Toit's Pan, New-Rush ve belki hepsinden daha zengin olan Vandergaart-Kopje gibi, faaliyet halinde elmas madenleri işletmeleri bulunuyordu. Üstleri açık olup umumiyetle «dry-diggings» ismiyle anılan bu muhtelif madenler, 1870 yılındanberi elmas ve sair kıymetli taşların istihsali suretiyle, aşağı yukarı, dört yüz milyonluk bir kıymet temin etmişlerdi. Çevresi iki, üç kilometreden fazla tutan bu madenler bir saha dahilinde bulunuyorlardı. Dört İngiliz mili* kadar uzakta olan Watkins çiftliğinin pencerelerinden dürbünle bakılınca, bu madenler gayet iyî görülebiliyordu.

Çiftlik kelimesi, bu tesisat için kullanıldığı takdirde, hiç te yerinde olmıyan bir terim olurdu; zira çiftlik denilen bu tesisatın civarında, etrafında her hangi bir ziraat işini görmek imkânsızdı. Cenubî Afrika'nın bu mıntakasındaki bütün çiftçiler gibi Mister Watkins te nihayet bir çoban, koyun, keçi ve öküz sürülerinin sahibinden başka bir şey değildi.

Mister Watkins, Cyprien Méré'nin gayet terbiyeli ve çok açık isteğine henüz cevap vermemişti. En aşağı üç dakikalık zamanını düşünmeğe tahsis ettikten sonra, nihayet, ağzının bir köşesindeki piposunu eline almağa karar verdi ve bahis mevzuu olan mesele ile münasebeti oldukça uzak bulunan şu fikri ortaya attı:
— Havanın değişeceğini zannediyorum, azizim! Bacağım, sabahtanberi bu kadar sızlamamıştı!
Genç mühendis kaşlarını çattı, bir an başını çevirdi ve hoşnutsuzluğunu hiç belli etmemek için büyük bir gayret sarfetmeğe mecbur kaldı. Sarhoş adamın, içindeki içkiyi mütemadiyen boşaltmakta olduğu testiyi göstererek oldukça sert bir sesle.
— Bu cinden vaz geçmekle belki iyi yapmış olacaksınız, Mister Watkins! diye cevap verdi.
Çiftçi bağırdı:
— Cinden vaz geçmek mi? Cin, her hangi iyi bir insana fenalık mı yapmış?...

Evet, ben sizin ne demek istediğinizi biliyorum!... Siz bana şu doktorun reçetesini söyliyeceksiniz! Ne idi o doktorun ismi? Ha hatırladım, Abernethy idi galiba! Bu adam, hastasına: «Sıhhatte olmak ister misiniz? Günde bir şilin ile yaşayınız ve bu parayı şahsî bir çalışma ile kazanınız!» diyordu, değil mi? Bütün bu. sözler iyidir, hoştur amma, şu bizim yaşlanmış İngilteremizde, sıhhat ve afiyette olmak için, günde bir şilin ile yaşamak icap ediyorsa, o halde servet sahibi olmak neye yarar?... Bunlar, sizin gibi zeki ve bilgi sahibi bir insana yakışık almıyacak mânâsız sözlerdir, Mösyö Méré!... Rica ederim, bana artık bunlardan bahsetmeyiniz!... Görüyorsunuz ki, ben toprağa bir an evvel kavuşmağı istiyorum!... Benim hayatta iyi yemekten, iyi içmekten ve pipomu tüttürmekten başka bir zevkim, eğlencem kalmamıştır. Halbuki, siz benim bunlardan vaz geçmemi istiyorsunuz? Nasıl olur canım?

Cyprien açıkça cevap verdi:

— Bu husus beni alâkadar etmez, Mister Watkins. Ben size yalnız doğru olduğunu sandığım bir sıhhat kaidesini hatırlatıyorum! Müsaade buyurulursa, şimdi şu mevzuu bir tarafa bırakalım da, ziyaretimin esas maksadına dönelim, Mister Watkins.

Biraz evvel uzun uzadıya konuşmuş olan Mister Watkins, şimdi tekrar sükûta dalmış bulunuyor ve sessiz, sadasız bir halde piposunun dumanlarını savuruyordu.

Bu esnada kapı açıldı. Bir genç kız, üzerinde bir bardak bulunan bir tepsi tutarak içeri girdi. Veld çiftçi kadınlarının modasına uygun olmak üzere başındaki büyük kornetinin altında çok sevimli görünen bu güzel kız, küçük çiçeklerle işlenmiş sade bir rop giymişti. Güzel kumral saçları, iri mavi gözleri, tatlı ve neş'eli yüzü, çok beyaz cildi ile on dokuz, yirmi yaşlarında görünen bu kız, sıhhatin, güzelliğin ve neş'enin bir timsali gibi idi.

Kız, Fransızca olarak, fakat hafif surette İngiliz dilini çalan bir şive ile:

— Bonjur, Mösyö Méré! dedi.

Genç kızın içeri girmesiyle ayağa kalkarak onun önünde eğilen Cyprien Méré:

— Bonjur, Matmazel Alice! diye cevap verdi.

Mis Watkins, tatlı bir gülümseme ile güzel dişlerini meydana çıkararak:

— Geldiğinizi gördüm, Mösyö Méré, dedi. Babamın fena cinini sevmediğinizi

bildiğim için, serin bulmanızı temenni ederek size portakal şerbeti gelirdim!
— Çok lütufkârsınız, matmazel!

— Ah, Mösyö Méré, başıma geleni sormayın... Deve kuşum Dada, bu sabah öyle bir iş yaptı ki!... Çorapları röpriz yapmak için kullandığım fil dişi bilyayı yuttu!... Biliyorsunuz ki, Mösyö Méré, bu bilya bana New-Rush'tan gelmişti... Hem de ne kadar güzeldi!... Dada, onu bir hap gibi yuttu! Bu fena hayvan beni üzüntüden öldürecek!

Mis Watkins, hikâyesini anlatırken, mavi gözlerinin bir köşesinde küçük bir neş'e ışığı bulunuyor ve bu ışık, çok geç bile olsa, böyle fena bir hâdisenin gerçekleşmesi hususunda fevkalâde bir arzuyu hiç te göstermiyordu. Fakat, birdenbire, kadınların o çok kuvvetli sezişiyle, babasının ve genç mühendisin sessiz duruşlarını, kendisinin içeri girmesinden dolayı canlarının sıkıldığını anladı.
— Sizleri rahatsız ettim, galiba? dedi. İşitmemekliğim lâzım gelen bazı gizli şeyler konuşuyorsanız, çekilebilirim!... Zaten kaybedecek vaktim de yok!... Yemek işiyle meşgul olmadan evvel sonatımı tetkik etmekliğim lâzım geliyor!... Bugün o kadar bol konuşmuyorsunuz!... O halde sizi kuracağınız komplo için yalnız bırakıyorum!
Genç kız, dışarı çıkarken, geri döndü ve tatlı bir sesle:
— Mösyö Méré, dedi, oksijen hakkında beni sorguya çekmek istediğiniz vakit, tamamiyle emrinize hazırım. Öğrenmekliğim için bana vermiş olduğunuz kimyanın o bahsini üç defa okudum. O «renksiz, kokusuz ve tadı olmryan gazlı cisim»in artık benim için hiç bir sırrı kalmamıştır!
Mis Watkins, bu sözü söyledikten sonra güzel bir reverans yaptı ve hafif bir meteor gibi ortadan kayboldu.
Biraz sonra, konuşulan yerin uzağındaki odaların birinden mükemmel bir piyanonun sesi geliyor ve bu ses genç kızın musiki çalışmalarına başladığını anlatıyordu.

Genç kızın bu hoş görünüşüyle isteğini hatırlıyan, zaten böyle bir mevzuu

unutmasına da imkân olmıyan Cyprien:
— Ee, Mister Watkins, diye tekrar söze başladı. Zatıâlinize karşı yapmış olduğum talebe bir cevap lûtfunda bulunmak arzusunda mısınız?
Mister Watkins, dudakları arasındaki pipoyu eline aldı, yere gayet haşmetli bir eda ile tükürdü, başını anî olarak kaldırdı ve bir enkizisyon hâkiminin bakışiyle genç adamı kargılıyarak:
— Acaba kendisine bu hususta bir şey söylediniz mi, Mösyö Méré? diye sordu.
— Söylenmiş olan nedir?... Kime?
— Yani bana söylediklerinizi!... Kızıma!...
Samimiyeti üzerinde hiç bir şüpheye yer vermiyen bir hiddetle fena halde canı sıkılan genç mühendis:
— Siz beni nasıl anlıyorsunuz, Mister Watkins? dedi. Ben Fransızım!... Bunu unutmayınız!... Bu da şu demektir ki, ben sizin müsaadenizi, muvafakatinizi almadan kızınıza evlenmeden bahsetmeği asla aklımdan geçirmem!
Mister Watkins'in bakışlarına bir yumuşaklık geldi ve dili birdenbire çözülür gibi oldu. Hemen hemen samimî bir eda ile cevap verdi:
— Çok güzel!... Aferin oğlum!... Alice hakkında teklifsizlik yapmağı sizden zaten beklemezdim!... Mademki size karşı itimat gösterilebilir, şu halde istikbalde de bu mevzu hakkında kızıma bir şey söylemiyeceğinize dair bana söz verebilirsiniz?
— Neden efendim?
— Çünkü bu evlenme imkânsızdır; işin en iyi tarafı bu meselenin üzerine bir çizgi çekmektir. Mösyö Méré, siz şerefli bir delikanlı, mükemmel bir centilmen, fevkalâde bir kimyager ve hiç şüphe etmiyorum ki istikbali parlak bir profesörsünüz. Fakat kızımı alamazsınız... Buna da sebep, onun için tamamiyle bambaşka tasavvurlarımın oluşudur!

— Bununla beraber, Mister Watkins...
Çiftçi cevap verdi:
— Israr etmeyiniz!... Faydasız olur!... İngiltere'de asilzade sınıfına mensup olsanız da, size yine muvafakat cevabı verememem! Bir kere İngiliz tebaasından

olmadığınız gibi, hiç bir servetiniz olmadığını da bana açıkça bildirmiş bulunuyorsunuz! Vaziyeti hüsnü niyetle tetkik edelim. Alice'i Victoria'dan ve Bloemfontein'den en mükemmel öğretmenleri tutarak, yirmi yaşına geldiği vakit, Paris'te, Üniversite Caddesindeki bir apartmanın üçüncü katında, dilinden bile bir şey anlamadığım bir mösyö ile beraber yaşamağa göndermek için yetiştirmiş olduğuma ciddî surette inanır mısınız?... Mösyö Méré, iyi düşününüz ve kendinizi benim yerime koyunuz!... Farzediniz ki, siz Vandergaart-Kopje madeninin sahibi çiftçi John Watkins'iniz, ben de, Cap'ta vazife ile bulunan genç Fransız âlimi Cyprien Méré olayım!... Yine tasavvur ediniz ki, burada, şu koltuğa oturmuş olarak Hamburg tütünü ile doldurulmuş bir pipoyu çekerek cin içiyorsunuz... Evlenmek üzere kızınızı bana vermeniz fikrini bir dakika, yalnız bir dakika için kabul edebilir misiniz?
Cyprien tereddüt etmeden cevap verdi:
— Muhakkak, Mister Watkins, eğer kızımın saadetini temin edebilecek vasıfları sizde gördüğüme inanırsam, mesele kalmazdı!
— İşte bunda haksızlık ederdiniz, hem de büyük haksızlık ederdiniz!... Böyle düşündüğünüz takdirde, Vandergaart-Kopje madenine sahip olmağa lâyık bulunmıyan bir adam gibi hareket ederdiniz yahut ta böyle bir madenin sahibi olamazdınız! Siz bu madenin benim elime armut gibi düştüğünü mü sanıyorsunuz? Bu madeni vücuda getirmek, bilhassa sahibi olmak hususunda benim için ne zekâya, ne de çalışmaya lüzum olmadığını mı zannediyorsunuz?... Mösyö Méré, ben hayatımda daima zekâya ehemmiyet verdim ve bu zekâyı her şeyde kullandım... Hele kızıma ait işlerde daha hassasiyetle kullanmak zorundayım!... Size tekrar ediyorum, bu meseleyi aklınızdan çıkarınız!... Alice, size göre değildir!
Mister Watkins, bu muzaffer netice üzerine bardağını yakaladı ve bir yudumda boşalttı.
Çok mahcup bir hale düşmüş olan genç mühendis cevap verecek hiç bir söz bulamıyordu. Diğeri bu vaziyeti görünce sözlerine devam etti:
— Siz Fransızlar, hayrete şayan insanlarsınız! Sözlerim üzerinde hiç şüpheye düşmezsiniz! Sanki aydan dünya üzerine inmiş gibi, sizden bahsedildiğini hiç işitmemiş olup üç ay zarfında, yani doksan gün içinde sizi ancak on defa ya

görmüş veya görmemiş olan bir adamcağızın yanına gelirsiniz! Onu bulur ve kendisine şu sözleri söylersiniz: «John Stapleton Watkins, mükemmel surette yetişmiş, memleketin bir incisi gibi tanınmış olup yeni ve eski dünyanın en zengin madenine biricik varis olan güzel bir kızınız var! İsmim Cypriene Méré'dir, Parisliyim, mühendisim ve dört bin sekiz yüz franklık maaşım var!... Evlenmek için şu genç kızı lütfen bana veriniz. Kendisini memleketime götüreceğim, aradaki mesafe her ne kadar biraz uzakça ise de, artık kendisinden ya mektupla veyahut ta telgrafla haber alırsınız!...» Siz bütün bunları tabiî mi buluyorsunuz?... Ben bunu pek acaip buluyorum!

Cyprien, sapsarı kesilerek ayağa kalkmıştı. Şapkasını alarak dışarı çıkmağa hazırlanıyordu.

Çiftçi tekrarladı:

— Evet!... Acaip!... Ben, yaldızlı hap yutturan bir insan değilim!... Tam mânasiyle, temeli eski bir İngilizim!... İşte görüyorsunuz, sizin kadar fakirim, hattâ sizden daha fakirim!... Bütün meslekleri denedim!... Bir tüccar gemisinde miçoluk, Dakota'da yaban öküzü avcılığı, Arizona'da madencilik, Transvaal'da çobanlık yaptım!... Sıcağı, soğuğu, açlığı, yorgunluğu öğrendim!... Yirmi yıl zarfında, alnımın teriyle yemeğimi teşkil eden peksimeti kazandım!... Alice'in annesi, Fransız menşeli bir Boer kızı olan Misis Watkins ile evlendiğim vakit, her ikimizin de gıdasını temin eden bir keçiden başka bir şeyimiz yoktu! Fakat çalıştım!... Cesaretimi kaybetmedim!... Şimdi zenginim ve bütün bu çalışmalarımın meyvasından istifade etmek istiyorum!... Kızımı yanımda alakoymak isterim; bu isteğim de bilhassa hastalığıma baktırmak ve akşam üzerleri canım sıkılırken müzik çaldırmak içindir!... Kızım evlenecek olursa, burada, memleketin yerlisi olan bir delikanlı ile evlenecektir. Bu delikanlının, bizim gibi ya çiftçi, yahut ta madenci olmak üzere zengin olması şarttır. Bu delikanlı, ömrümde ayak atmak arzusunu kat'iyen duymadığım bir memleket içinde olmak suretiyle, bir binanın üçüncü katında aç yaşamak üzere bu memlekete gideceğinden bahsetmemelidir. Kızım, meselâ, ya James Hilton ile veyahut ta başka bir gençle evlenecektir!... Hamdolsun, istekliler eksik değil!... Nihayet şunu da söyliyeyim ki, ben pipo içerken, bir bardak cinden korkusu olmıyan ve bana

arkadaşlık eden iyi bir İngilizi tercih ederim!
Cyprien, havası boğucu olan odadan dışarı çıkmak için elini kapının tokmağına götürmüştü.
Mister Watkins yüksek sesle:

— Darılma yok! dedi. Sizi üzmek, canınızı sıkmak istemem, Mösyö Méré. Sizi bir kiracı, bir dost gibi her zaman görmek isterim!... Bu akşam yemeğe gelecek olan birkaç kişiyi bekliyoruz!... Davetimizi kabul ederseniz?...
Cyprien soğuk bir tavırla cevap verdi:
— Hayır, teşekkür ederim. Postaya yetiştirmek üzere yazılacak mektuplarım var.
Ve dışarı çıkıp gitti.

Mister Watkins, daima elinde olan piposunu tekrar ateşliyerek:

— Şu Fransızlar çok acaip insanlar! diye söylendi ve cin ile dolu iri bir bardağı midesine boşalttı.

* 6 kilometre ve 436 metre. (Mütercim notu)

II

Mister Watkins'in vermiş olduğu cevapta genç mühendisi derin surette üzen vaziyet, bu adamın bir sürü sebepler dolayısiyle gösterdiği kabalığa mâni olamaması idi. Bu muhaverede geçen sözleri düşünürken, çiftçinin âdeta çıkışır gibi harekette bulunduğunun farkına varmamasından ve bir hakarete maruz kalma tehlikesine düşmüş olmasından dolayı hayretler içinde kalıyordu.

Fakat, o ana kadar, servet, ırk, yetişme tarzı, muhit farklarının arasındaki mesafenin genç kızla onu biribirinden ne kadar uzaklaştırdığını asla düşünmemişti. O, beş, altı yıldanberi, madenleri münhasıran fennî bakımdan tetkike alışmış ve gözleri karşısına gelen elmasları Maden Mektebinin müzesine konabilecek basit karbon numuneleri olarak görmüştü. Fransa'da, Watkinslerin hayatından daha yüksek bir içtimaî hayat sürmüş olması dolayısiyle, çiftçinin sahip olduğu zengin altın damarının ticarî kıymetini pek kavrıyamamıştı. Bir an için olsa bile, Vandergaart-Kopje sahibinin kızı ile bir Fransız mühendisinin arasında bir uygunsuzluk olabileceği hiç aklına gelmemişti. Eğer bu meseleyi düşünmüş olsaydı, Parisli bir kimsenin ve Politeknik Mektebinin eski talebesinin düşünceleri içinde, vaziyeti daha iyi kavrıyabilirdi.

Mister Watkins'in açık sözleri, bu hayallerin acı uyanışiyle neticelenmişti. Cyprien, esaslı sebeplere dayanan meseleler üzerinde tam mânasiyle aklı selim sahibi bir insandı. Darbe ne kadar ağır olursa olsun, şimdi artık Alice'ten vaz geçmek lâzım geliyordu. Bununla beraber, onu üç aydanberi kendine ne kadar yakın görüyor ve ne kadar seviyordu.

Cyprien Méré, gerçekten, üç aydanberi, yani Griqualand'a gelişindenberi, onu tanıyordu. Geçmiş zaman ona ne kadar eski geliyor; uzun bir yolculuktan sonra, toz toprak içinde, müthiş surette sıcak bir gündeki gelişini hatırlıyordu.

Cyprien, Cenubî Afrika'da kendi zevki için üçüncü defa olarak avlanmağa gelen eski kolej arkadaşlarından Pharamond Barthès ile beraber vapurdan çıkmış ve Cap'ta bu arkadaşından ayrılmıştı. Pharamond Barthès, av seferleri esnasında yanında bulundurmak istediği zenci muhariplerden küçük bir kuvvet toplamak üzere Bassouto diyarına hareket etmişti. Cyprien ise, Veld yolları üzerinde posta seferi yapan on dört beygirli ağır vagonda yer alarak elmas sahasına doğru yola çıkmıştı.

Yanından ayırmak istemediği hakikî bir kimya ve madeniyat lâboratuvarı olan beş, altı büyük sandık, genç âlimin materyelini teşkil ediyordu. Fakat arabacının yolcu başına ancak elli kilogramlık yük kabul etmesi hasebiyle, bu kıymetli sandıkların Griqualand'a ağır surette götürülmesi için, öküzlerle çekilen bir yük arabasına lüzum hâsıl olmuştu.

Üzerinde bir tente olup oturacak on iki yeri bulunan bu iri yolcu arabası, daima nehir sulariyle ıslanan dört muazzam tekerlek üzerine oturtulmuştu. İkişer, ikişer koşulmuş olan ve bazan katırlarla takviye edilen atlar, yanyana oturmuş olan iki araba sürücüsü tarafından büyük bir maharetle idare ediliyorlar; arabacılardan biri dizginleri tutarken, diğeri, gayet uzun bambudan yapılmış kırbacını, tıpkı iri bir balık kamışı gibi kullanıyordu.

Nieuweveld dağlarının eteğinde kurulmuş küçük ve güzel bir şehir olan Beaufort'tan geçen yol, bu dağ silsilesini aşıyor, Victoria'ya uğruyor, sonra, Oranj nehri kenarındaki Hopetown'a uğruyor ve nihayet oradan Kimberley'e ve ancak birkaç mil uzakta bulunan başlıca elmas damarlarına varıyordu.

Bu yolculuk, çıplak ve çorak Veld içinde sekiz, dokuz gün süren zahmetli ve değişiksiz bir seyahatti. Manzara daima hazin vaziyetiyle göze çarpıyor; kızıl topraktan, öteye beriye dağılmış taşlardan, kurşunî renkte kayalıklardan ve nihayet pek nadir tesadüf olunan sararmış otlardan, çalılıklardan başka bir şey görülmüyordu. Ortada ne ziraat, ne de tabiî güzellik bulunuyordu.

Uzaktan uzağa sefil bir çiftlik görünüyor ve müstemleke hükümetinden toprak müsaadesi almış olan bu çiftlik sahibi, yolcuları misafir ediyordu. Fakat bu konaklama işi gayet basit surette geçiyordu. Çok iptidaî olan bu acaip misafirhanelerde ne insanlar için yatak, ne de atlar için barınacak bir yer bulunuyordu. Dünyayı bir kaç defa devretmiş ve bedeli, ağırlığı kadar altın olarak ödenen birkaç kutu konserveyi bulmak şöyle böyle kabil oluyordu!

Bu yüzden hayvanlar, gıda ihtiyaçları için ovaya salıveriliyorlar ve atlar, çakıl taşlarının gerisinde ot aramakla oyalanıyorlardı. Hareket etme zamanı gelince, hayvanları toplamak büyük bir mesele oluyor ve bu yüzden bir hayli zaman kaybediliyordu.

Araba iptidaî, yollar ise daha iptidaî idi! Araba içindeki oturacak yerlerin hali gerçekten çok feci idi; bunların üzerinde bitmek tükenmek bilmez bir hafta zarfında oturmuş olan bir bedbaht, durmadan, dinlenmeden kazma sallamış bir insan gibi yorgun düşüyor, harap oluyordu. Ne okumak, ne uyumak, ne de konuşmak imkânı vardı! Bütün bu eziyetlere ilâve olarak, yolcuların hemen ekserisi, fabrika bacaları gibi gece, gündüz sigaralarım tüttürüyorlar, soluk almadan içiyorlar ve tükürüyorlardı.

Cyprien Méré'nin, dünyanın her bir noktasından altın ve elmas madenlerine koşan bu seyyar ahali içinde kâfi derecede bir mevkii bulunuyordu. Yolcular arasında, uzun siyah saçları, soluk benzi, insana pek emniyet vermiyen gözleriyle Annibal Pantalacci isminde iri boylu bir Napolili, elmas mütahassısı olup çekildiği bir köşede bir hayli uslu oturup insanlık âlemine filozof gözüyle bakan Nathan isminde bir Portekizli Yahudi, Griqualand'ta para kazanmak hevesine kapılarak maden kömürü ocağından kaçan, kızıl sakallı ve sert adeleli Thomas Steel isminde bir Lancashire madencisi, henüz topraktan yeni çıkmış tek elmas parçasını hiç görmediği halde, bir âlim gibi konuşan ve elmas madenleri işletilmesine ait her şeyi bilen Friedel isminde bir Alman bulunuyordu. Bu tiplerden başka, ancak şişesiyle konuşan ve madende çalışan amelenin parasını çekecek olan o kantinlerden birini maden sahaları dahilinde açmağa geldiğinden hiç şüphe edilmiyen ince dudaklı bir Amerikalı, Hart kıyılarından bir çiftçi, müstakbel Oranj devleti tebaasından bir Boer,

Namaqua diyarına gitmekte olan bir fil dişi simsarı, Transvaal'dan iki kolon, ismi Li olan bir Çinli, biribirine hiç uymıyan, pek kılıksız, kaçakçı, gürültü yapan bir muhit içinde, mazbut bir insanın karışması kat'iyen tavsiye olunmıyan yol arkadaşlığını tamamlıyorlardı.
Cyprien, bu adamların yüzlerine, tavır ve hareketlerine bakıp birkaç saniye kadar eğlendikten sonra, derhal yorgun düşmüştü. Cüsseli vücudu ve geniş gülüşü ile Thomas Steel'den ve kedi gibi yumuşak haliyle Çinli Li'den başka alâka gösterilebilecek kimse göremiyor; tatsız şakaları, çirkin suratı olan Napoliliye gelince, bu adama karşı âdeta bir nefret hissi duyuyordu.
Bu soğuk adamın, iki, üç gün zarfındaki en tatsız şakalarından, sululuklarından biri, Çinlinin, millî âdet veçhile, arkasındaki uzun saçına takılmaktan ibaret kalmış ve bu saça, ot demeti, lahana koçanı, inek kuyruğu, ovada bulunup alınan bir at kemiği gibi nezakete hiç sığmıyan bir sürü şeyler takmak münasebetsizliğinde bulunmuştu.

Li, hiç kızmadan, uzun saçının örgüsüne bağlanmış olan şeyleri çözüyor ve yapılan latifenin haddi çoktan tecavüz ettiğini ne bir kelime, ne bir jest ve ne de bir bakışla ihsas ediyordu. Sarı yüzü, küçücük çekik gözleri, sanki etrafında olup biten şeylere karşı tamamen yabancı imiş gibi, hiç bozulmıyan bir sükûneti muhafaza ediyordu. İşin gerçek tarafına bakılırsa, bu Çinlinin, Griqualand'a gitmek üzere yola çıkmış olan bu Nuh'un gemisi içinde söylenen şeylerden tek kelime anlamadığı zannedilebilirdi.
Annibal Pantalacci, bozuk İngilizcesiyle, aşağılık şakalarına bazı değişik ihtiralar da ilâve etmekten geri kalmıyor, yanında bulunan kimselere yüksek sesle:
— Sarılığının bulaşıcı olduğunu zanneder misiniz? diye soruyordu. Yahut ta:
— Ah şu saçın kuyruğunu kesmek için elimde bir makasçık olsa! diye söylenip duruyordu.
Yolcular gülüşüyorlar; hele Boerlerin Napolili adamın ne dediğini anlamak hususunda daima biraz vakit geçirmeleri dolayısile, neş'eleri bir kat daha artıyor, Boerler, yol arkadaşlarından iki, üç dakika bir gecikme ile birden bire makaraları koyuvererek kendilerini gayet gürültülü bir gülmeye

kaptırıyorlardı.

Bu gürültü, patırtının sonunda, mütemadiyen Li ile alay edilmesi üzerindeki ısrardan fena halde canı sıkılan Cyprien, hareket tarzının hiç te doğru olmadığına Pantalacci'ye söylüyor; sulu herif belki küstah bir cevap vermeğe yeltenirken, Thomas Steel'in bir kelimelik sözü, onun dilini tutmasına kâfi geliyordu.

Genç adam, bir aralık:

— Hayır, olmaz, diyordu, ne dediğinizi bile anlamıyan bu zavallı adamla mütemadiyen eğlenmek doğru değildir!
Şaka orada kalıyor; bir kaç saniye sonra, Cyprien, Çinlinin kendisine minnet dolu nazarlarla baktığını görüyor; Li'nin İngilizceyi belki iyi bildiğini, fakat belli etmemek istediğini sezer gibi oluyordu.
Müteakip molalarda, Cyprien, Çinli ile konuşma çareleri arıyor; fakat Çinli sessiz ve sakin duruyordu. İşte o vakitten beri, bu acaip mahlûk, genç mühendisi bir muamma gibi ilgilendirmekte devam ediyordu. Cyprien, bu sarı ve tüysüz yüzü, gayet beyaz dişler üzerinde açılan ince ağzı, küçük ve kısa burnu, geniş alnı, çekik gözleri dikkatle tetkik etmekten, kendini alamıyordu.
Acaba Li'nin yaşı ne olabilirdi? On beş yaşında mı yoksa altmışında mı bulunuyordu? Bunu söylemek imkânsızdı. Bembeyaz dişleri, canlı bakışları, is gibi simsiyah saçları onun genç olduğunu gösterir gibi oluyorsa da, alnının, yanaklarının ve hattâ ağzının kırışıklıkları, onun bir hayli ilerlemiş yaşta olduğunu anlatıyordu. Kısa boylu, zayıf ve görünüşte çevik bir adamdı.
Zengin mi yoksa fakir mi idi? Bu da şüpheli bir mesele idi. Kurşunî renkte bezden pantalonu, sarı fularlı bluzu, başlığı, fötr ayakkapları, gayet temiz bir beyazlıkta olan çorapları, onun halk tabakasından basit bir adam değil, birinci sınıf bir mandarin olduğunu ihsas ediyordu. Eşyası kırmızı boyalı bir sandıktan terekküp ediyor ve, sandığın üzerinde siyah mürekkeple yazılmış şöyle bir adres bulunuyordu:

H. LI
From Canton to the Cape.

Bunun da mânası: H. Li, Kanton'dan Kap'a.

Son derecede temiz olan bu Çinli, tütün kullanmıyor, sudan başka bir şey içmiyor ve kafasını gayet itina ile tıraş etmek için bütün molalardan istifade ediyordu.

Cyprien, bir şey öğrenemiyor ve bu canlı mesele ile meşgul olmaktan artık vaz geçiyordu.

Bununla beraber, günler geçip gidiyor, mesafelerin yerine mesafeler kaim oluyordu.

Atlar bazan epey yoruluyorlar, bazan da adımlarını hızlaştırmağa imkân bulunamıyordu. Fakat, azar azar olsa da, yol tamamlanıyor ve bu posta vagonu, güzel bir günde, Hope-town'a varıyordu. Bir merhale daha kalıyor ve Kimberley geçilmiş bulunuyordu. Sonra, ufukta ahşap kulübeler görünmeğe başlıyor ve buranın New-Rush olduğu anlaşılıyordu.

Madencilerin kampı, son zamanlarda medeniyete kavuşmuş olan bütün memleketlerde olduğu gibi, sanki bir sihirbazlıkla yerden bitmiş o muvakkat şehirlerden farksızdı. Ekserisi bir Avrupa şantiyesi dahilinde kurulmuş kulübeleri andıran ahşap barakalar, çadırlar, bir düzine kadar kahvehane yahut kantinler, bir bilardo salonu, bir dans salonu, birinci derecede lüzumu olan hububat depoları gibi tesisler, ilk karşılaşmada göze çarpıyordu.

Dükkânlar içinde, elbiseler, mobilyalar, ayakkaplar, pencere camları, kitaplar, eyerler, silâhlar, kumaşlar, süpürge, av malzemesi, yatak takımları, sigaralar, taze sebzeler, ilâçlar, arabalar, tuvalet sabunları, fırçalar, süt konserveleri,

tavalar, litoğraflar ve nihayet, yalnız alıcılar müstesna olmak üzere her şey vardı.

Kamp ahalisi, New-Rush'tan üç yüz yahut dört yüz metre kadar uzaktaki madende bulunuyordu.

Cyprien Méré de, bütün yeni gelenler gibi, ismine lâf olsun diye «Hotel Continental» denilen kulübede yemeği hazırlanırken, madene gitmekte acele etmişti.

Saat akşamın altısı idi. Güneş ufukta hafif bir altından buğu halinde görünüyordu. Genç mühendis, güneşin iri kutrunu bir kere daha tetkik ederek, kutrun Avrupa'dan göründüğü cesametten iki misli olduğunu anlıyordu. Fakat, Cyprien Méré için daha yeni bir manzara onu Kopje'de, yani elmas madenlerinde bekliyordu.

Çalışmaların başlangıcında, maden, her tarafı hemen hemen sakin bir deniz gibi dümdüz olan ovanın bu mahallinde bir kanbur halinde çıkıntı yapmış olan bir küçük tepecikten teşekkül ediyordu. Fakat, şimdi, bu tepenin birinde, satıh mesahası takriben kırk metre murabbaı tutan daire şeklinde bir nevi muazzam kuyu açılmış bulunuyordu.

Madendeki çalışma basitti. Yapılan iş, kazma, kürek yardımı ile, umumiyetle çakıllı kum ile karışık kırmızımtırak bir kumdan mürekkep zeminin toprağını kazıp elemekten ibaretti. Toprak, maden kenarına bir kere taşındıktan sonra, yıkanmak, döğülmek, kırılmak için triyaj mahallerine nakledilyor ve sonra içlerinde kıymetli taşların olup olmadığını anlamak maksadiyle çok itinalı bir tetkikten geçiriliyordu.

Bu kazma işi dolayısile, her tarafta biribirinden farklı derin çukurlar hasıl oluyor, bu çukurlar bazan yüz metreden aşağıya kadar iniyor ve diğerleri nihayet on beş, yirmi yahut otuz metrede kalıyordu.

Çalışma ve dolaşma ihtiyaçları için, her imtiyaz sahibi, resmi talimat mucibince, açılan kuyunun kenarlarında hiç dokunulmamış yedi kadem bir genişlik bırakmak mecburiyetinde idi. Komşu kuyu tarafından bırakılan genişliğe müsavi bir genişlikte olan bu yol, bir nevi şose işi görüyor ve bu suretle toprağın ilk seviyesini teşkil ediyordu.

Bu asma yolun sağlamlığı ve madencilerin selâmeti için, maden imtiyaz sahipleri, çalışmalar aşağı indikçe, duvarın eteğini tedrici surette beslemekte kusur ediyorlar, yükseklik bazan Notre-Dame kilisesi kulelerinin boyunu iki misli olarak aşıyor ve nihayet duvarın vaziyeti tepe aşağı gelmiş ve sivri ucu üzerinde duran bir piramid şeklini alıyordu. Pek tabiidir ki, bu biçimsiz vaziyetin nasıl bir netice doğuracağını evvelden görmek gayet kolaydı. Gerek yağmur mevsimlerinde, gerekse toprakta çatlaklar husule getiren anî bir sıcağın bastırması halinde, bu duvarlar sık sık çöküyordu. Fakat bütün bu felâketler tedbirsiz madencilerin duvar diplerine kadar sokulup kazma işine devam etmelerine yine mâni olamıyordu.

Cyprien Méré, madene yaklaşırken, evvelâ, bu asma yollar üzerinde gidip gelen boş ve dolu arabalar görmüştü. Fakat geniş çukurun kenarına gelip derinliğine bakınca, her türlü ırktan, her türlü renkten, çeşitli kostümler giymiş olan madenci kalabalığının, çukur içinde hummalı bir tarzda çalışmalarını seyretmişti. Bu maden amelesi içinde, zenciler, beyazlar, Avrupalılar, Afrikalılar, Moğollar, Keltler bulunuyor; hemen hemen ekserisinin ya tamamen çıplak bir halde veyahut ta bez pantalon, fanila gömlek, peştemal ve daima deve kuşu tüyleriyle süslü hasır şapka giymiş oldukları görülüyordu.

Bütün bu adamlar, demir tellere bağlı olup madenin kenarlarına kadar çıkan kovalara toprak dolduruyorlardı. Bu kovalar, yukarı çıkınca arabalara boşaltılıyor ve sonra, tekrar yüklenmek üzere aşağıya, maden içine indiriliyordu. Bu uzun demir kablolar, maden çukuru üzerine gerilmiş

olmakla madene bam başka bir hususiyet veriyor ve bu manzara, faaliyetini kesmiş olan bir fabrikanın her tarafını iri bir örümcek ağının sarmış olduğu hissini verdiriyordu.

Cyprien, bir müddet durarak, bu madeni insanlarla dolu bir karınca yuvası telâkki ederek eğlenmişti. Sonra, tabldot kampanası çalınca New-Rush'a dönmüştü. Orada, bütün gece, bazı kimselerin ne harikalar bulduklarını, Job gibi fakir madencilerin, tek elmasla nasıl birdenbire zenginleştiklerini, bazılarının en güzel taşlarını ellerinden yok pahasına alan simsarlardan bahsettiklerini ve nihayet teknik mevzular üzerinde konuşulduğunu zevkle, alâka ile dinlemişti. Mütemadiyen elmaslardan, kıratlardan yüzlerce İngiliz lirasından bahsedilmişti.

Maamafih, bütün bu âlemin, muhitin, top yekûn olmak üzere, oldukça sefil bir manzarası vardı. Şansını sulamak maksadiyle bir şişe şampanya istiyen mes'ut bir «digger»e mukabil, ancak azıcık bira. içebilen yirmi kadar uzamış suratlı madenci görülüyordu.

Zaman zaman, bulunan bir taş, masa etrafında elden ele dolaşıyor, tetkik edildikten ve kıymeti takdir olunduktan sonra, sahibinin kesesine giriyordu.. Her hangi bir çağlayanda yuvarlanmış olup bir sileks parçasının parlaklığından başka bir şey olmıyan bu kurşunî ve donuk çakıl taşı, bir elmastı.

Geceleyin, kahvehaneler doluyor, aynı muhavereler, aynı münakaşalar, cin ve brandi kadehlerinin etrafında tatlı tatlı devam edip gidiyordu.

Cyprien, otelin yanındaki bir çadırın altında kendisi için hazırlanmış olan yatağa erkenden yatmıştı. Madencilerin civarda verdikleri bir kır balosunun gürültüsü ve beyaz ırka mensup kimselerin dans ettikleri umumî bir salondan gelen şamatalı müzik sesleriyle çabucak uyumuştu.

III

Genç mühendis, bütün zamanını bu para hırsı, sarhoşluk ve tütün içme havası içinde geçirmek için Griqualand'a gelmemişti. Üzerine almış olduğu vazife, memleketin bazı bölgeleri üzerinde topoğrafik ve jeolojik tetkikatta bulunmak, kayalıklardan ve elmas arazisinden numuneler toplamak ve mahallinde esaslı ve ince tahliller yapmaktan ibaretti. İlk işi, kendisine rahat ve sakin bir mesken bulmaktı ki, maden bölgesi içinde yapacağı tetkikatı kolaylaştıracak olan bu ikametgâha lâboratuvarını yerleştirebilecekti.

Üzerinde Watkins çiftliğinin bulunduğu tepecik, çalışmalarına çok elverişli bir mevki olarak, onun dikkatini çekmişti. Madencilerin kampından oldukça uzakta olan ve o kadar gürültü işitilmiyen bu mevki, Kopje'lerin en uzakta olanına takriben bir saatlik mesafede bulunuyordu. Elmas havzasının çevresi ise, on iki kilometre kadar tutuyordu. John Watkins tarafından terkedilmiş olan evlerden birini seçmek, binayı kiralamak ve içine yerleşmek, genç mühendis için yarım günlük bir iş olmuştu. Çiftçi de bu kiralama işinden çok memnun görünmüştü. Münzevî hayatı içinde çok sıkıldığı için, yakınında bir genç adamın bulunması hoşuna gidiyor ve bu delikanlı ile görüşmelerinde hoş vakitler geçireceğini umuyordu.

Fakat, Mister Watkins, kiracısını bir sofra arkadaşı veyahut cin testisini boşaltmak hususunda bir yardımcı olarak hesaba almaktan tamamen uzakta kalmıştı. Çünkü, Cyprien, metruk kulübeye girip bütün lâboratuvar aksamını yerleştirdikten sonra, hemen jeolojik tetkikat dolaşmalarına başlamıştı. Mühendis, akşam üzerleri, çinko kutusu içinde, çantasında, ceplerinde ve hattâ şapkasında bir sürü taş parçaları olduğu halde kulübesine döndüğü vakit, Mister Watkins'in eski hikâyelerini dinlemeğe gelmektense yatağına yatıp uyumağı tercih ediyordu. Bundan başka, hem az sigara içiyor ve hem

de çok az içki kullanıyor ve bütün bu haller, çiftçinin kurmuş olduğu hayali altüst ediyordu.

Bununla beraber, Cyprien, uysal tabiatı, his ve düşüncelerindeki sadeliği, mütevazi bir ilim adamı haliyle, Mister Watkins'le yine alâkadar oluyor ve Mister Watkins te genç mühendise karşı bir saygı hissi duyuyordu. Yalnız, ne yazık ki, bu çocuk içmesini bilmiyordu! Bu itibarla, midesine bir damla cin akıtmıyan bir adam ne işe yarardı ki? İşte çiftçinin, kiracısı hakkında vermiş olduğu hüküm bu idi.

Miss Watkins'e gelince, bu genç kız, mühendisle çok iyi anlaşmış ve onunla iyi bir arkadaşlık tesis etmişti. Onu, gerek tavır ve hareket, gerekse muhitinde hiç rastlamadığı ilmî bir yükseklik bakımından fevkalâde bulduğu için, hiç ummadığı böyle bir fırsattan istifade ederek, okumuş olduğu ilmî eserlerden edinmiş olduğu bilgileri tamamlamak arzusunu duymuştu.

Genç mühendisin lâboratuvarı, acaip apareyleriyle, onu son derecede ilgilendiriyordu. Bilhassa, memleketin içindeki bütün muhaverelerde, ticarette gayet mühim bir rol oynıyan elmasın, bu kıymetli taşın natürüne ait her şeyi öğrenmekte çok kuvvetli bir alâka duyuyordu. İşin gerçek tarafına bakılacak olursa, Alice, bu kıymetli taşı, kötü bir çakıl gibi görüyordu. Bu hususta, Cyprien de, ayni düşüncede idi. İşte bu bakımdan, bu müşterek hisler dolayısiyle, her ikisi arasında sıkı bir dostluk başlıyordu. Onlar Griqualand içinde, bu tarzda düşünce hususunda yalnız başlarına idiler; dünyanın bütün memleketlerinde hırsla aranılan, son derecede bir rağbet gören bu küçük taşların araştırılması, tıraş edilmesi ve satılmasının hayatta biricik gaye olacağına kat'iyen inanmıyorlardı. Genç mühendis bir gün:

— Elmas, sadece saf bir karbondur, dedi. Yani, kristalize olmuş bir kömür parçasıdır, başka bir şey değildir. Onu bir ateş haline getirmek üzere yakmak kabildir. Hattâ bu yanma kabiliyeti, ilk defa, onun hakikî natürü üzerinde şüphe uyandırmıştır. Birçok şeyleri tetkik etmiş olan Newton, tıraş edilmiş

olan elmasın, diğer bütün şeffaf cisimlerden daha çok ziya inkisar ettirdiğini not etmiştir. Yanabilen cisimlerin ekserisinde böyle bir karakterin mevcut olduğunu bildiği için, elmasın da yanabilen bir cisim olduğu neticesine varmış ve yapılan deneme ona hak verdirmiştir.

Genç kız sordu:
— Fakat, Mösyö Méré, elmas, kömürden başka bir şey değil ise, onu ne diye o kadar pahalıya satıyorlar?
Cyprien cevap verdi :
— Çok nadirdir de, onun için, Mis Alice... Ve şimdiye kadar bulunmuş olanının miktarı henüz çok azdır. Uzun zamandanberi, yalnız Hindistan'da, Brezilya'da ve Borneo adasında çıkarılmakta idi. O zamanlar, yedi, sekiz yaşında olduğunuza göre, ilk defa olarak, Cenubî Afrika'nın bu bölgesinde elmas bulunduğunun haber verildiği devri hiç şüphesiz ki çok iyi hatırlarsınız.
Mis Watkins:
— Elbette, hatırlıyorum! dedi. Griqualand'da herkes deli gibi idi! Kazmasını, küreğini kapan insanların, arazinin her tarafında dolaştıkları, öteyi beriyi kazdıkları, yatağını araştırmak için su yollarını çevirdikleri, elmastan başka bir rüya görmedikleri, elmastan başka bir şeyden konuşmadıkları görülüyordu! Ben o zamanlar çok küçüktüm, sizi temin ederim ki Mösyö Méré, her an çok sıkılıyor, çok üzülüyordum! Az olduğu için elmasın kıymetli ve pahalı olduğunu söylüyorsunuz... Onun yegâne vasfı bu mu?
— Hayır, yalnız bu değil, Mis Watkins. Ziyasını inkisar ettirecek tarzda tıraş edildiği vakit, şeffaflığını, parlaklığını, hattâ bir âlim için gayet alâka uyandırıcı olan cisminin son derecedeki sertliğini ve yontma işindeki zorluğunu da nazarı dikkate almak lâzımdır. Şunu da ilâve edeyim ki, elmas, sanayide çok faydalıdır. Biliyorsunuz ki, elmas, ancak kendi tozuyle cilalanır. Bu kıymetli sertlik, bir müddetten beri, kayaların delinmesi işine yaramaktadır. Bu maddenin yardımı olmadığı takdirde, yalnız cam ve diğer muhtelif sert maddeler üzerindeki çalışmalarda zorluk hâsıl olacağı, tünellerin, maden galerilerinin, arteziyen kuyularının açılmasında son derecede bir müşkülâta maruz kalınacağı muhakkaktır!

O ana kadar bir hayli hakir gördüğü o zavallı elmaslara karşı kalbinde birdenbire bir nevi saygı hissi duyan Alice:
— Şimdi anlıyorum, dedi. Fakat, Mösyö Méré, kristal haline gelmiş olduğunu söylediğiniz bu kömürün mahiyeti nedir acaba?

Cyprien cevap verdi:
— Madenî olmayan basit bir cisimdir ve tabiatte en çok yayılmış olanlarından biridir. Ağaç, et, ekmek, ot gibi, istisnasız olarak, bütün uzvî mürekkep cisimlerde bu maddeden bir hayli miktar mevcuttur. Hattâ bunların arasındaki derece itibariyle biribirine yakın unsurlar içinde de kömür yahut «karbon»un mevcut olması icap etmektedir.
— Ne garip şey! Demek ki, şu mer'adaki otlarda, altına sığındığımız şu ağaçta, deve kuşum Dada'nın etinde, hattâ sizde ve bende, şu kömürden bir miktar var... Elmas gibi?... Şu halde, bu dünyada her şey kömürden başka bir şey değil?
— Mis Alice, bu mesele uzun zamandanberi düşünülmüştür; zamanımızın mütemadiyen gelişmekte olan ilmî, bunu da meydana çıkaracaktır. Daha esaslı surette izah edecek olursak, ilim, uzun zamandan beri, adedi kat'î olarak tesbit edilmiş gibi telâkki olunan basit cisimlerin miktarını .gitgide azaltmaktadır. Spektroskopik müşahede usulleri, son zamanlarda, kimya üzerinde mühim bir değişiklik yapmıştır. Hattâ, şimdiye kadar basit ve esas cisim olarak tasnif edilmiş olan altmış iki maddenin elektrik, dinamik ve muhtelif kalorifik metodlarla, ancak bir maddeye, — belki idrojen olmak üzere — yalnız bir atomik maddeye indirilmesi kabil olacaktır!
Mis Watkins yüksek sesle:
— Oh, Mösyö Méré, bütün bu büyük kelimelerle beni korkutuyorsunuz! dedi. Siz bana kömürden bahsediniz! Siz, kimyagerler, kükürtten yaptığınız gibi, bu kömürü de kristalize edemez misiniz? Bunu yapmak, elmas bulmak için toprağı kazıp çukurlar açmaktan daha iyi, daha kolay değil midir?
Cyprien cevap verdi:
— Söylediğiniz şeyin tahakkuku için sık sık denemelerde bulunulmuş ve saf

karbonun kristalize edilmesiyle sun'î elmas yapılmasına teşebbüs edilmiştir. Şunu da ilâve edeyim ki, aşağı yukarı müsbet bir neticeye varılmış gibidir. 1853 yılında Despretz ve son zamanlarda İngiltere'de başka bir âlim, çok yüksek kudrette bir elektrik cereyanını bütün madenî maddelerden ayrılmış ve nöbet şekeriyle hazırlanmış olan kömür üstüvanelerine tatbik ederek elmas tozu elde etmiştir. Fakat, problem, şimdiye kadar sınaî bir tarzda halledilememiştir. Maamafih, bunun nihayet bir zaman meselesi olması kabildir. Belli olmaz, Mis Watkins, şu günlerde, belki de sizinle konuşmakta olduğum şu sıralarda, elmas yapılması usulü keşfedilmiştir!
Mühendisle genç kız, çiftlik boyunca uzanan kumlu yol üzerinde dolaşarak konuşuyorlar; bazan hafif verandanın altında oturarak, akşam karanlığının bastırmakta olması dolayısiyle, cenup semasındaki yıldızların parıldayışını seyrediyorlardı.

Alice, John Watkins'e ait binanın bulunduğu küçük tepenin eteğindeki etrafı çitle çevrili kapalı bir mahaldeki küçük deve kuşu sürüsünü görmek üzere çiftliğe dönerek genç mühendisi yalnız başına bırakmıştı. Bu hayvanların küçük beyaz başları, siyah ve uzun boyunları, iri ve sert bacakları, kanatları ve kuyruğu süsliyen sarımtırak tüyleri, genç kızı alâkalandırıyor, eğlendiriyordu. Alice, bu büyük ve uzun bacaklı kuşlardan vücuda getirmiş olduğu kocaman kümesi, bir, iki yıldanberi devam ettiriyordu.

Umumiyetle, bu hayvanların ehlileştirilmesi çareleri aranmıyor ve Cap çiftçileri, bu hayvanları vahşi halde bırakıyorlardı. Yalnız onları, etrafı gayet sağlam şekilde kapatılmış geniş bir mahalde tutmakla iktifa ediyorlar ve deve kuşları, vücut yapıları uçmağa müsait olmadığı için, bu manialarını aşamıyorlardı. Hayvanlar, bu mahalde, bütün sene, ne olduklarını bilmeden mahpus gibi yaşıyorlar; buldukları şeylerle kendilerini besliyorlar; yumurtlamak için kendilerine kuytu ve mahfuz köşeler arıyorlardı. Tüy değiştirme zamanında, Avrupa kadınları tarafından çok aranılan o tüylerin toplanması lâzım gelince, avcılar, deve kuşlarını daha küçük sahalara toplıyorlar ve onları birer birer yakalayıp tüylerini kolaylıkla yoluyorlardı.

Bu ticaret işi, Cap mıntakalarında pek gelişmiş vaziyette idi. Her bir deve kuşu, sahibine, yılda iki yüzle üç yüz frank arasında bir gelir temin ediyordu.

Mis Watkins, bu büyük kuşlardan kendi zevki için on iki tane kadar besliyordu. Onların iri yumurta çıkardıklarını, tavuklarla hindilerin yaptığı gibi, civcivleriyle yem aradıklarını görmekten son derecede bir zevk duyuyordu. Cyprien, bazan genç kıza refakat ediyor; o da, kara başlı, altın gibi sarı gözlü olup sürünün en güzellerinden biri olan ve Alice'in röpriz yapmak için kullandığı fil dişi bilyayı yutan Dada'yı okşamak istiyordu.

Cyprien, bu sıralarda, genç kıza karşı kalbinde en derin, en samimî bir hissiyatın doğmakta olduğunu duyuyor; çalışma hayatında, kalben çok temiz ve sade, zekâ itibariyle çok canlı ve çok sevimli, her hususta mükemmel bir hayat arkadaşını hiç bir vakit bulamayacağını düşünüyordu. Çok vakitsiz olarak anadan mahrum kalmış bulunan ve baba evinin idaresini üzerine almak mecburiyetinde kalan Mis Watkins, kibar bir salon kadını olmakla beraber ayni zamanda da mükemmel bir ev kadını idi. İşte bu iki mükemmel meziyet ve şahsındaki sadelik, ona bam başka bir hususiyet veriyordu. Avrupa şehirlerinde zarif kadın olarak geçinen bir sürü gençlerin budalaca iddiaları hakkında tek fikri olmadığı gibi, bir puding hazırlamak için beyaz ellerini hamura sokmaktan, sofra hazırlamaktan, evdeki bütün çamaşırların tertemiz olması için uğraşmaktan katiyen korkmıyordu. Bütün bu çalışmalar, onun Beethoven sonatlarını gayet iyi ve belki de birçoklarından daha mükemmel çalmasına, üç dili çok iyi konuşmasına, okumağı sevmesine, cihan edebiyatının ölmez eserlerini öğrenmesine ve nihayet, bölgenin zengin çiftçileri nezdinde bazan yapılan küçük toplantılarda herkesin takdirini kazanmasına kat'iyen mâni olmıyordu.

Bu toplantılarda, meziyetli ve kibar kadınların pek seyrek olduğu akla gelemezdi. Kültür, Amerika'da olduğu gibi Transvaal'da da, erkeklerin faaliyetine lüzum gösteren bir medeniyetin maddî çalışmalarının carî olduğu

bütün yeni memleketlerde, ezcümle Avustralya'da, aşağı yukarı kadınlara inhisar etmektedir. Bu kadınlar, umumî bilgi ve bilhassa san'at olgunluğu bakımından, ekseriya kocalarından ve oğullarından yüksek derecede bulunmaktadırlar. Meselâ, bir Avustralyalı madencinin, yahut ta Far-West'te yerleşmiş olan bir muhacirin karısında, birinci derecede bir musiki san'atına, en esaslı edebî ve ilmî bilgiye tesadüf olununca, bundan dolayı hiç te hayrete düşmemelidir. Omahalı bir paçavracının, yahut ta Melburnlu bir kasabın kızı, malûmat, zarafet ve her türlü meziyet bakımından ihtiyar Avrupa'nın bir prensesinden aşağı kalmağı düşünmek istemez, düşündükçe yüzü kızarır. Müstakbel Oranj devleti hudutları içinde, kızların tahsil ve terbiyesine uzun zamandanberi erkek çocuklar kadar itina gösterilmektedir. Fakat oğlan çocukları, okul sıralarından kaçmakta ve iki cinsiyet arasındaki bu zıddiyet, başka taraflardan daha çok bariz bir halde görünmektedir. Erkek, aile hayatında, ekmek kazanan bir unsurdur. Yaradılışındaki çetinliği muhafaza etmekte, hayatını yorgunluk ve tehlike ile geçirmek suretiyle, açık havada çalışmak zorundadır. Kadın ise, aksine olarak, evi içinde, beytî vazifelerini yapmakla beraber, kocasının ehemmiyet vermediği veyahut ihmal ettiği san'at ve edebiyat kültürüne daima kıymet vermektedir.

İşte böylece, bazan, çöl kenarında açmış bir güzellik, meziyet ve füsun çiçeğine rastlamak kabildir ki, çiftçi John Watkins'in kızını bu çiçeklerden biri olarak telâkki etmek gayet yerinde olur.

Cyprien. bütün bunları düşünmüş ve gayesine varmak hakkına malik olduğuna inandığı için isteğini bildirmekten çekinmemişti.

Heyhat ki, şimdi rüyasından uyanıyor ve hayatında ilk defa olarak, kendisini Alice'ten ayıran ve aşılması hemen hemen imkânsız olan bir çukuru görüyordu. Neticesi belli olmuş bulunan bu görüşmeden sonra kalbi kederle dolu olarak evine dönmüştü. O, kendini boş ve mânâsız bir ümitsizliğe kaptıracak bir adam değildi; çalışmakla bu acıyı unutacağını düşünerek, bu hususta mücadeleye karar vermişti.

Küçük masası basına çökerek, Fen Akademisi âzasından ve Maden Mektebi profesörlerinden olan muhterem hocası M. J...'ye göndermek üzere sabahleyin başlamış olduğu uzun ve mahrem mektubu çabucak bitirmişti.

Mektubunda şunları yazıyordu:

«... Benim için henüz bir faraziye olması dolayısiyle, resmî notlarım arasında bahsetmek zorunda olmadığımı sandığım bir mesele vardır ki, bu da, elmasın hakikî teşekkül tarzı üzerinde yapmış olduğum jeolojik müşahedelere göre, bende hâsıl olan noktai nazardır. Elmasın ne volkanik bir menşeden husule geldiği hakkındaki faraziye, ne de şiddetli boraların tesiriyle hali hazırdaki damarlarda vücut bulduğuna dair tasavvur, sizin gibi beni de tatmin edememektedir. Muhterem üstadım, bizi bu faraziyelerden ayıran sebepleri size burada hatırlatmağa lüzum görmiyorum. Elmasın ateş tesiriyle teşekkülü, çok zayıf ve beni ikna edemiyen bir izahtır. Bu izahı kabul ettiğimiz takdirde, bu ateşin natürü ne olabilir ve elmas damarlarında muntazamen tesadüf olunan o her türlü kalkerler neden bir değişikliğe uğramamıştır? Bilmem amma, bu düşünce, bana pek çocukça gibi görünmektedir.

«Beni tatmin edecek olan yegâne izah, kifayetsiz olsa bile, kıymetli taş unsurlarının sularla nakledilmiş olması ve kristalin teşekkül etmesidir. Muhtelif damarları gözden geçirerek bunların hemen hemen bir örnek olduklarını gördüm. Bu vaziyet, bilhassa, son zamanlarda keşfedilmiş olup size şu mektubu içinde yazmış olduğum kulübenin sahibi bulunan zata ait olan Vandergaart-Kopje madeninde görülmektedir.

«Bir mahfaza içine yabancı unsurları ihtiva eden bir mayi döküldüğü vakit, acaba ne olur? Olacağı şudur ki, bu yabancı maddeler mahfazanın ya dibine iner veyahut ta kenarlarında kalır. İşte, Kopje'de husule gelmiş olan hâdise budur. Havzanın ya dibinde, ya ortasına doğru yerlerde elmaslara tesadüf olunmaktadır. Vaziyet o kadar belli olmuştur ki, damarın şekli tesbit edildiği

vakit, orta kısımlar veyahut kenarlar muazzam bir kıymet ihtiva ederken, mutavassıt olan toprak birdenbire çok düşük bir fiata inmiştir.

«Notlarım içinde bulacağınız bir sürü vaziyetler, kristallerin sürplas teşekkülâtını göstermektedir. Elmaslar, ayni cinsten, ayni renkten olmak üzere, hemen hemen daima grup halinde birleşmiş bulunmaktadırlar. Bu da onların bir sel ile teşekkül ettiğini anlatmaktadır. Hattâ ekseriya, birbirine yapışmış ve hafif bir çarpma ile biribirinden ayrılan parçalara sık sık tesadüf olunmaktadır. İri elmaslar daima iri bir kaya içinde bulunmaktadır ki, bu vaziyet te, ya hararet sahasının yahut ta büsbütün başka bir sebeple, kayanın kristalizasyon işini kolaylaştırmış olduğunu izah etmektedir. İri ve küçük elmasların bir arada bulunması pek nadirdir. Güzel bir taş daima mücerret olarak bulunmaktadır. Demek ki, bazı hususî sebepler dolayısilyle, bir yuva dahilindeki bütün unsurlar yalnız bir kristalde toplanmış bulunmaktadır.

«Bu sebepler ve daha birçokları, sularla nakledildikten sonra kristalize olacak unsurların mahallinde teşekkülü düşüncesine beni çekmektedir.

«Fakat, elmas haline inkılâp etmeğe mahsus olan bu uzvî maddeleri getiren sular nereden gelmiştir? Muhtelif arazi üzerinde yapmış olduğum en dikkatli etüde rağmen, bunu tayin etmekliğim kabil değildir.

«Bu keşfin yapılması muhakkak ki çok ehemmiyetlidir. Gerçekten, sularla takip olunan yolu meydana çıkarmak imkânı bulunursa, mecradan yukarı çıkmak suretiyle, elmasların hareket ettikleri esas noktaya varmak ve küçük mikyasta ve bir hayli miktarda hazneler bulmak kabil olamaz mı? Nazariyem tamamen tahakkuk ettiği takdirde, kendimi mes'ut telâkki edecektim, üstadım. Fakat bu işi artık ben yapmıyacağım; zira buradaki vazifemin tesbit edilmiş olan müddeti hemen hemen bitmek üzeredir. Bu itibarla, bu hususta esaslı bir neticeye varmak benim için şimdilik imkânsızdır.

«Kayalar üzerinde yapmış olduğum tahlillerden faydalanarak...»

Genç mühendis, mektubuna devam ederek, kendisi ve mektup yazdığı profesör için hiç şüphesiz ki çok alâka uyandırıcı teknik teferruata girerek çalışmalarından bahsediyordu.

Cyprien, gece yarısı, uzun mektubunu bitirdikten sonra, lâmbasını söndürmüş, hamağı içine uzanmış ve derin bir uykuya dalmıştı.

Çalışma, hiç olmazsa birkaç saat için ona acısını unutturmuş ise de, o güzel varlık, genç âlimin rüyasına bir kere daha girmiş ve ona henüz ümitsizliğe düşmemesini söylemişti.

IV

Cyprien Méré, ertesi gün, tuvaleti ile meşgul olurken, kendi kendine:

«Muhakkak gitmek lâzım, evet, Griqualand'dan gitmek lâzım! diye söylendi. Bu adam tarafından red cevabı verildikten sonra, burada daha bir gün kalmak benim için küçüklük olur! Kızını bana vermek istemedi! Belki de hakkı var! Her ne olursa olsun, bu vaziyetten dolayı her hangi bir şikâyete hakkım yok! Acı da olsa, ben bu kararı erkekçe kabul etmeği bilmek zorundayım.»

Cyprien, hiç tereddüt göstermeden eşyasını toplamağa başlamıştı. İşe hararetle koyulmuş bulunuyor ve durmadan çalışıyordu. Bu esnada, açık pencereden, sabah havası içinde, uzaktan gayet hoş ve saf bir ses geliyor ve bu tatlı ses, şair Moore'un en güzel melodilerinden birini terennüm ediyordu:

It is the last rose of summer,
    Left blooming alone
All her lovely companions
    Are faded and gone,

«Bu, yazın son gülüdür, — çiçek olarak kalan; — bütün sevimli arkadaşları — solmuş yahut ölmüşlerdir.»

Cyprien, pencereye koştu, eteğine bir sürü yiyecek doldurmuş olan ve deve kuşlarının kapalı bulunduğu yere doğru giden Alice'i gördü. Şarkıyı söyliyen genç kızdı.

I will not leave thee, thou lone one!
To pine on the stem,
Since the lovely are sleeping,
Go sleep with them...

«Bırakmayacağım, yalnız başına olan seni, — sapın üzerinde solmağa. — Çünkü diğer güzeller uyumağa gittiler, — Haydi, sen de onlarla beraber uyu!»

Genç mühendis, şiire karşı kendini o kadar hassas bilmediği halde, bu şarkının bütün varlığına derin surette nüfuz ettiğini hissetti. Soluğunu tutarak pencerenin yakınında durdu; bu tatlı sözleri içer gibi dinledi.

Şarkı kesilmişti. Mis Watkins, deve kuşlarına yemlerini dağıtıyor ve hayvanların uzun boyunlarını uzatıp gagalarını açmalarından pek hoşlanıyordu. Dağıtma işini bitirdikten sonra, şarkısına devam ederek yukarıya çıkmağa başladı:

It is the last rose of summer.
Left blooming alone...
Oh! who would inhabit
This black world alone?...

«Bu, yazın son gülüdür, — çiçek olarak kalan. — Ah! Bu kara dünyada yalnız başına oturmağı kim ister?...»

Cyprien, bu sihirli sesin tesiri altında, olduğu yere mıhlanmış gibi, gözleri nemli bir halde ayakta duruyordu.

Ses uzaklaşıyor; Alice eve dönüyordu. Genç kız, binaya yirmi metre kalmış iken, arkasından doğru gelen süratli ayak seslerini duydu, geri baktı ve

birdenbire durdu.

Cyprien, şuursuz, fakat mukavemet edilmez bir hareketle, başı açık bir vaziyette, kulübesinden dışarı çıkmış ve genç kızın peşi sıra koşmuştu.
— Mis Alice!
— Mösyö Méré?
Şimdi, her ikisi de, çiftlik kenarından giden yol üzerinde, güneş altında, biribirlerinin karşısında bulunuyorlardı. Zarif gölgeleri, tahta perdenin üzerine aksediyor; Cyprien, genç kızın yanına geldiği halde, yapmış olduğu bu hareketten dolayı şaşkına dönmüş gibi duruyor, kararsız bir halde susuyordu.

Genç kız alâka ile;
— Bana bir şey mi söyliyeceksiniz, Mösyö Méré? diye sordu.
Mühendis, pek metin olmıyan bozuk bir sesle cevap verdi:
— Size veda etmek istiyorum, Mis Alice!... Bugün gidiyorum!
Mis Watkins'in güzel ve nazik tenini canlandıran hafif kırmızılık birdenbire kaybolmuştu.
— Gitmek mi? Gitmek mi istiyorsunuz?... Nereye? diye pek şaşkın bir halde sordu.
Cyprien cevap verdi:
— Memleketime... Fransa'ya... Buradaki işlerim bitti!... Vazifem sona erdi... Artık Griqualand'da yapacak hiç bir işim kalmadı; binaenaleyh Paris'e dönmek mecburiyetindeyim...

Genç adam, bu sözleri kesik kesik söylerken, özür dileyen bir suçlunun edasını takınıyordu.

Ne söylediğini pek bilemiyecek kadar şaşıran Alice:
— Ya!... Demek böyle!... Zaten bu böyle olacaktı!... diye kekeledi.
Genç kız, şaşkınlık içinde idi. Bu haber onu, başına bir tokmak yemiş gibi, gayri şuurî saadeti içinde, hayrete düşürmüştü. Birdenbire, elinde olmıyarak, gözlerinde iri yaşlar birikti ve uzun kirpiklerin uçlarında sallanmağa başladı.

Sonra, bu acı, onu hakikate doğru döndürmüş gibi, gülümsemek için kendinde biraz kuvvet buldu:
— Gitmek? diye tekrarladı. Demek ki, kimya dersini tamamlamadan sadık ve çalışkan talebenizi terketmek istiyorsunuz?... Oksijende kalmamı ve azot esrarının benim için ebediyen meçhul kalmasını ister misiniz?... Bu çok fena bir şey, Mösyö!

Genç kız, kendini tutmağa çalışarak şakalaşmağı deniyor; fakat sesinin tonu, sözlerini yalanlıyordu. Bütün kelimelerin altında derin bir infial seziliyor ve bu kelimeler, genç adamın kalbine ok gibi saplanıyordu. Alice her haliyle ona:

«Peki, ben ne olacağım? diyordu. Tabiî beni hesaba almıyorsunuz! Beni boşluğa, hiçliğe bırakıvereceksiniz, öyle değil mi? Buraya geldiniz, şu Boerlerin, şu haris madencilerin arasında, yüksek, imtiyazlı bir varlık, mağrur bir âlim, menfaat duygularından uzak bir kimse olarak göründünüz!... Tetkikatınızda ve çalışmalarınızda beni kendinize arkadaş yaptınız!... Kalbinizi bana açtınız, yüksek fikirlerinizi, edebî temayüllerinizi, san'at zevklerinizi benimle paylaştınız!... Sizin gibi düşünen ve kafasiyle yaşıyan bir insanla, etrafımı çeviren iki elli mahlûklar arasındaki mesafe farkını bana öğrettiniz!... Kendinizi sevdirmek için her şeyi yaptınız!... Buna son derecede muvaffak oldunuz!... Şimdi de karşıma çıkıp, açıkça, hareket etmek üzere olduğunuzu, her şeyin bittiğini, Paris'e döneceğinizi ve beni unutmakta acele ettiğinizi bildiriyorsunuz!... Siz benim bu neticeyi filozofi ile karşılayacağıma inanıyor musunuz?...»

Bütün bunlar Alice'in sözlerinde mevcuttu ve nemli gözleri her şeyi o kadar iyi anlatıyordu ki, Cyprien, ifade olunmıyan, fakat çok açık olarak anlaşılan bu şikâyete cevap vermek için:

«Ne yapayım, öyle lâzım geliyor!... Karım olmanız için dün sizi babanızdan istedim!... Bende hiç bir ümit kapısı bırakmaksızın red cevabı verdi!... Niçin gittiğimi şimdi anlıyor musunuz?» diye bağırmak istiyordu.

Tam bu sırada, vermiş olduğu sözü hatırlıyor; kurmuş olduğu hülya hakkında John Watkins'in kızına hiç bir şey söylememek zorunda olduğunu düşünüyor ve sözünü tutmadığı takdirde, kendi kendini hakir göreceğini gayet tabiî buluyordu.

Fakat, bununla beraber, bu anî hareket projesinin pek kaba ve hemen hemen vahşi bir düşünce olduğunu da hissediyordu. Hazırlık yapmadan, müddet tayin etmeden sevdiği ve gayet açık vaziyete nazaran kendisini çok samimî ve çok derin surette sevdiğini gördüğü bu güzel kızı bırakıp gitmek ona biraz imkânsız gibi görünüyordu!

İki saat evvel vermiş olduğu bu karar onu şimdi korkutuyor, tiksindiriyor, yapmış olduğu hatayı itirafa bile cesaret edemiyordu.

Birdenbire, söylediği sözü inkâr eder gibi:

— Her ne kadar gitmekten bahsediyorsam da, hemen bu sabah hareket edecek değilim, Mis Alice, dedi. Hattâ zannedersem, bugün de gidemem!... Daha bazı notlarım var... Hazırlık yapacağım!... Her ne hal ise, sizi daha görecek ve sizinle konuşacağım... Etüd plânınız üzerinde görüşeceğiz!

Cyprien, bu sözleri söylemesiyle beraber, anî surette geri dönerek, bir çılgın gibi oradan kaçtı, kulübesine girdi, koltuğuna çöktü ve derin derin düşünmeğe başladı.

Düşüncelerinin mecrası değişmişti.

Kendi kendine söyleniyordu:

«Biraz para olmamasından dolayı, böyle güzel bir varlıktan vaz geçmek! Daha ilk maniada partiyi bırakmak!... Tasavvur ettiğim cesaret bu mu?... Ona lâyık

olmak için gayret göstermekliğim ve bir kaç vehimli düşünceyi feda etmekliğim lâzım gelmez mi?... Birçok kimseler, elmas aramakla, birkaç ay içinde servet yapıp zengin oluyorlar!... Ben neden bunu yapmıyayım? Başkalarının yaptığı gibi, yüz kıratlık bir taşı bulmaklığım, yahut ta yeni bir damar keşfetmekliğim için bana kim mâni olabilir ki? Ben, muhakkak ki, bütün şu adamların ekserisinden daha fazla nazarî ve amelî bilgilere sahip bir insanım! Azıcık şansın yardımiyle ilmin onlara verdiği şeyi bana vermemesi için ortada ne gibi bir sebep var?... Deneme teşebbüsüne girişmekle ne kaybedeceğim ki?... Hattâ vazifem itibariyle de elime kazma, kürek alarak bir madenci gibi çalışmaklığım her halde benim için faydalı olacaktır!... Eğer muvaffak olursam ve bu iptidaî vasıta ile zengin oluverirsem, John Watkins'in yumuşamıyacağını, ilk kararından dönmiyeceğini kim bilebilir? Ne olursa olsun, elde edilecek nimet, her halde külfete değer!...»

Cyprien, lâboratuvar içinde dolaşmağa başlamıştı; fakat bu defa, kolları iş görmiyor, yalnız dimağı çalışıyordu.

Birdenbire durdu, şapkasını başına geçirdi ve dışarı çıktı.

Ovaya doğru inen patikayı tuttuktan sonra, geniş adımlarla Vandergaart-Kopje'ye doğru yürümeğe başladı.

Bir saatten az bir zaman zarfında madene vardı.

Bu sırada, madenciler, kalabalık halinde ikinci yemek için kampa dönüyorlardı. Cyprien, bütün bu adamların yorgun yüzlerini gözden geçirirken ve kendisi için lüzumlu olan malûmatı kimden alabileceğini düşünürken, eski Lancashire madencisi olan Thomas Steel'i bir grup içinde görüp tanıdı.

Cyprien, bu adama yaklaşmağa ve ona projelerinden bahsetmeğe karar verdi. Düşüncelerini söyledikten sonra, madenci:

— Eğer paranız varsa, bir maden açmaktan kolay hiç bir şey olamaz! diye cevap verdi. Dört yüz İngiliz lirası bu işi görür! Kendi hesabınıza çalıştıracağınız beş altı zenci ile haftada, en aşağı yedi, sekiz yüz franklık bir kazanç elde edebilirsiniz!
— Fakat, bu kadar param yok ki, yanımda küçük bir zenci de bulundurmıyorum!
— O halde, madenden bir hisse satın alınız — Meselâ sekizde bir veyahut ta on altıda bir gibi — ve bizzat çalışınız! Bin frank bu işi görmeğe kâfidir!

Genç mühendis cevap verdi:

— Çaresine bakacağım. Fakat, Mister Steel, merakımı mazur görünüz, siz nasıl yaptınız? Buraya bir sermaye ile mi geldiniz?
Adam cevap verdi:
— Ben buraya kollarım ve cebimde üç küçük altınla geldim. Evvelâ sekizde bir hisse hesabiyle çalıştım. Mal sahibi, işlerle meşgul olmaktan daha ziyade kahvede oturmaktan hoşlanıyordu. Aramızdaki anlaşmaya göre, bulduğumuz taşları paylaşacaktım... Oldukça güzel taşlar buldum; bilhassa beş kıratlık bir taşı iki yüz İngiliz lirasına sattık! Bu tarzdaki çalışmadan yorulduğum için, on altıda bir hisse satın aldım ve tek başıma işletmeğe başladım. Çok küçük taşlar bulduğum için, on gün evvel bu işi de bıraktım. Şimdi, Avustralyalı olan bir adamın sahası üzerinde yarı yarıya olmak üzere çalışıyorum. Fakat ilk hafta zarfında henüz beş İngiliz lirası kazanmış vaziyetteyiz.
Genç mühendis sordu:
— Pek pahalı olmamak şartile, ben de sizin topraktan bir hisse alırsam, işletmek hususunda benimle beraber çalışmağa razı olur musunuz?
Thomas Steel cevap verdi:
— Hay hay, yalnız bir şart koşacağım: Her birimizin bulduğu kendine ait olacaktır! Bunu bir itimatsızlık telâkki etmeyiniz, Mösyö Méré! Sözlerimden anlıyorsunuz ki, buraya geldiğim gündenberi, ortaklık işinden daima zararlı çıktım. Zira kazma, kürek bana yarıyor ve ben başkalarının gördüğü işin, iki, üç mislini yaparım!

Cyprien cevap verdi:
— Düşüncenizi yerinde buluyorum.
Lancashire'li madenci birdenbire:
— Aklıma bir şey geldi! dedi, düşüncem belki iyidir!... John Watkins'in arazisinden bir kısmını ikimiz alsak, ne dersiniz buna?

— Arazisinden bir kısmını mı? Kopje toprağının hepsi ona ait değil mi?
— Şüphesiz, Mösyö Méré; fakat biliyorsunuz ki, müstemleke hükümeti, elmas damarı bulunan toprağa derhal el koyar. Kadastro ve arazinin taksimi işini kendisi idare eder ve mal sahibine muayyen bir para öder. İşin gerçek tarafına bakılırsa, bu para mükemmel bir gelirdir ve mal sahibi daima çalıştırabileceği bir sürü topraklar mübayaa etmek ister. İşte John Watkins'in vaziyeti budur. İşletilmekte olan birçok madenleri olduğu gibi henüz işletilmemiş olanları da vardır. Fakat onları istediği gibi işletemez, çünkü hastalığı, iş sahasına gelmeğe mânidir. Eğer kendisinden bir kısım toprağı almak teklifinde bulunacak olursanız, teklifinizi müsait şartlarla karşılıyacağını zannediyorum.
Cyprien cevap verdi:
— Alış verişin sizinle onun arasında kalmasını tercih ederim.
— Ehemmiyeti yok, açıkça konuşuruz!
Üç saat sonra, plân üzerinde gösterildiği gibi hudutları malûm olan 942 numaralı saha, doksan İngiliz liralık bir prim tediyesi ve ruhsatiyesi alıcının eline teslim edilmek suretiyle Mösyö Méré ile Mister Thomas Steel'e devrolunmuştu. Kiralama mukavelesinde hususî bir şart koşulmuştu ki, bu şart ta, madeni işletecek olan kimseler tarafından bulunacak olan on kırattan yukarı ilk üç elmasın John Watkins'e verileceğini âmirdi.

İş, Cyprien için mükemmel telâkki olunabilirdi. Mister Watkins, mukavelenin imzasından sonra, genç adamın omuzuna dokunarak:
— İyi bir iş yaptınız, oğlum! dedi. Sizde bir hayli kabiliyet var! Griqualand'daki en mükemmel madencilerimizden biri olduğunuzu gördüğüm vakit buna hiç şaşmıyacağım!

Cyprien, bu sözlerden, istikbal için hayırlı şeyler ummaktan kendini menedememişti.
Görüşmede hazır bulunan Mis Watkins'in mavi gözlerinde parlak bir güneş ışığı bulunuyor; bu gözlerin sabah vaktini ağlıyarak geçirdiğini anlatan hiç bir emare dikkati çekmiyor; her iki genç te, sanki aralarında anlaşmış gibi, sabahleyin geçen hazin sahne hakkında bir şey söylemekten çekiniyorlardı. Cyprien'in kaldığı muhakkak gibi görülüyor; meselenin esası anlaşıldıktan sonra, artık başka söze lüzum kalmıyordu.

Genç mühendis, içinde bir, iki elbisesi bulunan hafif bir valizi götürmek suretiyle hazırlık yapmak için kalbi rahat bir halde evine dönüyor; Vandergaart-Kopje'de, çadır altında yatıp kalkmağı ve ancak dinlenme zamanlarını geçirmek üzere çiftliğe dönmeği aklından geçiriyordu.

V

İki ortak, ertesi gün, sabah vakti, işe başlamışlardı. Maden sahaları, Kopje'nin kenarına düşen bir yerde bulunuyor ve Cyprien Méré'nin nazariyesi doğru çıktığı takdirde, bu madenin zengin olması lâzım geliyordu. Fakat ne yazık ki, bu maden gayet çetin surette işlenmiş ve toprağın elli metreden fazla derinliğine kadar dalınmıştı.

Bazı noktai nazarlara göre, bu vaziyetin bir avantaj olması kabul edilebilirdi. Çünkü, bu madenin diğer komşu madenlerden daha aşağı bir seviyede bulunması, memleketin kanununa göre, bütün topraklardan istifade temin ediyor; binaenaleyh civara düşen bütün elmasların elde edilmesi imkânı hâsıl oluyordu.

İş gayet basitti. İki ortak, muntazam bir çalışma ile bir hayli toprak kazıyorlar; bu işten sonra, iki arkadaştan biri, madenin yukarı kenarına çıkarak, aşağıdan gönderilen toprak dolu kovaları çekiyordu.

Bu toprak küçük arabalar vasıtasiyle Thomas Steel'in kulübesine naklolunuyor; burada, iri odunlarla dövüldükten sonra, lüzumsuz çakıl taşlarından ayıklanıyor; en küçük taşları ayırmak için on beş milimetre kalınlığında delikleri olan bir elekten geçiriliyor ve elekte kalanlar iskartaya atılmadan evvel dikkatle gözden geçiriliyordu. Nihayet, elekten geçmiş olan toprak tozundan ayrılmak üzere daha sık bir elekten geçiriliyor ve triyaj yapılmasına müsait bir vaziyete getiriliyordu.

Elenmiş toprak, iki madencinin karşı karşıya bulundukları bir masa üzerine döküldüğü vakit, dikkatle gözden geçiriliyor, elden ele dolaşıyor, masanın

altına bırakılıyor ve tetkikat işi bitince bir tarafa atılıyordu.

Bütün bu ameliyeler, birkaç elmas taşını keşfetmek gayesini güdüyor, bulunan elmaslar, bazan yarım mercimek cesametinde olabiliyordu. İki ortak, bütün günün hiç bir elmas keşfetmeksizin geçmediğini görmekle kendilerini çok mes'ut telâkki ediyorlar; bu işe büyük bir şevkle sarılıyorlar, maden sahasının toprağını dikkatle kalburdan geçiriyorlar; fakat, bununla beraber, ilk günler zarfında alınan neticelerin hemen hemen menfî olduğunu görüyorlardı.

Bilhassa, Cyprien, pek az şanslı gibi görünüyordu, Kendi toprağında her ne kadar küçük bir elmas bulmuş ise de, bu elması da Thomas Steel görmüştü. Bulunan elmas, kıratın altıda biri ağırlığında idi.

Kırat, aşağı yukarı bir gramın beşte birine yakın bir ağırlık ölçüsüdür. Saf, berrak ve renksiz, beneksiz olan bir elmas, bir kırat ağırlığında olduğu takdirde, güzelce tıraş edildikten sonra, takriben iki yüz elli franklık bir değeri ihtiva eder. Fakat, çok küçük elmaslar arasındaki kıymet nisbeti çok aşağı ise de, daha büyüklerinin kıymet nisbeti birdenbire artar. İyi bir taşın ticarî kıymeti üzerinde takdir yapılırken, bu kıymet, umumiyetle, taşın kıratla ifade olunan ağırlık murabbaına müsavi olur ve kıratın carî fiatı üzerinden darbı yapılarak esas kıymeti bulunur. Bilfarz, bir kıratın değeri iki yüz elli frank olsa, ayni cinsten olmak üzere, on kıratlık bir taş, yüz defa daha fazla kıymet ihtiva eder, yani yirmi beş bin frank değerinde olur.

Fakat on kıratlık taşlar, hattâ bir kıratlık taşlar çok nadirdir. İşte bunun içindir ki elmasın değeri çok pahalıdır. Griqualand elmaslarının hemen hemen hepsi sarımtırak renktedirler ve bu vaziyet onların kıymetlerini çok düşürmektedir.

O kadar zahmet ve yorgunluk çekmek suretiyle, yedi, sekiz günlük çalışmadan sonra bir kıratın altıda biri ağırlığında bir taş bulmak, çok zayıf bir kazançtı. Böyle bir kazancı elde etmek için bu kadar zahmete

katlanmaktansa, çift sürmek, çobanlık yapmak, yahut ta yolda taş kırmak her halde daha kârlı olurdu. Cyprien, için için bunları söylüyor; bununla beraber, mükemmel bir elmasa rastlamağı ve bu elmasla birçok haftalar, hattâ aylar zarfındaki çalışma yorgunluğunu gidermeği ümit ediyordu.

Thomas Steel'e gelince, bu adam, fazla yeise düşmeden makine gibi çalışıyordu.

İki ortak, açık havada kurulmuş olan bir büfeden sandviç ve bira almakla iktifa ederek daima, beraberce öğle yemeklerini yiyorlar; fakat akşam yemeklerini tabldottan temin ediyorlardı. Akşam olunca, biribirlerinden ayrılıyorlar; Cyprien, bir, iki saat için çiftliğe dönerken, Thomas Steel de bilârdo salonlarından birine gidiyordu.

Genç mühendis, rakibi olan ve yüzünde bir hayli çil bulunan kızıl saçlı James Hilton'a sık sık rastlıyordu. Bu iri boylu rakibin cin içmek ve tütün kullanmak suretiyle John Watkins'in nazarında iyi bir mevki temin ettiğinde hiç şüphesi olamazdı.

Alice, James Hilton'dan bahsedilmesini kat'iyen istemiyormuş gibi görünüyor; ondan âdeta nefret ediyordu. Bu adamın mevcudiyeti Cyprien'i de çileden çıkarıyor; bazan kendine hâkim olamayıp bir şeyler söyliyeceğini hissederek, iyi geceler temennisinde bulunuyor ve çekilip gidiyordu.

Bu vaziyet üzerine, John Watkins, samimî dostuna bir göz işareti yaparak:
— Bizim Fransız delikanlısı memnun değil gibi! diyordu. Elmaslar, kazması altına gelmiyor galiba!

James Hilton, bu sözden sonra, dünyanın en tatsız, en budalaca bir gülüşüyle gülüyordu.

Cyprien, böyle gecelerde, ekseriya, kampın yakınında oturan ve ismi Jacobus

Vandergaart olan yaşlı bir Boer'in yanına giderek vaktini geçiriyordu.

İşletme imtiyazının verildiği ilk zamanlarda, elmas sahası bu adama ait iken, kendisinin anlattıklarına inanmak icap ederse, bu arazinin John Watkins'e geçmesinde büyük bir haksızlık olduğu anlaşılıyordu. Şimdi artık tamamen mahvolmuş bulunan bu adam, eski bir toprak kulübe içinde yaşıyor, vaktile, doğup büyüdüğü şehir olan Amsterdam'da yapmış olduğu elmastıraşlık san'atı ile geçiniyordu..

Taşlarının, tıraş edildikten sonra, hakikî ağırlığını öğrenmek istiyen madenciler, gerek taşların işlenmesi, gerekse en ince ameliyelerin yapılması için ekseriya ona geliyorlardı. Fakat bu iş, emin bir ele ve iyi bir görüşe lüzum gösteriyor; zamanında fevkalâde bir işçi olan ihtiyar Jacobus Vandergaart ise, siparişleri temin edebilmek, için bir hayli zahmet çekiyordu.

Cyprien, ilk elmasını ona hediye etmiş ve onun tarafından alâka ile karşılanmıştı. Mühendis, onunla biraz konuşmak yahut ta çalıştığı sırada sadece arkadaşlık etmek maksadiyle, mütevazi atölyesine uğramaktan pek haz duyuyordu. Jacobus Vandergaart, beyaz sakalı, siyah kadifeden bir takke ile örtülü çıplak başı, üzerinde gözlük bulunan oldukça uzun burnu ile, acaip âletleri ve asit şişeleri içinde, on beşinci asrın ihtiyar bir simyagerini andırıyordu.

Pencere önüne yerleştirilmiş olan bir masa üzerinde duran bir çanak içinde, Jacobus Vandergaart'a emaneten bırakılmış olan ve ekseriya kıymetleri yüksek meblâğı ihtiva eden işlenmemiş elmaslar bulunuyordu. Jacobus, bu elmaslardan kristalizasyonu mükemmel gibi görünmiyen birine şekil vermek istediği vakit, eline pertavsızını alarak, bütün kristalleri taksim eden çatlakların istikametlerini iyice tet-kik etmeğe başlıyor; sonra, düzeltilmiş olan bir elmasın keskin tarafiyle, istenilen tarafta bir çatlak husule getiriyor, bu çatlağa çelikten küçük bir bıçak ağzı sokarak vuruyordu.

Elmasın bir yüzü yarılınca, diğer tarafları üzerinde de ayni ameliye tekrarlanıyordu.

Jacobus Vandergaart, muayyen bir şekle göre taşı tıraş etmek istediği vakit, vermek istediği şekli tebeşirle elmas sathı üzerine çizmekle işe başlıyor; sonra, elmasın her bir tarafını ikinci bir elmasla temas ettirerek, iki elması biribirine sürtüyor, taşlar tedrici surette yıpranıyor ve elmasın sathı yavaş yavaş teşekkül ediyordu.

Elmas, bir kere tıraş edilince, işin bitmiş olması için, artık cila ameliyesi kalıyor; bu iş, masa üzerine yayvan olarak konmuş olup kutru aşağı yukarı yirmi sekiz santimetre tutan bir nevi çelik daire olan bir bileme taşı yardımiyle yapılıyor ve bileme taşı, büyük bir çarkın ve bir manivelanın tesiriyle, dakikada iki, üç bin devir yapmak suretiyle bir mil üzerinde dönüyordu. Jacobus, üzerine yağ sürülmüş ve evvelce yapmış olduğu işlerden kalma elmas tozu yayılmış olan bu daireye, taşın muhtelif taraflarını bastırıyor ve parlaklık hâsıl oluncaya kadar bu ameliyeye devam ediyordu. Manivela, ya, bir gün için tutulmuş olan bir Hotanto çocuğu tarafından veyahut ta böyle bir hizmeti kat'iyen esirgemiyen Cyprien gibi bir dost tarafından çevriliyordu.

Çalışırlarken aralarında konuşuyorlar; Jacobus Vandergaart, ekseriya, gözlüğünü alnı üzerine kaldırarak, geçmiş zamana ait her hangi bir hikâyeyi anlatmak için birdenbire duruyordu. Gerçekten o, kırk yıldanberi üzerinde yaşadığı bu Cenubî Afrika toprağının hemen her tarafını biliyordu. Hikâyelerini gayet tatlı anlatıyor; sözlerinin âhenktar olmasının sebebi de, memleketin hâlâ taze ve canlı olan. an'anelerini canlandırmasından ileri geliyordu.

Bu ihtiyar san'atkâr, vatanseverlik düşünceleri üzerinde de pek kurak gibi görünmüyordu, İngilizlerden pek hoşlanmıyor; düşüncelerinde .biraz ifrata kaçıyorsa da, onu her halde hoş görmek icap ediyordu.

Şöyle bir fikri tekrarlayıp duruyordu:
— Amerika Birleşik Devletleri istiklâllerini ilân etmiş iseler de, Hindistan'la Avustralya'nın da bu işi yapmakta gecikmiyeceği muhakkaktır ve bunda şaşılacak hiç bir şey yoktur! Böyle bir zulme hangi millet tahammül eder!... Ah, Mösyö Méré, eğer bütün dünya, müstemlekeleriyle ve deniz kuvvetleriyle çok mağrur olan şu İngilizlerin haksızlıklarını bilebilselerdi, onların yüzlerine fırlatmak için insanoğlunun dilinde hakaret kelimesi kalmazdı!

Cyprien, ne tasdik ne de red makamında olmak üzere, hiç cevap vermeden dinliyordu.
Jacobus Vandergaart, tekrar canlanarak:
— Bana yapılmış olan şeyi size anlatmaklığımı ister misiniz? diyordu Beni dinleyiniz, anlatacağım şeyler üzerinde iki noktai nazarın olup olamıyacağını bana söylersiniz!

Cyprien, dinlemekten hoşlanacağını temin edince, ihtiyar hikâyesine başlıyordu:
«Anamın ve babamın Amsterdam'a yapmış oldukları bir seyahat esnasında olmak üzere, 1806'da bu şehirde doğmuşum. Fakat, ailemin hicret etmiş olması dolayısiyle bütün çocukluk hayatım Cap'ta geçmiştir. Bir müddet sonra, mesleğimi öğrenmek için vatanıma döndüm. Büyük Britanya, kendi ifadesine göre, müstemlekeyi muvakkaten ele geçirdiği vakit, bizler Holandalı idik ve bundan dolayı da iftihar duyuyorduk! Fakat John Bull, bir kere ele geçirdiğini kolay kolay bırakmadığı için, nihayet Birleşik Krallık tebaası olduğumuzu resmen ilân etti! Bu da, Avrupanın bir kongre içtimaı yapmasiyle oldu!

«Şimdi size sormak isterim, Avrupa, Afrika işlerine ne münasebetle karışır acaba?

«İngiliz tebaası olmuştuk; fakat olmak istemiyorduk, Mösyö Méré! O vakit, Afrika'nın bize, yalnız bizlere bir vatan temin edecek kadar geniş olduğunu düşünerek, şimal bölgesi kenarlarındaki henüz vahşi olan topraklara göç etmek üzere Cap müstemlekesini terkettik. Bize «Boer» ismi veriyorlardı ki, bunun mânası köylü demekti. Bir ismimiz daha vardı ki, bu da «Voortrekkers» ki; bunun da mânası, ilerlemiş piyadelerdi.

«Yeni toprağımıza gelip, çalışmamız sayesinde henüz yeni bir varlık vücuda getirerek burada yerleştiğimiz ve müstakil bir mevcudiyet temin ettiğimiz bir sırada, İngiltere hükümeti, bizim İngiliz tebaası olduğumuz bahanesini ileri sürerek bu toprakların kendi malı olduğunu ilân etti!

«1833 yılında idik. Büyük muhaceretimiz başlamıştı. Tekrar kütle halinde göç ediyorduk. Öküzlerle çekilen arabalara eşyalarımızı, âletlerimizi, yiyeceklerimizi yükledikten sonra, çölün daha içlerine doğru daldık.

«O devirde, Natal arazisi, hemen hemen bom boştu, insan namına bir şey yok gibi idi. Çaka isminde, Zulu ırkının kan dökmekten haz duyan bir zenci fatihi, 1812'den 1828'e kadar bir milyondan fazla insanı kılıçtan geçirdi. Ondan sonra gelen Dingaan da ayni tedhişle saltanat sürmeğe devam etti. Bugün yerinde Durban ve Port-Natal şehirlerinin bulunduğu diyara yerleşmemiz için bize müsaade veren bu yabanî kral olmuştur.

«Fakat, bu canavar Dingaan'ın bize bu mezuniyeti vermesinde bir sebep vardı. Çünkü vaziyetimiz mükemmel bir şekle girince, bize hücum etmeği aklından geçiriyordu! Bunun için herkes silâha sarılmıştı. Savaşımız aklın alamıyacağı bir gayretle devam ediyor; bir sürü harpler atlatmış olmaklığımız dolayısiyle, mücadeleye alışmış olan kadınlarımız ve çocuklarımız, yanı başımızda savaşıyorlardı. Alın terimiz ve kanımızla sulanan bu toprakların elimizde kalması bizim için kabildi.

«Zencilerin taarruzu karşısında kat'î surette zafer kazanıp bunların

kuvvetlerini imha etmiş iken, Cap hükümeti, majeste İngiltere kraliçesinin adına olmak üzere, Natal toprağını işgal etmek vazifesini almış olan bir İngiliz kıtası göndermişti!... Anlıyorsunuz ya, bizler daima İngiliz tebaası idik! Hâdise 1842'de geçiyordu.

«İçimizden diğer muhacirler de, aynı tarzda Transvaal'i zaptetmişler ve zalim Moselekatze'nin Oranj nehri üzerindeki bütün kuvvet ve nüfuzunu ortadan kaldırmışlardı. Onlar da, tıpkı bizim gibi, basit bir günlük emirle, o kadar ıstırap pahasına kazandıkları yeni vatanlarının ilhak olunduğunu, görmüşlerdi.

«Şimdi, teferruata geçiyorum .Bu mücadele tam yirmi yıl sürdü. Biz daima uzağa gidiyorduk ve Büyük Britanya da daima, sanki kölesi imişiz gibi, elini bize uzatıyordu!

«Nihayet, bir hayli zahmet çektikten ve kanlı mücadelelerde bulunduktan sonra, müstakil Oranj devleti toprağı içinde istiklâlimizin tanınması kabil oldu. Kraliçe Victoria'nın imzalamış olduğu 8 Nisan 1854 tarihli bir iradei şâhâne, topraklarımızın tamamiyetini ve kendi kendimizi idare etmek hakkını temin etti. Bunun üzerine cumhuriyet idaresini kat'î surette kurduk. Şunu da söylemek lâzım gelir ki, kanuna karşı titiz saygı esasına, ferdî enerjilerin serbest inkişafı prensibine, bütün halk sınıfının kütle halinde talim ve terbiyesi gayesine göre kurulmuş olan devletimiz, Cenubî Afrika'nın küçük bir devletinden daha medenî olduklarını sanan bir sürü milletlere örnek olabilecek bir duruma gelecekti!

«Griqualand, bu devletin bir kısmını teşkil ediyordu. O vakit ben de, şu anda içinde bulunduğumuz eve, zavallı karım ve iki çocuğumla çiftçi olarak yerleştim. Sizin şimdi çalışmakta olduğunuz madenin yerine küçük çiftliğimi kurdum! On yıl sonra, John Watkins memlekete geldi ve ilk kulübesini inşa etti. Bu arazide elmas olduğu henüz bilinmiyordu.. Ben kendi hesabıma, tam otuz yıldanberi, eski mesleğimi yürütmek için çok az fırsat buluyor ve nerede

ise bu kıymetli taşların ne olduğunu unutacak bir vaziyete geliyordum!

«1867 yılına doğru, topraklarımızda elmas bulunduğu haberi ortalığa yayıldı. Hart kıyılarında oturan bir Boer, deve kuşlarının pisliklerinde, çiftliğinin kilden yapılmış duvarlarında elmaslar bulmuştu. *

«Bu vaziyet üzerine, ihtikâr sistemine daima sadık olan, bütün muahedeleri ve bütün haklan hiçe sayan İngiliz hükümeti, Griqualand'ın kendisine ait olduğunu ilân etti.

«Cumhuriyet hükümetimiz boşu boşuna protestoda bulundu!... Yine boşu boşuna olmak üzere, bir Avrupa devleti şefinin hakemliğine müracaatla ara bulunmasını teklif etti!... İngiltere teklifi geri çevirdi ve toprağımızı işgal etti.

«Artık hak, hukuk namına bir şey beklenemezdi. Hak tanımıyan efendilerimizin haklarımıza saygı göstereceklerini ümit etmek kabil değildi. Ben kendi hesabıma, 1870 yılındaki müthiş bir müstevli hastalık dolayısiyle karımı ve çocuklarımı kaybederek tek başıma kaldığım için, yeni bir vatan aramağa gitmek, uzun meslek hayatımda belki altıncı veyahut yedinci olacak yeni bir yuva kurmak cesaretini kendimde pek bulamıyordum! Bu itibarla, Griqualand'da kaldım.

«Memleket içinde hemen hemen yalnız başıma olduğum halde, bütün dünyayı saran bu elmas hırsına karşı yabancı kaldım ve Du Toit's Pan damarı sanki evimden bir tüfek menzili kadar bir yerde keşfedilmemiş gibi, sebze bahçemde çalışmağa devam ettim.

«Bir gün, acaip bir vaziyet karşısında kaldım ve teamüle göre kuru taşlarla yapılmış olan bahçe duvarımın gece esnasında yıkıldığını ve ova içinde üç yüz metre kadar uzağa götürüldüğünü anlayınca şaşırdım. John Watkins, yüz kadar zencinin yardımiyle, kendi arazisini benim arazime uzatmıştı.

«Bu mütecaviz adama müracaatta bulundum... Sözlerime gülmekle cevap verdi! Hakkında dava açacağımı bildirdim... Açmamı tavsiye etti!

«Üç gün sonra, muammayı halletmiştim. Şahsıma ait olan araziden alınan kısımda bir elmas madeni vardı. John Watkins, böyle bir madenin mevcudiyetine inanç getirince, benim toprağıma derhal tecavüz etmiş ve madeni kendi namına resmen tescil ettirmek için Kimberley'e koşmuştu.

«Dava açtım, İngiliz nüfuzu altında olan bir memlekette dava açmanın neye mal olduğunu kat'iyen bilemezsiniz, Mösyö Méré!... Sığırlarımı, atlarımı, koyunlarımı birer birer kaybettim!... Avukat, kâtip denilen insan suretindeki o sülükleri beslemek, doyurmak için ev eşyama, elbiselerime kadar her şeyimi sattım!... Sözün kısası, duruşmalar, beklemeler, ümitler, sıkıntılar ve ıstıraplarla geçen bir yıllık mücadeleden sonra, tasarruf meselesi, nihayet, temyiz imkânı olmamak üzere kat'î surette halledildi....

«Davamı kaybetmiş ve üstelik te mahvolmuştum! Verilen karar iddialarımın bir esasa istinat etmediğini bildiriyor, talebimi reddediyor, her iki tarafın bir mülk üzerindeki karşılıklı hakkının mahkemece açık olarak tanınmasına imkân olamıyacağnı söylüyordu. Bunun için, bir hudut çiziliyor; Greenwich meridiyenine göre, yirmi beşinci şarki tul üzerinde, iki toprağı ayıran bir hudut tesbit olunuyor, bu tul derecesinin batısındaki arazi John Watkins'te kalıyor ve doğudaki arazi de Jacobus Vandergaart'a düşüyordu.

«Hâkimlere bu acaip kararı verdiren şeyin, yirmi beşinci tul derecesinin memleket plânı üzerinden ve çiftliğimin işgal ettiği sahadan geçmesi düşüncesi olduğunda şüphe kalmıyordu.

«Fakat, heyhat ki, maden batı kısımda bulunuyor ve pek tabiî ki, John Watkins'in bu madenden istifade edeceği anlaşılıyordu.

«Bununla beraber, umumî efkâr, bu adaletsiz hükmü silinmez bir leke gibi

muhafaza etmek için, bu madene daima Vandergaart-Kopje ismini vermektedir.»

İhtiyar Boer, çok doğru olan hikâyesini bitirirken:

— Nasıl, İngilizlerden şikâyete biraz hakkım, yok mu, Mösyö Méré? diyordu.

* Bu Boer'in ismi Jacobs'tur. O'Reilly adında bir deve kuşu avcısının refakatinde olarak seyahat eden Niekirk isminde Holandah bir tacir, Boer'in, kendi kendilerine eğlenen çocuklarının ellerinde bir elmas görmüş ve bu elması çok az bir para mukabilinde elde ederek onu Cap valisi Sir Philip Woodehouse'e on iki bin beş yüz franga satmıştır. Bu taş derhal tıraş edilmiş, Paris'e gönderilmiş ve 1867'deki umumî sergide teşhir olunmuştur. O tarihten beri, Griqualand toprağından, her yıl, ortalama hesapla, kırk milyon değerinde elmas çıkarılmıştır. Tuhaf bir tesadüf, vaktiyle tanılmış, fakat sonra unutulmuş olan bu memlekette elmas damarlarının mevcudiyetine sebep olmuştur. On beşinci asrın eski haritaları üzerinde bu arazi için şöyle bir not mevcuttur: Here Diamonds. «Burada elmas vardır.»

VI

Bu tarzdaki muhavere, takdir olunacağı gibi, genç mühendis için hiç te hoşa gidecek bir şey değildi. Çünkü, müstakbel kayın babası gibi telâkki etmek istediği bir adamın şerefi üzerinde böyle malûmat almak canını sıkıyor ve buna bir türlü inanmak istemiyordu. Jacobus Vandergaart'ın sabit bir fikre saplanması ihtimali üzerinde duruyor; bir gün meseleyi John Watkins'e iki kelime ile açıyor ve adam, kahkahalarla güldükten sonra, baş parmağını alnına dokundurarak, ihtiyar Vandergaart'ın dimağında bir bozukluk olduğunu ve bu bozukluğun da günden güne arttığını söylüyordu!

Maamafih, ihtiyarın, elmas madeni keşfi fikrini kafasına yerleştirerek ortada hiç bir sebep olmaksızın madenin kendi mülkü olduğu hakkında iddia yürütmesi pek te imkânsız değildi. Her ne olursa olsun, mahkeme onu haksız çıkarmıştı; hâkimlerin her hangi bir hataya düşmeleri de zayıf bir ihtimaldi.

İşte genç mühendis, Jacobus Vandergart'ın düşüncelerini öğrendikten sonra, John Watkins'le olan münasebatında kendini mazur görmek ve meseleyi iyi tarafından almak için böyle düşünüyor, böyle düşünmek mecburiyetini hissediyordu.

Kampta bir komşu daha vardı ki, Cyprien, fırsat buldukça bu komşuyu da ziyaret ediyordu. Mathis Pretorius isminde bir çiftçi olan ve Griqualand'daki bütün madenciler tarafından gayet iyi tanılan bu adam, tabiî rengiyle Boer hayatı yaşıyor ve mühendis, onun evinde bu hayatı her zaman buluyordu.

Mathis Pretorius, kırk yaşlarında olmakla beraber, bu memlekete gelip yerleşmeden evvel, Oranj nehrinin geniş havzasında uzun zaman dolaşmıştı.

Fakat bu göçebe hayat, ihtiyar Jacobus Vandergaart'ın başına geldiği gibi, onu yormamış, yıpratmamıştı. Bilâkis, onu zorlukla yürüyecek kadar şişmanlatmıştı. Şimdi nerede ise bir fil ile mukayese edilebilecek bir durumda bulunuyordu.

Muhteşem vücuduna göre imal edilmiş olan geniş tahta koltuğuna hemen hemen kurulmuş bir halde bulunan Mathis Pretorius, iri bir deve kuşuyle çekilen arabasiyle dışarı çıkıyordu. Kuşun, bu iri ve muazzam bir kütle halindeki vücudu çekmek için, muhakkak ki, büyük bir adelî kuvvete malik olması lâzım gelirdi.

Mathis Pretorius, kantincilerle sebze alış verişi yapmak için kampa geliyordu. Herkes tarafından tanıldığı ve sevildiği için, madenciler onunla şakalaşıyorlar; Basuto yahut Zulular müthiş bir hücumda bulunacaklarından bahsederek onu korkutmağa çalışıyorlardı. Bazan, onun karşısında sözde gazeteden okuyorlarmış gibi, yeni bir kanun projesi hazırlandığından ve bu kanun projesinde İngilterenin nüfuzu altında olan memleketlerde üç yüz libreden yukarı olan her ferdin ölüm cezasına mahkûm edileceğine dair ahkâm mevcut olduğundan bahsediyorlardı. Yahut ta, Driesfontein yolu üzerinde kuduz bir köpek görüldüğü haber veriliyor ve zavallı Mathis Pretorius, evine gitmek mecburiyetinde iken, kampta kalmak maksadiyle bin bir bahane buluyordu.

Fakat bütün bu hayalî korkular, onun malikânesi üzerinde bir elmas madeninin bulunduğunu görmekten duyduğu dehşet kadar samimî değildi. Böyle bir şeyi düşünmek dahi istemiyor; düşündükçe, o haris insanların, onun güzel sebze bahçelerini nasıl altüst ettiklerini, her tarafı nasıl kazdıklarını görür gibi olarak çileden çıkıyordu. Bu kara düşünceler dimağını sardıkça öleceğini hisseder gibi oluyor; aksi bir tesadüf eseri olarak evinin etrafında bir maden arayıcısını görünce, artık yemeden, içmeden kesiliyor, bununla beraber, mütemadiyen şişiyordu!

Onu en çok rahatsız eden Annibal Pantalacci idi. Görünüşe göre vaziyeti iyi olan, kendi sahasında üç zenci kullanan bu hain Napolili, zavallı Boer'in zayıf tarafını keşfetmişti. Hiç olmazsa, haftada bir defacık olsun, Pretorius çiftliğinin civarındaki toprakta sondaj yapmak, öteyi beriyi kazmak gibi tuhaf şakalar yapıyordu.

Bu arazi, kampın takriben iki mil yukarısında olmak üzere Vaal'in sol kıyısı üzerinde uzuyor ve elmas damarlarını ihtiva etmesi hususunda bazı emareler gösteriyordu.

Annibal Pantalacci, bu budalaca komediyi iyi oynamak için görünecek bir yerde olmak üzere, Mathis Pretorius'un pencereleri karşısında çalışıyor ve ekser zamanlarda, kendisiyle beraber birkaç adam da getiriyordu.

Böyle bir zamanda zavallı adamın, perdesi arkasına gizlenerek, toprak kazmakla meşgul kimselerin harekâtını sıkıntı ile takip ettiğini, onları gözlediğini görmek kabil oluyordu. Biçare adamın, arazisinin bir istilâya uğrama tehlikesi karşısında kaldığını sandığı takdirde, ahırına hemen gideceği, deve kuşunu arabasına koşturarak oradan derhal uzaklaşacağı muhakkaktı.
— Lirnpopo'nun şimalindeki Buşimanların yanına gideceğim! diyordu. On sene evvel, onlarla fil dişi ticareti yapıyordum. Vallahi ne yalan söyliyeyim, şu İngilizlerin arasında kalmaktansa, vahşi insanların içinde, arslanların ve çakalların arasında bulunmak yüz kere daha iyidir!

Zavallı çiftçinin bu gizli düşüncelerini öğrenen sırdaşı, — bütün sırdaşların hiç değişmiyen âdetine göre — pek tabiî olarak, bu düşünceleri derhal ortaya yaymakta kusur etmiyordu! Yine pek tabiidir ki, Kopje madencileri içinde böyle bir eğlenceden en çok zevk alan Annibal Pantalacci oluyordu.

Napolilinin mutadı olan kötü şakalarının başka bir kurbanı da, eskiden olduğu gibi, Çinli Li idi.

Çinli de, bir çamaşırcı dükkânı açmak suretiyle, Vandergaart-Kopje'ye yerleşmişti.

Cyprien'in Cap'tan Griqualand'a kadar yolculuğunun ilk günlerinde, pek dikkatini çekmiş olan o meşhur kırmızı kutu, fırça, soda, sabun ve çivitten başka bir şey ihtiva etmiyordu. Bu memlekette para yapmak için zeki bir Çinliye bundan daha fazlası lâzım değildi.

Cyprien, daima sessiz ve ihtiyatlı olan ve çamaşır sepetini yüklenmiş bulunan Li'ye rastladığı vakit gülmekten kendini alamıyordu. Bununla beraber fena halde canını sıkan bir mesele vardı ki, bu da, Annibal Pantalacci'nin, bu zavallı adama karşı hakikaten pek vahşiyane hareket etmesi idi. Sululuğunu o kadar arttırıyordu ki, Çinlinin çamaşır teknesi içine mürekkep şişeleri atıyor, onu yere düşürmek için kapısı önüne ipler geriyor, otururken, bluzundan çivileyordu. Bilhassa, fırsat çıktıkça, «pis köpek» diye seslenerek onun bacaklarına tekme vuruyor ve vaziyeti müsait oldukça bu işleri hemen her hafta tekrarlıyordu. Li'nin gayet temiz yıkamasına rağmen, çamaşırlarını hiç bir vakit beğenmiyor, ütüde küçücük bir kusur, bir kıvrım olsa, korkunç hiddet gösteriyor ve zavallı Çinliye, sanki kölesi imiş gibi, yapmadığını bırakmıyordu.

İşte kampın kaba saba eğlenceleri bu gibi tatsız hareketlerdi; fakat bu sululuklar bazan facia halini de alıyordu. Meselâ, madende çalışan zencilerden biri, bir elmas hırsızlığından dolayı itham edildiği takdirde, herkes, mücrimi mahkeme huzuruna çıkarmağı kendine bir vazife bilerek derhal harekete geçiyor ve suçlu, bir hayli kuvvetli yumruklar yiyordu. Hâkim, suçlu için beraet kararı vermiş olsa bile, zavallı adamın yediği dayaklar yanına kâr kalıyordu. Zaten beraet kararı vermek pek nadir bir keyfiyetti.

Madencilerin, hırsızlık kadar göz yummadıkları affetmedikleri bir suç daha

vardı ki, o da, yataklık etmek suçu idi.

Genç mühendisle Griqualand'a ayni zamanda gelmiş olan Ward isminde bir Amerikalı, bir zenci tarafından satılan elmasları almak için çok zalim bir vaziyet karşısında kalmıştı. Bir zenci kanunen elmas sahibi olamazdı. Kanun, bu gibilerin bir arazi satın almasını veyahut ta kendi hesaplarına çalışmalarını menediyordu.

Vaka derhal ortalığa yayılmıştı. Akşam üzeri, herkesin yemekten sonra .eğlenceye daldığı bir saatte, gazaba gelmiş olan bir kalabalık, suçlunun bulunduğu kantine doğru koşmuş, binayı ateşe vermişler, Amerikalı, bir düzine kadar atlı polisin sayesinde yakayı zor kurtarabilmişti.

Bu yarı vahşi, cahil ve katışık halk arasındaki şiddet sahneleri pek boldu. Bu kamp içinde hemen her milletten insan vardı. Buradaki para hırsı, sarhoşluk, sıcak bir iklimin tesiri, ümitsizlik ve hayal sukutu gibi haller, dimağları tutuşturmak ve şuurları bulandırmak hususunda biribirleriyle yarış ediyorlardı! Araştırma ile meşgul olan bütün bu insanlar mes'ut olabilseler, belki sükûnetlerini ve sabırlarını muhafaza edebileceklerdi! Fakat, içlerinden birine, yüksek kıymette bir taş bulmak şansı düşüyorsa da, geri tarafta kalan yüzlece insan, ihtiyaçlarını pek kıt bir halde karşılıyacak olan parayı güçlükle kazanıyorlar, birçokları sefalete düşüyorlardı. Maden, bir kumar masasının yeşil çuhası gibi idi. Bu çuha üzerinde yalnız sermaye tehlikeye sokulmuyor, ayni zamanda vakit, zahmet ve sıhhat te heder olup gidiyordu.

Cyprien, bu vaziyeti, günden güne daha açık olarak görmeğe başlıyor; çalışma tarzını değiştirmek zorunda kaldığı vakit, gayet az verimli olan bu meslekte devam edip etmemesini kendi kendine soruyordu.

Bir sabah, kampa gelip kendilerine iş ariyan bir düzine kadar zenci ile karşı karşıya gelmişti.

Bu zavallı insanlar, Basuto diyarı denilen çok uzak dağlardan geliyorlardı. Oranj nehri boyunca, Afrika yerlileri usulü veçhile dizi halinde yürüyerek, yolda buldukları nebatlarla ve çekirgelerle karınlarını doyurarak, yüz elli fersahtan fazla bir mesafeyi yaya olarak geçmişlerdi.

Canlı mahluktan daha ziyade iskelete benziyerek müthiş surette zayıf düşmüş bir halde idiler. Vaziyetleri bitikti. Hiç kimse onları işe almağa yanaşmadığı için, yol kenarında bir yere diz çökmüş olarak, sefaletten perişan bir vaziyette kararsız, meyus ve şaşkın bir halde oturuyorlardı.

Cyprien, bu adamların manzarasından dolayı derin bıı teessür hissetti. Beklemelerini işaret ederek yemek yediği otele döndü. Kaynar sudan geçirilmiş bir kazan mısır unu, birkaç kutu et konservesi ve iki şişe rom ısmarlıyarak zencilere gönderdi. Sonra, zavallıların bu hiç ummadıkları ziyafeti nasıl karşılıyacaklarını görmeğe gitti. Zenciler, on beş gün kadar açlık çektikten sonra, bir sal üzerinden toplanan deniz kazazedeleri vaziyetinde idiler. O tarzda yemek yiyorlardı ki, bir çeyrek saat sonra, obüs gibi patlamaları işten değildi. Nihayet, sıhhatlerini korumak rnaksadiyle, bu oburcasına, manzarası, seyredenleri bile tıkayan bu canavarcasına yenen yemeğe bir had tayin etmek lâzım geldi!

Yalnız; zencilerden yüzü zeki ve ince görünen, diğerlerinden daha genç olduğu anlaşılan biri, bu iyiliği yapana karşı teşekkürde bulunmağı düşündü. Cyprien'e yaklaştı; nazik bir hareketle genç adamın elini tuttu, sonra başı üzerine götürdü.

Bu şükran ifadesinden müteessir olan genç mühendis gelişi güzel olmak üzere:
— İsmin ne senin? diye sordu.
Birkaç İngilizce kelimeyi tesadüfen öğrenmiş bulunan zenci, hemen cevap verdi:
— Matakit.

Temiz ve itimat verici bakışları Cyprien'in hoşuna gitmişti. Hattâ bu uzun boylu ve kuvvetli çocuğu madeninde çalıştırmağı düşündü. Düşüncesi hiç te fena değildi.
Kendi kendine:
— Ne olursa olsun, burada bu işi herkes yapıyor! Bu zavallı ve fakir zencinin Pantalacci gibilerin eline düşmektense, benim yanımda çalışması her halde daha iyidir, dedi.
Sözüne devam ederek:
— Buraya iş aramağa mı geldin, Matakit? diye sordu.
Zenci bir tasdik işareti yaptı.
— Benim yanımda çalışır mısın? Yemeğini ben vereceğim, sana âletler temin edeceğim ve ayda da yirmi şilin alacaksın!

Tarife böyle idi. Cyprien, bütün kampın kendisine karşı ayaklanmasını istemediği için, daha fazlasını teklif edemiyeceğini biliyordu.

Matakit, gülümsedi ve cevap olmak üzere iki sıra bembeyaz dişlerini gösterdi ve hamisinin elini başı üzerine koydu. Mukavele imzalanmıştı.

Cyprien, yeni hizmetkârını derhal evine götürdü. Valizinden bir bez pantalon, bir fanila gömlek, eski bir şapka çıkararak bunları Matakit'e verdi. Zenci gözlerine inanamıyordu. Kampa daha gelir gelmez gayet mükemmel, gayet süslü elbiseler giymek, zavallı adamın en cüretkâr rüyalarında bile göremiyeceği mühim bir hâdise idi. Şükranını ve sevincini nasıl ifade edeceğini bilemiyordu. Olduğu yerde sallanıyor, gülüyor ve hattâ ağlıyordu.
Cyprien:
— Matakit, sen bana iyi bir çocuk gibi görünüyorsun! dedi. Biraz İngilizceden anladığım görüyorum!... Söyliyecek bir kelime bilmiyor musun?

Zenci bir hayır işareti yaptı.
Cyprien, bunun üzerine:
— Mademki vaziyet böyle, o halde ben de sana Fransızca öğretirim! dedi.

Ve vakit geçirmeden, kullanılan eşya isimlerinden başlamak ve tekrarlanmak suretiyle talebesine ilk dersi verdi.

Matakit, yalnız iyi ve mert bir çocuk olmakla kalmıyor, ayni zamanda müstesna bir hafıza kuvvetine de malik olmak üzere gayet zeki görünüyordu. İki saate varmadan yüzden fazla kelime öğrenmiş bulunuyor ve bu kelimeleri oldukça doğru telâffuz ediyordu.

Zencinin yol yorgunluğunu gidermek ve onu çalışabilecek bir duruma getirmek için yedi, sekiz günlük bir dinlenme ve çok iyi beslenme lâzım gelmişti. Bu sekiz gün, öğretmenle talebesi arasında gayet iyi kullanılmış ve Matakit, hafta sonunda, hakikatte yanlış bile olmuş olsa, bir takım Fransızca cümleler söyliyebilecek duruma gelmişti. Cyprien, onun macerasını yeni dil ile dinlemişti. Başından geçenler çok basitti.

Matakit, güneşin yükselmekte olduğu dağlarda bulunan memleketinin ismini bilmiyordu. Yalnız, söyliyebileceği bir şey vardı ki, o da, orada herkesin çok fakir, çok sefil oluşu idi. O da, başkaları gibi, servet yapmak istemiş ve elmas sahasına gelmişti.

Acaba orada ne kazanacağını ümit ediyordu?

Onun bütün istediği şey bir kırmızı kaput ve on kere on gümüş para idi.

Zenciler, hakikaten altın paradan nefret ediyorlardı. Bu düşünce, onlarla ticarette bulunan ilk Avrupalıların yapmış oldukları telkinden ileri geliyordu.

Acaba Matakit, bu gümüş paraları ne yapacaktı?

Yapacağı işler şunlardı: Kırmızı bir kaput, bir tüfek ve barut alacak, sonra, köyüne dönecekti. Orada, kendi hesabına çalışacak olan bir kadın satın

alacak, ineğini besliyecek ve mısır tarlasını belliyecekti. Bu şartlar içinde mühim bir adam, büyük bir şef olacaktı. Herkes onun tüfeğine ve büyük servetine gıpta edecek, nihayet uzun seneler yaşadıktan sonra, itibarını muhafaza etmek suretiyle ölecekti. Bütün bunlar o kadar anlaşılmıyacak şeyler değildi.

Cyprien, bu çok basit programı dinlerken düşünceli bir halde kalmıştı. Hakikaten düşünmek zorunda bulunuyordu. Çünkü, bir kırmızı kaputtan, bir tüfekten daha ehemmiyetli olan şeylerin gaye edinilmesini göstermek suretiyle bu zavallı vahşinin ufkunu değiştirmek, genişletmek doğru olur mu idi? Hasretini çektiği hayatı, köyü içinde sükûnetle tamamlamağa gitmesi maksadiyle, onu cehli içinde bırakmak daha iyi değil mi idi? Mesele, genç mühendisin çözmeğe cesaret edemiyeceği kadar mühimdi; fakat Matakit, yakın zamanda bunu kendi kendine hal edebilecekti.

Genç zenci, Fransız dilinin ilk esaslarını öğrenmek için harikulade bir heves göstermişti. Ardı arası kesilmez sualler soruyor, her şeyi bilmek, her şeyin ismini öğrenmek, bu şeylerin kullanış tarzını, menşeini anlamak istiyordu.

Cyprien, genç zencinin bu istidadı karşısında, ona her akşam bir saat kadar ders vermeği aklına koymuş bulunuyordu. Bu hiç görülmemiş istidat ve şevke karşı alâka duyan Mis Watkins te, genç zencinin öğrendiği şeyleri kendisinden birer birer dinlemek suretiyle ona yardımda bulunuyor ve derslerini tekrarlıyordu.

Cyprien, Matakit'in tavsiyesi üzerine, onun mensup olduğu kabileden zekâ ve çalışkanlık itibariyle takdire lâyık Bardik isminde diğer bir zenciyi de yanına almıştı.

O sırada genç mühendise bir şans gelmiş, yedi kıratlık bir tas bulmuş ve bu taşı beş bin frank mukabilinde derhal simsar Nathan'a satmıştı.

Bu çok güzel, çok mükemmel bir iş olmuştu.

Cyprien Méré kendi kendine:

«Eğer bana iki, üç ayda bir olmak üzere, böyle bir şans gelecek olursa, çok ilerlemiş olurum! diyordu. Fakat, bilmem ki, bu kadarı kâfi mi?... Bana lâzım olan yedi kıratlık bir elmas değildir, bunun gibi, bin, bin beş yüz taş elde etmekliğim icap ediyor... Aksi halde, Mis Watkins, ya şu James Hılton'a yahut başka birine varmak üzere elimden kaçacaktır!»

Cyprien, bir gün, yemekten sonra, sıcak ve tozlu, elmas madenlerinin havasında daima mevcut olup insanın gözlerini körleten kızıl tozlu bir günde, Kopje'den dönerken ve kendini kederli düşüncelere kaptırmış bir halde yürürken, münferit bir kulübenin köşesine geldiği vakit, birdenbire gözlerini bürüyen dehşetten dolayı geri çekildi. Gözlerinin karşısında çok acıklı bir manzara bulunuyordu.

Kulübenin duvarı karşısında olmak üzere, arkası toprakta ve oku havada olan bir öküz arabasının okuna bir adam asılmıştı. Ayakları ve kolları upuzun duran bu adamın vücudunda hiç bir hareket yoktu.

Manzara korkunçtu.

Cyprien, evvelâ şaşalamış, fakat sonra, uzun saçiyle boynundan asılı olan Çinli Li'yi görüp tanıyınca, çok şiddetli bir acıma hissiyle bütün varlığının sarsıldığını duymuştu.

Genç mühendis, evvelâ yapılması lâzım gelen iş üzerinde hiç tereddüt göstermedi. Araba okunun ucuna kadar tırmanması, vücudu kolları arasına alması, çakısile saçı kesmesi yarım dakikalık bir iş oldu. Bunu yaptıktan sonra, oka tutunarak aşağıya kadar ihtiyatla kaydı ve yükünü kulübenin gölgesine yatırdı.

Tam zamanı idi. Li'nin vücudu henüz soğumamıştı. Kalbi çok zayıf olarak vuruyor, fakat ne olursa olsun, çalışıyordu. Ne kadar garip ki, Çinli çabucak gözlerini açtı; gözlerini açmasiyle beraber, kendine gelmiş göründü.

Zavallı adamın soğukkanlı yüzünde, büyük bir felâketten kurtulduğuna dair hiç bir sevinç emaresi olmadığı gibi, her hangi bir korku ve hayret te yoktu. Mübarek adam, sanki hafif bir uykudan uyanmış gibi idi.

Cyprien, ona birkaç yudum su içirdi.

Sözlerini, Li'nin anlıyamıyacağım unutarak:

— Şimdi konuşabilecek misiniz? diye sordu.
Çinli bir tasdik işareti yaptı.
— Sizi böyle kim astı?
Çinli yaptığı işde bir fevkalâdelik ve anlaşılmazlık olmadığından şüphe etmiyen bir kimsenin edasiyle:
— Ben, diye cevap verdi.
— Siz mi?... Yaptığınız iş bir intihardır!... Fakat neden?
Çinli cevap verdi:
— Li, sıcağa tahammül edemiyordu!... Li, sıkılıyordu!...
Çinli bu sözleri söylerken, bir takım yeni suallerden kaçmak içinmiş gibi, derhal gözlerini kapadı.
Cyprien, bu esnada, muhaverenin Fransızca olarak cereyan ettiğini farkederek:
— İngilizce de konuşur musunuz? diye sordu.
Li, kirpiklerini yukarıya doğru kaldırarak cevap verdi:
— Evet.
Çinlinin küçük ve yayvan burnunun her iki tarafındaki gözleri, tıpkı iki düğme deliğini andırıyordu. Cyprien bu bakışta biraz istihza sezer gibi oluyordu.
Ciddî bir eda ile:

— Gösterdiğiniz sebep pek saçma! dedi. Hava çok sıcak olduğu için intihar edilmez!... Ciddî konuşunuz!... Ben bu işde şu Pantalacci denilen herifin parmağı olduğu zannındayım! Ne dersiniz?
Çinli başını eğdi. Sesini alçaltarak:
— Saçımı kesmek istiyordu, dedi. Bir, iki güne kalmadan buna muvaffak olacağından emindim!
Li, o esnada, meşhur saçını Cyprien'in elinde gördü, her şeyin üstünde telâkki ettiği büyük felâketin vukua gelmiş olduğunu anladı.
Yürekler paralayıcı bir sesle haykırdı:
— Ah, mösyö, ne yaptınız?... Siz... Saçımı siz kestiniz!...
— Ne yapayım, dostum, sizi asıldığınız yerden aşağı indirmek için başka çare yoktu!...
Çinli, bu saç kesimi işinden dolayı, âdeta bir uzvu kesilmiş kadar müteessir görünüyordu. Cyprien, onun yeni bir intihar usulü aramakla meşgul olduğunu görmekten çekinerek, Çinliyi yanında götürmek suretiyle kulübesine dönmeğe karar verdi.

Li, mühendisi tam bir itaatle takip etti; kurtarıcısının yanında olmak üzere sofraya oturdu. Teşebbüsünü tekrarlamıyacağına dair söz verdi. Bir fincan sıcak çayın tesiriyle sinirleri yatışarak, hal. tercümesi hakkında bazı malûmat dahi verdi.

Kanton'da doğmuş olan Li, bir İngiliz ticarethanesinde ticaret için yetiştirilmişti. Sonra, Seylan'a geçmiş, oradan Avustralya'ya gitmiş ve nihayet Afrika'ya gelmişti. Nereye gitti ise esaslı bir para yüzü görmemiş, talih ona gülümsememişti. Maden havzası dahilinde yapmış olduğu çamaşırcılık, denemiş olduğu diğer yirmi meslekten her ne kadar daha mükemmel değil ise de kendini pek âlâ geçindirebiliyordu. Fakat onun yegâne düşmanı Annibal Pantalacci idi. Bu herif onu sefil ediyor; o olmasa. Griqualand'daki hayatının belki düzelebileceğini umuyordu! Sırf bu adamın müz'iç tecavüzlerinden kurtulmak için hayatına kıymak istemişti.

Cyprien, vaziyeti iyice öğrendikten sonra, Napoliliye karşı kendisini himaye edeceğini zavallı adama temin etti ve onu yalnız teselli bulmuş olarak değil, ayni zamanda memleketinin saç hakkındaki batıl düşüncesinden tamamen kurtulmuş vaziyette evine gönderdi.

Acaba mühendis, bu işde nasıl muvaffak olmuştu? Mesele, hem basit ve hem de ehemmiyetli idi. Mühendis, Li'ye, asılmış bir kimsenin ipinin saadet getireceğini, talihsizliğinin muhakkak surette nihayete erdiğini ve şimdi bütün tılsımın cebindeki saçta olduğunu bildirmişti.

«Her ne olursa olsun, Pantalacci, artık onun saçını kesemiyecekti!»

Çin tarzına pek uygun düşen bu muhakeme, Li'nin fikirlerini düzeltiyordu.

VII

Aradan elli günlük bir zaman geçtiği halde, Cyprien, kendi madeninde tek elmas bulmamıştı. Bu madencilik mesleğinden gitgide nefret ediyor ve bu meslek ona, birinci derecede bir saha satın alacak ve bu sahada çalışmağa elverişli bir düzine kadar zenci amele tutacak bir sermaye ile mücehhez olmadıktan sonra, pek çocukça, pek oyalayıcı gibi görünüyordu.

Cyprien, bir sabah, Matakit ve Bardik'in Thomas Steel ile beraber gitmelerini söyliyerek çadırı altında yalnız başına kaldı. Kendisine bir fil dişi taciri ile mektup göndermiş olan dostu Pharamond Barthès'e cevap vermek istiyordu.

Pharamond Barthès, avcılık ve macera hayatından gayet memnundu. Üç arslan, on altı fil, yedi kaplan, sayılamıyacak kadar zürafa ve ceylân vurmuştu. Yenecek av hayvanları hesaba dahil değildi. Mektubunda tarihte ismi geçen fatihler gibi, savaştan savaşa koştuğunu, vurduğu hayvanların kürkleri ile fil dişlerinin satışından mühim bir kazanç temin edeceğini söylüyor ve mektubunu şöylece bitiriyordu:

«Limpopo kıyısına gelip benimle bir dolaşma yapmıyacak mısın? Gelecek ayın sonlarına doğru orada olacağım. Basutolarımı geri getireceğimi taahhüt etmiş olduğum yer olan Durban'a denizden dönmek için Delagoa körfezine kadar ineceğim... Bir kaç hafta kadar şu münasebetsiz Griqualand'ı bırak ta yanıma gel...»

Cyprien, bu mektubu okurken, müthiş bir infilâk ve onun arkasından büyük

bir uğultu duydu. Derhal yerinden kalkarak çadırdan dışarı fırladı.

Madencilerden mürekkep büyük bir kalabalık, intizamsız bir şekilde ve son derecede heyecanlanmış bir halde madene doğru koşuyordu.
Her taraftan:
— Çöküntü! diye haykırışlar geliyordu.

Gece çok serin, hattâ buz gibi soğuk geçmişti; sanki bir gün evvelki gündüz sıcağı, uzun zamandanberi misline pek az tesadüf olunmuş bir derecede olmuştu. Bu biribirine zıt soğuk ve sıcağın toprakta böyle bir felâkete sebep olacağı pek tabiî idi.

Cyprien, hemen Kopje'ye doğru koştu.

Madene varır varmaz, olup biten şeyleri bir bakışta gördü.

Yüksekliği altmış, uzunluğu ise iki yüz metre tutan muazzam bir toprak kütlesi her hangi bir surda açılan bir gedik gibi çatlak teşkil ederek şakulî olarak kaymış, binlerce kentallik taşlar yerlerinden koparak, kum, çakıl, toprak vesaire ile yuvarlanarak madenlerin içlerini doldurmuşlardı. O esnada, tepede, insan, öküz, araba vesaire namına ne varsa hepsi uçuruma bir hamlede gitmişti. Şimdi hepsi, uçurumun dibinde serilmiş bir halde bulunuyordu.

Bereket versin ki, amelelerin büyük bir kısmı, henüz, madenin en alt tabakasına inmemişlerdi.

Cypren'in ilk düşüncesi, ortağı Thomas Steel'i aramak oldu. Onu, çatlağın kenarında, felâketin ne derecede olduğunu tahmine çalışan kimseler arasında bulmakla çok sevindi. Hemen yanına koşarak vaziyeti sordu.

Lancashireli adam, arkadaşının elini sıkarak:

— Ucuz kurtulduk! dedi.
— Ya Matakit?
Thomas Steel, müşterek toprakları üzerine yığılmış olan molozları göstererek:
— Zavallı çocuk, aşağıda kaldı! diye cevap ver di. Onu aşağı göndermiştim. İlk kovayı doldurmasını beklediğim bir sırada çöküntü husule geldi!
Cyprien bağırdı:
— Fakat onu kurtarma teşebbüsüne girişmeksizin bu tarzda kalamayız! Belki yaşamaktadır!...
Thomas Steel, başını eğerek:
— On beş, yirmi tonluk toprak altında canlı kalması ihtimali pek zayıftır! dedi. Esasen, madeni boşaltmak, temizlemek için en aşağı on kişinin iki, üç gün çalışması lâzım gelecek!
Genç mühendis, kararını vermiş bir halde:
— Ehemmiyeti yok! diye cevap verdi, içinden çekip çıkarmağı denemeksizin bu mezar altına diri diri gömülmüş olan bir insanı o halde bırakamayız!

Mühendis, bu sözü söyledikten sonra, Bardik vasıtasiyle, orada bulunan zencilerden birine hitap ederek, maden sahasını molozdan temizlemek için emrinde çalışmak istiyen her bir kişiye günde beş şilin gibi yüksek bir ücret vereceğini bildirdi.

Otuz kadar zenci derhal işe talip oldular ve bir saniye vakit kaybedilmeden derhal işe başlandı. Kazmalar, kürekler eksik değildi, kovalar ve demir teller toprağın yukarı taşınması için hazır bir halde bulunuyorlardı. Beyaz ırka mensup madencilerden birçok kimseler, toprak altında kalmış olan zavallı bir insanın kurtarılması işinin bahis mevzuu olduğunu duyunca yardıma koşmuşlardı. Cyprien'in teşvikiyle elektriklenmiş gibi bir hal almış olan Thomas Steel, kurtarma işinin idaresi için büyük bir faaliyet gösteriyordu.

Öğle vakti, maden içine yığılmış olan kum ve taştan ibaret tonlarca moloz kaldırılmıştı.

Saat üçte, Bardik, acı bir ses çıkardı. Kazması altında, toprağın içinden doğru çıkan kara bir ayak görmüştü.

İki misli çalışılmağa başlandı ve birkaç dakika sonra, Matakit'in bütün vücudu mezardan çıkarıldı. Zavallı zenci sırtüstü yatmış bir halde idi. Hareketsiz yatıyor ve bütün görünüşü onun ölü olduğunu anlatıyordu. Çok garip bir tesadüf eseri olarak, meşin kovalardan biri, elinde bulunurken, yüzüne doğru devrilmiş ve zencinin yüzünü bir maske gibi örtmüştü.

Cyprien, bu vaziyetin hemen farkına vardı; zavallının hayatını belki iade. etmenin kabil olacağını düşündü. Fakat, işin gerçek tarafına bakılacak olursa, bu ümit pek zayıftı; çünkü kalp artık çalışmıyor, vücudun soğumuş olduğu, adelelerin, uzuvların sertleştiği, ellerin büküldüğü, yüzün zencilerde olduğu gibi, bitik bir sarılığa boyandığı görülüyordu ki, bütün bunlar bir havasızlıktan boğulma hâdisesinin vukua geldiğini korkunç bir şekilde anlatıyordu.

Cyprien cesaretini kaybetmedi. Matakit'i, en yakında olan Thomas Steel'in kulübesine naklettirdi. Zenci, triyaj işi gören masa üzerine yatırıldı; sistematik friksiyonlara başlandı, bir nevi sun'î teneffüs temin etmeğe mahsus olan cage thoracique hareketleri yapıldı. Cyprien, bu tedavi usulünün her türlü boğulma hâdiselerine tatbik olunabileceğini biliyor, ne bir yara, ne bir çıkık ve ne de bir kırık olmamasına göre, bu gibi hallerde, başka bir şey yapılamıyacağım düşünüyordu.

Zencinin iri siyah vücuduna daha iyi friksiyon yapan Thomas Steel:
— Görüyor musunuz, Mösyö Méré? dedi. Avucu içinde bir toprak parçasını nasıl sıkıyor!

Lancashireli madenci, bütün gayretiyle çalışıyor ve göstermiş olduğu gayretin bir netice vermekte gecikmediği görülüyordu. Genç zencinin vücudundaki kadavra sertliği, yavaş yavaş gevşiyor; cildinin harareti hissedilir derecede

değişiyor; kalp nahiyesini kontrol ederek küçücük bir hayat emaresini gözliyen Cyprien, elinin altında zayıf bir titreyiş hisseder gibi oluyordu.

Nihayet, emareler fazlalaştı. Göğüste hemen hemen hissedilmiyecek kadar hafif bir hareket başladı ve sonra kuvvetli bir soluk, hayat uzuvlarının faaliyete geçtiğini anlattı.

Birdenbire iki kuvvetli aksırık, tamamiyle hareketsiz olan bu siyah kadavrayı baştan ayağa kadar sarstı. Matakit gözlerini açtı, nefes aldı ve kendine geldi.

Oğma işini bırakıp terini silen Thomas Steel:

— Hurra! diye bağırdı. Arkadaş kurtuldu. Fakat dikkat ediyor musunuz, Mösyö Méré, kenetlenmiş gibi kapah duran parmakları arasında sıktığı toprak parçasını hâlâ bırakmıyor!

Genç mühendis, dikkat edilecek daha mühim noktalar olması dolayısiyle bu gibi teferruat üzerinde pek durmuyordu! Hastasına bir kaşık rom içiriyor ve rahat nefes almasını kolaylaştırmak için onu doğrultuyordu. Nihayet, hayata kavuştuğunu görünce, onu battaniyelere sardırdı ve iyi kalpli, iyiliksever üç, dört adamın yardımiyle zenciyi, Watkins çiftliğindeki kendi evine naklettirdi.

Zavallı zenci yatağına yatırılmıştı. Bardik ona dumanı üstünde bir fincan çay hazırlamıştı. Bir çeyrek saat sonra, Matakit rahat ve sakin bir uykuya dalmış bulunuyordu. Artık kurtulmuştu.

Cyprien, kalbinde, ölümün pençesinden bir insanı kurtarmış olmaktan dolayı hiç bir şeyle mukayese kabul etmez bir rahatlık ve sevinç hissediyordu. Bu kadar terapötik manevradan bir hayli yorgun düşmüş olan Thomas Steel ile diğer yardımcılar, midelerini bol bira ile sulamak ve dinlenmek için en yakın olan kantine gidip muvaffakiyetlerini tes'it ediyorlardı. Matakit'in yanında kalmak istiyen Cyprien eline bir kitap alarak, hasta çocuğunun uykusuna

nezaret eden bir baba gibi, hastanın uykusuna bakmak için ara sıra okumasına fasıla veriyordu.

Matakit'in hizmete girmesindenberi altı hafta geçmiş bulunuyor ve Cyprien, zekâsına, itaatine, sadakatine, hiç bir kimse ile mukayese edilemiyecek derecede olan çalışma gayretine hayran olduğu bu zenciden fevkalâde bir memnunluk gösteriyordu.

Bununla beraber, Matakit'in bir kusuru, hem de pek ehemmiyetli bir kusuru bulunuyordu. Bu kusur, muhakkak ki, muhitinden almış olduğu ilk terbiyeden ileri geliyordu. Matakit, biraz hırsız gibi görünüyordu; fakat bu hırsızlığı hemen hemen gayri şuurî olarak yapıyordu. Hoşuna giden bir şey gördüğü vakit, o şeyi cebine atmağı gayet tabiî buluyordu. Bu hususta kendisine çıkışıldığı, bu hareketin gayet, çirkin bir şey olduğu söylendiği vakit, bir daha yapmıyacağına söz veriyor, ağlıyor, affedilmesi için yalvarıyor; fakat daha ertesi gün, fırsat çıkar çıkmaz bu işe tekrar başlıyordu.

Cyprien, kendi kendine:

«Bekliyelim... Ümit edelim... Hırsızlık yapmanın fenalığını belki kendisine anlatabileceğim!» diyordu.

Cyprien, Matakit'in uyuyuşunu seyrederken, bu genç adamın iyi huylariyle maziden kalma o kötü huyu arasındaki acaip zıddiyeti düşünüyordu!

Gecenin karanlığı bastırırken, genç zenci, teneffüs cihazı gayet mükemmel işlemek suretiyle, sanki iki, üç saatlik bir istirahatte imiş gibi, gayet zinde bir tavırla uyandı. Artık başına gelenleri anlatabilirdi.

Tesadüfî olarak yüzünü örtmüş olan kova ile uzun bir merdiven, heyelanın ilk kuvvetli tesirinden onu korumuştu. Bu vaziyet havasızlıktan boğulmayı bir müddet geciktirmiş ise de, toprak altındaki hava ihtiyatı pek az olduğu için,

Matakit, bu mesut tesadüften istifade etmeği düşünerek, havanın çabucak bitmemesi maksadiyle uzun fasılalara nefes almağa başlamıştı. Nihayet hava yavaş yavaş karbonlaşmış, zenci bütün vücudunun hareketten düştüğünü hissetmiş, ağır bir uykuya dalmış ve ondan sonra her şey silinmişti.

Cyprien, zenciyi yemek yemesi için bir müddet yalnız başına bırakarak ve bütün tehlikenin atlatılmış olduğuna kanaat getirmiş bulunarak, Watkins'in hanesine mutat ziyaretini yapmak istemişti.

Genç mühendis, gündüz vukua gelmiş olan hadise hakkındaki intibalarını, hele bu hâdise dolayısiyle nefretini büsbütün arttıran o madene karşı duyduğu tiksintiyi Alice'e anlatmak ihtiyacında idi.

Kendi kendine söyleniyordu:

«Bu işi kendi başıma yaparsam, bir diyecek yok. Fakat sefil bir ücret mukabilinde, bana karşı hiç bir mecburiyeti olmıyan bu zavallı zenciye böyle bir işi yüklemek, aklımın alamıyacağı bir şey!... Daha doğrusu nefret duyulacak bir hal!»

Genç adam bütün bu düşüncelerini Alice'e söylemiş ve ona Pharamond Barthès'ten almış olduğu mektuptan da bahsetmişti.

Acaba, arkadaşının tavsiyesini yerine getirmesi daha iyi olmaz mı idi? Limpopo kıyılarına gitmekle ve orada avcılık yapmakla ne kaybedecekti ki? Bu iş, bir hasis gibi toprağı kazmaktan, yahut ta kendi hesabına bazı zavallı insanlara kazdırmaktan daha iyi değil mi idi?
— Bu hususta birçok bilgileriniz olması ve her şey hakkında iyi hüküm vermeniz dolayısiyle, siz ne düşünüyorsunuz, Mis Watkins? diye sordu. Bana ne tavsiyede bulunmalısınız! Nasihatlerinize son derecede ihtiyacım var! Manevî muvazenemi tamamen kaybetmiş gibiyim! Bana muvazenemi bulduracak bir el, bir dost eli lâzımdır!

Genç adam, mahiyetini anlıyamadığı, kendi kendine izah edemediği bir haz duyarak bütün samimiyeti ile konuşuyor, tatlı ve sevimli sırdaşının karşısında kararsızlığının bütün sefaletini ortaya döküyordu.

Muhavere, birkaç dakikadanberi, Fransızca olarak devam ediyor, böylece biribirlerinin mahremiyeti kendi aralarında kalıyor ve üçüncü piposundan sonra uyuyan John Watkins'in, onların hangi dilden olursa olsun ne konuştuklarını duyamıyacak kadar dalması dolayısiyle, serbestçe konuşmak imkânını buluyorlardı.

Alice, Cyprien'i derin bir alâka ile dinliyordu.

Nihayet cevap verdi:
— Bütün bu söylediklerinizi uzun zamandanberi sizin için düşünüyordum, Mösyö Méré! Ben sizin gibi bir mühendisin, bir fen ve ilim adamının böyle bir hayatı gönül rahatlığı ile sürdüğüne bir türlü akıl erdiremiyorum! Bu hal bizzat şahsınıza ve ilme karşı bir cürüm teşkil etmez mi? Kıymetli zamanlarınızı basit işlere, meselâ bir zencinin veyahut ta bir Hotanto'nun belki sizden daha iyi yapacağı işlere hasretmeniz çok fenadır, evet, sizi temin ederim ki, çok fenadır!

Cyprien, genç kızı hayrette bırakan ve bir hayli de canını sıkan bu problemi bir kelime ile izah edebilirdi. Hattâ Alice'in ondan bir itiraf almak için infialini biraz mübalâğa edip etmediğini kim bilebilirdi?... Fakat genç adam, böyle bir itirafta bulunamazdı; çünkü bunu gizliyeceğine dair söz vermişti.

Mis Watkins devam ediyordu:
— Eğer elmas bulmak istiyorsanız, şansınızın çok açık olması lâzımdır. Siz nihayet bir kimyagersiniz; o kadar çok para verilen bu sefil taşların ne olduğunu herkesten daha iyi siz bilirsiniz... Bu taşlar için sarfedilen gayret ve çalışma boşunadır!... Kendi düşünceme geliyorum: Ben sizin yerinizde olsam,

o taşları arayıp bulmağa çalışacağıma elmas imali çarelerini araştırırdım!

Alice, o kadar kuvvetli bir tarzda, ilme ve hattâ Cyprien'e o kadar inanmış bir halde konuşuyordu ki, genç adamın bütün ruhu serinletici bir şebnemle yıkanmış gibi oluyordu.

Ne yazık ki, tam bu sırada, John Watkins, Vandergaart-Kopje hakkında haberler almak için uykusundan uyanıyordu.

Genç mühendis, evine döndüğü vakit, Mis Watkins'in çok yerinde olan mülâhazaları üzerinde duruyor, o kuvvetli sözleri düşünüyor ve kendi kendine:

«Neden olmasın? diyordu. Elmas imali bundan bir asır evvel imkânsız gibi görünebiliyordu; fakat bugün bir emrivakidir! Paris'te Fremy ile Peil isminde iki adam, alümin kristallerinden başka bir şey olmıyan yakut, zümrüt, gök yakut yapmışlardır! 1880 de, Glasgow'dan Mac-Tear ve ayni şehirden J. Ballantine Hannay, karbon kristallerinden elmasın bütün evsafını hâiz yepyeni elmas yapmışlardır. Yalnız bu elmasın bir kusuru olmuştur ki, o da, Brezilya'nın, Hindistan'ın yahut Griqualand'in tabiî elmaslarından, çok pahalıya, hem de müthiş surette pahalıya mal olmasıdır. Binaenaleyh, böyle bir imalât, ticarete elverişli görülmemiştir! Fakat, bir problemin fennî ve ilmî halli bulununca, sınaî halli de her halde pek uzakta değildir! Neden araştırma yapmamalı?... Şimdiye kadar gelen bütün bu nazariyeci âlimlerin hemen hepsi, kabine ve lâboratuvar adamları idiler! Onlar elması mahallinde, doğduğu yerde, tâbir caiz ise, beşiğinde tetkik etmemişlerdir! Ben onların çalışmalarından, tecrübelerinden ve hattâ kendi denemelerinden istifade edebilirim! Elması kendi ellerimle topraktan çıkardım! Bulunduğu arazinin bütün şekillerine göre onu tahlil ve tetkik ettim! En zorlukları yenerek bir az şansla hedefine varacak olan her hangi bir kimse varsa, o kimse işte benim!... Ben olmalıyım!»

Cyprien bunları tekrarlıyor ve gecenin uzun bir kısmını hep bu düşüncelerle geçiriyordu.

Kararını çabucak vermişti. Ertesi günün sabahı, Thomas Steel'e artık madende çalışamıyacağını bildiriyor ve yeni projelerini düşünmek için lâboratuvarına kapanıyordu.

VIII

Cyprien, katı cisimlerin gazlar içinde hallolunup olunmadığı üzerinde kendisini bütün bir yıl meşgul eden parlak araştırmaları sırasında, silis ve alümin gibi bazı maddelerin suda hallolunmadığına, fakat yüksek tazyikli su buharında ve çok yüksek bir hararette hallolunduğuna dikkat etmişti.

Karbonun mayi halindeki gazını bulmağa muvaffak olamıyacağını bilmekle beraber, bilâhare bir kristalizasyon elde etmek maksadiyle, evvelâ bu inhilâl meselesinin tetkikini ele almıştı.

Fakat, bu cihetten yapmış olduğu bütün teşebbüsler bir netice vermemiş ve boşa giden birçok tecrübe haftalarından sonra, bataryalarını değiştirmeğe karar vermek zorunda kalmıştı.

Batarya tabirini kullanıyoruz; zira, aşağıda da görüleceği gibi, topun bu işde bir rolü vardı.

Muhtelif benzeyişler, kükürtün kükürt madenlerindeki vaziyetinde olduğu gibi, elmasın da Kopje'lerde ayni tarzda teşekkül edebileceği faraziyesini genç mühendise kabul ettiriyordu. Malûm olduğu veçhile, kükürt, sülfüre idrojenin yarım tahammuzundan hâsıl olmaktadır; bir kısmı hamızı kibrit haline döndükten sonra, geri kalan kısmı, kükürt madeninin cidarlarında kristal olarak kalır.

Cyprien kendi kendine:

«Elmas damarlarının hakikî karbon madenleri olup olmadığını kim biliyor? diyordu. İdrojenle karbon halitasının bu madene zarurî olarak bataklık gazı şeklinde, sularla ve sel kumlariyle gelmesine göre, karbonun kısmî tahammuzu ile birleşen idrojen tahammuzu, neden karbon kristalizasyonu husule getirmesin?»

Oksijenin nazarî fonksiyonu gibi, kıyasî fakat sun'î bir reaksiyonla her hangi bir cisim üzerinde tecrübede bulunmak, bir kimyager için uzak tutulmaması icap eden bir fikirdi.

Her şeyden evvel, tabiî elmasın istihsali için, faraziye halindeki şartlara kabil olduğu kadar yakınlaşacak bir tecrübe tertibatı tasavvur etmek lâzım geliyordu ki, ayni zamanda, bu tertibatın çok basit olması da icap ediyordu. Tabiatte yahut sanatta yapılmış olan bütün büyük şeylerde bu karakter mevcuttu. İnsanlık âlemi tarafından yapılan en güzel keşiflerden cazibe kuvveti, pusula, matbaacılık, buhar makinesi ve telgraftan daha az muğlak ne olabilirdi?

Cyprien, denemesine müsait olacağını sandığı bir miktar toprağı madenin derinliklerinden bizzat aldı. Sonra, bu topraktan, koyu bir harç yaptı ve bu harçla, uzunluğu yarım metre, kalınlığı beş santimetre ve kalibrası sekiz santimetre tutan bir çelik tüpün içini itina ile sıvadı.

Bu tüp, Kimberley'de, civardaki zenci kabilelerine karşı harekâtta bulunmuş olan bir askerî kıtanın hizmet harici ettiği bir topun namlusundan başka bir şey değildi. Jacobus Vandergaart'in atölyesinde münasip şekilde torna edilmiş olan bu top namlusu, işe yarar bir hale getirilmişti. Bundan da maksat, bu tüpün, dahilden husule gelecek gayet yüksek bir tazyike dayanacak kadar mukavemetli olması idi.

Cyprien, bu tüpün bir tarafını iyice kapıyarak içine bakır parçalarile takriben iki litre su koydu ve tüpün, her türlü denemeye karşı sağlamlığı temin edecek

olan iki ucundaki madenî tıkaçları cıvata ile iyice sıkıştırdı.

Aparey yapılmıştı. Artık onu kuvvetli bir hararete maruz bırakmaktan başka bir iş kalmıyordu.

Tüp, yüksek harareti iki hafta kadar sürebilmek suretiyle, ateşi, gece gündüz yanacak olan büyük bir fırının içine yerleştirildi.

Tüp ile fırın, en yüksek bir harareti muhafazaya elverişli olan erimez bir toprak tabakasile sıvanmıştı ki, bu sıcaklık, zamanı gelince, yavaş yavaş soğuyacaktı.

Fırın, iri bir arı kovanına, yahut ta bir Eskimo kulübesine benziyordu.

Matakit şimdi, efendisine hizmette bulunabilecek bir durumda idi. Genç zenci, tecrübenin bütün hazırlıklarını som derecede bir dikkatle takip etmiş, hele elmas yapılması işinin bahis mevzuu olduğunu öğrenince, teşebbüsün muvaffak olması için daha çok alâkadar görünmüştü. Ateşin devamlı surette temini vazifesi kendisine verilmişti.

Bu tecrübeye, Paris'teki büyük lâboratuvarda iki saat içinde başlanması kabil iken, bu yarı vahşi diyarda, noksan ve kifayetsiz vasıtalarla, ancak üç haftada hazırlık yapılabilmişti. Bereket versin ki, bazı hayırlı tesadüfler işe yaramış ve bu vesile ile de tecrübe tertibatı alınabilmişti. Eski top namlusunun ele geçmesinin kâfi gelmiyeceği pek tabiî idi; çünkü, yüksek harareti temin için en lüzumlu madde olan kömüre ihtiyaç vardı. Kimberley'de kömür o kadar azdı ki, bir tonluk kömür elde etmek için üç tacire ayni zamanda müracaat etmek lâzım gelmişti.

Nihayet, bütün zorluklar yenilmiş ve ateş bir kere yandıktan sonra, artık Matakit, bu ateşin katiyen sönmemesi vazifesiyle meşgul olmağa başlamıştı.

Genç zenci, kendisine verilmiş olan bu işlerden dolayı çok mağrurdu. Çünkü bu işler onun için hiç te yeni değildi. Memleketinde fırın yakmasını elbette ki iyi bilirdi.

Cyprien, Matakit'i vazifeye aldığı saralarda, onun diğer zenciler arasında hakikî bir sihirbaz şöhretine malik olduğunu anlamıştı. Matakit, hastalara bakıyor, bir takım fikirler veriyor, acaip reçeteler tertip ediyor ve yurtdaşlarını memnun etmeğe çalışıyordu. Böyle işlerle az çok alâkadar olması dolayısiyle, efendisinin esrarlı işi üzerinde çalışması da onun kollarını kabartıyordu,

Matakit, Li ile karşılaştığı vakit, bu Çinli ile arkadaşlık yapmaktan son derecede hoşlanıyor, her ikisi de güzel ve eğlenceli vakitler geçiriyorlardı. Irk itibariyle biribirlerinden çok farklı oldukları halde, bu iki adam arasında çok sıkı bir dostluk teessüs etmiş bulunuyor ve Çinli, Watkins çiftliğine sık sık uğruyordu. Cyprien tarafından muhakkak bir ölümden kurtulmuş olan bu iki adam, aralarında kifayetsiz bir Fransızca ile konuşup anlaşmağa çalışıyorlar ve genç mühendise karşı kuvvetli bir şükran hissi besliyorlardı.

Li ile Matakit, aralarında konuşurlarken, tabiî hislerinin bir ifadesi olmak üzere, genç mühendise bir isim koymuş bulunuyorlardı. Ona «küçük baba» diyorlar ve bu ismi ancak hayranlık ve sadakat tâbiri olarak kullanıyorlardı. Li, sadakat ve sevgisini, Cyprien'in çamaşırlarını dikkatli yıkamakla izhar ediyor; Matakit ise, efendisinin bütün emir ve talimatını harfi harfine yerine getirmekle gösteriyordu.

İki arkadaş, «küçük baba»yı memnun etmek hususundaki gayretlerini bazan pek ileri götürüyorlardı. Şimdi artık evinde yemek yiyen Cyprien, sofrası üzerinde, alınmasını söylemediği ve nereden geldiğini öğrenemediği meyvalar, soğukluklar buluyor; gömlekleri yıkanıp geldiği vakit, düğmelerinin altın olduğunu görüyor; zaman zaman, güzel ve rahat bir iskemlenin, işlemeli bir yastığın, bir panter postunun, bir biblonun ev eşyası arasında esrarengiz

bir tarzda yer aldığına dikkat ediyordu.

Bu hususta gerek Li'yi, gerekse Matakit'i sorguya çektiği vakit, onlardan ancak:

— Bilmiyorum!... Ben koymadım!... Haberim yok!... gibi kaçamaklı cevaplar alabiliyordu.

Cyprien'in bu hallere canı sıkılıyorsa da, yaptığı tahkikatlar hiç bir netice vermiyor; halbuki onun. arkasına geçen Matakit ile Li, kaçamaklı gülümsemeler, kurnaz bakışlar ve manâlı işaretlerle aralarında anlaşıyorlardı.

Cyprien'in dimağını derin surette meşgul eden başka meseleler, kaygular da bulunuyordu. John Watkins, Alice'i evlendirmeğe karar vermiş gibi görünüyor ve bu maksatla, evi, bir müddettenberi, bir sürü namzetlerle hakikî bir müze halini almış bulunuyordu. Şimdi artık yalnız James Hilton'un her akşamki ziyareti kabul edilmiyor; bir sürü bekâr madenciler de geliyor; John Watkins, kendi düşüncesine göre, evine gelen bu adamlar içinde tahayyül ettiği damadı bulmak için böyle bir damat namzedinin işletme işlerinde muvaffakiyet kazanmış olmasını ön plânda tutuyor, onları yemeğe alakoyuyor ve nihayet hepsini kızının intihabına arzediyordu.

Alman Friedel ile Napolili Pantalacci de namzetler arasında bulunuyor ve şimdi her ikisi de, Vandergaart kampının en mes'ut madencileri arasında sayılıyorlardı. Dünyanın hemen her tarafında zenginlik ve muvaffakiyete bağlı bir keyfiyet olan itibar, ne Kopje'de ne de çiftlikte onlardan esirgenmiyordu. Friedel, dogmatik felsefesinin birkaç bin İngiliz lirasına dayanmasındanberi, daha bilgiç bir adam halini almış bulunuyor; Annibal Pantalacci ise, altın kösteği, altın yüzüğü, elmas iğneleri, cildini daha sarı ve daha soluk gösteren beyaz elbisesiyle bir müstemleke kibarı vaziyetini alıyordu.

Fakat bu gülünç adam, şakalariyle, Napoli şarkılariyle, güzel espri yapmak iddialariyle Alice'i eğlendirmek hususunda boşu boşuna gayret sarfediyordu. Genç kız, onu dinlememekle iktifa ediyor ve hiç bir suretle gülümsemiyordu. Manevî çirkinliklerinden tamamen bihaber olduğu halde, onu da diğerlerinin ekserisi gibi, bayağı ve can sıkıcı bir mahlûk olarak görüyordu. Bu vaziyet, Cyprien'in gözlerine bir hakikat olarak görünüyor ve genç adam, bütün ruhiyle sevdiği, şahsına karşı derin bir saygı beslediği bu yüksek duygulu kızın bu adî mahlûkla görüşmek mecburiyetinde bulunmasını bir türlü hazmedemiyor; bu manzaradan bir işkence azabı duyuyordu. Bu kadar bayağı bir rakibi Mis Watkins'in nazarında küçültmek için en basit bir imada bulunmağı nefsine yediremiyerek, bu görüşmeye mâni olmağa gururu müsaade etmiyor ve bu yüzden ıstırabı bir kat daha artıyordu. Esasen böyle bir harekette bulunmağa hakkı var mı idi ki? Tenkitlerini neye istinat ettirebilirdi? Annibal Pantalacci hakkında hiç bir şey bilmiyordu. Bütün mesele, ona karşı bir nefret duyması idi. Bu adamın mahiyetini bilmeden onu kötü bir insan olarak göstermek pek gülünç olmaz mı idi? İşte Cyprien, bunları düşünüyor; vaziyeti açıkça anlıyor ve Alice'in böyle bir adama karşı alâka gösterir gibi görünmesi halinde, ümitsizliğe düşmekten korkuyordu.

Kendisini gece gündüz meşgul eden bir işe bütün varlığiyle sarılmış bir halde çalışıyordu. İş, yalnız elmas imalinden ibaret kalmıyor; ilk tecrübesi nihayet bulduktan sonra, belki daha yirmi tecrübede bulunmağa hazırlanıyordu. Bütün zamanları esnasında kendisini not defterlerine bağlıyan nazarî esaslar ve formüllerle iktifa etmiyor; hemen her an, durmak dinlenmek bilmeksizin, Kopje'ye kadar koşuyor; yeni kaya ve toprak parçaları taşıyarak belki yüz defa yapmış olduğu tahlillere tekrar başlıyor; fakat bu tahlilleri o kadar dikkat ve itina ile yapıyordu ki, artık her hangi bir hataya yer kalmıyordu. Mis Watkins'i elinden kaçırmak tehlikesinin günden güne büyüdüğünü ve sür'atle ilerlediğini gördükçe, bu tehlikeyi önlemek için her şeyi yapmağa, hiç bir şeyden yılmamağa karar vermiş bulunuyordu.

Bununla beraber, yapmakta olduğu tecrübe hakkında genç kıza bir şey

söylemek istemiyor; Mis Watkins ise, tavsiyesi üzerine, onun tekrar kimya ile meşgul olduğunu biliyor ve bundan dolayı da kendini mes'ut hissediyordu.

IX

Tecrübenin nihayet bulduğu gün, büyük bir gün olmuştu. Apareyin tedrici surette soğuması için, ateş, iki haftadan beri sönmüş bulunuyordu. Bu şartlar dahilinde yapılan tecrübe neticesinde, karbon kristalizasyonunun husule geleceğine hükmeden Cyprien, fırının etrafını örten kalın toprak tabakasını kaldırmakla işe başladı.

Fırının üstünü açmak için bir hayli kazma sallamak icap etti; çünkü bu tabaka, fırında pişmiş bir tuğla gibi sertleşmişti. Fakat ne de olsa, Matakit'in kuvvetli darbelerine dayanamadı; evvelâ tepe kısmı açıldı, ondan sonra bütün fırının içi göründü.

Genç zenci, Li ile Baradik'in yardımiyle fırının kapağını kaldırırken, mühendisin kalbi dakikada yüz yirmi darbe ile çalışıyordu.

Tecrübe muvaffak olursa, genç mühendis ne kadar sevinecekti! O kadar uzun haftalar bekledikten sonra, şimdi tekrar gözleri karşısına gelen o iri ve kara üstüvane içinde, saadetin, zaferin, servetin ne büyük, ne derin ümitleri bulunuyordu.

Fakat, ne büyük felâket!... Top patlamıştı.
Evet, patlamıştı! Müthiş su buharı tazyikine çelik bile mukavemet edememişti. Tüp, beş santimetre kalınlığında olduğu halde, çatlamıştı.

O gün, bir felâket günü idi! Bu kadar zahmetten sonra alınan netice menfi olmuştu!

Cyprien, fırının olduğu yerden ayrılarak, canı sıkılmış bir halde, bu acı neticeyi Alice'e bildirmeğe gitmek için dışarı çıkmağa hazırlanıyordu. Fakat, tam bu sırada, bir kimyager merakı ile tüpe yaklaşarak, bir kibrit aleviyle, üstüvanenin içini tetkik etmek istedi.

Düşünüyordu:

«İçeriye sıvamış olduğum toprak ta, fırının dış zarfı gibi, her halde tuğla haline dönmüştür.»

Faraziye pek yerinde idi. Fakat bununla beraber, oldukça garip bir hâdise husule gelmişti. Cyprien, tüp içinde ayrı ayrı olarak katılaştıktan sonra, toprak sıvanın bir nevi kilden topak haline gelmiş olmasına birdenbire bir mâna veremedi.

Siyahımsı bir kırmızılıkta olan bu topak, aşağı yukarı bir portakal kutrunda bulunuyordu ve üstüvanenin açılmış olan yerinden kolayca çıkabiliyordu. Cyprien, bu yuvarlak hacmi dışarı çıkardı ve lakayt bir tavırla tetkik etmek üzere eline aldı. Sonra, bunun ayrı ayrı katılaşmış olan cidarlardan kopmuş bir balçık çamuru parçası olduğunu anlayınca bir tarafa fırlattı; fakat topağın yere düşmesiyle bir çömlek gibi tok bir ses çıkardığını ve bu küçük çömleğin içinde ağırca bir cismin tıkırdadığını duydu.

Cyprien kendi kendine:

«Tam bir kumbara!» dedi.

Bu hale yine bir mâna verememekle beraber, vaziyeti anlamak istedi; bir çekiç alarak kumbarayı kırdı.

Genç mühendisin gözlerini kamaştıran iri bir taş, paha biçilmez bir hazineyi

ihtiva etmek üzere elde bulunuyordu! Bu taş, hafif bir toprak tabakasile örtülmüş olan bir elmastı. Alelâde elmasların tamamen aynı olan bu elmas, inanılmıyacak kadar, misli bulunmaz şekilde iri idi!

Hemen hemen bir patates manzarası arzedip bir tavuk yumurtasından daha büyük olan bu elmas, her halde üç yüz gramdan aşağı siklette değildi.

Cyprien, geçirmekte olduğu şaşkınlıktan dolayı kısık bir sesle:

«Bir elmas!... Sun'î bir elmas! diye tekrarlıyordu. Tüpte vukua gelen arıza hilâfına olarak, bu elmas imali meselesinin hal şeklini buldum!... Artık zenginim!... Sevgili Alice'im şimdi benimdir!»

Sonra, gördüğü şeye inanamıyarak devam ediyordu:

«Fakat bu imkânsız!... Hayır ben hayale kapılıyorum, gördüğüm bir seraptır!... Az zaman sonra, hakikati anlıyacağım!»

Ve şapkasını başına koymağa vakit bulamadan, kendini kaybetmiş bir halde, meşhur kanununu keşfettiği vakit, hamamdan dışarı fırlıyan Arşimed'in başına geldiği gibi, sevincinden çılgına dönmüş olarak, çiftlik yolundan aşağıya bir yıldırım gibi indi; Jacobus Vandergaart'ın yanına bir obüs gibi düştü. İhtiyar san'atkârı, elmas simsarı Nathan'ın tıraş ettirmek üzere getirmiş olduğu taşları tetkikle meşgul buldu.

Cyprien:
— Mösyö Nathan, burada bulunmanız çok iyi oldu! diye bağırdı. Bakınız şuna... Siz de, Mösyö Vandergaart... Nedir bu?

Mühendis, çakıl taşını masa üzerine koydu ve kollarını kavuşturarak bekledi.

Çakılı ilk defa olarak Nathan eline aldı; adam, hayretten sap sarı kesildi,

gözleri şaşılaşmış, ağzı açık kalmış bir halde, taşı Jacobus Vandergaart'a verdi. İhtiyar adam, pencere önüne gidip bol ışıkla görmek için taşı gözleri önünde tuttu ve iyice tetkik etti. Taşı masa üzerine koydu ve Cyprien'e sakin sakin bakarak:

— Bu dünyanın en büyük elmasıdır, dedi.
Nathan:
— Evet, en büyüğü! diye tekrarladı. İngiltere kralının hazinesindeki yüz yetmiş dokuz kırat ağırlığında olan Koh-i-noor'dan dört, beş defa daha büyük!
İhtiyar san'atkâr:
— İki yüz seksen kırat ağırlığında olup en büyük taş olarak tanınmış Büyük Moğol'dan iki yahut üç defa daha büyük! dedi.
Gitgide hayrette kalan Nathan:
— Yüz doksan üç kırat sikletinde olan Çar elmasından dört, yahut beş defa daha büyük, diye devanı etti. Ben bu taşın şekline göre, en aşağı dört yüz kırat olduğunu tahmin ediyorum! Fakat, insan böyle bir taş için nasıl kıymet biçmeğe cesaret eder! Bu iş hesaba sığar mı?

Her iki adamdan da daha sakin olan Jacobus Vandergaart cevap verdi:
— Neden sığmasın? Koh-i-noor'un kıymeti otuz milyon frank, Büyük Moğol'un iki milyon. Çar elması da sekiz milyon olarak takdir edilmiştir!... Elbette buna da bir paha biçmek imkânı vardır!
Nathan, biraz kendine gelmeğe başlıyarak ve istikbal için bir alış veriş imkânını düşünerek:
— Bu husus, rengine ve kalitesine bağlı! dedi. Eğer renksiz ve saf ise, kıymeti, takdir olunamıyacak kadar büyük olur! Şayet Griqualand elmaslarımızın ekserisinde olduğu gibi, rengi sarı ise, bu kıymet öyle hudutsuz derecede yüksek olmaz!... Bana kalırsa, ben bu büyüklükteki bir taşın, Hope elması gibi gök yakut, Büyük Moğol gibi pembe, yahut Dresde elması gibi zümrüt olmasını tercih ederdim.
İhtiyar elmasçı bağırdı:

— Haydi efendim, ne münasebet! Ben renksiz elmasları severim! Bana Koh-i-noor gibi elmaslardan bahsediniz! Hakiki elmas bunlardır!... Diğerleri bunların yanında fantazi taşlardan başka bir şey değildirler!
Cyprien, hiç bir şey dinlemiyor; zaten dinliyecek halde de bulunmuyordu. Birdenbire:
— Beni mazur görünüz, dedi, derhal gitmek mecburiyetindeyim!

Ve kıymetli taşını aldıktan sonra, hep koşmak suretiyle çiftlik yolundan yukarı çıktı.

Kapıyı vurmağı bile aklına getirmiyerek, derhal açtı içeri girdi, kendini Alice'in karşısında buldu; hareket tarzının münasebetsizliğini düşünmeğe vakit kalmadan, genç kızı kolları arasına alarak iki yanağından öptü.

Bu hiç beklenmedik taşkınlıktan şaşıran ve son derecede mahcup olan Mister Watkins:
— Bu da ne demek? diye bağırdı.
Çiftçi, Annibal Pantalacci ile bir masada karşı karşıya oturmuş olarak piket partisi yapmakla meşguldü.
Cüretinden dolayı hayrette kalan, fakat sevincinden yüzü gülen Cyprien:
— Beni affediniz, Mis Watkins! diye kekeledi. Çok mes'udum!... Saadetimden deli gibiyim!... Bakınız!... Size getirdiğim şu şeye bakınız!

Bu sözü söyledikten sonra, elmasını iki oyuncunun arasındaki masa üzerine attı.

Bu adamlar da, Nathan ve Jacobus Vandergaart gibi, bahis mevzuu olan şeyin ne olduğunu derhal anladılar. Günlük cin istihkakını tamamiyle almamış olan Mister Watkins, kâfi derecede ayık bir vaziyette bulunuyordu.

Birdenbire canlanarak:
— Bunu siz mi buldunuz?.. Madeniniz içinde mi buldunuz? diye bağırdı.

Cyprien muzaffer bir insanın edasiyle:
— Bulmak mı? dedi. Daha iyisini yaptım!... Bunu bizzat imal ettim!... Ah, Mösyö Watkins, ne olursa olsun, şu kimya mükemmel bir ilimdir!

Genç mühendis gülüyor ve bu ihtiras tezahüratından dolayı bir hayli şaşkınlık geçiren, fakat dostunun saadetine sevinerek gülümseyen Alice'in narin parmaklarını avuçları içinde sıkıyordu.
Cyprien:
— Bununla beraber, bu keşfi size borçluyum, Mis Alice! diye devam etti. Tekrar kimya ile meşgul olmama beni teşvik eden sizsiniz. Sun'î elmas yapmak meselesi üzerinde çalışmamı güzel, sevimli kızınız bana tavsiye etmiştir, Mister Watkins!... Bu ihtirada kızınızın büyük bir yardımı vardır. Şerefi ona aittir!... Ben böyle bir şeyi hiç bir vakit tasavvur edemezdim!

Mister Watkins ile Annibal Pantalacci, elmasa bakıyorlar; sonra, başlarını eğmek suretiyle biribirlerinin yüzlerine bakışıyorlardı. Tam mânasiyle bir şaşkınlık içinde bulunuyorlardı.
John Watkins:
— Demek bunu kendiniz yaptınız?... Şu halde yalancı bir taştır? dedi.
Cyprien bağırdı:
— Yalancı bir taş mı? Evet, doğru!... Yalancı bir taş!... Fakat Jacobus Vandergaart ile Nathan, kıymetini elli milyon ve belki de yüz milyon olarak tahmin ediyorlar! Muhterii olduğum bir usulle elde edilmiş olan bu taş her ne kadar sun'î bir elmas ise de, her halde hakikisinden aşağı değildir!... Hiç bir şeyin eksik olmadığını görüyorsunuz!
John Watkins:
— Buna benzer diğer elmasları yapmağı da düşünüyor musunuz? diye sordu.
— Pek tabiî, Mister Watkins! Size elmaslar yapacağım!... Arzu ettiğiniz takdirde, size bunun on defa, yüz defa büyüğünü yapacağım!... Hattâ Griqualand yollarını elmaslarla döşeyeceğim!... Bu ilk adımdır. Birincisi elde edildikten sonra, geri kalan iş nihayet teferruattır. Teknik tertibatın alınmasından başka yapılacak bir şey yoktur!

Yüzü sapsarı kesilen çiftçi:
— İyi söylüyorsunuz amma, bu hal, maden sahipleri için, benim için, bütün Griqualand için bir felâket olacaktır. Hepimiz mahvolacağız!
Cyprien, yüksek sesle:
— Elbette! dedi. Dört librelik ekmek kadarına kadar çıkmak suretiyle her türlü boyda elmas imali imkânları mevcut iken, hemen hemen hiç kıymeti olmayan küçücük elmasları araştırmak için toprağı kazmaktan ne menfaat bekliyorsunuz?
John Watkins cevap verdi:
— Fakat bu canavarlıktır!... Bir namussuzluktur!... Nefret edilecek bir haldir!... Eğer bu söylediklerini gerçekleşirse, şayet bu sırra hakikaten malik iseniz...
Soluğu kesilmiş, boğazı tıkanıyormuş gibi sustu.
Cyprien sert bir hareketle:
— İşte görüyorsunuz, dedi, size hayalden bahsetmiyorum. İlk eserimi size getirmiş bulunuyorum!... Size bir kanaat vermek hususunda, zannedersem, oldukça iyi bir şekli var!
Biraz soluk aldıktan sonra sözüne devam eden Mister Watkins:
— Pekâlâ! diye cevap verdi. Eğer dedikleriniz doğru ise, sizi hemen şimdi, büyük cadde üzerinde kurşuna dizmelidir, Mösyö Méré!... Benim fikrim budur!
Annibal Pantalacci da bir tehdit hareketile ilâve etmek lüzumuna kani olarak:
— Ben de aynı fikirdeyim! dedi.
Mis Watkins, sapsarı kesilerek ayağa kalkmıştı. Genç mühendis omuz silkerek ve gülerek cevap verdi:
— Evet, doğru, beni kurşuna dizmeli, çünkü elli yıldanberi üzerinde çalışılan kimya problemini çözmüş bulunuyorum.
Gazaba gelen çiftçi:
— Bunda gülünecek bir şey yoktur, Mösyö! dedi. Keşfiniz olduğunu söylediğiniz şeyin ne gibi neticeler vereceğini, madenlerdeki çalışmaların nasıl duracağını, Griqualand'daki o muazzam endüstrinin nasıl felce uğrıyacağını ve nihayet benim dilencilik seviyesine kadar nasıl ineceğimi hiç

düşündünüz mü?
Cyprien gayet açık olarak:
— Vallahi, ne yalan söyliyeyim, bütün bunların hiç birini düşünmedim! diye cevap verdi. Bunlar, sınaî gelişmelerin sakınılması kabil olmıyan neticeleridir; ilim ve fen bundan dolayı her hangi bir endişeye düşmez!... Esasen sizin bu hususta şahsen bir korkunuz olmamalıdır!... Bana ait olan bir şey aynı zamanda sizin demektir, beni bu yoldaki araştırmalara sevkeden sebebin ne olduğunu çok iyi biliyorsunuz!

John Watkins, genç mühendisin keşfinden temin edeceği menfaati bir anda kavradı ve Napolili ne düşünürse düşünsün, yelkenleri suya indirmekte tereddüt göstermedi.
— Maamafih, haklı olabilirsiniz, dedi. Mert bir insan gibi açıkça konuşuyorsunuz, Mösyö Méré! Evet!... Düşündüm, bu işde çıkar yol olduğunu görüyorum! Yalnız, neden bir sürü elmas yapmak istiyorsunuz? Bu hal, keşfinizi hiçe indirmez mi? Bana kalırsa, bu keşfi gizlemek, onu itidal ile kullanmak, şunun gibi yalnız bir, iki elmas imal etmek veyahut ta sizi memleketin en zengin bir adamı yapan ve size büyük bir servet temin eden ilk muvaffakiyetinizle iktifa etmek her halde daha iyidir. Eğer bu suretle hareket edecek olursanız, bütün dünya bundan memnun kalacak, her şey eskisi gibi yürümekte devam edecek, şu hale göre de, saygı gösterilmesi lâzım gelen umumî menfaatleri çiğnemiş olmıyacaksınız!

Bu, Cyprien'in henüz düşünmemiş olduğu yep yeni bir mesele idi. Genç mühendis, gözleri önüne serilen bu iki meseleyi çok çetin bir tarzda görüyordu: Bu iki meseleden biri, keşfinin sırrını kendinde saklıyarak bütün dünyayı hâdiseden habersiz bırakarak kendini zengin yapmak; diğeri ise, John Watkins'in pek haklı olarak dediği gibi, hiç bir menfaat elde etmemek, servetten vaz geçmek, Griqualand'daki, Brezilya'daki, Hindistan'daki bütün madencileri mahva sürüklemek suretiyle tabiî elmasların kıymetini hiçe indirmekti!

Bu iki vaziyet arasında kalan Cyprien, belki biraz tereddüt gösterdi ise de, bu çekingenliği nihayet bir, iki saniye kadar sürdü. İlme karşı gösterdiği bağlılığın, ondan duyduğu şerefin büyüklüğünü anlıyordu. Fakat bu yolu tuttuğu takdirde, keşfinin biricik gayesini teşkil eden bütün ümidini nasıl kaybedeceğini ve böyle bir ümitten tamamen vaz geçmenin nasıl lâzım geleceğini de anlıyordu!

Bu hiç beklenilmedik derin acı, onu en güzel bir hülyasından anî olarak uyandırıyordu.
Sert ve vakur bir sesle:
— Mister Watkins, dedi, keşfimin sırrını gizliyecek olursam bir yalancılıktan, bir sahtekârlıktan başka bir şey yapmış olmıyacağım! Sahte bir elmas satacağım ve malımın hakikî kıymeti üzerinde halkı, umumî efkârı aldatmış olacağım! Bir ilim adamı tarafından elde edilen neticeler kendine ait olamaz! Böyle bir keşifte herkesin hissesi vardır! Hodbin ve şahsî bir menfaat kaygusiyle böyle bir keşfin en küçük parçasını dahi kendine ayırmak, en adî, en bayağı bir insanın işliyebileceği en kötü bir suçtur! Hayır, ben bunu yapamam ve yapmıyacağım!... Azıcık bir düşüncenin yardımı ile bulmuş olduğum formülü insanlık âlemine tevdi etmek için beklemiyeceğim! Yapacağım en doğru ve en münasip iş bu formülü evvelâ vatanıma, kendisine hizmete mecbur olduğum Fransa'ya takdim etmektir!... Hemen yarın, keşfimin sırrını Fen Akademisine göndereceğim!... Allahaısmarladık, Mister Watkins, hiç düşünmediğim bir vazifeyi bana açıkça hatırlattığınızdan dolayı size minnettarım!... Mis Watkins, güzel bir hülya kurmuştum!... Heyhat ki, bu hülyadan vaz geçmek lâzım geliyor!

Cyprien, genç kızın bir hareket yapmasına vakit bırakmadan elmasını aldı; sonra, Mis Watkins ile babasını selâmlıyarak dışarı çıktı.

X

Cyprien, kalbi mahzun, fakat meslekî bir vazife gibi telâkki ettiği şeyi yapmağa karar vermiş bir halde, çiftlikten ayrılarak tekrar Jacobus Vandergaart'ın yanına gitti. Yaşlı adamı yalnız başına buldu. Simsar Nathan, doğrudan doğruya madencileri ilgilendiren bir haberi ilk olarak kampa yaymış olmak için derhal gitmişti.

Bu iri elmasın sun'î olması hakkında hiç kimsenin henüz bir malûmatı olmadığı için, haber çabucak tesirini gösterdi. Fakat Cyprien, bu hususta Kopje'de vukua gelecek gevezeliklerden bir hayli endişe duyuyordu! Bir rapor hazırlamadan evvel, taşın kalite ve rengi hakkında ihtiyar Vandergaart'tan malûmat almak zorunda idi.

San'atkârın yanında yer aldıktan sonra:
— Azizim Jacobus, dedi. Şu taşı lütfen tıraş etseniz de, vaziyetinin ne olduğunu öğrensek.
Adam, taşı genç dostunun elinden alarak:
— Kolay, diye cevap verdi. Şu tarafta hafif bir çıkıntı var, eğer bu tarafı tıraş edecek olursak, hiç bir şey kaybetmeyiz ve hemen hemen mükemmel bir oval temin ederiz!

Jacobus Vandergaart, fazla vakit kaybetmeden işe koyuldu ve çanak içinden dört, beş kıratlık bir taş seçerek, bu taşı büyük taşa sürtmeğe başladı.
— Biraz uzun sürecek amma, çare yok, dedi. Bu kadar yüksek kıymette olan bir taş üzerine çekiçle vurmağa kim cesaret edebilir?
Çok uzun ve pek yeknasak olan bu çalışma iki saat kadar sürdü. Cilâ işi de bir hayli devam ettikten sonra, Cyprien ile Jacobus Vandergaart, yapılan işin neticesini görmek için biribirlerine yaklaştılar.

Gözlerinin karşısında gayet saf ve mukayese kabul etmez derecede parlak bir taş bulunuyordu.

Elmas siyahtı! Bu vaziyet, elmasın kıymetini daha fazla arttıran müstesna bir

garabetti ve böyle bir taşın katiyen eşi bulunamazdı.

Jacobus Vandergaart, taşın güneşten aldığı ışıkla pırıl pırıl yandığını görürken, heyecandan elleri titriyordu.

İhtiyar adam, bir nevi dinî saygı ile:
— Bu en harikulade bir taştır ve güneş ışığını bundan daha mükemmel olarak aksettiren taş yoktur! dedi. Hele her tarafı tamamen tıraş edildikten sonra ne olacağını düşünmeli bir kere!
Cyprien:
— Bu işi kabul eder misiniz? diye sordu.
— Elbette, evlâdım! Bu benim uzun meslek hayatım için bir şereftir!... Fakat, şu da var ki, benimkinden daha genç, daha kuvvetli bir eli intihap etmekliğiniz muvafık olmaz mı?
Cyprien, sevgi ve saygı ile:

— Hayır, diye cevap verdi. Eminim ki, hiç kimse, sizin kadar bu işi maharetle başaramaz! Şu elması muhafaza ediniz, azizim Jacobus ve dilediğiniz tarzda tıraş ediniz. Onu muhakkak ki bir şaheser yapacaksınız!

İhtiyar, parmaklan arasında taşı eviriyor, çeviriyor; düşüncesini formüle etmekte tereddüt ediyormuş gibi görünüyordu. Nihayet:
— Bir mesele beni düşündürüyor, dedi. Bilirsiniz ki, ben şimdiye kadar bu kadar yüksek kıymette bir ziynet taşını işlemeği aklımdan bile geçirmemişimdir! En aşağı elli milyon frank tutarında olan ve belki de daha fazla bir kıymet ihtiva eden böyle muazzam bir kıymeti avucum içinde tutuyorum! Ne bileyim, böyle bir mesuliyeti kabullenmek pek tedbirli hareket olmasa gerek!
— Siz bir şey söylemez iseniz, bundan kimsenin haberi olmaz, Mösyö Vandergaart. Ben kendi hesabıma, sırrı gizliyeceğimi size temin edebilirim.
— Bundan hiç kimsenin şüphesi olamaz! Çünkü siz buraya gelirken, takip edilmiş olabilirsiniz!... Meseleyi bilmeseler bile, tasavvur ederler!...

Memlekette bir sürü yabancı unsurlar var!... Hayır! Ben sakin uyuyamıyacağım!
Cyprien, ihtiyarın tereddüdünü anlıyarak:
— Belki haklısınız, diye cevap verdi. Fakat ne yapalım?
Birkaç saniye kadar sessiz duran Jacobus Vandergaart:
— İşte, ben de bunu düşünüyorum, dedi. Biraz sonra, sözüne devamla:
— Beni dinleyiniz, oğlum, dedi. Size gayet ehemmiyetli bir teklifte bulunacağım. Bana karşı mutlak bir güveniniz olduğunu biliyorum! Bazı lüzumlu tedbirler almak hususunda aklıma gelen şeyi garip bulmıyacak kadar beni iyi tanıyorsunuz, zannederim!... Tanınmadığım her hangi bir yere gidip oraya sığınmaklığım için âletlerimle ve şu taşla derhal hareket etmekliğim lâzım geliyor... Meselâ, Bloemfontein'e yahut Hope-Town'a gidebilirim. Orada mütevazi bir oda tutarım, hiç kimseye bir şey sezdirmemek suretiyle çalışmak için bu odaya kapanırım ve ancak işimi bitirdikten sonra buraya dönerim. Böylece, belki, bazı haydutlara izimi belli ettirmiyebilirim!... Fakat, tekrar ediyorum, böyle bir plânı tatbik etmekten dolayı da mahcubum...
Cyprien, cevap verdi:
— Düşüncenizi gayet yerinde buluyorum, bu düşünceyi gerçekleştirmek hususunda size başka bir fikir veremem!
— Fakat şu da var ki, bu işin en aşağı bir ay sürmesini ve yolda başıma bir takım kazalar gelmesi ihtimalini de nazarı dikkate almanız icap eder!
— Ehemmiyeti yok, Mösyö Vandergaart, tutulacak yolun en iyisi bu olduğuna inandığınız takdirde, ortada bir mesele kalmaz! Eğer elmas kaybolacak olursa, zarar o kadar büyük olmaz!

Jacobus Vandergaart, genç dostuna bir nevi hayret ve ayni zamanda korku ile baktı. Kendi kendine:

«Acaba bu kadar büyük bir servet ona aklını mı kaybettirdi?» diye sordu.

Cyprien, onun düşüncesini kavradı ve gülümsemeğe başladı. Bu elmasın nereden geldiğini ve buna benzerlerini nasıl imal edebileceğini anlattı ise de,

ihtiyar san'atkâr, gerek bu hikâyeye pek o kadar inanmaması, gerekse böyle bir kulübe içinde elli milyonluk bir taşla başbaşa kalmak istememesi hususundaki mazereti dolayısiyle, derhal kalkıp gitmek düşüncesi üzerinde ısrar etti.

İşte bu sebepledir ki, Jacobus Vandergaart, üzerinde «İş için bir müddet bulunmıyacaktır» ibaresini havi bir levhayı kapısına asarak, âlât ve edevatını eski meşin çantası içinde topladıktan sonra, elması, yeleğinin cebine, kapının anahtarını da caketinin cebine koydu ve kalkıp gitti.

Cyprien, Bloemfontein yolu üzerinde, ona iki, üç mil kadar refakat etti ve ancak ihtiyar adamın ricası üzerine kendisinden ayrıldı.

Genç mühendis, meşhur keşfi hakkında Mis Watkins'e belki malûmat verebileceğini düşünerek evine döndüğü vakit gece bir hayli kapanık idi.

Bu sırada, Matakit'in hazırlamış olduğu akşam sofrasına oturmadan evvel, çalışma masasına oturdu, Fen Akademisi umumî kâtibine gelecek posta ile göndermeği tasarladığı notu yazmağa koyuldu. Bu notta tecrübesinin bütün teferruatı hakkında inceden inceye izahat veriyor ve bundan sonra, bu güzel karbon kristalinin doğuşuna âmil olan reaksiyon hâdisesini tesbit eden bir nazariyeyi anlatıyordu. Bununla beraber, bu nazariyenin, keşfinin tam ve kat'î bir nazariyesi olacağı üzerinde iddiada bulunmuyor, hâdiseyi evvelâ ilim âlemine bildirmek istediğini söylüyordu.

Genç mühendis akşam yemeğini yemiş ve yatmıştı.

Cyprien, ertesi günün sabahı, evinden dışarı çıkıyor; çeşitli maden arazisi üzerinde düşünceli bir halde dolaşıyordu. O kadar tatlı ve samimî olmıyan bazı nazarlar, onu yolda karşılıyorlar; genç adam, büyük keşfinin, bir gün evvel John Watkins tarafından bildirildiği gibi, vereceği neticeleri unutmuş olmak dolayısiyle hiç bir şeyin farkında olmıyordu. Uzun veya kısa bir zaman

içinde, Griqualand'daki bütün madencilerin, imtiyaz sahiplerinin felâkete uğrıyacakları açıkça görülüyordu. Böyle yarı vahşi bir memleket içinde, çalışmanın garantisi tehlikeye düştüğü vakit, ticaretin de tamamen felce uğraması dolayısile, muhakeme etmek ve kararı kendi elleriyle vermekten çekinmiyen gözü pek insanların yaşadığı bir memleket içinde, genç adamın vaziyeti cidden nazikti. Sun'î elmas imalinin pratik bir endüstri yaratması, Cenubî Afrika'da olduğu gibi, Brezilya madenlerindeki milyonlarca toprak altı serveti, bu sahada çalışan binlerce insanın feda edilmesi hesaba katılmaksızın, çare bulunmaksızın mahvolup gidecekti. Genç mühendisin tecrübesinin sırrını muhafaza edebilmesi imkânı şüphesiz ki vardı; fakat onun bu mevzu üzerindeki beyanatı gayet sarihti; bunu yapmamağa karar vermişti.

Diğer taraftan, John Watkins, geceleyin kâbuslar geçirmiş, milyarlar değerinde olup aklın kabul edemiyeceği kadar büyük elmasların rüyasını görmüştü. Annibal Pantalacci ile diğer madenciler, Cyprien'in yapmış olduğu bu keşfin, kendi hesaplarına işlettikleri elmas madenlerine büyük zarar vereceğini endişe ve hiddetle görüyorlardı. Watkins çiftliğinin sahibi ise, aynı vaziyette bulunmıyordu. Elmas kıymetinin düşmesi dolayısiyle, bütün madenlerin terkedilmesi ve bütün madenci halkının Griqualand topraklarından ayrılması halinde, çiftliğin kıymeti mühim nisbette azalacak, mahsulât öyle kolay kolay müşteri bulamıyacak, evler veya kulübeler kiracısız kalacak ve belki de günün birinde verimsiz bir hale gelecek olan bu diyardan uzaklaşmak lüzumu hâsıl olacaktı.

John Watkins, kendi kendine:

«Adam sende! diye söyleniyordu. O zamana gelinceye kadar daha bir sürü yıllar geçer! Elmas imali işi, Mösyö Méré'nin usulünde bile olsa, öyle kolay kolay pratik bir hale gelemez! Bu işde belki de bir tesadüf vardır! Fakat, bu işde tesadüf olsun veya olmasın, bu adamın elinde muazzam bir servet vardır ve o şekildeki tabiî bir elmasın değeri her halde elli milyondan aşağı

değildir... Bu elmas sun'î olsa bile, kıymeti belki daha fazla tutmaktadır! Evet, her ne pahasına olursa olsun bu delikanlıyı tutmak lâzım! Bu muazzam keşfi her tarafa yaymasına mâni olmak için onu hiç olmazsa bir müddet tutmak lâzım! Bu taş, kat'î surette Watkins ailesi içine girmelidir. Bu elması yapan kimseyi tutmak meselesine gelince, işi zorbalığa bile bindirmeğe lüzum kalmadan, bundan daha kolay bir şey olamaz! Alice burada ne güne duruyor? Alice'in vasıtasiyle onu Avrupa'ya gitmekten alakoymanın yolunu biliyorum!... İcap ederse, kızımı vereceğimi vaadedeceğim!... Ve daha da icap ederse vereceğim!»

Müthiş bir hırsın tazyiki altında olan John Watkins'in işi bu dereceye kadar götüreceği muhakkaktı! Bütün bu meselede, yalnız kendini görüyor, ancak kendini düşünüyordu! İhtiyar hodbin, kızını düşündüğü vakit te, kendi kendine şunları söylüyordu:

«Ne olursa olsun, Alice'in şikâyette bulunmağa hakkı olmıyacak! Bu genç ve çılgın âlim, oldukça yakışıklıdır! Kızı sevmektedir ve öyle tasavvur ediyorum ki, kız da onun aşkına karşı hissiz kalmayacaktır! Şu hale göre, iki taze kalbi biribiriyle birleştirmekten daha iyi ne olabilir?... Hiç olmazsa, meselenin tamamiyle halledileceği zamana kadar, bu birleşmeyi onlara ümit ettirmek lâzımdır! Ey, patronum olan Saint John, şu Annibal Pantalacci ile arkadaşlarının canını ceheneme gönder... Artık onların bende bir işi kalmadı... Şimdi herkes kendi hesabına çalışacak!»

John Watkinis, kızının istikbali ile basit bir kristalize karbon parçasının müvazenetini temin maksadiyle ideal bir terazi kullanarak bu suretle muhakeme yürütüyor ve terazi kefelerini ayni seviyede tutabilmiş olmaktan dolayı da kendini mes'ut hissediyordu.

Ertesi gün, artık kararını vermiş bulunuyor; hiç bir şeyden endişe duymuyor, hedefine varmak hususunda yolunda karşısına çıkacak hiç bir engelden şüphelenmiyordu.

Her şeyden önce, kiracısını görmek lüzumu hâsıl oluyor; genç mühendisin her gün çiftliğe geldiğini bildiği için, bunun kolay olacağını düşünüyor; ayni zamanda rüyalarına kadar giren o efsanevî ve meşhur elması tekrar görmek istiyordu.

Mister Watkins, Cyprien'in evine giderek, sabah vakti genç adamı evinde bulmuştu.

Gayet keyifli bir eda ile:
— E, ne var ne yok, genç dostum, dedi. Geçen geceyi, yani şu büyük keşfinizden sonraki ilk geceyi nasıl geçirdiniz bakalım?
Delikanlı sert bir hareketle cevap verdi:
— Çok iyi geçirdim, Mister Watkins!
— Ne diyorsunuz? Uyuyabildiniz mi?
— Her zamanki gibi!
Mister Watkins tekrar sordu:
— Şu fırından çıkan bütün milyonlar uykunuzu kaçırtmadı mı?
Cyprien:
— Hiç bir suretle, diye cevap verdi. Şunu iyi anlamalısınız ki, Mister Watkins, bir elmas, tabiatin eseri olmak kayıt ve şartiyle milyonlar değerinde olabilir, bir kimyagerin icadından ne çıkar ki?..
— Evet... Evet, öyle, Mösyö Cyprien! Başkasını veyahut başka birçoklarını yapabileceğinizden emin mi siniz?... Bu sualime cevap verecek misiniz?
Cyprien, böyle bir tecrübede başına neler gelebileceğini, ne aksi tesadüflerle karşılaşabileceğini çok iyi bildiği için tereddüt gösterdi.
John Watkins:
— İşte görüyorsunuz! dedi. Cevap vermiyorsunuz ve veremezsiniz!... Bununla beraber, yeni bir tecrübe ve muvaffakiyete kadar, elmasınız muazzam kıymetini muhafaza edecektir!... Vaziyet böyle iken, bu elmasın sun'î bir taş olduğunu şimdiden ilân etmeğe ne lüzum var?
Cyprien cevap verdi:

— Size tekrar ediyorum, ben bu kadar ehem miyetli olan bir fennî ve ilmî meselenin sırrını saklıyamam!
John Watkins, belki dışarıdan duyulabilir endişesiyle susması için genç adama işaret ederek:
— Evet... Evet!... Biliyorum! dedi. Evet!... Evet! Bunu sonra konuşacağız!... Siz Pantalacci ile diğerlerinden çekinmeyiniz, onlarla meşgul olmayınız!... Keşfiniz hakkında bir şey söyliyemezler; çünkü menfaatleri bir şey söylememektir!... Bana inanınız... Bekleyiniz!... Ve bilhassa kızımla benim, muvaffakiyetinizden dolayı ne kadar mes'ut olduğumuzu düşününüz! Evet!... Çok mes'uduz!... Şu meşhur elması bir kere daha göremez miyim? Dün, o kadar tetkik etmeğe vakit bulamadım!... Lütfeder misiniz?
Cyprien cevap verdi:
— Yanımda değil!
Bu söz üzerine şaşkın bir hale giren Mister Watkins:
— Her halde Fransa'ya gönderdiniz! diye bağırdı.
— Hayır... Henüz göndermedim!... İşlenmemiş bir halde iken güzelliği üzerinde bir hüküm verilemez! Müsterih olunuz!

— Aman Yarabbi, kime verdiniz?
— Tıraş etmesi için Jacobus Vandergaart'a verdim ve bu adamın da bu taşla beraber nereye gittiğinden haberim yok!
Hakikaten müthiş bir gazaba gelen John Watkins:
— Böyle bir elması bu deli ihtiyara mı tevdi ettiniz? diye bağırdı. Efendi, buna bunaklık derler! Siz aklınızı kaçırmışsınız!
Cyprien cevap verdi:
— Ne telâş ediyorsunuz? Ne çıkar bundan? Kıymeti en aşağı elli milyon tutan bir yalancı elması almış olan Jacobus'tan yahut ta her hangi başka bir kimseden ne istiyorsunuz? Onu gizlice satmasını mı düşünüyorsunuz? Bu iş o kadar kolay mı?

Mister Watkins, bu doğru söz karşısında bir şey söyliyememişti. Bu kadar yüksek kıymette bir elmas, elbette ki kolay kolay satılamazdı. Bununla

beraber, çiftçi pek rahat değildi; içini bir kurt kemiriyordu. Bu tedbirsiz Cyprien, bu kıymetli elması şu ihtiyar adama vermemeli idi.

Jacobus Vandergaart, bir aylık müddet istemişti. John Watkins, bu adamın gelmesini ne kadar sabırsızlıkla bekliyecekti. Hem de arada ne kadar da uzun bir zaman vardı!

Geçn günler zarfında, Annibal Pantalacci, Herr Friedel, Yahudi Nathan, ihtiyar san'atkârın evini yoklamakta kusur etmiyorlar; Cyprien'in bulunmadığı sıralarda ekseriya bu mevzu üzerinde konuşuyorlar; zamanın geçmekte olduğunu ve Jacobus Vandergaart'ın hâlâ görünmediğini John Watkins'e hatırlatıyorlardı.

Friedel:
— Griqualand'a ne diye dönsün? diyordu. O kadar muazzam bir kıymet ihtiva eden ve sun'î olduğu hakkında henüz kimseye bir şey sezdirilmemiş olan böyle bir elması yanında alakoyması gayet kolay değil midir?

Mister Watkins, genç mühendisin söylediği, fakat şimdi içinin rahatlığına pek kâfi gelemediğini hissettiği o sözü tekrarlıyarak cevap verdi:
— Onu satamaz ki!
Nathan:
— Güzel bir sebep! dedi.
Annibal Pantalacci:
— Evet, güzel bir sebep! diye ilâve etti. Bana inanınız ki, ihtiyar timsah, şu saatte, bir hayli uzaktadır! Taşın şeklini değiştirmek ve tanınmıyacak bir hale koymak bilhassa bu adam için gayet kolay bir iştir! Siz daha rengini bile bilmiyorsunuz! Elması dörde veyahut altıya bölerek bunları oldukça iri boyda yapamaz mı?

Bu münakaşalar, Jacobus Vandergaart'ın artık meydana çıkmıyacağım düşünmeğe başlıyan Mister Watkins'in dimağını darma dağın ediyordu.

İhtiyar san'atkârın namuskârlığına inanan yalnız Cyprien oluyor ve tesbit edilmiş olan günde geleceğini kat'iyetle söylüyordu.

Jacobus Vandergaart, kırk sekiz saat evvel dönmüştü. İşe vermiş olduğu ehemmiyet ve bu iş üzerindeki gayreti o kadar büyüktü ki, yirmi yedi günde elması tıraş etmişti. Elması bileme taşından geçirmek ve cilâsını yapmak için geceleyin evine dönmüş ve yirmi dokuzuncu günün sabahı, Cyprien, onu evinde bulmuştu.

Karşılaştıkları vakit, masa üzerine küçük bir tahta kutu koyarak:

— İşte taş, dedi.
Cyprien kutuyu açar açmaz gözleri kamaşmış bir halde kaldı.
Pamuktan bir yatak üzerinde, on iki yüzlü main şeklinde iri ve siyah bir kristal, bütün lâboratuvarı aydınlatmış gibi gayet parlak ışıklar saçıyordu.

Jacobus Vandergaart, bir baba gururiyle:
— Bu taş, yalnız, en büyük bir elmas değil, ayni zamanda dünyanın en güzel bir elmasıdır! dedi. Dört yüz otuz iki kırat çekmektedir! Böyle bir şaheser vücuda getirmiş olduğunuzdan dolayı ne kadar övünseniz yeridir, evlâdım, tecrübeniz büyük bir muvaffakiyetle neticelenmiştir!

Cyprien, ihtiyar san'atkârın iltifatlarına verecek bir cevap bulamadı. O, nihayet dikkate şayan bir keşfin sahibi idi. Bu sahada da bir çok kimseler çalışmışlar; fakat gayri uzvî kimya sahasında çalıştıkları için muvaffakiyet temin edememişlerdi. Şimdi ortada başka bir mesele vardı. Bu sun'î elmasın imali işi, insanlık âlemine ne suretle faydalı olabilecekti? Bu keşfin, muayyen bir zaman içinde gelişmesi halinde, kıymetli taşlar üzerinde ticaret yapmakla geçinen birçok kimseleri mahvetmesi ve bundan başka, hiç kimseyi de zengin etmemesi kaçınılması imkânsız bir akıbet olmıyacak mı idi?

Genç mühendis, bütün bunları düşünürken, keşfini yaptıktan sonra geçen ilk saatler zarfındaki heyecanlı haline dönüyordu. Jacobus Vandergaart'ın elleri arasından gayet mükemmel surette çıktığı halde, bu elmas, şimdi ona, kıymetsiz bir taş gibi görünüyordu.

Cyprien, içinde misilsiz bir halde pırıl pırıl yanan taşın bulunduğu kutuyu aldı ve ihtiyarın elini sıktıktan sonra, Mister Watkins'in çiftliğine yollandı.

Çiftçi, Jacobus Vandergaart'ın imkânsız gibi görünen avdetini bekliyerek, daima endişeli, daima telâşlı bir halde, odası içinde bulunuyordu. Kızı yana başında duruyor, onu elinden geldiği kadar teskine çalışıyordu.

Cyprien kapıyı itti ve eşik üzerinde bir, iki saniye kadar durdu.

John Watkins, sür'atli bir hareketle yerinden fırlıyarak:
— Ne haber? diye sordu.
— Jacobus Vandergaart, bu sabah geldi!
— Elmasla beraber mi?
— Evet, elmasla beraber... Gayet mükemmel tıraş etmiş... Taş dört yüz otuz iki kırat gelmektedir!
John Watkins, kendini tutamıyarak:
— Dört yüz otuz iki kırat! diye haykırdı. Yanınızda mı?
— İşte.
Çiftçi, kutuyu aldı, açtı, elmasın parlaklığı karşısında iki iri gözü süzülür, kapanır gibi oldu. Sonra, onu parmakları arasına aldı, hayranlığı bir kat daha arttı.

Mister Watkins, ağlar gibi ses çıkarıyor ve sanki canlı bir mahlûka hitap ediyormuş gibi, titrek bir sesle söyleniyordu:
— Ah, güzel, nefis, muhteşem taş!... Nihayet geldin cici taş!... Ne kadar parlaksın!... Ne kadar da ağırsın!... Kim bilir ne kadar da altın değerindesin!... Güzelim, acaba seni ne yapacaklar? Seni göstermek, hayranlıkla seyrettirmek

için Cap'a. oradan da Londra'ya mı gönderecekler?... Fakat seni satın alabilecek kadar zengin var mı acaba?... Kraliçe bile böyle bir lüksü kendine muvafık görmez!... İki, üç yıllık iradı seni, satın almağa ancak yetebilir!... Parlâmentodan bir müsaade alarak, seni millî hazineye sokmak lâzım gelecek!... Merak etme, bunu yapacaklar!... Sen de Londra'ya gidecek ve yanı başında küçük bir çocuk gibi kalacak olan Koh-i-noor'un yanında uyuyacaksın!... Daha ne istersin, güzelim?

Mister Watkins, bundan sonra kendini zihnî bir hesaba veriyordu:

— İkinci Katerina tarafından Çar elması için peşin para olarak bir milyon ruble ödenmişti. Bunun için de bir milyon İngiliz lirası istemekte her halde mübalâğa olmaz!

Anî bir fikir gelmiş gibi:

— Mösyö Méré, dedi. Böyle bir taş sahibinin Lordlar Kamarası âzalığına yükselmesinin lâzım geleceğini düşünmez misiniz? Bütün meziyet sahibi insanlar yüksek mecliste bulunmak hakkına malik oldukları için, bu boyda bir elmasa sahip olmak ta elbette ki alelade bir meziyet değildir!... Gel, kızım, bak!... Böyle bir taşı hayranlıkla seyretmek için iki göz kâfi değildir!

Mis Watkins, ömründe ilk defa olarak, bir elmasa azıcık alâka ile baktı. Taşı pamuktan yatağı üzerinden yavaşça alarak:

— Hakikaten çok güzel!... dedi. Bir kömür parçası gibi, fakat ateş halindeki bir kömür parçası gibi parıldıyor!

Sonra, kendisi yerinde olan bütün genç kızların yaptığı gibi, bir sevki tabiî hareketiyle, şöminenin üstüne konmuş olan boy aynasına yaklaştı; güzel mücevheri alnının üstüne gelmek üzere kumral saçlarının arasına koydu.

Cyprien, mutadı hilâfına olarak şairane bir teşbihte bulunmak istiyerek:

— Altından çerçeve içinde bir yıldız! dedi.

Alice, neş'e ile ellerini çırparak bağırdı:

— Doğru!... Buna bir yıldız demeli! Evet, ona bu ismi koymak lâzım!... Cenup Yıldızı diyelim!... İster misiniz bu ismi, Mösyö Cyprien? Bu diyarın yerli güzellikleri gibi siyah ve cenup semamızın yıldızları gibi parlak değil mi?

İsime pek o kadar ehemmiyet vermiyen John Watkins:

— Pekâlâ, ismi Cenup Yıldızı olsun! dedi, Sonra, genç kızın anî bir sarsıntı hareketi üzerine, korku ile:
— Yalnız dikkat et, elinden düşmesin! dedi. Yoksa, cam gibi kırılır!
Alice, elması, oldukça hor görür bir hareketle kutusuna koyarken:
— Sahi mi? Bu kadar nazik mi? dedi. Zavallı yıldız, demek sen de ancak süs için bir yıldızsın, adî bir sürahi kapağı!
Mister Watkins, nutku tutulmuş gibi:
— Bir sürahi kapağı mı? Hey, Yarabbi, çocuklar hiç bir şeye saygı göstermiyorlar!... diye kekeledi.
Bunun üzerine genç mühendis:
— Mis Alice, dedi, sun'î elmas imali meselesinin hal çaresini araştırmak hususunda beni teşvik eden siz oldunuz! Şu taş bütün varlığını size borçludur!... Nereden çıktığı öğrenildiği vakit hiç bir ticarî kıymeti kalmıyacak olan bu taşın benim nazarımdakl değeri nihayet bir ziynet eşyası oluşudur! Çalışmalarım üzerindeki hayırlı nüfuzunuzun bir hatırası olmak üzere size onu, takdim etmeme babanız her halde razı olacaktır!
Bu hiç beklenilmedik teklif karşısında şaşıran, ne diyeceğini bilemiyen Mister Watkins:
— Ya! diye bir ses çıkardı.
Cyprien devam etti:
— Şu elmas size aittir, Mis Alice!... Onu size takdim ediyorum.... Onu size veriyorum! Mis Watkins, cevap olmak üzere, delikanlıya elini uzattı ve delikanlı bu eli, kendi elleri arasında hafifçe sıktı.

XI

Jacobus Vandergaart'ın avdeti haberi derhal ortalığa yayılmıştı. Bir sürü ziyaretçi kalabalığı, harikayı görmek için çiftliğe akın halinde geliyorlardı. Elmasa Mis Watkins'in sahip olduğu öğreniliyor ve tabiat eseri olmayıp doğrudan doğruya insan tarafından yapılmış olan bu elmas, herkesin merakını çekiyordu.

Şunu da not halinde söyliyelim ki, bahis mevzuu olan elmasın sun'î menşei hakkında henüz kimseye bir şey sezdirilmemişti. Zaten bu meselenin ortaya henüz yayılmamış olması, kendilerini mutlak ve anî bir felâkete sürükliyebilecek olan bir sırrı ifşa etmek istemiyen bir kısım madencilerin tedbirli hareket etmesinden ileri geliyordu. Diğer taraftan Cyprien, işini tesadüfe bırakmak istemediği için, bu hususta henüz bir şey söylememiş, muvaffakiyetini ikinci bir deneme ile kontrol etmeden önce, Cenup Yıldızı'na ait olan muhtırasını göndermemeğe karar vermişti. İlk defa olarak yaptığı bir işi, ikinci defa yapabileceğinden emin olmak istiyordu.

Halkın merakı son dereceyi buluyor ve John Watkins, bu merakı tatmin etmek için herkese kapısını açmak zorunda kalıyordu. Şöminenin üzerindeki ayna önüne koymuş olduğu küçük bir mermer sütunun üzerine Cenup Yıldızı'nı yerleştiriyor; hemen her gün, koltuğuna kurularak, misli bulunmaz mücevhere nezaret ediyor ve onu halkın seyrine arz ediyordu.

James Hilton, böyle bir hareketin ne kadar büyük bir tedbirsizlik olduğunu ilk ikaz eden kimse olmuştu. Mister Watkins, bu kadar büyük bir değerde olan bir taşı halkın nazarlarına arzetmekle kendini çatısı altında büyük bir

tehlikeye sokmuyor mu idi? Hilton'un düşüncesine göre, Kimberley'den hususî polis istemek mutlaka lâzımdı.

Mister Watkins, misafirinin bu haklı tavsiyesini yerine getirmekte istical göstererek, atlı bir polis müfrezesi istedi ve gelen beş adam, çiftlik müştemilâtından olan binalara yerleştirildi.

Meraklılar kalabalığı günden güne artıyor ve müteakip günlerde, Cenup Yıldızı'nın şöhreti, mıntaka hudutları dışına çıkarak, en uzak şehirlere kadar yayılıyordu. Müstemleke gazeteleri, elmasın büyüklüğü, şekli, rengi ve parlaklığı hakkında uzun makaleler neşrediyorlar; Durban telgraf hattı, Zanzibar ve Aden yolu ile evvelâ Avrupa ve Asya'ya, sonra, şimalî ve cenubî Amerika ile Okyanusya'ya elmas hakkında malûmat naklediyordu. Muhteşem elmasın portresini çekmek üzere bir sürü fotoğrafçılar çiftliğe geliyorlardı. Bu meyanda, bir sürü sözler, dedikodular cereyan ediyor; bazı kimseler bu siyah elması uğurlu bir taş telâkki etmiyorlardı. Cenup Yıldızı hakkında bazı iftiralar ağızdan ağıza dolaşıyor; bütün bu haller John Watkins'i hiddete getiriyordu. Bu adamların taşın kıymetini düşürdüklerini zanneden Mister Watkins, bütün fena sözleri şahsına karşı bir hakaret gibi telâkki ediyor; müstemleke valisinden en küçük memura kadar kıymetli taşını görmeğe gelen kimselerden sonra, bu dedikodulara mâni olmak için; aziz elması şerefine olmak üzere, muhteşem bir ziyafet veriyor; bu ziyafette mükemmel yemekler yeniyor, fıçılarla biralar içiliyordu. Seksen kişiden fazla bir davetliyi almış olan sofralardan birinin ucunda ve babasının karşısında bulunan Alice, davetlilere tatlı tatlı gülümserken, biraz üzgün gibi görünüyordu. Bu üzüntünün de sebebini anlamak gayet kolaydı; çünkü ziyafet sofrasında ne Cyprien Méré, ne de Jacobus Vandergaart bulunuyordu.

Genç mühendis, Friedellerin, Pantalaccilerin muhitinden mümkün olduğu kadar daima çekinmişti. Keşfinden sonra, bu adamların kendisine nasıl kızdıklarım ve nasıl niyet beslediklerini biliyordu. Bu itibarla, böyle bir

ziyafette bulunmaktan çekinmişti. Jacobus Vandergaart'a gelince, John Watkins, barışmak için, fiilî teşebbüslerde bulunmuş ve bunun için araya bazı kimseler sokmuş ise de, ihtiyar adam bütün bu teklifleri vakarla reddetmişti.

Ziyafet sona ermek üzere idi. Her şey tam bir intizamla cereyan etmiş ise de, buna Mis Watkins'in huzuru sebep olmuştu.

Mister Watkins, bir aralık, ayağa kalkarak, iki elinin baş parmağiyle sofranın kenarına dayanıyor ve herkeste bir sükût hâsıl olduktan sonra, fazla ihtizaz yapan bir sesle nutkuna başlıyordu.

Nutkunda, o günün madencilik hayatında büyük bir gün olarak kalacağını, gençliğinde görmüş olduğu bir sürü tecrübeleri geçirdikten sonra, dünyanın en büyük elmasını kutlamak için toplanmış olan seksen kadar arkadaş arasında bulunmasının, unutulması imkânsız sevinçlerden biri olduğunu, arkadaşları için bu elmastan daha büyüğünü bulmalarını temenni ettiğini söyliyerek nihayet Cenup Yıldızı'nın evvelâ Cap'a, ondan sonra İngiltere'ye seyahat edeceğini, şa'şaasını her tarafa saçacağını ilâve ediyor ve elmas piyasasının yüksek fiatla kapanmasiyle bu fiatların Griqualand için hayırlı olmasını temenni maksadiyle arkadaşlarını, misafirlerini içkiye davet ediyordu.

Thomas Steel:
— Fakat, bu kıymetteki bir taşın Cap'a gönderilmesinde bir tehlike olamaz mı? diye sordu.
Mister Watkins cevap verdi:
— İyice muhafaza edilecektir. Elmasla beraber, bir de muhafız müfrezesi gidecektir. Nitekim, bu şartlar dahilinde bir sürü elmaslar seyahat etmiş ve gidecekleri yerlere varmışlardır!
Alice;
— Hattâ Mösyö Durieux de Sancy'nin elması bile gitmiştir... dedi. Uşağının fedakârlığı sayesinde...

James Hilton sordu:
— Bu adamın başına bir hâdise mi gelmiştir?
Alice ricaya vakit bırakmadan:
— Hikâye şudur, diye söze başladı. Mösyö de Sancy, üçüncü Henri'nin sarayından bir Fransız asili idi. Meşhur bir elmasın sahibi bulunuyordu, ki, bu elmasa hâlâ onun ismi verilmektedir. Şunu söyliyeyim ki, bu elmasın bir sürü maceraları vardır. Bidayette Charles-le-Témeraire'e ait bulunuyordu. Nancy surları dibinde ölü olarak bulunan bu adam, elması üzerinde taşıyordu. Bir İsviçre askeri, bu taşı Dük de Bourgogne'un kadavrası üzerinde buldu ve onu bir florine fakir bir papaza sattı. Papaz da beş, altı florine bir Yahudiye devretti. Taşın Mösyö de Sancy elinde bulunduğu sıralarda, kral hazinesi büyük bir sıkıntıda bulunuyordu. Mösyö de Sancy, krala avans temin etmek maksadiyle, elmasını rehin koymağa razı oldu. Parayı ödünç olarak verecek kimse Metz'de bulunuyordu. Mücevherin oraya götürülmesi işi bir hizmetkâra tevdi edildi. Mösyö de Sancy'ye: «Bu adamın Almanya'ya kaçmasından korkmuyor musunuz?» diyorlar ve o da: «Kendisinden eminim!» cevabını veriyordu.

Bu teminata rağmen, ne adam ne de elmas Metz'e varmadı. Saray, Mösyö de Sancy ile bir hayli alay etti. Halbuki Mösyö de Sancy: «Ben uşağımdan eminim; onu her halde öldürdüler!» diye tekrarlayıp duruyordu. Hakikaten, yapılan araştırma neticesinde, bir yoldaki çukurda kadavrasını buldular.

Mösyö de Sancy: «Karnını açınız, dedi. Elmasın her halde midesinde olması lâzım!»

Dediği gibi yaptılar ve iddianın doğru olduğu anlaşıldı. Tarihte ismi bile zikrolunmıyan bu mütevazı kahraman, yaşlı bir vakanüvisin dediği gibi, «Hareketinin parlaklığı ile taşımakta olduğu mücevherin parlaklığını silerek» vazife ve namusa ölümünde bile sadık kalmıştı.

Alice hikâyesini bitirirken ilâve etti:

— Cenup Yıldızı'nın da seyahati esnasında, icap ettiği vakit, böyle bir fedakârlık düşüncesini aşılaması beni hayrete düşürmez!
Mis Watkins'in bu sözleri hep birden alkışlandı; seksen kol, kadehleri havaya kaldırdı ve bütün gözler, misli bulunmaz taşın durduğu şömine üstüne doğru çevrildi.

Cenup Yıldızı, az evvel, John Watkins'in arkasında olmak üzere, pırıl pırıl parladığı kaide üzerinde artık bulunmuyor, yerinde yeller esiyordu!

Seksen adamın yüzünde o kadar bariz bir şaşkınlık vardı ki, ev sahibi, bunun sebebini anlamak için derhal geri döndü.

Mister Watkins, vaziyeti görünce, yıldırım çarpmış gibi koltuğu içinde bir külçe gibi kaldı, yerinden kıpırdayamadı, bayıldı.

Etrafında koşuşmalar oldu, kıravatı çözüldü, başına su döküldü. Nihayet güç hal ile kendine geldi.

Müthiş bir sesle gürledi:
— Elmas!... Elması kim aldı?
Polis müfrezesi baş memuru, salonun çıkılacak yerlerini kapatarak:
— Dışarı kimse çıkamaz! diye bildirdi.
Bütün davetliler şaşkınlıkla biribirlerinin yüzlerine bakıyorlar ve düşüncelerini kısık sesle yine biribirlerine bildiriyorlardı. İçlerinden ekserisi, beş dakika önce elması gördüklerini söylüyorlardı. Fakat hakikatin bütün çıplaklığını kabul etmek lâzım geliyordu: Elmas kaybolmuştu.
Thomas Steel, her zamanki açık düşüncesiyle:
— Burada bulunan herkesin dışarı çıkmadan evvel üstünün araştırılmasına müsaade etmesini istiyorum! diye teklifte bulundu.
Bütün davetliler, hep bir sesle:
— Evet!... Evet!... Pek tabiî!... diye cevap verdiler.
Bu vaziyet, John Watkins'te bir ümit ışığının belirmesine sebep oldu.

Polis memuru, bütün davetlileri salonda sıraya dizdi ve bizzat araştırma işine başladı. Herkesin ceplerini tersine çeviriyor, ayakkaplarını çıkartıyor, elbiselerini yokluyordu. Sonra, adamlarından her birinin üzerinde ayni tarzda muayene yapıyordu.

Bütün bu sıkı muayeneler, hiç bir netice vermiyordu.

Salonun her bir köşesi, inceden inceye gayet dikkatli bir araştırma yapılmak suretiyle gözden geçiriliyor; elmasın izine yine tesadüf olunmuyordu.

Polis memuru:
— Hizmet gören zenciler kaldı! dedi.
Herkes:

— Evet!... Bunu yapan zencilerdir! diye cevap verdiler. Hırsız oldukları için bu işi onlar yapmışlardır!
Zavallı adamlar, John Watkins'in nutka başlalamasından az evvel dışarı çıkarak, kendilerine artık lüzum kalmadığı cihetle, açık havada bir ateş yakmışlar ve bu ateşin etrafında toplanarak eğlenmeğe başlamışlardı. Üzerlerinin araştırılması dolayısiyle, evvelâ şaşırmışlar; sonra, yüksek kıymetteki elmasın çalınmış olduğunu öğrenmişlerdi.
Fakat, bu araştırmalar da diğerleri gibi bir fayda temin etmemiş, netice vermemişti.
Davetlilerden biri, çok yerinde bir mülâhaza ile:
— Eğer hırsız şu zencilerin arasında ise, — ki olması lâzım — çaldığını emin bir yere saklamış olması icap eder, dedi.
Polis memuru:
— Muhakkak, diye cevap verdi. Hırsızı meydana çıkarmak için ancak bir çare olabilir ki, o da, hırsızın ırkından olan bir kâhine müracaat etmektir. Bu çare ekseriya muvaffakiyet temin eder.
Arkadaşlariyle beraber bulunan Matakit:
— Müsaade ederseniz, tecrübeyi ben yapabilirim, dedi.

Bu teklif hemen kabul edildi ve davetliler zencilerin etrafında sıralandılar. Kâhin rolüne alışmış olan Matakit, tahkikatına başlamak üzere tertibat aldı.
Evvelâ, yanından hiç ayırmadığı bir tabaka içindeki enfiyeden iki, üç tutam alarak burnuna çekmekle işe başladı.
Bu başlangıç ameliyesinden sonra:
— Şimdi, değnek tecrübesiyle işe başlıyorum, dedi.
Civardaki bir koruda yirmi kadar sopa aramağa gitti; bunları yirmi beş santim olmak üzere biribirine müsavi uzunlukta kesti ve zencilere dağıttı, bir tanesini de kendine alakoydu.
Gayet ciddî bir eda ile arkadaşlarına:

— Bir çeyrek saat kadar istediğiniz yere gidebilirsiniz, dedi. Ancak tam-tam sesini duyduğunuz vakit döneceksiniz! Eğer hırsız içinizde ise, değneği üç parmak kadar uzamış olacaktır!
Zenciler, bu küçük nutuktan bariz bir halde mütehassis olarak Griqualand'daki adalet usullerinin nelerden ibaret olduğunu, yakalandıkları takdirde, kendilerini müdafaaya bile vakit kalmadan nasıl çabucak asılacaklarını çok iyi bilerek dağıldılar.
Bu mizansenin bütün teferruatını alâka ile takip etmiş olan davetlilere gelince, onlar da bir tarafa çekildiler.
İçlerinden biri:
— Eğer hırsız, bu adamların arasında bulunuyorsa, geri dönmiyecektir! diye mütalâa yürüttü.
Diğeri cevap verdi:
— İyi ya, hırsızın kim olduğu anlaşılır!
— İçlerinden biri, yani hırsız, değneğinin büyümesinden korktuğu için değneğini üç parmak kadar kesmekle iktifa edecektir!
— Kâhinin de düşündüğü ihtimal ki budur. Bu tedbirsiz hareket suçluyu meydana çıkarmağa kâfi gelecektir.
Aradan on beş dakika geçti; Matakit, tam-tama sür'atle vurarak zencileri çağırdı.

Hepsi döndüler, Matakit'in karşısına dizildiler ve değneklerini uzattılar.

Matakit, değneklerin hepsini alarak bir araya getirdi, ölçtü ve hepsinin bir boyda olduğunu gördü. Irktaşlarının hırsızlık işiyle bir alâkaları olmadığını, onların namuslu insanlar olduklarını ilân etmek üzere iken, kendi değneğini diğer değneklerle ölçmek istedi.

Diğer bütün değnekler onun değneğinden üç parmak kadar kısa idiler!

Zavallı zenciler, batıl itikatları dolayısiyle, her hangi bir uzama vaziyetine karşı tedbirli hareket etmek üzere değneklerini kesmişlerdi. Bu vaziyet, onların tamamen masum olmadıklarını gösteriyordu ve hiç şüphesiz ki, hepsi de bütün gün zarfında az çok elmas çalmışlardı.

Bu hiç beklenilmedik netice karşısında herkesi bir gülmedir aldı. Matakit, gözlerini yere doğru indirerek, mahcubiyetinden ne söyliyeceğini bilemiyordu.

Polis memuru, ümitsizlik içinde koltuğuna çökmüş olan John Watkins'i selâmlıyarak:
— Artık elimizden başka bir şey gelmez, bayım! dedi. Yarın, hırsızın izini bulacak olan kimseye kuvvetli bir mükâfat vaadetmek suretiyle belki daha iyi netice alabiliriz!
Annibal Pantalacci:
— Hırsızı arıyoruz! diye haykırdı. Irktaşlarını muhakeme etmeği kabullenmiş olan şu adam üzerinde ne diye durmıyoruz?
Polis memuru:
— Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.
— Fakat... Bu Matakit, kâhin rolü oynayarak, şüpheleri üzerinden atmağı düşünmüş olamaz mı?
Bu esnada, dikkat edildiği takdirde, Matakit'in acaip bir şekilde yüzünü buruşturduğu, salonu çabucak terkettiği ve kulübesinin bulunduğu tarafa

doğru gittiği görülebilirdi.
Napolili:
— Evet! diye devam etti. Yemek esnasında o da arkadaşlariyle beraberdi!... Hilekâr ve kurnaz bir herife benziyor, Mösyö Méré'nin bu adama neden fazla bağlı olduğu bilinemez!

Cyprien'in uşağını müdafaaya hazır bir vaziyette olan Mis Watkins:
— Matakit namuslu bir çocuktur, ben bunu temin edebilirim! diye bağırdı.
John Watkins:
— Ne biliyorsun? diye sordu. Cenup Yıldızı'nı aşırmağa pekâlâ kabiliyetlidir!
Polis memuru:
— Uzakta olamaz! dedi. Birkaç saniye içinde onun üstünü ararız! Eğer elmas üzerinde bulunursa, elmasın kırat miktarı kadar sopa yer ve bu kadar sopayı yedikten sonra ölmez ise, dört yüz otuz ikinci sopadan sonra asılır!
Mis Watkins, korkudan tir tir titriyordu. Bütün bu yarı vahşi insanlar, polisin menfur fikrini alkışlıyorlardı. Bütün bu vicdansız ve merhametsiz olan kaba mahlûkları tutmak nasıl kabil olurdu?

Birkaç saniye sonra, Mister Watkins ile misafirleri, Matakit'in kulübesi önünde idiler. Kapı kırılarak açılmıştı.

Matakit içeride yoktu.

Bütün gece beklenmiş, fakat Matakit görünmemişti.

Ertesi sabah, yine dönmediği için, Vandergaart-Kopje'den gittiğini kabul etmek lâzım gelmişti.

XII

Ertesi günün sabahı, Cyprien Méré, bir gün evvelki ziyafet esnasında vukua gelmiş olan hâdiseyi öğrenince, ilk hareketi, hizmetkârına karşı yapılan ağır ithamı protesto etmek oldu. Mühendis, Matakit'in böyle bir hırsızlığı yapabileceğini kabul edemiyor; bu hususta Alice'le ayni fikirde bulunuyordu. Düşüncesine göre, Annibal Pantalacci, Friedel, Nathan ve diğer adamlardan şüphelenmenin ve bu adamları suçlandırmanın muvafık olacağını söylüyordu!

Bununla beraber, böyle bir suçtan dolayı bir Avrupalıyı mücrim vaziyetine sokmak pek kabil değildi. Cenup Yıldızı, nereden çıktığını bilmiyenler için tabiî bir elmastı. Bu itibarla, bu kadar yüksek kıymette olan bir elması da satmak, başka birine devretmek bir hayli zor işti.

Cyprien, kendi kendine:

«Bu hırsızın Matakit olması imkânsızdır!» diye tekrarlıyordu.

Bununla beraber, zencinin, kendi hizmetinde bile bazı münasebetsizlikler yaptığını hatırlıyarak içine biraz şüphe düşer gibi oluyordu. Zenci, efendisinin bütün ihtarlarına rağmen, huy edindiği bir itiyattan kendini alamryarak, bu gibi suçları işlemekten çekinmiyecek bir adamdı. Bundan başka, ortada bazı deliller de mevcuttu. Meselâ, elmasın ortadan sır olması sırasında zencinin salonda bulunması, bir müddet sonra, kulübesi içinde görülememesi, nihayet hiç meydana çıkmamasının memleketten dışarı gittiğine şüphe bırakmaması gibi haller insanı bir hayli düşündürüyordu.

Cyprien, uşağının suçlu olduğuna bir türlü inanamıyarak, bütün sabah vakti, Matakit'in görünmesini beklemiş, fakat uşak dönmemişti. Bir vaziyete daha dikkat edilmişti ki, Cenubî Afrika'nın hemen hemen toprak olan bölgeleri içine atılacak olan bir kimseye lüzumlu olan yiyecek, içecek ve edevat çantası, kulübe içinden kaybolmuştu. Artık şüpheye düşülmesi kabil değildi.

Genç mühendis, belki elmasın kayboluşundan daha ziyade Matakit'in bu hareket tarzına çok üzülmüş bir halde, saat ona doğru, John Watkins'in çiftliğine gitti.

Çiftçiyi, Annibal Pantalacci'yi, James Hilton'u, Friedel'i, mühim bir konferansın müzakeresiyle meşgul buldu. Dört adam, çalınmış olan elmasın bulunması için takip olunacak hareket tarzı hakkında gürültü, patırtı ile münakaşa yaparlarken, mühendisin geldiğini gören Alice te salona girdi.

Hiddetin son derecesine gelmiş oian John Watkins, bağırıyordu:
— Şu Matakit denilen herifi takip etmeliyiz! Onu yakalamalıyız! Eğer elması üzerinde bulamazsak, yutup yutmadığını anlamak için karnını deşimeliyiz!... Aferin kızım, dün bize şu hikâyeyi anlatmakla çok iyi ettin!.,. Bu keratanın bağırsaklarına kadar araştırma yapacağız!
Cyprien, çiftçinin hiç te hoşuna gitmiyen alaylı bir tavırla:
— Fakat, dedi, bu büyüklükteki bir taşı yutması için, Matakit'in bir deve kuşu kursağına malik olması icap etmez mi?
John Watkins:
— Bir zencinin midesi her şeyi almağa müsait değil midir, Mösyö Méré? dedi. Şu anda ve bu bahis üzerinde konuşulurken, gülmeği yerinde mi buluyorsunuz?
Cyprien gayet ciddî olarak cevap verdi:
— Gülmüyorum, Mister Watkins! Yalnız, şu elmasın kaybolmasından dolayı bir üzüntüm var ki, o da, müsaadenizle onu Mis Alice'e takdim etmiş olmaklığımdır.
Mis Watkins:

— Size çok müteşekkirim, Mösyö Cyprien, dedi, onu hâlâ bende imiş gibi telâkki ediyorum!
Çiftçi bağırdı:
— Ne olacak kadın aklı! Dünyada bir eşi bulunmıyan bir elması kendisinde imiş gibi telâkki ediyormuş!... Allah, Allah, olur şey değil!...
Cyprien:
— Pekâlâ olur! diye cevap verdi. Bu elması nasıl yaptı isem, başka birini de yapmasını bilirim.
Genç adama karşı tehdit savurur gibi bir eda takınan Annibal Pantalacci:
— Bay mühendis, dedi, zannedersem, Griqualand'ın menfaati namına ve hattâ kendi menfaatiniz icabı olarak tecrübenize tekrar başlamazsınız!
Cyprien:
— Bu da ne demek! dedi. Bu hususta sizden müsaade alacak durumda olmadığımı zannediyorum!
Mister Watkins, yüksek sesle;
— Tam münakaşa zamanıdır! dedi. Mösyö Méré, yeni bir tecrübede, muvaffak olacağından emin midir? Apareyinden çıkacak olan ikinci bir elmas, bakalım birincinin kıymetinde olmak üzere, ayni renkte, ayni ağırlıkta olacak mı? Daha aşağı kıymette olsa bile, başka bir taşı yapabileceğini söyliyebilir mi ?Elde etmiş olduğu muvaffakiyette tesadüf ve şansın büyük bir hissesi olmadığını da söylemeğe cesaret edebilir mi?
John Watkins, gayet makul konuşuyor ve genç mühendis buna bir cevap veremiyordu. Tecrübesi, hiç şüphesiz ki, modern kimya esaslarına göre mükemmelen izah edilebilirdi; fakat bu tecrübedeki ilk muvaffakiyette tesadüfün rolü olmadığını söylemek imkânsızdı. Tecrübesine devam ettiği takdirde, ikinci defasında muvaffakiyet elde edeceğinden emin olamazdı.
Bu şartlar dahilinde, her ne pahasına olursa olsun hırsızı yakalamak lüzumu hâsıl oluyordu.
John Watkins:
— Matakit'in hiç bir izi bulunmadı mı? diye sordu.
Cyprien:
— Hayır, diye cevap verdi.

— Kamp civarı araştırıldı mı?
Friedel cevap verdi:
— Evet, iyice araştırıldı. Herif her halde geceleyin ortadan kayboldu. İmkânsızdır demiyorum amma, ne tarafa gittiğini öğrenmek biraz zorca olacak gibi!
Çiftçi tekrar sordu:
— Polis memuru, onun kulübesinde araştırma yaptı mı?
Cyprien:
— Evet, dedi. Zencinin kaçmış olduğunu gösterir delillerden başka bir şey bulamadı.
Bunun üzerine, Mister Watkins, yüksek sesle:
— Bu herifi kim yakalarsa, ona beş yüz, hattâ bin lira vereceğim!
Annibal Pantalacci:
— Ne demek istediğinizi anlıyorum, Mister Watkins! dedi. Fakat korkarım ki, artık ne elmasınızı, ne de onu çalıp kaçanı ele geçiremiyeceksiniz!
— Neden?
Annibal Pantalacci cevap verdi:
— Çünkü bir kere ok yaydan fırlamıştır.. Matakit, kendini yakalattıracak kadar budala değildir! Limpopo'dan geçecek, çöle dalacak ve icap ederse, Zambez'e, Tanganika gölüne ve Buşimanlar memleketine kadar gidecektir!

Napolili bu sözleri söylemekle acaba düşüncelerinde samimî mi idi? Yoksa bu takip işini yalnız kendi üzerine almak maksadiyle, Matakit'in peşine düşülmesine mâni olmak mı istiyordu?

Cyprien, Napolilinin hal ve tavrına bakarak, bu hususları kendi kendine soruyordu.

Fakat Mister Watkins, bu gibi zorluklardan dolayı partiyi elden bırakacak bir adam değildi. Bu misli bulunmaz kıymetli taşı tekrar ele geçirmek için bütün servetini feda etmekten çekinmiyeceği muhakkaktı!
— Hayır! diye bağırdı. Bu olamaz!... Elmasımı isterim!... Bu keratayı

yakalamak lâzım!... Ah, rahatsızlığım olmasaydı, bu iş pek uzun sürmezdi!
Alice, onu teskine çalışarak:
— Baba! dedi.
John Watkins, etrafına bir göz atarak, gürler gibi bir sesle:
— Haydi bakalım, bu işi kim üzerine alıyor? diye sordu. Zencinin takibine kim çıkmak istiyor?... Mükâfat dolgun olacak, bu hususta söz veriyorum!
Hiç kimsenin tek kelime söylemediğini görünce:
— Baylar, dedi, sizler, kızımı almak istiyen, dört gençsiniz! Bu adamı yakalayıp elmasımı ele geçiriniz... Bu işi kim yaparsa, kızımı ona vereceğim...
James Hilton:
— Kabul! diye bağırdı.
Friedel de:
— Ben de! diye bildirdi.
Annibal Pantalacci, sinsi bir gülüşle:
— Bu kadar yüksek, bu kadar kıymetli bir mükâfatı kim kazanmak istemez? diye mırıldandı.
Böyle bir işe bir mükâfat, bir hediye olarak ortaya konulduğunu görmekten derin surette mahcubiyet duyan Alice'in yüzü kıpkırmızı olmuştu. Genç mühendisin karşısında dururken, utancını gizlemek için boşu boşuna gayret sarfediyordu.
Cyprien, genç kızın karşısında saygı ile eğilerek, kısık bir sesle:
— Mis Watkins, dedi, ben de bu takip işine çıkacağım, fakat bilmem ki, müsaadenizi almadan nasıl olur?

Genç kız, canlı bir hareketle:

— Muvaffakiyetinizi temenni ederim, Mösyö Cyprien! diye cevap verdi.
Cyprien, John Watkins'e doğru döndü:
— O halde dünyanın öbür ucuna kadar gitmeğe hazırım!
Annibal Pantalacci:
— Çok uzağa gitmek lâzım gelecek, dedi. Matakit'in bize bir hayli yol yürüteceğini zannediyorum. Çok hızlı gideceği için yarın Potchefstrom'da

olacak ve biz daha evlerimizi terketmek üzere iken, o, memleketin öte tarafına geçecektir!
Cyprien:
— Hemen bugün, hattâ şimdi hareket etmemiz için bir engel mi var? diye sordu.
Napolili cevap verdi:
— Nasıl düşünürseniz, o tarzda harekette serbestsiniz tabi!... Fakat ben, kendi hesabıma, yanıma yiyecek almadan yola çıkamam! İyi bir vagon, bu vagonu çekecek bir düzine kadar öküz ve iki eğerli at, düşündüğüm bir seyahat için bence temini zarurî olan vasıtalardır! Ve bütün bunlar ancak Potchefstrom'da bulunur!
Acaba Annibal Pantalacci, hakikaten ciddi mi söylüyordu? Yoksa rakiplerini bu işten vaz geçirmek mi istiyordu? Bu husus şüpheli idi. Fakat, sözlerinde tamamiyle haklı olduğu malûmdu. Çünkü, nakil vasıtası olmaksızın Griqualand şimaline doğru yola çıkmak tam mânasiyle bir çılgınlık olurdu!
Bununla beraber, Cyprien'in malûmu olduğu veçhile, öküzlerden müteşekkil bir nakil vasıtası takımı en aşağı on bin franga mal oluyordu. Halbuki genç mühendisin dört bin frangı yoktu bile!...

İskoçyalı olması dolayısiyle, dimağı ekonomiye daha çok meyyal olan James Hilton birdenbire:

— Bir fikrim var! dedi. Bu seyahat için dördümüz ne diye birleşmiyoruz? Herkesin şansı kendine, hiç olmazsa masrafları taksim etmiş oluruz!
Friedel:
— Bu fikir bana yerinde görünüyor, dedi.
Cyprien de tereddütsüz olarak cevap verdi:
— Kabul ediyorum.
Annibal Pantalacci:
— Bu takdirde, herkesin, kaçağı ele geçirmek için dilediği anda istiklâlini muhafaza etmesi ve arkadaşlarından ayrılmakta serbest olması lâzım gelecek!

James Hilton cevap verdi:
— Pek tabiî! Biz, vagon, öküz ve yiyecek satın almak hususunda birleşmiş olacağız; fakat her birimiz, lüzum gördüğü vakit bu birleşmeden ayrılabilecektir! Hedefe ilk varacak kimse için böyle bir harekete elbette ki lüzum vardır!
Cyprien, Annibal Pantalacci ve Friedel:
— Muvafık! diye cevap verdiler.
Elmasının ele geçirilmesi üzerindeki ihtimalin dört misli fazlalaştığını görüp bu kombinezondan memnun kalan John Watkins:
— Ne vakit gidiyorsunuz? diye sordu.
Friedel cevap verdi:
— Yarın... Potchefstrom posta arabasiyle... Çünkü arabadan evvel oraya varmanın kabil olup olmıyacağını düşünmeğe bile lüzum yok.
— Muvafık!
Bu esnada Alice, Cyprien'i bir kenara çekerek, Matakit'in böyle bir hırsızlığı yapabileceğine gerçekten inanıp inanmadığını genç adama sordu.
Mühendis:
— Bütün delillerin, emarelerin onun aleyhine olduğunu itiraf zorundayım, Mis Watkins, dedi. Çünkü kaçmıştır! Fakat bana muhakkak gibi görünen bir şey varsa, o da, şu Annibal Pantalacci'nin, elmasın kaybolması işi üzerinde uzun uzadıya söz söyliyebilecek bir kimse olarak görünmesidir!... Doğrusu çok parlak bir arkadaş seçmiş bulunuyorum! Fakat, çaresiz, mücadele edeceğiz! Her ne olursa olsun, onları el altında tutmak, ayrı ayrı iş görmeğe bırakmaktansa, hareketlerini kontrol etmek şüphesiz ki daha iyidir!

Dört namzet, John Watkins ile kızından derhal müsaade istediler. Veda merasimi, bu gibi vaziyetlerde her zaman gayet tabiî görülen bir tarzda olmak üzere çok kısa sürdü ve el sıkılmasiyle iktifa edildi. Zaten biribirlerini ebediyen cehenneme göndermek arzusunu gütmek suretiyle beraberce hareket eden bu rakiplerin biribirlerine söyliyecek ne sözleri olabilirdi ki?

Cyprien, evine dönünce, Li ile Bardik'i orada buldu. Bu genç zenci, hizmetine

aldığı gündenberi, daima çalışkan görünmüştü. Çinli ile zenci, kapının önünde biribirleriyle gevezelik ediyorlardı. Mühendis, Matakit'in takibine çıkmak için Friedel, James Hilton ve Annibal Pantalacci ile beraber yola çıkacağını bildirince, her ikisi de biribirlerinin yüzlerine baktılar; kaçak hakkında tek kelime söylemeden mühendise yaklaşarak, yine her ikisi de ayni zamanda:

— Küçük baba, bizi de götür, rica ediyoruz! dediler.

— Benimle beraber mi gideceksiniz?... Söyler misiniz bakayım lütfen, ne yapmak için?

Bardik:

— Kahveni ve yemeğini hazırlamak için, dedi.

Li ilâve etti:

— Çamaşırlarını yıkamak için.

Sonra her ikisi de birden:

— Sana fenalık edecek kimselere mâni olmak için! dediler.

Cyprien onlara memnun ve müteşekkir bir nazarla baktı.

— Pekâlâ! diye cevap verdi. Mademki istiyorsunuz, o halde her ikinizi de götürüyorum!

Mühendis, bunun üzerine, ihtiyar Jacobus Vandergaart'a gidip müsaade istedi. San'atkâr adam, Cyprien'in bu kafileye katılıp katılmaması hakkında bir şey söylemeksizin, gayet samimî surette onun elini sıktı ve iyi bir seyahat yapması temennisinde bulundu.

Cyprien, ertesi günün sabahı, peşinde iki sadık adamı olduğu halde, Potchefstrom posta arabasına binmek üzere Vandergaart kampına doğru yollandığı bir sırada, henüz uykuda olan Watkins çiftliğine gözlerini çevirdi.

Bir hayâle kapıldığını sanıyor; çünkü, çiftlikten uzaklaşırken, pencerelerden birinin beyaz tül perdesi arkasında hafif bir şeklin kendisine bir veda işareti yaptığını görür gibi oluyordu.

XIII

Dört seyyah, Potchefstrom'a gelince, yapılan tarife göre Matakit olduğu tahmin edilen genç bir zencinin bir gün evvel şehirden geçmiş olduğunu öğrenmişlerdi. Bu vaziyet, araştırma işine başlamış olan heyetin muvaffakiyeti için iyi bir tesadüf, güzel bir şanstı. Yalnız pek iyi olmıyan bir haber alınmıştı ki, bu da, firarinin bir deve kuşiyle çekilen iki tekerlekli hafif bir araba temin etmiş olması idi. Bu takdirde, ona yetişmek bir hayli güç olacaktı.

Gerçekten, gerek mukavemet, gerekse sür'at bakımından bu hayvanlar kadar iyi yürüyen hiç bir hayvan olamazdı. Şunu da ilâve edelim ki, Griqualand'da dahi, yük çeken deve kuşları çok azdı. İşte bunun içindir ki, ne Cyprien, ne de arkadaşları, Potchefstrom'da bu hayvanlardan bir tanesini dahi bulamamışlardı.

Vaziyete göre, Matakit'in şimal yolunu takip ettiği anlaşılıyordu. Dört seyyah için, firariyi kabil olduğu kadar sür'atle takibe hazırlanmaktan başka yapılacak bir iş kalmıyordu. Halbuki, firari, yüksek bir sür'atle ve fazlasiyle ilerliyordu. Bununla beraber, bir deve kuşu takatinin de nihayet bir haddi vardı. Matakit, ne olursa olsun, durmak zorunda kalacak ve belki de bir hayli zaman kaybedecekti.

Seyyahlardan her birinin yalnız başına hareket etmesi lüzumu karşısında, bir ata sahip olmak bir zaruretti.

Cyprien, pazar sırasında, henüz üç yaşında güzel ve kuvvetli bir tay bulmuştu. Hayvan için istenilen fiat ta gayet mutedildi. Mühendis, hayvana eğer vurdurup bedelini satıcıya ödemeğe hazırlanırken, Bardik, efendisini bir kenara çekerek:

— Bu atı satm almak mı istiyorsun, küçük baba? diye sordu.

— Pek tabiî, Bardik! Hem ucuz, hem de güzel bir hayvan!

Genç zenci cevap verdi:

— Sana bunu hediye etseler bile almamalısın. Bu at, Transvaal'da sekiz

günlük bir yolculuğa dayanamaz!
Cyprien:
— Ne demek istiyorsun? dedi. Yoksa sen de mi kehanete kalktın?
— Hayır, küçük baba, fakat Bardik, çölü iyi bilir ve sana şunu bildirmek ister ki, bu hayvan «tuzlu» değildir.
— «Tuzlu» değil mi? Bu da ne demek? Yoksa bana bir fıçı içinde salamura olmuş at almak düşüncesinde misin?
— Hayır, küçük baba, yani demek istiyorum ki bu hayvan henüz Veld hastalığı görmemiştir. Nasıl olsa bu hastalığa tutulacaktır; ölmese bile sana bir faydası dokunmıyacaktır!
Uşağının vermiş olduğu malûmattan dolayı son derecede alâkalanan Cyprien:
— Yaa!... dedi. Peki, nedir bu hastalık?
Bardik cevap verdi:
— Bu, öksürükle gelen ve gayet kuvvetli ateş yapan bir hastalıktır. Ancak bu hastalığı çekmiş atları satın almak doğru olur. Hastalığı, hayvanların vaziyetlerinden anlamak kabildir; çünkü bu gibi hayvanlar enderdir.
Böyle bir ihtimal karşısında artık tereddüde lüzum yoktu. Cyprien, satın alma işini derhal tecil etti ve bu hususta etraftan malûmat almak istedi. Herkes, Bardik'in sözlerini tasdik etti. Bu hastalık meselesi, memlekette, herkes tarafından çok iyi biliniyor ve bütün mütalâalar aynı nokta üzerinde birleşiyordu.
Genç mühendis, tecrübesizliği dolayısiyle kendisini korumak maksadiyle, daha ihtiyatlı bulunmak lüzumunu hissetti ve Potchefstrom'daki bir baytarın tavsiyelerini dinledi. Mütahassısın müdahalesi sayesinde, birkaç saat içinde kendine bir hayvan bulmak imkânı hâsıl oldu. Bulunan hayvan, bir deri, bir kemik olmuş ve bir parçacık kuyruğu kalmış kır renkte yaşlı bir attı. Ne çare ki «tuzlu» olduğu bilinen bu hayvandan başkasını bulmak pek tabii değildi. İsmi «Templar» olan bu hayvanın yorgunluk mukavemeti bakımından memleket dahilinde mühim bir şöhreti vardı. Bardik, hayvanı görüp muayeneden geçirdikten sonra memnuniyetini bildirdi.
Bardik, arkadaşı Li'nin de yardım etmesi suretiyle, arabanın ve öküzlerin

idaresi işini üzerine almıştı.
Silâh meselesi de kolaylıkla halledilmişti. Cyprien, güzellik bakımından hiç bir gösterişleri olmıyan, fakat atışları mükemmel ve dolduruluşları süratli olan Martini-Henry sisteminde uzun namlulu bir tüfekle bir Remington karabinası seçmişti. Çinlinin tavsiyesi üzerine, mermileri patlayıcı olan bir hayli miktar da fişek almış ve bu vahşi hayvanlar, tehlikeli olmakta onlardan aşağı kalmıyan yerliler memleketinde ihtiyatlı hareket etmek zarureti dolayısiyle, en aşağı dört bin atışı temin edecek cephane tedarik etmişti. Cyprien, bunlardan başka iki rovelver ve bir de mükemmel av bıçağı bulmuştu.
Tedbirli Çinlinin o meşhur kırmızı sandığı daima yanında bulunuyordu. Ayni zamanda altmış metre uzunluğunda gayet sağlam bir ip te taşıyor; bu ipi ne yapacağı kendisine sorulduğu vakit, kaçamaklı bir tarzda olmak üzere:
— Başka yerde olduğu gibi, çölde de çamaşırları asmak için ip lâzım değil mi? diye cevap veriyordu.
On iki saat içinde, bütün satın alma işleri bitmişti. Su geçmez örtüler, yün battaniyeler, mutfak âlât ve edevatı, bir sürü yiyecek ve içecek maddeleri vagonun geri tarafını umumî bir depo haline getirmiş bulunuyordu. Samanla, otla doldurulmuş olan baş taraf ise, Cyprien ile yol arkadaşlarına hem yatak ve hem de sığınak vazifesini görüyordu.
James Hilton, müşterek hareket etmek hususundaki düşüncesi ile gayet isabetli bir teklifte bulunmuş oluyor ve müstemleke dahilindeki tecrübeleri dolayısiyle de, arkadaşlarına yardımı dokunuyor, Veld'in âdetleri hakkında bir sürü malûmat veriyordu.
Fakat, tam bu sıralarda, Annibal Pantalacci, araya girmek ve sözü kesmek hususunda geri kalmadı.
— Bilgilerinizi Fransıza öğretmeğe ne lüzum var? dedi. Yoksa müsabakayı onun kazanmasını mı istiyorsunuz? Ben sizin yerinizde olsam, bilgilerimi kendime saklar ve tek kelime dahi fısıldamam!
James Hilton, Napoliliye hayranlıkla bakarak cevap verdi:
— Sözleriniz çok doğru, pek yerinde!... Bunu hiç düşünmemiştim doğrusu!
Cyprien, memleketin atları hakkında öğrenmiş olduğu şeyleri Friedel'e hüsnüniyetle haber vermekte kusur etmemiş, fakat bir bilgiçlik iddiası ve

hudutsuz bir inatçılıkla karşılaşmıştı. Alman, hiç bir şey dinlemek istemiyor, ne yapacağını bildiğini, kendi kafasına göre hareket edeceğini söylüyordu. Cyprien'in almaktan vaz geçtiği attan daha genç, daha canlı, kanlı bir at satın almış ve teçhizat hususunda da bilhassa balıkçılık âlât ve edevatı tedarikiyle meşgul olmuştu.

On iki öküz tarafından çekilen vagon yola koyulmuştu. Araba kâh öküzlerin başında giden, kâh arabacı yerinde oturan Bardik tarafından idare olunuyordu. Dört süvari ise, atları üzerinde olarak, arabanın yakınında ilerliyorlardı.

Sür'atli bir müzakereden sonra, Limpopo'nun kaynağına doğru ilerlenmesi kararlaştırılmıştı. Alınan bütün malûmat, Matakit'in bu yolu takip ettiğini gösteriyordu. Zencinin, gerçekten, İngiltere müstemlekelerinden uzaklaşmak niyetinde olması halinde, başka bir yolu tutmasına imkân yoktu. Zenci, kendisini takip edenlere göre bir hayli avantaja malikti. Bir kere memleketi mükemmelen bildiği gibi, altında gayet hafif ve gayet sür'atli bir nakil vasıtası da vardı. Nereye gittiğini, en kısası olmak üzere hangi yolu tuttuğunu elbette ki çok iyi biliyor; şimal bölgeleriyle alâkası olması dolayısiyle de, icap ettiği takdirde, yiyecek ve sığınacak bir yer bulmak üzere her türlü yardım ve himayeyi göreceğinden emin bulunuyordu. Hattâ kendisini takip edenlere karşı olmak üzere yerliler üzerindeki nüfuzundan istifade etmesi ve elbette silâhla taarruzda bulunması pek âlâ ihtimal dahilinde idi. Cyprien ile yol arkadaşları, biribirlerinden ayrılmak istedikleri halde, hep beraber bulunmanın ve birbirlerine yardım etmenin lüzumunu gitgide daha iyi anlıyorlardı.

Onların cenuptan şimale doğru geçecekleri Transvaal arazisi, Cenubî Afrika'nın bu geniş bölgesi, Vaal ile Limpopo arasında, batıda Drakenberg dağları, doğuda İngiliz müstemlekesi Natal, Zulular diyarı ve Portekiz müstemlekesi olmak üzere, otuz bin hektarlık bir sathı teşkil ediyordu.

Kap'ın eski Holandalı yurtdaşları olan Boerler tarafından on beş, yirmi yıl içinde kolonize edilmiş olup yüz bin beyazdan fazla ziraatçı ahalisiyle mühim bir varlık olan Transvaal, Büyük Britanya'nın iştihasını kabartmış ve 1877 yılında Kap müstemlekesine ilhak olunmuştur. Fakat müstakil kalmakta ısrar

eden Boerlerin devamlı isyanları, bu güzel memleketin mukadderatını hâlâ şüpheli bir vaziyette bırakmaktadır.

Burası, Afrika'nın en şirin, en münbit, en sıhhî mıntakalarından biridir. Keşfedilmiş olan altın madenleri, İngiltere'nin Transvaal hakkında siyasî düşüncelerinin fiilî vaziyete getirilmesine başlıca âmil olmuş gibidir.

Bu memleket, coğrafya bakımından, bizzat Boerler ile başlıca üç bölgeye ayrılmıştır ki, bu bölgeler de, yukarı kısım yahut Hooge-Veld, dağlık kısım yahut Banken-Veld ve çalılık kısım yahut Bush-Veld'tir.

Yukarı kısım denilen bölge, cenupta bulunmaktadır. Drakenberg'den ayrılarak batıya ve cenuba doğru giden dağ silsilelerinden teşekkül etmiştir. Burası, iklimi soğuk ve sert olan Transvaal madenleri bölgesidir.

Banken-Veld, münhasıran ziraat memleketidir. Birinci bölgenin şimalinden uzamak suretiyle derin vadileri, bir sürü su mecraları ve daima yeşil ağaçları olan bu kısım arazide, Holandalı ahalinin mühim bir ekseriyeti bulunmaktadır.

Bush-Veld ise, çalılık ve ormanlık dolayısıyla mükemmel bir av bölgesidir ki, bu da, şimale doğru olmak üzere, Limpopo kıyılarına kadar geniş ovalar halinde uzamaktadır.

Seyyahlar, Banken-Veld'de bulunan Potchefstrom'dan hareket ettikten sonra, Bush-Veld'e varmadan evvel, bu mıntakanın en büyük kısmını mailen geçmek suretiyle yola koyulmuşlardı.

Transvaal'ın bu birinci kısmı, pek tabiî olarak, geçilmesi gayet kolay bir bölgesi olmuştu. Seyyahlar, henüz yarı medenî bir halde olan bir memleket içinde bulunuyorlardı. Yoldaki en büyük arızalar, ya bir tekerleğin çukura batması veyahut ta bir öküzün hastalanmasından ibaret kalıyordu. Yaban ördekleri, keklikler, karacalar, yol üzerinde pek bol olarak meydana çıkıyorlar ve her gün, öğle, akşam yemeklerini mükemmelen temin ediyorlardı. Geceler, senenin dörtte üçünü dünyadan elini eteğini çekmiş kimselerin oturduğu her hangi bir çiftlikte geçiriliyor ve çiftçiler, kendilerine gelen bu misafirleri daima samimî bir sevinçle karşılıyorlardı.

Her tarafta Boerlere tesadüf olunuyor ve bu insanların ne kadar misafirperver, ne kadar ikramcı ve ne kadar da menfaat duygularından uzak

kimseler oldukları görülüyordu. Memleketin usul ve teamülüne göre, ahaliden her hangi bir kimsenin evinde kalındığı zaman, gerek yolcuların yatması, gerekse hayvanların barınması için, onlara ücret olarak bir hediye verilmektedir. Fakat onlar böyle bir hediyeyi daima reddederler ve hattâ yolcuların hareketinde kendilerine, un, portakal, kuru kayısı vererek bunların mutlaka kabul edilmesi için ısrarda bulunurlar. Eğer onlara, hizmet karşılığı olmak üzere bir şey bırakmak istenilirse, bu bırakılan şeyler, kıymet itibariyle gayet düşük olan her hangi bir av âleti, bir kırbaç, bir barut kutusu vesaireden ibaret kalmaktadır.

Bu mert ve iyi kalpli insanlar, geniş ve sessiz arazileri içinde oldukça tatlı bir hayat sürerler; o kadar fazla gayret sarfetmeğe lüzum kalmadan sürülerinin mahsulleriyle yaşarlar, yiyeceklerini temin edecek kadar mahsul almak üzere, bir takım zencilerin yardımiyle toprağın bir kısmını ekerler.

Evlerinin inşaat tarzı çok basittir. Topraktan yapılan bu evlerin damları samanla örtülü bulunmaktadır. Eğer yağmur duvarlarda gedikler açacak olursa, — ki bu hal ekseriya vukua gelir — buna bulunacak çare, elde hemen hazırdır. Böyle bir vaziyet karşısında bütün aile, balçık çamurunu yoğurarak bir yığın vücuda getirirler; sonra, kızlarla oğlan çocukları, bu çamurları avuçlarına alarak, açılan yerleri bir çamur bombardımanına tutarlar ve gedikleri derhal kapatırlar.

Bu evlerin içinde, tahta iskemleler, kaba saba masalar, büyükler için karyolalar gibi bazı eşyalar bulunur ve çocuklar, koyun postları üzerinde yatmakla iktifa ederler.

Bununla beraber, bu basit ve iptidaî hayatın içinde san'atın bir yeri bulunmaktadır. Hemen hemen hepsi müzisyen olan bu Boerler, keman yahut flüt çalmaktadırlar. Danstan son derecede hoşlanırlar; kendilerini münasip zamanlarda eğlenceye vermek istedikleri ve bir araya gelmeleri icap ettiği vakit, ne manialara, ne de yorgunluklara kulak asmıyarak bazan yirmi

fersahlık mesafelerden koşup gelirler.

Kızları gayet mütevazidir ve Holanda köylüsüne mahsus sade süsleri içinde ekseriya çok güzeldirler. Bu kızlar, varacakları erkeklere bir düzine kadar sığır veya keçi, bir araba veyahut ta buna benzer başka bir servetle drahoma vererek çok genç yaşta evlenmektedirler. Koca, evin inşası işini üzerine alır; evin civarını ziraate elverişli bir hale getirir ve aile yuvası bu suretle kurulmuş olur.

Boerler, dünyanın hiç bir tarafında görülmemiş bir halde, en ihtiyarlık çağına kadar yaşarlar ve yüz yaşına gelmiş kimselerden pek çoklarına tesadüf olunur. Gençlik çağına gelince, boyları harikulade derecede uzar.

Seyahat kazasız, belâsız olarak devam ediyordu. Seferî heyet, hemen her akşam bir çiftlikte kalıyor ve Matakit hakkında malûmat alınıyordu. Zencinin, önce, iki, üç gün evvel, sonra, beş, altı gün evvel, daha sonra da, yedi, sekiz gün evvel deve kuşiyle beraber sür'atle geçtiğinin görülmüş olduğu her tarafta söyleniyordu. Elbette ki, zencinin izi üzerinde bulunuluyor ve yine elbette ki, onun, kendisini takip edenleri gitgide daha geride bırakmak suretiyle yol aldığı anlaşılıyordu.

Zencinin peşine düşmüş olan dört adam, ona mutlaka yetişeceklerinden emin bulunuyorlar; çünkü firarinin, ne olursa olsun, mutlaka duracağını düşünüyorlardı. Onun ele geçmesi nihayet bir zaman meselesi idi.

Bu itibarla, Cyprien ile üç yol arkadaşı, yorulmadan, üzülmeden rahat rahat yollarına devam ediyorlar; kendilerini yavaş yavaş zevk ve eğlencelerine veriyorlardı. Genç mühendis taş parçaları toplamakla meşgul oluyor; Friedel, nebatlar üzerinde tetkikatla vakit geçiriyor; Bardik ile Li'nin canını sıkan Annibal Pantalacci ise, yapmış olduğu tatsız şakaların kusurlarını mola verildiği zamanlarda hazırladığı nefis makarna yemekleriyle affettiriyordu. James Hilton, kervanın, av eti ihtiyacını temin için, hiç bir gününün yarısını,

bir düzine keklik, bıldırcın veyahut bir ceylân vurmadan geçirmiyordu.

Nihayet, merhale merhale devam eden bir yolculuktan sonra, bu suretle Bush-Veld'e varılıyordu. Artık, çiftlikler seyrekleşiyor ve hattâ büsbütün ortadan kalkıyordu. Vaziyete göre, medenî âlemin son hududuna varılmış bulunuluyordu.

Bu noktadan itibaren, her akşam kamp kurulması, büyük ateşler yakılması, civarı gözden uzak tutmamak suretiyle, uyumak için hem seyyahların ve hem de hayvanların bu ateş etrafına yerleşilmesi lâzım geliyordu.

Diyarın manzarası gitgide vahşi bir hal alıyordu. Sarımtırak kumlu ovalar, dikenli çalılarla dolu ormanlar, arada sırada tesadüf olunan bataklıklar, Banken-Veld'in zümrüt gibi yeşil vadileri yerine kaim oluyordu. Bazan, boyları üçle beş metre arasında değişen dikenli ağaçlardan teşekkül etmiş ormanlara giriliyor ve bu ağaçlardan korunmak icap ediyordu.

Bush-Veld'in bu dış kısmına umumiyetle Arslanlar Veld'i adı veriliyorsa da, bu bölge, bu korkunç isme pek lâyık değilmiş gibi görünüyordu. Zira, üç günlük seyahatten sonra, bu yırtıcı hayvanlardan hiç biri görülmediği gibi, her hangi birinin izine de tesadüf edilmemiş bulunuyordu.

Cyprien, kendi kendine:
«Bu isim, hiç şüphesiz, bir an'ane olacak... Yahut arslanlar çöle doğru çekilmiş olacaklar!» diyordu.

Bir aralık, bu düşüncesini James Hilton'un karşısında söylerken, İngiliz gülmeğe başladı ve:
— Buralarda arslan olmadığını mı zannediyorsunuz? dedi. Sizin bu vaziyetiniz onları görmeği bilmediğinizden ileri geliyor!
Cyprien oldukça alayla bir eda ile cevap verdi:
— Çıplak bir ova ortasında bir arslanı görmemek!... Şaşılacak şey doğrusu!...

James Hilton:
— Şu halde, bir saate varmadan, sizin göremediğiniz bir arslanı göstereceğime on İngiliz lirası üzerinden bahse girerim, dedi. Nasıl, kabul ediyor musunuz?
Cyprien:
— Ben, prensip itibariyle bahse tutuşmam, diye cevap verdi. Tecrübe bedava olsun da, görelim bakalım!
Yirmi beş, otuz dakika kadar yürüdü; hiç kimse arslanları düşünmez bir halde iken, James Hilton, birdenbire yüksek sesle:
— Baylar, dedi, sağ tarafta şu yüksek karınca yuvasına bakınız!
Friedel cevap verdi:
— Zaten, iki, üç gündenberi başka şey görmiyoruz ki!...
Hakikaten, ova üzerinde böyle büyük tümseklere sık sık rastlanıyordu.
James Hilton, için için gülmeğe başladı.
— Mösyö Méré, dedi, şu parmağımla gösterdiğim karınca yuvasına yaklaşmak suretiyle hayvanınızı dört nala sürecek olursanız, görmek arzusunda olduğunuz şeyi görebileceğinizi size temin edebilirim! Yalnız, çok yaklaşmayınız, fena bir vaziyette kalırsınız!

Cyprien, hayvanını sürdü ve James Hilton'un karınca yuvası dediği mahalle doğru yollandı.

Cyprien'in uzaklaşması üzerine, Alman:
— Şurada, gösterdiğiniz yerde bir arslan ailesi mi kamp kurmuş? dedi. Şu sarımtırak yığınlardan birinin karınca yuvasından başka bir şey olmadığı muhakkaktır!
Pantalacci de:
— Yaklaşmaması için tavsiyede bulundunuz, değil mi? diye alaylı bir tarzda bağırdı.
Sonra, Bardik ile Li'nin kendisini dinlediklerini görerek:
— Fransız, bir hayli korkacak ve biz de oldukça güleceğiz, dedi.
Napolili yanılıyordu. Cyprien, onun dediği gibi, öyle kolay kolay korkacak bir

adam değildi. Gideceği yere iki yüz adım kala, karşılaştığı karınca yuvasının ne müthiş bir yuva olduğunu derhal gördü. Kediler gibi toprak üzerine yatarak güneş altında rahat rahat uyuyan, bir erkek ve bir dişi arslanla üç yavru görünüyordu.

Templar'ın çıkardığı nal sesleri üzerine, erkek arslan, gözlerini açtı, iri başını kaldırdı, iki sıra halindeki müthiş dişleri arasında, on yaşındaki bir çocuğu tamamen yutabilecek kadar muazzam bir girdap olan ağzını göstererek esnedi. Sonra, kendisinden yirmi adım ötede durmuş olan süvariye baktı.

Bereket versin ki, bu müthiş hayvan aç değildi. Çünkü aç olmadığı takdirde, bu kadar kayıtsız kalmasına imkân olamazdı.

Cyprien, elinde karabinası olduğu halde, arslan hazretlerinin keyfi yerine gelsin diye iki, üç dakika kadar bekledi. Fakat, hayvanın düşmanlık etmek niyetinde olmadığını görünce, bu enteresan ailenin saadetini berbat etmeğe gönlü razı olmıyarak geri döndü ve arkadaşlarının yanına vardı.

Mühendisin soğukkanlılık ve cesaretini görmek, takdir etmek zorunda kalmış olan arkadaşları, onu alkışlarla karşıladılar.

Cyprien, sadece:
— Bahsi kaybettim, Mister Hilton. dedi.
Aynı günün akşamı, Limpopo'nun sağ kıyısı üzerinde mola verildi. Friedel, bu mevkide, James Hilton'un itirazî fikirlerine rağmen balık tutma arzusunda inat etti.
James Hilton:
— Arkadaş, dedi. Bu yaptığınız iş sıhhate muzırdır! Şunu bilmeniz icap eder ki, insan Bush-Veld içinde olduğu vakit, güneş battıktan sonra, ne su kenarında kalmalı ve ne de...
Alman, milliyetine mahsus bir inatçılıkla cevap verdi:
— Adam sende! Ben nelerini gördüm!

Annibal Pantalacci, yüksek sesle:
— Bir su kenarında bir, iki saat kalmaktan ne çıkar? dedi. Ördek avına çıktığım vakit, koltuklarıma kadar sulara girerek yarı günü bu tarzda geçirmedim mi?
Friedel'in yanı başında olan James Hilton:
— Her zaman aynı şey olmaz! diye ısrar etti.
Napolili cevap verdi:
— Azizim Hilton, ne diye itiraz ediyorsunuz? Ben şu makarnayı hazırlarken, arkadaş ta bize balık tutar. Yemeğimizde bir değişiklik olur!
Friedel, başka bir söz dinlemek istemiyerek su kenarına gitti. Oltasını sulara atmasından sonra o kadar vakit geçti ki, kampa döndüğü zaman gecenin karanlığı bastırmıştı.
İnatçı balıkçı yemeğini iştiha ile yedi ve tutmuş olduğu balıklar herkesi memnun etti; fakat vagon içine girip arkadaşlarının yanına uzandığı vakit, bütün vücudunu kuvvetli bir titreme aldı ve bir hayli inledi.
Ertesi gün, şafak vakti, hareket için kalkıldığı vakit, Friedel, müthiş bir humma içinde yatıyor ve ata binmesine imkân olmıyacak bir halde bulunuyordu. Bununla beraber, araba içindeki samanlar üzerinde yatmakla daha iyi yapacağını söyliyerek yola çıkılmasını istedi. Dediği gibi yapıldı.

Öğle vakti, Friedel'in hezeyan halinde olduğu görüldü.

Saat üçte öldü.

Bu çok çabuk netice karşısında şaşırıp kalan Cyprien, Annibal Pantalacci'nin yapmış olduğu kötü tavsiyeler dolayısiyle, bu hâdisede en ağır mesuliyetin bu adamın üzerinde kaldığını düşünmekten kendini alamadı. Mühendis, bu fena neticenin müsebbibini tayin ederken, onun mütalâasına hiç kimse kulak asar gibi görünmüyordu.
James Hilton, yalnız:
— Görüyorsunuz ki, gece olduktan sonra su kenarında dolaşmamanın lâzım geldiğini söylemekte haklı imişim! diye tekrarlamakla iktifa ediyordu.

Kadavranın toprağa gömülmesi ve zarurî olarak vahşi hayvanların keyfine bırakılması için bir müddet duruldu.

Ölen kimsenin bir rakip ve hemen hemen bir düşman olmasına rağmen, Cyprien, son vazifesini yaparken, derin bir teessür duymaktan kendini alamadı. Her yerde daima büyük, daima mühim olan ölümün bu manzarası, çöle yeni bir haşmet veriyordu. İnsan tabiatla başbaşa kaldığı vakit, hayatın çekinilmesine imkân oimıyan sonunun neden ibaret olduğunu çok iyi anlıyordu. Cyprien, ailesinden, bütün sevdiklerinden uzak olduğu için, kafası daima onları düşünüyor; kendisinin de belki yarın, bir daha ayağa kalkmamak üzere geniş ovada yere düşeceğini, bir avuç kumla üstünün örtüleceğini, üzerine çıplak bir taş dikileceğini ve son saatinde de, ne bir kız kardeşin veya annenin gözyaşlarına, ne de bir dost veya arkadaşın teessürlerine muhatap olamadan gürleyip gideceğini kendi kendine söylüyordu. Arkadaşının bu feci akıbetinden dolayı duyduğu acı ona kendi vaziyetini bu suretle hatırlatıyor ve karşısında durduğu mezara biraz da kendisinin girmiş olduğunu zanneder gibi oluyordu.

Bu hazin merasimin ertesi günü, vagonun geri tarafına bağlanmış olan Friedel'in atı, Veld hastalığına yakalanmış bulunuyor ve bu atın bırakılması lâzım geliyordu.

Zavallı hayvan, sahibinden sonra, ancak birkaç saat kadar yaşamış oluyordu.

XIV

Limpopo'nun mecrası üzerinde bir geçit bulmak için, üç gün, araştırma ve sondaj işleriyle geçmişti. Bununla beraber, seferî heyete kılavuzluk etmek üzere, nehir kenarlarında başıboş bir halde dolaşan birkaç Makalaka zencisine rastlanmıştı.

Bu zenciler, kendilerinden üstün bir ırka mensup olan Betchouana zencilerinin esirleri vaziyetinde bulunuyorlardı. Onlar tarafından gayet kötü muamelelere maruz kalıyorlar; ölürcesine çalıştırılıyorlardı. Yolları üzerinde tesadüf ettikleri av hayvanlarını vuruyorlar; fakat et yemek hakkına malik olmadıkları için bu hayvanları efendilerine götürmek mecburiyetinde bulunuyorlardı. Avrupalı avcıların köpeklerine yaptığı gibi, onlara da, ancak bu hayvanların bağırsakları kalıyordu.

Bir Makalaka, şahsına ait olmak üzere, hiç bir şeye tasarruf edemiyordu. Bir kulübeye dahi sahip olamıyor; tam mânasiyle iptidaî bir hayat sürüyordu.

Bardik, bu zavallıların o kadar sefil olmalarına rağmen, yine ellerinde kıymetli şeyler bulunabileceğini düşünerek, civardaki bir çalılık içinde birkaç tane deve kuşu tüyünü itina ile saklamış olduklarını kendilerinden öğrenmişti. Tüyleri satın almak için derhal teklifte bulunmuş ve bu maksatla akşam için aralarında randevu vermişlerdi.

Meseleyi hayretle öğrenen Cyprien:
— Tüylerin karşılığı olarak onlara verecek paran var mı? diye sordu.
Bardik, geniş bir tarzda gülerek, bir, iki aydan beri, bezden bir kese içinde

biriktirdiği bir avuç bakır düğmeyi efendisine gösterdi.
Cyprien cevap verdi:
— Bunları para olarak vermek ciddî bir şey değil... Senin bu eski düğmeleri bu zavallı adamlara para olarak vermene müsaade edemem!
Tasavvurunun ne kadar kötü bir şey olduğunu Bardik'e anlatmak imkânsızdı.
Zenci:
— Fakat, efendim, dedi, Makalakalar tüylerine karşılık olmak üzere düğmelerimi kabul ederlerse, buna ne denir ki?... Çok iyi biliyorsunuz ki, deve kuşu tüylerini toplamak onlar için zahmetli ve masraflı bir şey değildir! Hattâ, bu tüylere sahip olmak hakları da yoktur! Halbuki bir düğme lüzumlu ve faydalı bir şeydir; bir deve kuşu tüyünden her halde daha faydalıdır! Bir düzine kadar düğme verip onun yerine o kadar tüy almama neden mâni oluyorsunuz?

Zencinin bu muhakemesinde her ne kadar bir esas varsa da, kıymet yoktu. Bu genç zenci, Makalakaların bakır düğmeleri, elbiso giymedikleri için kullanmak maksadiyle değil, bu yuvarlak madene paraya benzediği için verdikleri mevhum kıymet dolayısiyle kabul ettiklerini anlıyamıyordu. Bu işde esaslı bir sahtekârlık olduğu şüphesizdi.

Bununla beraber, Cyprien, ticarî zihniyet itibariyle çok geniş olan bu vahşi zekâya, insanlık duygularının çok ince tarafını anlatamayacağını düşünerek, onu dilediği tarzda harekette serbest bıraktı.

Akşam olunca, meşalelerin ışığında olmak üzere, Bardik'in ticarî muamelesi başladı. Makalakalar, pek haklı olarak, alış verişte bulundukları kimse tarafından aldatılmış olmaktan çekmiyorlardı. Nitekim, beyazlar tarafından yakılan ateşlerle iktifa etmediler; yere bir yığın mısır koçanları yığdılar ve ateşlediler.

Yerliler deve kuşu tüylerini meydana çıkardılar ve Bardik'in düğmelerini tetkike başladılar. Bu esnada, bu yuvarlak madenlerin cinsi ve kıymeti

üzerinde hararetli bir münakaşa kapısı açıldı. Bir takım tavır ve hareketler, işaretler, haykırışlarla devam eden bu münakaşa dehşetli bir gürültü husule getiriyordu. Hiç kimse, onların süratli dilinden tek kelime anlamıyor; fakat mütemadiyen değişen suratlarını, yüz buruşturmalarını, çok ciddî asabiyetlerini görmek, onlar için pek ehemmiyetli bir mesele üzerinde görüşüldüğünü kavramağa kâfi geliyordu.

Bu hararetli boğuşma, hiç beklenilmedik bir hâdisenin zuhuriyle, birdenbire durdu.

Üzerinde biçimsiz bir kırmızı manto, alnında ise koyun bağırsaklarından yapılmış bir nevi taç bulunan uzun boylu bir zenci, alış verişin cereyan ettiği mahallin yakınındaki çalılık içinden çıkmış bulunuyor ve yasak edilmiş olan bir alış verişi meşhut suç halinde yakalamak için Makalakalar üzerine doğru ilerliyordu.

Zavallı vahşiler, bir sürü fare gibi, etrafa dağılırken:
— Lopep!... Lopep!... diye haykırışıyorlardı.
Fakat bu esnada bir sürü kara muharip, konak mevkiinin civarından meydana çıkarak kaçanların etrafını çeviriyorlar ve yollarını kesiyorlardı.

Lopep, derhal düğmeleri ele aldı; mısır koçanı meşalelerinden hâsıl olan ışıkta bu düğmeleri dikkatle seyretti ve memnun bir tavırla kesesine koydu. Sonra, Bardik'e doğru ilerledi ve düğmeler için yaptığı gibi deve kuşu tüylerini de kabullendi.

Beyazlar, bu sahne karşısında hiç bir şeye karışmaksızın seyirci kalmışlardı. Bu işe karışmanın mı yoksa karışmamanın mı doğru olacağı hakkında bir şey bilmez bir halde dururlarken, Lopep, onlara doğru ilerliyerek ortadaki zorluğu halletti. Onlara birkaç adım mesafede durarak, hiç anlaşılmaz bir dil ve vakur bir eda ile oldukça uzun bir nutuk söyledi.

Bu dilden birkaç kelime anlıyan James Hilton, nutkun umumî metninden bir mâna çıkarmağa çalışarak, kavrıyabildiği noktaları arkadaşlarına bildirdi. Nutkun esası, zenci reisinin şikâyetini ihtiva ediyoyrdu. Bu şikâyet te Bardik'in Makalakalar ile alış veriş yapmasına neden müsaade edildiği keyfiyeti idi. Zenci şef, sözünü bitirirken, kaçak malları müsadere ettiğini bildiriyor ve bu hususta beyazların bir mütalâası olup olmadığını soruyordu.

Takip olunacak hareket tarzı, beyazlar arasında müzakereye konulmuştu. Annibal Pantalacci, Betchouana şefini kızdırmamak için düğmelerin derhal bırakılması fikrini ileri sürüyor; James Hilton ile Cyprien ise, bu işde bir ses çıkarmamanın, boyun eğmenin, Lopep'i şımartacağından ve belki de başka kötü hareketlere kalkışmasına sebep olacağından korkuyorlardı.

Kısa bir müzakereden sonra, düğmelerin şefe bırakılmasına, fakat buna mukabil de deve kuşu tüylerinin istenmesine karar verildi.

James Hilton, yarısı işaret, yarısı da birkaç zenci kelimesi yardımiyle olmak üzere maksadı derhal izah etti.

Lopep, evvelâ, diplomatça bir tavır takındı ve tereddüt eder gibi göründü. Fakat tüfeklerin karanlıkta parıldayan namlularını görünce, hemen kararını verdi ve tüyleri iade etti.

Çok zeki olan bu zenci şefi, üç beyazla Bardik'e ve Li'ye iri tabakasından enfiye takdim etti. Napolili de, karşılık olmak üzere, bir kadeh şarap sunarak, zencinin keyfini yerine getirdi. Yarım saatlik bir muhabbetten sonra şef ayağa kalktı ve beyazları ertesi gün için «kraal»ına davet etti.

Kendisine söz verildi ve el sıkmalarından sonra, Lopep'in bütün ihtişamiyle oradan çekilip gittiği görüldü.

Zencilerin hareketinden pek az zaman sonra; battaniyesine sarılarak yıldızları

seyreden ve bu suretle hülyalara dalmış olan Cyprien müstesna olmak üzere, herkes yatmıştı. Gökyüzünde ay yoktu; fakat yıldızların pırıl pırıl yandığı parlak bir gece vardı. Ateş sönmüştü.

Genç adam, dostlarını ve o esnada Cenubî Afrika'nın çölü ortasında onun böyle bir maceraya atılmasını aklına getirmiyen dostlarını, nihayet, o anda kendisi gibi, aynı yıldızlara belki gözleri dalmış olan güzel Alice'i düşünüyordu. Ovanın derin sessizliği içinde bu gibi hülyalarla hafif tertip kendinden geçerken, gece için hep bir araya toplanmış olan öküzlerin tarafından doğru garip bir kaynaşma sesi onu gafletinden uyandırdı ve ayağa kaldırdı.

Cyprien, karanlık içinde, öküzlerden daha kısa boylu bir cismi seçer gibi oldu. Kaynaşmaya sebep teşkil eden bu cismin ne olabileceğini anlamağa vakit bırakmadan, eline bir kırbaç yakaladı ve hayvanların bulunduğu mahalle doğru ihtiyatla yürüdü.

Yanılmamıştı, öküzlerin arasında, hayvanların uykusunu kaçıran ve hiç beklenilmedik başka bir hayvan bulunuyordu.

Uyku sersemliği hâlâ üzerinde iken, ne yaptığını düşünemiyen Cyprien, kırbacını kaldırdı ve yabancı hayvanın üzerine şiddetle yapıştırdı.

Bu anî taarruza korkunç bir kükreme cevap verdi!... Genç mühendisin basit bir fino köpeği gibi kovmak istediği hayvan bir arslandı.

Cyprien, belindeki rovelverlerden birine el atmağa henüz vakit bulmuş bir halde iken, hayvan onun uzatmış olduğu kolu üzerine atıldı. Genç adam, müthiş pençelerin vücudunu yırtmakta olduğunu hissederken, korkunç hayvanla beraber tozların içine yuvarlandı. Bu esnada bir silâh patladı. Arslanın gövdesi kuvvetli bir ispazmoz ile sarsıldı, bir hayli çabalandı ve nihayet hareketsiz bir halde yere uzandı. Cyprien, soğukkanlılığını

kaybetmiyerek ve serbest olan diğer eline rovelveri geçirerek namluyu canavarın kulağına dayamış, patlayıcı mermi hayvanın kafasını darmadağın etmişti.

Kükremenin arkasından silâh sesini duyarak uykularından uyanan yol arkadaşları, mücadele sahasına koştular. İri hayvanın altında yarı ezilmiş bir halde olan Cyprien'i kurtardılar; yaralarını muayene ettiler ve yaraların sathî olduğunu gördüler. Li, pansıman işine başladı ve herkes, sabaha kadar nöbet beklemek istiyen Bardik'in nezareti altında olmak üzere tekrar uykuya daldı.

Gün henüz doğarken, James Hilton'un, arkadaşlarını yardıma çağırmak üzere yalvarır gibi seslenmesi herkesi tekrar harekete getirdi. Arabanın baş tarafında, elbisesiyle yatmış bulunan James Hilton, bir hareket yapmağa cesaret edemeksizin, müthiş korkuya düşmüş bir kimsenin sesiyle konuşuyordu:
— Sağ dizimin etrafında ve pantalon içinde sarılmış bir yılan var! Kıpırdamayınız, yoksa mahvolurum! Bakın bir kere, ne yapmak lâzım ise onu yapalım!
James Hilton'un gözleri korkudan iri açılmış ve yüzü ise sapsarı kesilmişti

Vaziyet çok ehemmiyetli idi. James Hilton'un dediği gibi, yapılacak ilk harekette, yılanın onu sokacağı muhakkaktı.

Bardik, sıkıntı ve umumî bir kararsızlık içinde bulunurken, bu işi başarmayı üzerine aldı. Efendisinin avcı bıçağını usulcacık çektikten sonra, hemen hemen hissedilmiyecek bir tarzda James Hilton'a yaklaştı. Gözlerini yılanın bulunduğu noktaya dikerek, tehlikeli hayvanın pantalon altındaki vaziyetini birkaç saniye kadar tetkik eder gibi göründü. Hayvan başının nerede olduğunu araştırdığında şüphe yoktu.

Birdenbire, süratli bir hareketle, doğruldu, kolunu sert bir tarzda indirdi ve bıçağın çeliği, James Hilton'un dizine çarptı.

Bardik, bütün dişlerini gösteren geniş bir gülüşle:
— Yılanı silkeleyip atabilirsiniz!... Ölmüştür!... dedi.
James Hilton bu söze hemen itaat etti ve bacağını salladı... Yılan düştü.

Bu, kara başlı ve kalınlığı üç santim tutan engerek yılanı idi. Bir ısırışı ölüm hâdisesini husule getirmeğe kâfi idi. Genç zenci, bu işi gayet dikkatle görmüştü. James Hilton'un pantalonunda nihayet altı santimetrelik bir kesiklik husule gelmişti.

Garip bir vaziyet olmuş ve bu vaziyet Cyprien'i isyan ettirmişti. Çünkü James Hilton, hayatını kurtarmış olan kimseye teşekkür etmeği aklından bile geçirmiyormuş gibi görünmüştü. Bu yardımı gayet tabiî buluyor; bir zencinin kara elini sıkıp ona; «Hayatımı size borçluyum» sözünü söylemeği katiyen düşünmüyordu.
— Bıçağınız hakikaten çok keskinmiş! diye düşüncesini söylüyor; Bardik ise, yaptığı işe fazla bir ehemmiyet vermeksizin, bıçağını kınına sokuyordu.

Sabah kahvaltısı, gecenin bütün sıkıntılarını çabucak siliyor; o günkü sabah kahvaltısını, tereyağda pişmiş bir deve kuşu yumurtası teşkil ediyor ve bu tek yumurta, beş kişiyi rahat rahat doyurmağa kâfi geliyordu.

Cyprien'in yaraları pek o kadar ıstırap vermiyordu. Bu itibarla, Lopep'in «kraal»ına gitmek üzere Annibal Pantalacci ile James Hilton'a refakat etmekte mahzur görmüyordu. Üç süvari, kampı, arslanın derisini yüzüp postunu çıkarmakla meşgul olan Bardik ile Li'ye bırakarak, yola çıkıyorlardı.

Betchouana şefi, etrafında muharipleri olduğu halde, onları bekliyordu. Zencilerin arkalarında olmak üzere, ikinci plânda, yabancıları görmek için meraklı bir hal ile sıralanmış olan kadınlar ve çocuklar bulunuyordu. Bu siyahî kadınlardan bazıları lakayt görünerek, kulübeleri önünde işleriyle meşgul oluyorlar; ikisi veya üçü ise, iplik şeklinde bükmüş oldukları otları örüyorlardı.

Kulübelerin inşa tarzı iyi olduğu halde, köyün umumî manzarası pek fakir, pek sefildi. Lopep'in diğerlerinden daha geniş olan ve iç kısmı hasırla döşenmiş bulunan kulübesi, köyün hemen hemen orta kısmında yükseliyordu.

Şef, misafirlerini evine sokarak, onlara üç küçük iskemle gösterdi ve maiyeti erkânı arkasına dizilmek suretiyle, kendisi de misafirlerinin karşısına oturdu.

Karşılıklı olmak üzere mutat nezaket hareketlerine başlandı. Misafirlere bir fincan içki ikram olundu. Fakat hane sahibi, içkiyi yabancılara sunmadan evvel, kendi iri dudaklarını ıslattı. Bu kadar lûtufkâr bir davetten sonra, sunulan içkiyi içmemek sonu ölüme kadar dayanacak bir hakaret olurdu. Üç beyaz, yüzlerini buruşturmamağa gayret ederek zenci içkisini içtiler.

Bu merasim bittikten sonra, işler üzerinde konuşuldu. Lopep, bir tüfek satın almak istiyordu. Satılacak tüfeğin bedeli olarak oldukça iyi bir at ve yüz elli libre kadar fil dişi teklif edildiği halde, bu arzusunu yerine getirmeğe imkân yoktu. Çünkü, müstemlekelere verilmiş olan talimat, valinin hususî müsaadesi müstesna olmak üzere, bilûmum zencilere silâh verilmesini kat'î surette menediyordu. Lopep'in üç misafiri, bu mazeretlerini telâfi etmek için hediye olarak bir fanila gömlek, bir çelik zincir ve bir şişe rom getirmişlerdi.

Betchouana şefi, bu hediyelerden dolayı son derecede memnun oldu ve James Hilton vasıtasile kendisinden sorulacak bütün malûmatı vermeğe hazır olduğunu bildirdi.

Evvelâ, Matakit'in eşkâlini her noktadan tarif ederek, beş gün evvel, böyle bir yolcunun oralardan geçmiş olduğunu söyledi. Seferî heyet, iki haftadan beri, kaçak hakkında ilk defa olarak malûmat alıyorlardı. Genç zenci, Limpopo'da bir geçit ararken her halde birkaç gününü kaybetmişti; şimdi şimal dağlarına doğru gidiyordu.

Bu dağlara varmak için, acaba daha birçok günler yürümekle mi geçecekti?

Yol, her halde, yedi, sekiz gün sürecekti. Cyprien ile arkadaşlarının ahbaplık etmek zorunda kaldıkları Lopep, acaba bu diyar hükümdarının dostu mu idi?

Bu zenci memleketinin yenilmez fatihi olan büyük Tonaia nasıl bir adamdı? Beyazları nasıl karşılıyordu?

Lopep'in verdiği malûmata göre, Tonaia da, mıntakanın diğer bütün şefleri gibi, beyazların kendilerine yapılacak bir hakaretin, fenalığın intikamını almakta kusur etmiyeceklerini biliyordu. Esasen beyazlara karşı durmak neye yarardı? Onlar, ellerinde taşıdıkları silâhlar sayesinde daima kuvvetli değiller mi idi? İşin en iyisi, onlarla daima barış halinde bulunmak, kendilerini güzel karşılamak ve tacirleriyle usulü dairesinde alış veriş yapmaktı.

İşte, Lopep tarafından verilmiş olan malûmatın hülâsası bu idi. Hele bu malûmatın içinde gayet ehemmiyetli olan bir haber vardı ki, o da, Matakit'in nehri geçmeden evvel, yolundan bir hayli gün kaybetmiş olması ve seferî heyetin daima iz üzerinde bulunması idi.

Cyprien, Annibal Pantalacci ve James Hilton, kampa döndükleri vakit, Bardik ile Li'yi oldukça telâşlı bir halde buldular.

İki hizmetkârın anlattığına göre, Lopep'in kabilesinden başka bir kabileye mensup olan zenci muharipler, önce kampı muhasara etmişler ve sonra iki adamı esaslı bir sorguya çekmişlerdi. Sordukları suallere göre, beyazlar, bu memlekete ne yapmağa gelmişlerdi? Kaç kişiden ibarettiler? Kuvvetleri ve silâhları ne kadardı? Yabancılar, memleket dâhilinde bu suretle dolaşmak hakkını nereden buluyorlardı?

Büyük Tonaia'nın, beyazların henüz kendi hududuna girmemiş olmaları

dolayısiyle, bu hususta bir şey söylemiyeceği, fakat memleketinin hudutlarından geçildiği takdirde, böyle bir vaziyete başka bir gözle bakacağı bildirilmişti.

İşte, zencilerin sözlerinden çıkarılan umumî mâna bu idi. Çinli, pek heyecanlı görünmüyordu. Fakat, her zamanki gibi çok sakin, her hâdisede daima soğukkanlı olan Bardik, tamamen aksine olarak, Cyprien'in bir türlü anlıyamadığı acaip ve esaslı bir korkunun tesiri altında imiş gibi görünüyordu.

Genç zenci, iri gözyaşları dökerek:
— Bunlar çok hain ve beyazlardan nefret eden muhariplerdir! diyordu. İnsanı «gık» yaparlar!...

Yarı medenî olmuş bütün zenciler, şiddetli bir ölüm fikrini ifade etmek istedikleri vakit, daima bu tarzda ifade kullanıyorlardı.

Şimdi ne yapılacaktı? Bu hâdiseye ehemmiyet vermek lâzım geliyor mu idi? Böyle bir suale hiç şüphe yok ki hayır demek icap ederdi. Çünkü, Bardik ile Çinlinin anlattıklarına göre, muharipler otuz kişi kadar oldukları ve iki hizmetkârı silâhsız bir vaziyette bastırdıkları halde, hiç bir fenalık yapmamışlar ve yağmaya kalkışmak hususunda da bir hareket göstermemişlerdi. Onların tehditleri, yabancıları kendi hudutlarından uzak tutmak için diğer bütün vahşilerin yaptığı gibi, nihayet blöften ibaretti. Eğer, selâmeti temin maksadiyle ve asayişten emin olmak için bütün bu şüphelerin dağıtılması lüzumu hâsıl olursa, büyük şef Tonaia'ya giderek, üç beyazın memleket içinde ne maksatla dolaştıklarını nezaketle anlatmak kâfi gelirdi.

Tam bir anlaşma üzerine, yola çıkılması kararlaştı. Yakında Matakit'i yakalamak ve çalmış olduğu elması elinden almak ümidi, zihinleri tırmalıyan diğer bütün düşünceleri unutturuyordu.

XV

Seferî heyet, bir haftalık yürüyüşten sonra, Griqualand hududundan ayrılalıdanberi geçilmiş olan diğer bütün diyara hiç bir suretle benzemiyen bambaşka bir bölgeye varmış bulunuyordu. Matakit'in muhtemel olarak varmak istediği dağ silsilesiyle karşılaşılıyor; yüksek mevkilere yaklaşıldıkça, Limpopo'ya akan birçok su mecraları, ovanın ormanlarından bambaşka olan bir nebatlar ve hayvanlar âlemi görülüyordu.

Üç seyyahın gözleri karşısına serilen vadilerden bir tanesi, güneşin batmasından az evvel, çok güzel, çok şirin bir manzara arzediyordu.

Her tarafta yatağının dibi görünen gayet berrak bir nehir, zümrüt gibi yeşil iki çayır arasından akıyor; ötede beride, iri baobab ağaçları, kırmızı ceylân, yaban eşeği ve manda sürüleri görülüyordu. Bu hayvanlar, sakin sakin otlarlarken, daha uzakta, ormanın geniş bir meydanından ağır adımlarile geçen beyaz bir gergedan yavaşça su kenarına doğru ilerliyor ve bütün ağaçlar üzerinde muhtelif maymunların hareket halinde oldukları farkolunuyordu.

Cyprien ile iki arkadaşı, kendileri için yepyeni olan bu manzarayı daha iyi seyredebilmek için bir tepe üzerinde durmuşlardı. Onlar, insan ayağı basmamış gibi görünen bâkir mıntakalardan birine gelmiş olduklarını görüyorlardı. Bütün vahşi hayvanlar, insanoğlundan gelebilecek tehlikeden şüphe etmeksizin çok mes'ut ve gayet hür bir halde yaşıyorlardı. İnsanın hayretini mucip olan şey, yalnız bu hayvanların fazlalık ve sükûnetleri değil, bu Afrika bölgesinin arzetmiş olduğu gayet bol hayvan çeşidi idi. Bir ressam,

hayvanlar âleminin bütün esas tiplerini dar bir çerçeve içine toplayıp garip bir tabloyu ancak bu suretle vücuda getirebilirdi. Cyprien, yüksek sesle:
— Topluluğun tam olabilmesi için her halde filler de vardır! dedi.
Mühendis bu sözü söylemekle beraber, Li'nin, orman meydanına kolunu uzatarak, iri cisimleri gösterdiğini gördü. Bunlar gerçekten bir fil sürüsü idi.
Gece molasına hazırlık yapıldığı bir sırada, Cyprien, Çinliye:
— Filleri tanır mısın? diye sordu.
Li, çekik gözlerini kırptı.

Biyografisine taallûk eden her şeyde gösterdiği o ihtiyatla cevap verdi:
— Avcı yardımcısı olarak Seylan adasında iki yıl kaldım.
James Hilton:
— Bir, iki tane vurabilsek! dedi. Çok eğlenceli bir av olurdu.
Annibal Pantalacci:
— Evet, diye ilâve etti. Sarfedeceğimiz kurşunlar boşa gitmez. İki fil dişi elde etmemiz gayet iyi olur; vagonun arka tarafına üç, dört düzineyi de rahat rahat yerleştirebiliriz!... Biliyorsunuz ki, arkadaşlar, seyahat masraflarımızı çıkarmak lâzım!
James Hilton:
— Fikir çok güzel! diye bağırdı. Meselâ, yarın sabah, yola çıkmadan önce, bu işi deneyemez miyiz?

Mesele münakaşa edildi. Nihayet, sözün kısası, gün ağarırken, kalkılmağa ve fillerin bulunduğu vadi tarafına gidilmeğe karar verildi.

Akşam yemeği süratle hazırlandı. O akşam için ateş yanında nöbet beklemek mecburiyetinde olan James Hilton müstesna olmak üzere, herkes vagonun tentesi altına çekildi.

Takriben iki saat kadar yalnız başına kalmış olan James Hilton, uyuklamağa başlarken, dirseğinin hafifçe itildiğini duyar gibi oldu. Gözlerini açtı ve Annibal Pantalacci'yi yanı başına oturmuş bir halde gördü.

Napolili:
— Uyuyamadım, dedi. Size arkadaşlık etmeği düşündüm.
James Hilton, gerinerek cevap verdi:
— Çok iyi ettiniz, ben de hiç olmazsa, birkaç saat kadar uyurum. Eğer arzu ederseniz, ben sizin yerinize gideyim, siz de burada benim yerimde kalınız!
Annibal Pantalacci, kısık bir sesle:
— Hayır, durunuz... Size söyliyeceklerim var! dedi.
Napolili, yalnız olduklarından emin bulunmak için etrafına bir nazar attı ve sonra:

— Siz fil avladınız mı? diye sordu.
James Hilton cevap verdi:
— Evet, iki defa.
— O halde, bu avın ne kadar tehlikeli olduğunu bilirsiniz! Fil, çok zeki, çok haşin, çok ta iyi silâhlı bir hayvandır! İnsanın böyle bir hayvanla mücadele ederken galip çıkması pek nadir bir iştir!
— İyi amma, siz beceriksizlerden, tedbirsizlerden bahsediyorsunuz! Patlayıcı mermilerle iyice doldurulmuş olan bir karabina olduktan sonra mesele kalmaz ve korkulacak bir şey de olmaz!
— Ben de böyle düşünüyorum; bununla beraber, akla gelmedik kazalar olabilir!... Meselâ, tasavvur ediniz ki, yarın Fransızın başına böyle bir kaza gelebilir ve bu da ilim için büyük bir felâket olur!
James Hilton:
— Büyük bir felâket! diye tekrarladı. Ve hain bir tavırla gülmeğe başladı.
Arkadaşının gülüşünden cesaret alan Annibal Pantalacci:
— Bu felâket bizim için o kadar büyük olmaz! diye devam etti. Artık ondan sonra Matakit'i ikimiz takip ederiz ve elması ele geçiririz!... İkimiz bir olunca da, her şey dostça halledilir...
İki adam bir müddet sessiz kaldılar; gözlerini ateşe diktiler ve caniyane düşünceleri içine daldılar.
Napolili tekrar etti:
— Evet... İkimiz bir olunca, her şey dostça halledilir. Üç kişi olursak, daha

güçtür!
Yine bir sükût devresi geçti.
Annibal Pantalacci, birdenbire başını kaldırdı ve gözüyle etraflarını çeviren karanlıkların içini araştırdı.
Kısık bir sesle sordu:
— Hiç bir şey görmediniz mi? Ben, şu baobabın arkasında bir hayalet görür gibi oldum.
James Hilton da baktı; fakat, gözleri çok kuvvetli olduğu halde, kamp civarında şüpheli hiç bir şey görmedi.
— Bir şey değil! dedi. Çinlinin astığı çamaşırlar olacak!
İki suç ortağı arasındaki muhavereye tekrar başlandı; fakat bu defa daha kısık bir sesle konuşuldu.
Annibal Pantalacci:
— Haberi olmadan, tüfeğinin kurşunlarını çıkarabilirim, dedi. Fillerden birine taarruz edeceğimiz sırada, hayvanın onu görmesi için geri taraftan ateş ederim ve bu iş te o kadar uzun sürmez!
James Hilton:
— Teklifiniz, pek nazik bir iş! diye mütalâa yürüttü.
— Siz işi bana bırakın... Nasıl olacağını görürsünüz.
Annibal Pantalacci, bir saat sonra, araba içindeki yerine gelip yatmadan evvel, her hangi bir kimsenin yerinden kıpırdayıp kıpırdamadığından emin olmak maksadiyle bir kibrit çaktı. Cyprien'in, Bardik'in ve Çinlinin derin bir uykuda olduklarını gördü.

Fakat Napolili, uyuyanlara üstün körü bakmıştı; çünkü dikkatle bakmış olsaydı, Li'nin horultusunda bir yapmacık ve kurnazlık olduğunu belki görebilirdi.

Gün doğarken, herkes ayakta bulunuyordu. Annibal Pantalacci, Cyprien'in yıkanmak ve saç tuvaleti yapmak üzere civardaki dereye doğru gittiği bir sırada, mühendisin tüfeğindeki kurşunları çıkardı. Bu iş nihayet yirmi saniye sürdü. Yalnız başına idi. Bu esnada, Bardik kahve pişiriyor; Çinli ise, iki

baobab arasına germiş olduğu meşhur ipine gecenin kırağısını yemek üzere sermiş olduğu çamaşırları toplamakla meşgul bulunuyordu. Bu itibarla, Napolilinin yapmış olduğa işi hiç kimsenin görmesine imkân yoktu.

Li, süvarileri yaya olarak takip etmek istemişti. Çinli, yanında silâh olarak, yalnız, efendisinin avcı bıçağını taşıyordu.

Avcılar, yarım saatten az bir zaman zarfında, geçen günün akşam üzeri fillerin göründüğü yere gelmişlerdi. Fakat, o gün, hayvanları bulmak ve nehrin sağ kıyısı ile dağın eteği arasında açılmış olan geniş bir orman açıklığına varmak için biraz daha uzağa gitmek lâzım geldi.

Yemyeşil ve üzerinde henüz kırağı bulunan geniş bir çayırda, en aşağı iki yüz olmak üzere bütün bir fil sürüsü, sabah kahvaltısı yapmakla meşguldü. Fil yavruları ya analarının etrafında dolaşıyorlar veyahut ta sessiz, sadasız meme emiyorlardı. Büyükler ise, başları yerde olmak ve hortumlarını sağa, sola oynatmak suretiyle, çayırın sık ve taze otlarını koparark yiyorlardı. Hepsi de geniş kulaklarını, tıpkı meşinden mantolar gibi açıyorlar, yerli punkas'ları gibi hareket ettiriyorlardı.

Bir aile hayatını andıran bu topluluktaki saadetin sükûnunda öyle bir mukaddes vaziyet vardı ki, bu manzaradan son derecede müteessir olmuş bulunan Cyprien, akıllarına koymuş oldukları bu öldürme işinden vaz geçmeği arkadaşlarından istedi.

— Kimseye zararı dokunmıyan bu mahlûkları öldürmekten ne çıkar? dedi. Onları kendi sessiz âlemleri içinde sükûn ve huzur halinde bırakmak daha iyi olmaz mı?

Teklif, Annibal Pantalacci'nin hiç te hoşuna gitmedi. Bıyık altından gülerek:
— Ne mi çıkar? dedi. Birkaç kental fil dişi temin etmek fena mı olur? Yoksa siz, bu iri hayvanlardan korkuyor musunuz Mösyö Méré?

Cyprien, bu münasebetsiz söze ehemmiyet vermiyerek omuz silkti. Bununla beraber Napolili ile arkadaşının orman meydanlığına doğru ilerlemekte devam ettiklerini görünce, o da onlar gibi yaptı.

Her üçü de, şimdi, fillere iki yüz metrelik mesafeye gelmişlerdi. Bu zeki hayvanlar, o kadar kuvvetli işitme hassasına ve daima uyanık bulunma melekelerine rağmen, avcıların yakınlaştıklarını henüz görmemişlerdi.

Baobab ağaçlarının gerisinde bulundukları için bir şey göremiyorlardı.

Bu sırada, fillerden biri, endişe işaretleri vermeğe başladı ve bir sorgu işareti olmak üzere hortumunu kaldırdı.

Annibal Pantalacci, kısık bir sesle:
— Tam zamanı, dedi. Eğer ciddî bir netice almak istiyorsak, biribirimizden açılmamız ve ayrı ayrı mevzi almamız lâzım... Kararlaştıracağımız bir işaret üzerine hep birden ateş ederiz ve ilk ateşte bütün fil sürüsü kaçar.

Bu fikri kabul eden James Hilton, hemen sağ tarafa doğru açıldı. Aynı zamanda, Annibal Pantalacci de sol tarafa yollandı. Cyprien ortada kalmıştı. Her üç adam da, orman meydanlığına doğru sessiz, sadasız ilerlemeğe başladılar.

Bu esnada, Cyprien, atın arkasından doğru iki kolun bir mengene gibi kendisini sardığını hissederek şaşkın bir hal alırken, kulağına Li'nin mırıltı halindeki sesi geldi:
— Benim!... Arkanızdan geldim!... Bir şey söylemeyiniz!... Biraz sonra, ne olacağını görürsünüz!
Cyprien, meydanlığın kenarına geliyor ve fillerden otuz metre kadar bir mesafede bulunuyordu. Her an hazırlıklı bulunmak için tüfeğini eline aldı. Bu sırada, Çinli:

— Tüfeğiniz boştur!... dedi. Endişe etmeyiniz!... Her şey yolunda gidiyor!... Merak etmeyiniz!...
O anda, umumî taarruza işaret olmak üzere bir ıslık sesi duyuldu ve hemen arkasından, Cyprien'in geri tarafından olmak üzere, yalnız bir tüfek patladı.
Cyprien, geri dönünce, Annibal Pantalacci'nin bir ağaç gövdesi arkasına saklanmak üzere gözden kaybolmağa çalıştığını gördü. Fakat mühim bir hâdise onu derhal dikkate davet etti.

Hiç şüphesiz yaralı ve yarasından dolayı da gazaba gelmiş olan bir fil, mühendisin üzerine doğru koşuyordu. Diğerleri, Napolilinin tahmin ettiği gibi, iki bin metrelik bir saha dahilindeki toprağı sarsmak suretiyle kaçmağa başlamışlardı.
Daima Cyprien'e tutunan Li:
— Hayvan üzerinize doğru saldırırken, Templar'ı yana saptırınız!... Sonra şu ormanın etrafında dönünüz ve fili, sizi takip etmesine bırakınız!... Üst tarafı bana ait!
Cyprien, bu talimatı yerine getirmek için ancak vakit bulabildi. Havaya kalkmış olan hortum, kanlı gözler, açık ağız, uzamış dişler, aklın kabul edemiyeceği bir sür'atle genç adamın üzerine doğru geliyordu.

Templar, süvarisinin bir diz hareketine şayanı dikkat bir itaatle sağa doğru anî bir dönüş yaptı. Fil, bütün sür'atiyle gelirken, hedefine dokunamaksızın bir hayli ileri gitti.

Bu esnada Çinli, tek kelime söylemeden yere atladı ve sür'atli bir hareketle, efendisine göstermiş olduğu ormanın geri kısmına daldı.
— Buradan!... Buradan!... Şu küçük ormanın etrafını dönünüz!... Bırakınız, fil peşiniz sıra gelsin!...

İlk hücumunda muvaffak olamıyan fil, daha gazaplı olarak, iki adam üzerine tekrar saldırdı. Cyprien, Li tarafından gösterilen bu manevranın maksadını iyice bilmediği halde, talimatı yerine getirmeğe başlamıştı. Ormanın

etrafında dönüyor; fil, soluk soluğa olmak üzere peşinden geliyor ve genç adam, atına anî bir dönüş yaptırıyor ve bu suretle filin taarruzu iki defa daha boşa gidiyordu. Fakat bu taktik daha ne kadar sürebilirdi? Yoksa Li, hayvanı yormağı mı ümit ediyordu? Cyprien, bu vaziyete ne mâna vereceğini kendi kendine sorarken, filin birdenbire diz üstü çöktüğünü hayretle gördü.
Li, böyle bir anda misli görülmemiş bir çeviklikle, otlar arasından kayarak hayvanın ayakları altına kadar geldi ve avcı bıçağını hayvanın tabanına bir hamlede sapladı.

Hintliler, fil avında bu usulü daima kullanırlardı; Çinli de her halde bu usulü Seylan'da sık sık yapmış olacaktı ki, işini tam bir isabetle görmüş ve son derecede mükemmel bir soğukkanlılık göstermişti.

Bitkin bir halde hareketsiz duran fil, başını otlar üzerine yatırmıştı. Yarasından dere gibi kan akıyordu.

Anibal Pantalacci ile James Hilton, boğuşma sahnesi üzerinde derhal meydana çıkarak:
— Hurra!... Bravo!... diye haykırdılar.
Harekete geçmek ihtiyaciyle kıvranan ve bu dramda faal bir rol almak ister gibi görünen James Hilton:
— Gözüne bir kurşun sıkıp işini bitirmek lâzım! dedi.
Bu sözü söylemekle beraber tüfeğini kavradı ve ateş etti.
O esnada, muazzam hayvanın iri gövdesi içinde bir kurşunun patlayışı duyuldu. Fil fena halde sarsıldı ve toprak üzerine yatmış gri renkteki bir kayayı andırır şekilde hareketsiz kaldı.
James Hilton, vaziyeti daha iyi görmek için atını filin çok yakınına doğru sürerek:
— Tamam! diye bağırdı.
Çinli efendisine sokularak, bakışlariyle:
— Siz durunuz!... Bekleyiniz! der gibi bir hal aldı.
James Hilton, filin yakınına henüz gelmişti ki, üzengisi üzerinde eğildi;

hayvanın iri kulaklarından birini kaldırmak istedi. Fakat fil, anî bir hareketle hortumunu kaldırdı, ihtiyatsız avcıyı kavradı, müthiş bir tazyikle adamın kemiklerini kırdı ve bu müthiş sahnenin karşısında şaşkına dönmüş olan seyircilerin harekete geçmesine vakit kalmadan onun kafasını ezdi.

James Hilton, ancak son bir haykırış sadası çıkarabilmişti. Üç saniye içinde, kanlı bir et yığını haline gelmiş ve filin altına düşmüştü.

Çinli, başını kaşıyarak mânidar bir tarzda:
— Öleceğinden emindim! dedi, filler, fırsat çıkınca, bu fırsatı hiç kaçırmazlar!
James Hilton'un cenaze duası bu sözden ibaret kalmıştı. Kurbanı olmak tehlikesini atlattığı bir ihanetin hâlâ tesiri altında olan genç mühendis, kendisini bu kadar müthiş bir hayvanın gazabına müdafaasız olarak teslim etmek istiyen sefillerden birinin bu suretle can vermesini adaletin tecellisi gibi telâkki ediyordu.

Napoliliye gelince, düşünceleri ne olursa olsun, bu düşüncelerini her halde kendisinden saklaması münasip düşerdi.

Bu esnada Çinli, avcı bıçağı ile çayırın çimenleri altında bir çukur kazdı ve Cyprien'in yardımı ile düşmanının şekli bambaşka olmuş cesedini bu çukura yerleştirdi.

Bu iş bir müddet sürdü; güneş ufukta bir hayli yükseldikten sonra, üç avcı kamp yolunu tuttular. Kampa vardıkları vakit endişe içinde şaşırıp kaldılar; çünkü Bardik ortada yoktu.

XVI

Cyprien ile iki arkadaşının yokluğu esnasında kampta ne gibi bir hâdise cereyan etmişti? Genç zencinin meydana çıkacağı âna kadar bunu anlamak zordu.

Bu vaziyet üzerine, Bardik beklendi, her tarafta aranıldı, etrafa seslenildi, bütün gayretler bir netice vermedi; zencinin izini keşfetmeğe imkân olamadı. Bardik'in hazırlamağa başlamış olduğu öğle yemeği, sönmüş ocağın yakınında duruyor ve bu vaziyet, genç adamın ancak iki, üç saat evvel ortadan kaybolduğunu anlatıyordu.

Cyprien, bir takım emareler arıyor, fakat bir şey bulamıyordu. Genç zencinin her hangi vahşi bir hayvan tarafından taarruza uğramış olması ihtimali pek zayıftı; çünkü ortada, kanlı bir boğuşmayı anlatan tek işaret yoktu. Kaçmış olması da akla gelemezdi; çünkü efendisine karşı gayet sadıktı.

Yarım gün araştırma ile geçti; genç zenci bulunamadı ve ortadan kayboluşu hiç bir suretle anlaşılamadı.

Annibal Pantalacci ile Cyprien, aralarında müzakereye koyuldular. Yaptıkları münakaşadan sonra, kampı kaldırmadan ertesi günün sabahına kadar beklemeği kararlaştırdılar. Bu müddet zarfında, Bardik'in dönmek ihtimali vardı. Genç adam, belki de, avcı merakını tahrik eden bir hayvanın peşine düşerek yolunu şaşırmış olabilirdi.

Gün, hazin bir şekilde bitti; akşam daha kasvetli oldu. Heyeti seferiye üzerine

bir felâket rüzgârı esiyordu. Annibal Pantalacci vahşi ve sessiz bir hâl almıştı. İki arkadaşı ölmüştü. Şimdi o, genç rakibinin karşısında yalnız başına bulunuyordu. Evlenme işinden daha ziyade elmas işine ehemmiyet verdiği için, bu genç rakibi karşısında görmek istemiyordu.

Cyprien, Li'nin vermiş olduğu malûmat üzerine Napolilinin nasıl bir adam olduğunu öğrenmiş ve şimdi bu seyahat arkadaşını gece gündüz kontrol altında bulundurmak lüzumunu hissetmişti. Çinli, bu kontrol işinin, bir kısmını vazife olarak üzerine almıştı.

Cyprien ile Annibal Pantalacci, geceyi ateşin etrafında sessiz, sadasız olarak sigara içmekle geçirdiler ve biribirlerine iyi geceler temennisinde bile bulunmaksızın arabanın tentesi altına çekildiler. Vahşi hayvanları uzaklaştırmak için yakılmış olan ateşin yakınında nöbet beklemek sırası Li'de idi.

Ertesi gün, ortalık ağarırken, genç zenci yine kampa dönmemişti.

Cyprien, hizmetkârına, dönüş için yirmi dört saatlik son bir fırsat vererek beklemek istiyor; fakat Napolili, derhal hareket etmekte ısrar gösteriyordu.
— Bardik'ten vaz geçmek zorundayız, diyordu, geç kalmak, artık Matakit'i bir daha ele geçirememek olur!

Bu söz üzerine, Cyprien, teklifi kabul etti ve Çinli, hareket için öküzleri toplamağa gitti.

Yeni bir aksilik ve hem de en kötüsü olmak üzere yepyeni bir vaziyet ortaya çıkmış bulunuyordu. Öküzler de yerlerinde yoktu. Halbuki, geceleyin kampın etrafındaki yüksek otlar arasına yatmış bir halde bulunuyorlardı!... Şimdi, bir tanesini bile görmek imkânsızdı.

Bu hal büyük bir felâketti. Çünkü öküzler olmadıktan sonra araba işe

yaramıyacak ve bir Afrika seyyahı için böyle bir araba olmayınca da, barınacak yer, yiyecek, içecek ve silâh deposu artık yok olacaktı.

Son derecede büyük bir ümitsizliğe düşen Cyprien ile Annibal Pantalacci, hayvanları aramağa çıktılarsa da, iki, üç saatlik bir araştırmadan sonra, boşu boşuna geri döndüler.

Bu çok ehemmiyetli durumu müzakere etmek için bir kere daha toplantı yaptılar ve yegâne hal çaresi olarak, kâfi miktarda yiyecek ve cephaneyi yanlarına alarak seyahatlerine at üstünde devam şeklini buldular. Eğer karşılarına bir fırsat çıkarsa, bir aşiret şefine bir tüfek veya kurşun vermek suretiyle yeni bir araba ve öküzler teminini akıllarına koydular. Li'ye gelince, o da, James Hilton'un sahipsiz kalan atını alacaktı.

Arabanın sun'î bir çalılık altında gizli kalması için üstünü örtmek maksadiyle dikenli dalların kesilmesine başlandı. Herkes, ceplerine, çantalarına konserve kutuları, fişek vesaire gibi lüzumlu eşyayı doldurdu. Çinli, büyük bir teessürle, çok ağır olan kırmızı renkteki sandığını götürmekten vaz geçmek zorunda kaldı; fakat ipini katiyen bırakmıyarak beline bir kuşak gibi doladı.

Bu hazırlıklar bitince, üç süvari, içinde çok feci hâdiselerin cereyan etmiş olduğu vâdiye son defa olarak baktılar ve yükseğe doğru çıkan yola koyuldular. Bu yol, memleketin diğer bütün yolları gibi, su içmeğe giden vahşi hayvanların daima takip ettikleri basit bir patika idi. Öğle vakti geçmiş, Cyprien, Annibal Pantalacci, Li, kızgın bir güneş altında olmak üzere, akşama kadar oldukça süratli bir vaziyette ilerlemişlerdi. Derin bir boğaz içinde, büyük bir kayanın dibinde mola verdikleri ve kuru ağaçlardan yaktıkları güzel bir ateşin etrafına oturdukları vakit, arabanın kaybedilmesinden dolayı husule gelen zararın tamir edilmez olduğunu biribirlerine söylemişlerdi.

Aradıkları kimsenin izi üzerinde olduklarından şüphe etmeksizin, bu suretle, iki gün daha ilerlemiş oldular. İkinci günün akşamı, güneşin batmasından az

evvel, geceyi geçirmek üzere, bir ağaç kümesinin altına doğru giderlerken, Li, akşamın son alaca karanlığında ufukta hareket eden küçük bir kara noktayı parmağiyle göstererek, birdenbire:
— Hu! diye bağırdı.
Cyprien ile Annibal Pantalacci, pek tabiî olarak, gözlerini Çinlinin parmağiyle gösterdiği istikamete çevirdiler.
Napolili:
— Bir yolcu! diye bağırdı.
Cyprien, dürbününü çabucak ele alıp gözlerine götürerek:
— Matakit'in tâ kendisi! dedi. İki tekerlekli arabasını ve deve kuşunu gayet iyi görebiliyorum!... Odur!
Cyprien, bu söz üzerine, dürbünü Pantalacci'ye uzattı ve Napolili de zenciyi tanıdı.
Mühendis:
— Şu esnada bizden ne kadar mesafede olduğunu tahmin ediyorsunuz? diye sordu.
Napolili cevap verdi:
— En aşağı yedi, sekiz mil, en fazla olarak ta on mil.
— O halde, mola vermeden evvel, bugün ona yetişmek ümidinden vaz geçmek lâzım gelecek!
Annibal Pantalacci:
— Muhakkak, diye cevap verdi. Yarım saate kadar gecenin karanlığı bastıracak ve bu istikamete doğru daha bir adım atmağı akıldan geçirmek doğru olmıyacak!
— Pekâlâ! O halde, yarın sabah erkenden yola çıkar ve yetişmeğe çalışırız.
— Ben de tamamen böyle düşünüyorum.
Süvariler, ağaç kümesine vardılar ve atlarından indiler. Usulleri veçhile, evvelâ, hayvanları bağlamadan timar işiyle meşgul oldular. Çinli de bu müddet zarfında ateş yaktı.

Bu hazırlıklar yapılırken gece bastırdı. O akşamki yemek, üç gündenberi devam eden sıkıntıların, üzüntülerin kaybolması dolayısiyle, biraz daha neşeli

geçti. Üç seyyah, battaniyelerine sarılarak, bütün geceyi ateşin etrafında geçirmek üzere uyumağa hazırlandılar. Aradaki mesafeyi yenerek Matakit'e yetişmek için gün doğmadan evvel yola çıkmak icap ediyordu.

Cyprien ile Çinli mükemmelen uykuya dalmışlardı ki, bu halleri, kendileri için belki de tedbirli bir hareket değildi.

Halbuki, Napolili hiç te böyle yapmamıştı. İki, üç saat zarfında, sabit bir fikre saplanmış bir adam gibi, battaniyesi altında kıvranıp durmuştu. Yine caniyane bir düşüncenin tesiri altında bulunuyordu.

Nihayet, yerinde duramıyarak ayağa kalktı; atlara yaklaştı, kendi atının eğerini vurdu; sonra, Templar ile Çinlinin atını da çözerek, onları da beraberinde götürmeğe başladı. Yerdeki otlar çok ince ve sık olduğu için, bu anî uyanış dolayısiyle tamamen şaşırmış olan üç hayvanın ayaklarından çıkan sesleri tamamen boğuyordu. Annibal Pantalacci, mola mevkiinin yan tarafındaki küçük vâdinin içine hayvanları indirerek hepsini bir ağaca bağladı ve tekrar kampa döndü. Uyuyan iki adamdan hiç biri yerinden kıpırdamamıştı.

Napolili battaniyesini, tüfeğini, cephanesini ve yiyecek, içeceğini topladı ve sonra, iki arkadaşını çöl ortasında kendi başlarına bırakarak çekilip gitti.

Güneşin batışından sonra kafasına saplanmış olan düşünce, iki atı beraberinde götürerek, Cyprien ile Li'yi, Matakit'e yetişemiyecek bir vaziyette bırakmaktı. Bu tarzdaki hareket, zaferi sağlamaktı. Bu ihanetin iğrenç şekli, yol arkadaşlarını bu suretle soymaktan mütevellit alçaklık, bu sefili böyle bir fiili işlemekten alakoyamamıştı.

Cyprien ile Li hâlâ uyuyorlardı. Yalnız, sabahın üçünde, Çinli gözlerini açtı ve doğu ufkunda silinmekte olan yıldızlara baktı.

Kendi kendine:
«Kahve pişirme zamanıdır!» dedi.

Vakit geçirmeden, sarılmış olduğu battaniyeyi bir tarafa attı; ayağa kalktı ve şehirde olduğu gibi çölde bile ihmal etmediği sabah tuvaletini yaptı.

Birdenbire:
«Pantalacci nerede?» diye söylendi. Şafak sökmeğe başlıyor ve kampın etrafındaki cisimler seçilir gibi oluyordu.
Li, kendi kendine:
«Atlar yerinde değil! dedi. Yoksa şu bizim mert arkadaş bir iş mi yaptı?»
Vaziyetten şüphelenerek, hayvanları akşam üzeri bağlamış olduğu kazıklara doğru koştu; kampın etrafında dolaştı ve bir bakışta, Napolilinin eşyasile beraber ortadan kaybolduğunu hemen anladı.
Mesele gayet açıktı.
Beyaz ırkdan olan bir insan, bu çok mühim vaziyeti dakikası dakikasına haber vermek için Cyprien'i uyandırmak ihtiyacına muhakkak ki mukavemet edemezdi. Fakat, sarı ırka mensup bir adam olan Çinli, bir felâket haberinin verilmesi bahis mevzuu olunca, bunda acele edecek bir şey olmadığını düşünüyordu. Bu itibarla, sükûnetle kahve pişirmeğe koyulmuştu.
Kendi kendine:
«Bereket versin ki, yiyeceklerimizi bırakmak lûtfunda bulunmuş!» diye tekrarlıyordu.
Kahveyi pişirdikten sonra, uyumakta olan Cyprien'e yaklaştı; genç adamın omuzuna nazik bir şekilde dokunarak:
— Kahveniz hazırdır! dedi.
Cyprien, bir gözünü açtı, gerindi, Çinliye gülümsedi ve doğrularak sıcak kahveyi içmeğe başladı.
Mühendis, yeri boş olan Napolilinin yokluğuna dikkat ederek:
— Pantalacci nerede? diye sordu.
Li, sanki kararlaşmış bir şeyden bahsediliyormuş gibi çok tabiî bir eda ile:
— Gitti! diye cevap verdi.

— Nasıl?... gitti mi?
— Evet, küçük baba, üç atla beraber!
Cyprien, battaniyeyi üzerinden atarak etrafına bakındı ve her şeyi anladı. Fakat çok mağrur bir ruha sahip olduğu için endişesini ve infialini göstermedi. Düşüncelerine dalmış bir halde, tutacağı hareket tarzı üzerinde teemmül ederek beş, altı adım kadar gidip geldi.
Çinliye:
— Hemen gitmek lâzım! dedi. Ağır eşyamızı burada bırakalım, yalnız, tüfeklerimizi ve yiyeceklerimizi götürelim! Hızlı yürüyeceğiz; belki düz yol bulabiliriz!
Li, derhal itaat göstererek, birkaç dakika içinde eşyaları toplayıp çantaya doldurdu ve çantayı omuzuna astı. Hemen yola koyuldular.
Saat, öğle üzeri bire gelmişti. Lopep'ten almış oldukları malûmata göre, Tonaia'nın baş şehrinden uzakta olmamaları icap ediyordu. Fakat ne yazık ki, şöyle böyle edinmiş oldukları malûmat, onlara takip edecekleri yolu gösteremiyordu.
Cyprien ile Li, önlerinde açılmakta olan birinci vâdinin sathı mailinden aşağı indikten sonra, Li güldü ve sonra:
— Zürafalar! dedi.
Cyprien, aşağı bakınca, vâdinin zemininde otlamakla meşgul yirmi kadar zürafa gördü. Boyunları, gemi direği gibi uzamış olan bu hayvanların manzarası çok hoştu.
Li:
— Şu zürafalardan birini ele geçirmek ve Templar'ın yerine kullanmak kabildir, dedi.
Cyprien:
— Bir zürafaya binmek! diye bağırdı. Görülmüş şey mi bu?
Çinli cevap verdi:
— Görülüp görülmediğini bilmem; fakat bir kere denememe izin verecek olursanız, vaziyeti görürsünüz!
Cyprien, kendisi için yeni olan böyle bir tecrübenin imkânsız olacağını düşünmekle beraber, Li'ye yardıma hazır olduğunu bildirdi.

Çinli:
— Zürafaların geçeceği yol üzerinde bulunuyoruz, dedi. Burunları çok hassastır ve bizi çabucak hissederler. Eğer siz sağ tarafa dönecek olursanız, onları bir tüfek sesile korkutursunuz; benim bulunduğum taraftan geçerler... Üst tarafı bana ait!
Cyprien, hizmetkârının dediği gibi yapmak için silâhını omuzlayıp uzaklaştı.
Çinli, hiç vakit kaybetmeden, vâdiye doğru indi, iri bir ağacın arkasında yer aldı; yanından hiç ayırmadığı uzun ipini açtı. İpi, uzunlukları otuz metre olmak üzere, ikiye ayırdı. İplerden her birinin ucuna iri bir çakıl taşı bağladı. Diğer uçlarını aşağı kısımdaki ağaç dallarına bağlıyarak, mükemmel bir kement vücuda getirdi.
Henüz beş dakikalık bir zaman geçmemişti ki, az bir mesafeden bir tüfek sesi geldi. Bunun üzerine, bir süvari taburunun gürültüsünü andırır, ayak sesleri gelmeğe başladı. Sesler saniyeden saniyeye artıyor ve Li'nin tahmin ettiği vaziyetin husule geldiği anlaşılıyordu. Hayvanlar, Çinlinin olduğu yere süratle geliyorlar ve kendilerini karşılamağa hazırlanmış olan bir düşmandan hiç şüphelenmiyorlardı.

Bu zürafalar gerçekten çok güzel hayvanlardı. Li, yolun en dar bir geçidinde olmak üzere, çok mükemmel bir mevki seçmişti.

Li, üç, dört hayvanın geçmesi için bir şey yapmadı; boyu harikulâde mükemmel olan birine göz koyarak ilk kemendini savurdu. İp, hayvanın boynuna, geçti. Hayvan birkaç adım attı; ipin gerilip boynunu sıkması üzerine durdu.

Çinli vakit kaybetmeden, ikinci kemendi savurarak, diğer bir zürafanın boynuna geçirdi.

Bütün bu işler yarım dakika içinde olup bitmişti. Korkuya düşmüş olan sürü, muhtelif istikametlere doğru dağılmış; fakat, boğulacak gibi bir hal almış olan iki zürafa yakalanmıştı.

Manevranın muvaffak olacağına pek güveni olmıyan Cyprien'in koşarak geldiğini gören Çinli:

— Geliniz, küçük baba! diye haykırdı.

Mühendis, hakikatle karşı karşıya idi. İki güzel ve kuvvetli zürafa orada duruyordu. Cyprien, üzerleri pırıl pırıl parlıyan bu güzel hayvanları seyrederken, onlara binilmesinin imkânsız olacağını düşünüyordu.
Gülerek:
— Peki amma, sırtı sağrısına doğru, en aşağı altmış santimetre bir meyil yapan böyle bir hayvanın üzerine nasıl binilir, nasıl tutunulur?
Li cevap verdi:
— Ata biner gibi... Yalnız sırtın ortasına değil, omuzları üzerine oturmak lâzım. Bununla beraber, eğerin arka tarafı altına katlanmış bir battaniye koymak zor mu olur?
— Eğer yok ki.
— Birazdan gidip sizinkini arıyacağım.
— Bu ağızlara nasıl bir gem vuracaksın?
— Görürsünüz.
Çinli her söze bir cevap veriyor ve hareketleri de sözlerini tamamen teyit ediyordu.

Li, ipinin bir kısmiyle iki kuvvetli yular yaparak zürafaların başlarına geçirdi. Zavallı hayvanlar, başlarına gelen bu vaziyetten dolayı çok şaşkına dönmüşlerdi. Huyları gayet yumuşak olduğu için hiç bir aksilik yapmıyorlardı. İplerin diğer uçları dizgin vazifesi görecekti.

Bu işler bitince, iki hayvanı idare etmek gayet kolay olacaktı. Cyprien ile Li, bırakmak mecburiyetinde kalmış oldukları eğerlerle diğer eşyayı tekrar almak için mola mevkiine döndüler.

Akşam üzeri, bu işlerin yoluna konulmasiyle tamamlandı. Çinli, aklın kabul edemiyeceği kadar hünerli bir adamdı. Yaptığı iş, yalnız Cyprien'in eğerini zürafalardan birinin sırtı üzerinde ufkî vaziyete sokmakla kalmadı; ayni zamanda da, kendine ağaç dallarından bir eğer imal etti. Sonra, esaslı bir tedbir olmak üzere, iki zürafanın üzerine sıra ile binip, inerek, hayvanları itaate alıştırmak maksadile gecenin yarısını talimle geçirdi.

XVII

İki süvari, ertesi günün sabahı hareket ettikleri vakit, manzaraları bir hayli acaipti. Cyprie'nin Vandergaart kampının büyük caddesinde Mis Watkins'in gözüne bu suretle görünmekten hoşlanacağı biraz şüpheli idi. Fakat artık olan olmuştu; vaziyeti olduğu gibi kabul etmek lâzımdı. Çölde bulunuyorlardı ve zürafalar, her halde bir hecin devesinden daha acaip bir binek hayvanı olamazlardı. Yürüyüşlerinin, bu «çöl gemileri» yürüyüşüyle az çok bir benzerliği vardı. Yalnız bu hayvanların hareketleri gayet sert ve sallantıları ise pek fazla idi. İki yol arkadaşı, hayvanlara binip yola çıktıktan bir müddet sonra, deniz tutmuş gibi bir hale girmişlerdi.

Fakat, Cyprien ile Çinli, iki, üç saat içinde, bu tarzdaki binişe kâfi derecede alışmışlardı. Zürafalar, çabucak yatıştırılan birkaç isyan hareketinden sonra, bir hayli yumuşamışlar ve sür'atli adımlarla yürümeğe başlamışlardı. Artık bu iş de mükemmelen yoluna girmiş demekti.

Şimdi artık, seyahatin son üç, dört günü zarfında kaybedilmiş olan zamanı kazanmak işi kalıyordu. Matakit, her halde yoluna devam etmekte idi! Acaba Annibal Pantalacci ona yaklaşmış mı idi? Her ne olursa olsun, Cyprien, hedefine varmak için hiç bir şeyi ihmal etmemeğe karar vermişti.

Üç günlük yürüyüş, süvarileri, yahut ta daha doğrusunu söylemek lâzım gelirse, «zürafa süvarileri»ni, ovalık bir mıntakaya getirmişti. Şimdi onlar, şimal istikametine doğru akan ve hiç şüphesiz Zambez nehrinin ikinci derecedeki kollarından biri olan dolambaçlı bir su mecrasının sağ kıyısını takip ediyorlardı. Gayet iyi ehlileşmiş olan zürafalar kolaylıkla idare

olunuyorlar ve Cyprien artık, uzun dizgini serbest bırakıyor ve hayvanını ancak dizlerinin hafif tazyikiyle idare ediyordu. Bu meşgaleden kurtulunca, geçtikleri yerlerin vahşi ve ıssız manzaralarını seyretmekle zevk duyuyor ve ovanın en uzak kısımlarına kadar, bir sürü yabanî, vahşi hayvanlar görüyordu.

Cyprien, kendini tamamiyle bu manzaraya vermiş bir halde iken, arkadaşiyle beraber takip ettiği küçük tepenin dönemeçlerinden birinde rastlıyacağını hiç ummadığı bir kimseyi uzaktan seçebilmişti.

Bu adam, daima atı üzerinde ilerliyen Annibal Pantalacci'den başkası değildi; Matakit'i bütün gayretiyle kovalıyordu. Her ikisi arasında bir millik mesafe bulunuyorsa da, Cyprien ve Çinli ile onların arasındaki mesafenin en aşağı dört mil olduğu tahmin olunuyordu.

Şuaları hemen hemen amuden akseden parlak bir güneş altında, göz kamaştırıcı bir ışıkla kaplanmış olan bir ova içinde ve doğu cihetinden esen şiddetli bir rüzgârla yıkanmış olan bir havada görüş itibariyle en küçük bir şüpheye dahi imkân yoktu.

İki arkadaş, keşfetmiş oldukları bu vaziyetten dolayı o kadar şaşırdılar ki, ilk hareketleri, hayvanları bütün hıziyle sürmek oldu. Cyprien, neş'eli bir tavırla «hurra» diye bağırdı; Li ise, ayni mânaya gelmek üzere, «hu» diye bir ses çıkardı. Her ikisi de zürafalarını tırısa kaldırdılar.

Matakit, elbette ki, Napolilinin kendisi üzerine doğru gelmeğe ve yakınlaşmağa başladığını görmüştü; henüz ova kenarında olup bir hayli uzakta bulunan eski efendisi ile Kopje arkadaşını göremiyordu.

Genç zenci, işini yarıda bırakmıyacak ve hiç bir lâf dinlemeden kendisini bir köpek gibi öldürmeğe kalkışacak olan Pantalacci'yi görünce, deve kuşiyle çekilen arabasını olanca hıziyle sürmeğe başlamıştı. Sür'atli hayvan, aradaki

mesafeyi açmağa çalışırken ve olanca hıziyle koşarken, birdenbire iri bir taşa çarptı. Çarpış o kadar şiddetli oldu ki, uzun ve zahmetli bir yolculuktan yorulmuş olan arabanın sustası kırıldı. Aynı zamanda, tekerleklerden biri, mihverinden fırladı; Matakit ile arabası, yolun ortasına yuvarlanarak yere serildiler.

Zavallı zenci bu düşüş dolayısiyle bir hayli zarara girmişti. Fakat duymakta olduğu korku, onu böyle bir çarpışın ve düşüşün acısına mukavemet ettirdi. Gaddar Napolilinin kendisine yaklaşmasına imkân vermemek için derhal ayağa kalktı; deve kuşunu arabadan çözdü; hayvanın üzerine atlıyarak sürmeğe başladı. Şimdi artık baş döndürücü bir yarış başlamış bulunuyordu. Annibal Pantalacci, Matakit'i takip ediyor; Cyprien ile Li ise, her ikisinin de peşi sıra geliyorlardı. Bu iki adamı da ele geçirmek icap ediyor; genç zenciyi yakalamakla, çalınmış olan elmas meselesinin bitirilmesi, sefil Napoliliyi ele geçirmekle de, onun lâyık olduğu cezaya çarptırılması, Cyprien ile Li'nin başlıca hedefi oluyordu.

Kazayı görmüş olan süvarileri tarafından son sür'atle sürülen zürafalar, saf kan atlar gibi koşuyorlardı.

Matakit'in deve kuşuna gelince, bu hayvanın sür'ati de dehşetti. Derby'de birinci gelmiş olan bir at, onunla kat'iyen mücadele edemezdi. Uçmasına kâfi gelmiyen kısa kanatları, sür'atinin fazlalaşmasına çok yardım ediyordu. Genç zenci, hayvanın bu müthiş sür'ati dolayısıyla, kendisini takip edeni bir kaç dakika içinde oldukça uzak mesafede bırakmıştı.

Matakit, böyle bir deve kuşuna binmekle gayet iyi yapmıştı! Eğer bir çeyrek saat kadar bu tarzda gitmeğe muvaffak olursa, Napolilinin pençesinden kat'î surette kurtulabilecekti. Annibal Pantalacci, en hafif bir gecikmenin aradaki mesafeyi büyüteceğini anlıyor ve bununla beraber, firari ile kendisi arasındaki mesafenin gitgide arttığını görüyoyrdu. Mısır tarlasının öte tarafında gayet sık bir çalılık görünüyor, ve Matakit'in bu çalılığa varması

halinde, ondan sonra artık hiç görülemiyeceği için, kendisini bulmanın imkânsız olacağı anlaşılıyordu. Cyprien ile Çinli, hayvanlarını bütün sür'atleriyle sürerlerken, Napolili ile zenci arasındaki bu yarış mücadelesini alâka ile takip ediyorlardı. Nihayet tepenin eteğine varıyorlar; tarlalar arasından koşuyorlar ve zenci ile olan mesafeleri üç mile iniyordu.

Bu esnada, Napolilinin, umulmaz bir kuvvet sarfederek, firariye biraz yaklaştığını gördüler. Deve kuşu, gerek yorgunluk, gerekse bir taşa çarpmış olmasından dolayı almış olduğu yara dolayısiyle, sür'atini biraz kesmişti. Annibal Pantalacci, şimdi zenciye üç yüz kadem kadar bir mesafede bulunuyordu.

Fakat, Matakit, çalılığın kenarına varıyor ve Annibal Pantalacci'nin yere yuvarlandığı ve atının kaçtığı bir sırada, birdenbire ortadan kayboluyordu.
Li:
— Matakit'i kaçırıyoruz! diye bağırdı.
Cyprien cevap verdi:
— Evet! Fakat, Pantalacci elimizde!
Bu muhavereden sonra, her ikisi de zürafalarını tekrar sürdüler.

Yarım saat sonra, mısır tarlasını tamamen geçtiler ve Napolilinin düştüğü mahalden beş yüz adımlık bir mesafeye geldiler. Mesele, Annibal Pantalacci'nin ayağa kalkıp çalılığa girip girmediğini, yahut ta düşmesiyle yerde yaralı olarak yatıp yatmadığını öğrenmekti. Kim bilir, belki de ölmüş olabilirdi!

Sefil adam olduğu yerde bulunuyordu. Cyprien ile Li, ona yüz adım kadar mesafede durdular.

Napolili, takip işine o kadar canla, başla sarılmıştı ki, kuşları yakalamak için zenciler tarafından gerilmiş olan muazzam fileyi görmemişti.

Bu, öyle küçücük bir ağ değildi. Her bir köşesi en aşağı elli metre tutan bu ağ ile her cinsten olmak üzere binlerce kuş yakalanıyordu. Nitekim, o sırada ağa yakalanmış olan kuşlar arasında, Cenubî Afrika mıntakalarının iri kuşlarından olup kanatlarının açıklığı bir buçuk metre tutan muazzam akbabalardan bir düzine kadarı da bulunuyordu.

Napolilinin düşmesi, bütün bu kuşları allak bullak etmişti.

Annibal Pantalacci, düştükten sonra evvelâ bir az şaşalamış ve derhal kalkmağı denemişti. Fakat ayakları, bacakları, elleri, filenin örgülerine o tarzda geçmişti ki, ilk hamlede kendini kurtaramamıştı.

Bununla beraber, kaybedilecek vakit yoktu. Ağdan kurtulmak için bütün kuvvetile çabalanarak müthiş sarsıntılar yapıyor ve irili, ufaklı olan kuşlar da oradan kaçmak için aynı hareketi yapıyorlardı.

Napolili, çabaladıkça muazzam filenin örgülerine büsbütün takılıyoyrdu.

Vaziyeti büsbütün kötüleşiyor; çünkü, üzerinde Çinlinin bulunduğu zürafa yaklaşıyordu. Li, bu esnada yere atladı; mahpusun file içinde iyice kalmasını düşünerek, o soğukkanlı muzipliği ile koştu; ağın uçlarını biribirine bağlamak maksadiyle, kendi tarafındaki köşeyi bağlı olduğu yerden çözdü.

Bu esnada, hiç beklenilmedik bir hâdise vukua geldi.

Rüzgâr, son derecede kuvvetli estiği için, korkunç bir hortumun toprak seviyesini yalaması gibi, civardaki bütün ağaçları sallıyordu.

Annibal Pantalacci, ümitsiz gayreti ile, ağı aşağı kısmından tutan kazıklardan bir çoğunu yerinden sökmüştü.

File birdenbire bağlı olduğu yerlerden kurtuldu. Bu muazzam ip şebekesini

yere bağlıyan son bağlar da koptu; kuşlar, müthiş bir uğultu ile uçmağa başladılar. Küçük kuşlar kaçmağa muvaffak oldular; fakat iri kanatlılar, ağın deliklerinden pençelerini kurtaramadıkları için, hep birden kanat çırpmağa başladılar. Bütün bu hava küreklerinin hep birden çalışması ve çok şiddetli esen rüzgârın azamî surette yardımda bulunması, fileyi birdenbire havalandırdı ve ellerinden, ayaklarından tutulmuş olan Annibal Pantalacci, yerden yirmi beş, otuz metre kadar havaya yükseldi.

Bu esnada Cyprien, hâdise mevkiine geldi ve düşmanının bulutlar mıntakasına doğru uçtuğunu gördü.

İri kuşlar, ilk havalanışın gayreti ile biraz uçtuktan sonra yoruldular ve alçalmağa başladılar. Bir kaç saniye içinde, mısır tarlalarının batı cihetinde uzanan sakız ve hint inciri ağaçlarının kenarına vardılar. Toprağa üç, dört metre bir yükseklikte olmak üzere ağaçların tepelerinden uçtular ve son defa olmak üzere tekrar havalandılar.

Cyprien ile Li, fileye asılmış olan bedbaht adama dehşetle bakıyorlardı. Rüzgârın şiddetinden yardım gören iri kuşlar, müthiş bir kuvvetle fileyi ve fileye tutunan adamı yüz elli kademlik bir yüksekliğe çıkarmış bulunuyorlardı.

Napolilinin tutmakta olduğu örgülerden bazıları birdenbire açılıyor ve elleriyle örgülere asılmış olan adamın diğer ipleri yakalamağa çalıştığı görülüyordu.

Fakat, bir an, elleri açılır gibi oldu; fileyi bıraktı ve bir külçe gibi aşağı gitti. Toprak üzerinde parça parça oldu.

Bu ağırlıktan kurtulmuş olan file, iri kuşların yüksek hava tabakalarına çıktıkları sırada, birkaç mil kadar daha uzağa gitti.

Cyprien, yardıma yetişmek için derhal koştuğu vakit düşmanı ölmüştü... Hem

de çok korkunç şartlar içinde ölmüştü.

Şimdi artık, aynı hedefe varmak için Transvaal ovaları içine atılmış olan dört rakipten yalnız bir kişi kalmış bulunuyordu.

XVIII

Cyprien ile Li, bu müthiş hâdiseden sonra, ancak bir şey düşünüyorlardı, o da, bu feci hâdisenin vuku bulduğu mevkiden kaçmaktı.

Bunun üzerine, şimale doğru gitmek suretiyle çalılık içinden bir saatten fazla yürüdüler ve hemen hemen kurumuş olan bir sel yatağına vardılar.

Burada onları bir sürpriz bekliyordu. Bu sel yatağı, oldukça geniş bir göle doğru gidiyor ve gölün kenarı, o ana kadar gözden maskelenmiş olan gayet bol bir nebatlar âlemini ihtiva ediyordu.

Cyprien, gölün kenarına gitmek maksadiyle geri dönmek istedi ise de, göl kenarları çok sarp olduğu için bu tasavvurundan vaz geçti. Zaten buna imkân da yoktu; çünkü, gelmiş olduğu yoldan geri dönmek, Matakit'i bulmak hususundaki ümidi kesmek olurdu.

Bununla beraber, gölün mukabil taraf sahili üzerinde, oldukça yüksek dağlardan müteşekkil bir sürü dalgalı arazinin biribiriyle birleştiği tepeler yükseliyordu. Cyprien, bu yüksek mevkilerden birinin tepesine çıkmakla etrafı görebilmeği ve bundan sonra bir plân hazırlamağı düşündü. Li ile beraber gölün etrafından yürümeğe başladı. Yol olmaması bu işi çok güçleştiriyordu. Kuş bakışı olarak yedi, sekiz kilometrelik bir mesafeyi üç saatten fazla bir zaman zarfında aştılar. Nihayet, gölü dönerek ve mukabil taraf sahilindeki hareket noktası seviyesine hemen hemen indikleri vakit, gece bastırmak üzere idi. Yorgunluktan pek bitik bir halde oldukları için, bu mevkide konaklamağa karar verdiler. Fakat yanlarında pek az vasıta

bulunması dolayısiyle, bu konaklamanın kendileri için fazla bir rahatlık temin edemiyeceğini düşündüler. Bununla beraber, Li, mutat gayretini göstererek bu işle meşgul oldu; işini bitirdikten sonra, efendisinin yanına geldi.
Kulağa hoş gelen ve ayni zamanda insana sükûnet veren tatlı sesiyle:
— Küçük baba, dedi. Sizi pek yorgun görüyorum! Yiyeceklerimiz tamamen tükenmiş gibi! Müsaade ediniz de, yakınlardaki bir köye gidip yiyecek tedarik edeyim... Yardımımıza gelmeği her halde reddetmezler.
Cyprien, önce:
— Beni bırakıp gidecek misin, Li? diye bağırdı.
Çinli cevap verdi:
— Öyle lâzım; geliyor, küçük baba! Zürafalardan birini alacağım ve şimal cihetine doğru gideceğim!... Lopep'in bize bahsetmiş olduğu şu Tonaia'nın baş şehri, şimdi artık pek uzağımızda olmasa gerek... Sizi iyi kabul etmeleri için teşebbüse girişeceğim. Ondan sonra, Griqualand'a döneriz!
Genç mühendis, sadık Çinlinin teklifini düşünüyordu. Bir cihetten, eğer zenci tekrar bulunabilecek olursa, onun bir gün evvel görmüş oldukları mıntakada bulunabileceğini ve bunun için de bu mıntakadan ayrılmamanın lâzım geldiğini anlıyor; diğer cihetten ise, şimdi artık kifayetsiz bir hale gelmiş olan yiyecek ihtiyaçlarını temin etmenin icap ettiğini düşünüyordu. Bu itibarla, her ne kadar canı sıkıldı ise de, Li'nin kendisinden ayrılıp gitmesine karar verdi ve kendisinin bu mevkide, kırk sekiz saat kadar bekliyeceği kararlaştırıldı. Çinli, bu kırk sekiz saatlik zaman zarfında, sür'atli zürafasına binmiş olarak, bu mıntakadan geçerek gidecek ve aynı yoldan konak mevkiine dönecekti.
Li, bir saniyelik vakit kaybetmek istemiyordu. İstirahat meselesine gelince, bunu çok az düşünüyordu! O, icabında uykudan vaz geçmesini de bilen bir adamdı! Cyprien'in elini öperek vedada bulundu; zürafasmı tuttu, hayvanın üzerine atladı ve gecenin karanlığı içinde ortadan kayboldu.
Cyprien, Vandergaart-Kopje'den hareketinden beri ilk defa olarak, çölde yalnız başına bulunuyordu. Derin bir teessür duyuyor ve battaniyesine sarıldığı vakit, en kötü vehimlere kapılmaktan kendini menedemiyordu. Yiyecek ve cephane namına hemen hemen bir şey olmaksızın, tek başına

kalmış bir vaziyette, medenî bölgelere yüzlerce fersah uzak mesafede olan böyle meçhul bir diyarda sonu ne olacaktı, acaba ne hallere girecekti? Matakit'e yaklaşmak, şimdi artık çok zayıf bir şans işi idi! Yoksa, haberi olmadığı halde, ondan nihayet yarım kilometrelik bir mesafede mi bulunuyordu? Sefer, ne kadar feci hâdiselere maruz kalmış ve her yüz milde olmak üzere, bu sefere iştirak etmiş olan azadan her birinin hayatına nasıl mal olmuştu!... Şimdi sıra kendisinde idi!... Acaba o da diğerleri gibi, çok fecî bir şekilde mi ölecekti? Hayatı, böyle sefil bir ölümle mi sönecekti?

Cyprien, bu gibi hazin düşüncelere saplanmış olmakla beraber, yine uyumaktan kendini alamadı.

Uyandığı vakit, sabah serinliği ve vücudunun dinlenmiş olması, düşüncelerine başka bir istikamet verdi. Nefsine itimat eder gibi oldu. Çinlinin dönüşünü beklerken, eteğinde durduğu yüksek tepeye çıkmağa karar verdi. Buradan, diyarın her tarafını geniş surette görebilecek ve belki de dürbünü vasıtasiyle, Matakit'in izini bulabilecekti. Fakat, bu tepeye çıkış işi için zürafasından ayrılmak zorunda idi; çünkü bu hayvanın tepeye tırmanmasına imkân yoktu. Zaten hiç bir tabiiyeci, dört ayaklılar sınıfını, tırmanıcı hayvanlar sınıfına koymamıştı.

Cyprien, Li tarafından yapılmış olan eğeri hafifçe çözdü ve hayvanı, bol otlu bir yerde rahat rahat otlaması için uzun bir iple bir ağaca bağladı. İpin uzunluğuna, boyunun uzunluğu da ilâve olunuyorsa da, bu güzel hayvancağızın hareket sahası yine pek o kadar geniş olamıyordu.

Cyprien, bu işleri tamamlayınca, tüfeğini bir omuzuna, battaniyesini de diğer omuzuna aldı; zürafasını dostane bir tarzda okşayıp vedada bulunduktan sonra dağa çıkmağa başladı.

Bu dağa çıkış, hem uzun ve hem de zahmetli oldu. Bütün gün, yalçın ve sarp yamaçları tırmanmak, aşılması imkânsız kayaların etrafından dönmekle geçti.

Gece bastırdığı vakit, Cyprien, henüz yarı yolda bulunuyordu ki, çıkışa devam etmek için ertesi günü beklemesi lâzım geliyordu.

Gün doğarken, Li'nin mola mevkiine henüz dönmemiş olduğunu gördükten sonra, çıkışa devam etti ve sabahın on birine doğru dağın tepesine vardı.

Hava vaziyeti bir hayli kötüleşmişti. Gökyüzü bulutlarla kaplı idi. Dağın aşağı yamaçlarında koyu sisler dalgalanıyordu. Böyle bir vaziyet karşısında Cyprien'in sisi delerek yakındaki vadileri gözden geçirmesine imkân yoktu. Bütün memleket, sis ve bulutlar altında kayboluyordu. Cyprien, sisin dağılmasını yahut geniş ufukları kendisine gösterecek olan hafif bir açıklığın hâsıl olmasını ümit ederek bekledi. Fakat, bu beklemesi faydasız oldu. Gün ilerledi; bulutlar gitgide daha fazlalaştı ve gecenin yaklaşmasiyle beraber, hava yağmura döndü.

Genç mühendis, altına sığınılacak tek ağacı, arasında barınılacak tek kayası olmıyan çıplak bir tepe üzerinde çok fena bir havaya yakalanmıştı. Her bir tarafı çıplak bir yayla olduğu için saklanacak, kendisini koruyacak bir yer bulamıyor; gecenin karanlığı bastırırken, yavaş yavaş yağan hafif bir yağmur, battaniyesine, elbiselerine nüfuz ederek cildine kadar geçiyordu.

Durum, nazik bir hal alıyor ve bununla beraber bu durumu, ister istemez, olduğu gibi kabul etmek lâzım geliyordu. Bu şartlar içinde aşağıya inmenin tam mânasile bir çılgınlık olacağını düşünen Cyprien, yağmurun kemiklerine kadar geçmesini tevekkül ile karşılıyor ve ertesi gün, bol bir güneş ziyası altında kurunabileceğini ümit ederek, vaziyete pek aldırış etmiyordu.

Cyprien, bu serin duş altında ilk anın heyecanını geçirdi. Et konservesi kutusunu açarak karnını doyurmağa başladı. Yağmurun yaptığı serinlikten vücudu ağırlaştı. Bir, iki saat sonra, ıslak battaniyesini katlayıp iri bir taşın üzerine örterek başını bunun üzerine koydu ve uyumağa muvaffak oldu.

Sabah olup uyandığı vakit, bütün vücudunun şiddetli bir ateşle yandığını hissetti. Mahvolacağını anlıyarak, artık kuvvetli şekilde yağmakta olan böyle bir yağmurun duşuna uzun müddet dayanmamasının lâzım geldiğini düşündü; gayretle ayağa kalktı; tüfeğine bir baston gibi dayandı ve dağdan aşağı inmeğe başladı. Kâh kayarak, kâh ıslak kayalardan aşağı yuvarlanarak, harap olmuş bir halde yoluna devama muvaffak oldu ve nihayet gün ortalarına doğru zürafayı kendi başına bıraktığı mola mevkiine vardı.

Hayvan, hiç şüphesiz yalnızlıktan sıkılarak ve belki de açlıktan fena bir vaziyete düşerek kalkıp gitmişti. Açlıktan dolayı gitmiş olması pek muhtemeldi; zira ipinin müsaadesi nisbetindeki hareket sahasında bulunan otlar tamamen bitmişti. Otlar bitince de kendisini tutan ipe müracaat ettiği ve ipi kemirdikten sonra serbest kaldığı muhakkaktı,

Cyprien'in normal bir vaziyette olması halinde, kötü şansın bu yeni darbesinden fazlasiyle müteessir olacağı pek tabiî idi; fakat, yorgunluğu ona bir şey düşündürmüyordu. Mola mevkiine gelmesiyle, su geçmez arka çantasına atıldı; içinden kuru elbise çıkararak arkasına geçirdi ve yorgunluktan bitik bir halde kamp mahallini gölgeliyen bir baobab ağacının altına ölü gibi serildi.

O andan itibaren, yarı uyku halinde olmak üzere, şiddetli bir ateşin tesiriyle kâbuslar görmeğe başladı. Artık hiç bir şey düşünemiyecek, hatırlıyamıyacak bir halde idi. Hayalinde biribirini tutmaz tatlı rüyalar ve üstüste gelen kâbuslar vardı. Dimağında bin bir türlü vakalar cereyan ediyordu. Paris'i, Maden Mektebini, aile yuvasını, Vandergaart-Kopje çiftliğini, Mis Watkins'i, Annibal Pantalacci'yi, Hilton'u, Friedel'i, fil sürüsünü, Matakit'i, ucu bucağı olmıyan bir gökyüzünde uçuşan kuşları görüyor; bütün hatıraları, bütün ihtisasları, bütün antipatileri, bütün sevgi hisleri karma karışık bir muharebe gibi dimağını altüst ediyordu. Nöbetin yapmış olduğu bu değişik rüyalara bazan haricî ihsaslar da karışıyor; bir fırtına içinde çakal ulumaları, yaban kedileri miyavlamaları, sırtlan sesleri duyuyor gibi oluyordu. Şuuruna hâkim

olamıyan bu hasta adam, hezeyanının romanını takip ediyor; bir tüfek sesi duyar gibi oluyor; bunun arkasından derin bir sessizlik husule geliyordu. Daha sonra, cehennemî konser tekrar başlıyor ve daha uzun olarak devam ediyordu.

Sabah olduğu vakit, artık yağmur yağmıyor ve güneş ufuktan doğru oldukça yükselmiş bulunuyordu. Cyprien, gözlerini açmıştı. Fazla bir tecessüs duymaksızın etrafına bakmıyor; kendisine iki, üç adım kadar yaklaşmış olan iri boylu bir deve kuşunu görüyordu.
Daima sabit fikri üzerinde durarak, kendi kendine:
— Acaba bu, Matakit'in deve kuşu mu? diye sordu.
Fakat, kuş, genç adamın bu sorgusunu duymuş gibi, Fransızca olarak cevap verdi:
— Yanılmıyorum!... Cyprien Méré!... Zavallı arkadaşım, senin burada ne işin var?
Bir deve kuşu Fransızca konuşuyor ve genç adamın ismini biliyordu. Bundan daha ziyade şaşılacak ne olabilirdi? Maamafih, Cyprien, bu garip hâdiseyi gayet tabiî karşılıyor; çünkü, geçen gece esnasında, gördüğü kâbuslar dolayısiyle bu gibi tuhaflıklara alışmış bulunuyordu. Bu halin, aklî muvazenesinin bir hayli sarsılmış olmasından ileri geldiğini kabul ediyordu.
Cevap verdi:
— Hiç te nazik değilsiniz, bayan deve kuşu! dedi. Benimle böyle senli, benli konuşmak hakkını nereden buluyorsunuz?
Genç mühendis, nöbet tutmuş hastaların sert sesiyle konuşuyor ve deve kuşu ise çok müteessir olmuş gibi görünüyordu.

Nihayet, genç adamın yanı başında diz çökerek, yüksek sesle:
— Cyprien!... Dostum!... dedi. Hastasın ve bu çölde yalnız başına bulunuyorsun!
Bir deve kuşunun konuşması imkânsızdı; çünkü, tabiat böyle bir hayvana konuşma cihazı vermemişti. Fakat, Cyprien, bütün vücudunu saran ateş içinde bunu düşünecek halde değildi. Hattâ, deve kuşunun sol kanadını

kaldırıp altından serin su ile dolu bir matra çıkarmasını ve matradaki sudan bir küçük kupaya bir miktar koyarak kupayı dudaklarına tutmasını çok basit bir hareket gibi telâkki etti.

Yalnız, bu acaip hayvanın, üzerindeki postu yere atmak suretiyle ayağa kalktığını görünce şaşaladı. Deve kuşu, süslü tüylerinden ve uzun boynundan sıyrılınca, altından iri boylu, güçlü kuvvetli bir adam, meşhur avcı Pharamond Barthès çıktı.

Pharamond, yüksek sesle:

— Evet, benim! dedi. Sesimden tanımadın mı? Şeklimden hayrete düşmüş gibisin?... Benim bu halim, hakikî deve kuşlarını kolayca tuzağa düşürmek için zencilerden öğrendiğim bir hiledir!... Fakat, senden bahsedelim, zavallı dostum!... Sen böyle burada, hasta ve yalnız başına olmak üzere ne münasebetle bulunuyorsun?... Bu taraflarda avlanırken, sana rastlamış olmaklığım çok iyi bir şans eseridir... Buralarda ne yaptığını, ne aradığını bilmiyorum!

Cyprien, konuşacak bir halde olmadığı için, bir takım işaretlerle arkadaşına şöyle böyle bir malûmat vermeğe gayret etti. Pharamond Barthès, arkadaşının çok hasta olduğunu derhal anlıyarak, elinden geldiği kadar hastalığı önlemek maksadiyle tedbir almağa başladı. Çöllerde çok uzun tecrübeler görmüş olmak ve zavallı arkadaşının maruz kaldığı yüksek ateş gibi nöbetleri kesmek için zencilerden öğrenmiş olduğu tedavi usulünü hemen tatbike geçti. Toprak içinde bir nevi çukur kazmağa başlıyarak bu çukurun içine odunlar doldurdu ve dışarıdaki havanın çukura girmesine imkân vermek üzere de bir delik açtı. Odunları tutuşturup tamamen yaktıktan sonra, çukur hakikî bir fırın halini aldı. Pharamond Barthès, Cyprien'i iyice sarıp, başını dışarıda bırakmak suretiyle çukurun içine yatırdı. On dakikalık bir zaman geçmemişti ki, hastadan dehşetli bir ter boşanmağa başladı.

Cyprien, bu etüv içinde rahat bir uykuya dalmakta gecikmedi.

Gün batarken, gözlerini açan hasta, kendini iyi hissediyor ve yemek istiyordu. Becerikli arkadaşı, derhal harekete geçerek, vurduğu av hayvanlarından ve çeşitli nebatlardan mükemmel bir çorba hazırladı. Kızarmış bir yaban ördeği

budu, içine konyak karıştırılmış bir fincan su, yemeği teşkil etti ve bu yemek, Cyprien'in kuvvetini yerine getirdi ve dimağını karartan dumanları dağıttı.

Hastanın yemek yemesinden takriben bir saat sonra, kendi yemeğini yiyen Pharamond Barthès, genç mühendisin yanına oturdu ve o havalide yalnız başına, bilhassa o garip kıyafetle nasıl bulunduğunu anlatmağa başladı.
— Yeni bir av peşinde koşmak için nelere katlandığımı bilirsin, dedi. Altı aydanberi, bir sürü fil, yaban eşeği, zürafa, arslan vesair tüylü hayvanları avladım. Buraya kadar şu benim Basutolarla seyahat ettim ve bu adamları pek ucuza kullandım. Son zamanlarda bu memleketin büyük şefi olan Tonaia tarafından misafir edildim. Arazisi üzerinde avlanmam için kendisinden müsaade aldım. İskoçyalı bir lord kadar kıskanç olduğu için bana biraz müşkülât çıkardı. Komşu kabilelerden birine karşı yapmağı tasarladığı bir sefer için, Basutolarımla dört tüfeğimi kendisine ödünç olarak vermeğe razı oldum. Aramızda derin bir dostluk husule geldi. Kollarımızda bir sıyrık yaparak bu sıyrıklardan çıkan kanı emdik. Artık bundan sonra Tonia ile ben, ölünceye kadar dost kalacağız! Bu vaziyetten emin olduktan sonra, dün, kaplan ve deve kuşu avına çıktım. Geceleyin kaplanın gelmesini temin için, bir gün evvel vurmuş olduğum bir yaban öküzünün yanına bir tuzak kurdum. Taze etin kokusuna dayanamıyan hayvancağız, randevuya gelmekte kusur etmedi; fakat, ne yazık ki, iki, üç yüz kadar çakal, sırtlan, yaban kedisi de ayni arzuya kapılmış olacaklar ki, pek âhenksiz bir konsere başladılar. Çıkardıkları sesler, bulunduğum yere kadar geldi!
Cyprien cevap verdi;
— Ben, de işitir gibi oldum. Hattâ bu konserin benim şerefime verildiğini zannettim.
Pharamond Barthès:
— O kadar değil, dostum! dedi. Konser, sağ tarafa açıldığını gördüğün şu vâdinin dibindeki yaban öküzü şerefine verildi. Gün doğduğu vakit bu iri hayvanın kemiklerinden başka bir şey kalmadı! Sana göstereceğim! Güzel bir anatomi tetkiki olur!... Hattâ kaplanımı da göreceksin... Afrika'da avlanmağa başladığımdan beri vurduğum en güzel bir hayvan! Postunu yüzdüm... Bu

post şimdi bir ağaç üzerinde kurumaktadır!
Cyprien sordu:
— Peki amma, bu sabah üzerindeki o acaip kıyafet ne idi kuzum?
— Bu bir deve kuşu kostümü idi. Evvelce de söylediğim gibi, zenciler, çok ürkek ve üzerine ateş edilmesi pek zor olan bu hayvanlara yaklaşmak için bu hileye sık gık baş vururlar!... Amma sen bana mükemmel bir tüfeğim olduğunu söyliyeceksin!... Öyle ya, böyle bir tüfek olduktan sonra bu gibi hilelere ne lüzum var? Fakat ne çare, keyif meselesi... Zenci usulüne göre avlanmaktan, hoşlanıyorum!... Bu vesile ile sana rastlamış oldum, öyle değil mi?
Cyprien, arkadaşının elini samimî bir tavırla sıkarak cevap verdi:
— Evet, öyle, Pharamond!... Eğer sen olmasaydın, ben şimdi bu dünyada yoktum!
Genç mühendis, şimdi etüvünden dışarı çıkmış bulunuyor ve arkadaşının baobab dibine yaymış olduğu yumuşak otlardan yapılmış yatağında yatıyordu.

Avcı yerinde duramıyarak vâdiye inmiş ve daima yanında taşıdığı küçük çadırını bir çeyrek saat sonra getirerek, sevgili hastasının üzerine kurmuştu.
Bir aralık:
— E, dostum Cyprien, dedi, şimdi artık senin maceranı dinliyelim... Anlatırken yorulmaz isen!...
Cyprien, Pharamond Barthès'in gayet tabiî olan bu merakını tatmin için, hikâyesini anlatmakta derin bir arzu duyuyordu. Hülâsa halinde olmak üzere, başından geçen bütün vakaları sırasiyle ve birer birer anlatmağa başlıyor ve Pharamond Barthès, son derecede bir dikkatle dinliyordu.
Cyprien'in Bardik'i tarif ederek böyle bir genç zenciyi görüp görmediği hakkında sorgusuna, meşhur avcı menfî cevap verdikten sonra:
— Fakat, diye ilâve etti, senin hayvanın olması muhtemel bulunan başıboş bir at buldum!
Barthes, bu atın ne suretle eline geçtiğini Cyprien'e anlatmak için;
— İki gün evvel, benim Basutolardan üç kişi ile birlikte, cenup dağlarında

avlanıyordum, dedi. Birdenbire, üzerinde eğeri olmıyan kır renkli güzel bir atı yolda gördüm. Hayvan, ne yapacağını şaşırmış bir halde idi. Çağırdım; bir avuç şeker uzattım hemen bana doğru geldi. At, hakikaten mükemmeldi ve bir jambon gibi tuzlu idi.

Cyprien:

— Benim attır! diye bağırdı. Templar'dır!

Pharamond Barthès:

— O halde dostum, Templar yine senindir, diye cevap verdi. Bu hayvanı sana iade etmekle sonsuz bir haz duyacağım! Haydi bakalım, gecen hayırlı olsun, iyi uyu! Yarın, şafakla, buradan kalkıp gideceğiz!

Pharamond Barthès, bu sözleri söyledikten sonra, battaniyesine sarıldı ve Cyprien'in yanı başında uyudu.

Ertesi gün, Çinli, kampa bir sürü erzak ile dönmüş bulunuyordu. Pharamond Barthès, Cyprien'in uyanmasından evvel, olan biten şeyleri Çinliye anlatıp efendisine bakmasını tenbih ettikten sonra, kaybolmasından dolayı mühendisi bir hayli üzmüş olan atı getirmeğe gitti.

XIX

Cyprien, ertesi günün sabahı, uykudan kalktığı vakit, karşısında Templar'ı gördü. Bu karşılaşma çok candan oldu. Süvari, yol arkadaşını tekrar bulmakla nasıl haz duyuyorsa, hayvanda da hemen hemen ayni hazzın mevcudiyeti seziliyordu.

Cyprien, sabah kahvaltısını yaptıktan sonra, eğerin üzerine oturmak ve derhal hareket etmek için kendini oldukça zinde hissetti. Pharamond Barthès bütün bagajları Templar'ın sağrısına yerleştirdi, hayvanı yularından tuttu ve Tonaia'nın baş şehrine gidilmek üzere yola çıkıldı.

Yolda giderlerken, Cyprien, Griqualand'tan hareketindenberi, seferî heyetin başına gelen hâdiseleri, daha teferruatlı olmak üzere, dostuna anlatmağa başladı. Matakit'in, son defa olarak, ortadan kayboluşu hâdisesine gelince, Pharamond Barthès güldü.
— Tuhaf şey! dedi. Hırsızla elmas hakkında sana haber verebileceğimi zannediyorum.
Hayrette kalan Cyprien:
— Ne demek istiyorsun? diye sordu.
— Demek istediğim şudur ki, benim Basutolar, bundan yirmi dört saat önce, bu havalide başı boş vaziyette dolaşan bir genç zenci buldular ve bu zenciyi, elleri, ayakları bağlı olarak dostum Tonaia'ya teslim ettiler. Öyle zannediyorum ki, dostum, bu genç zencinin işini bitirecekti; çünkü casuslardan pek korkmaktadır. Genç zencinin de bir düşman ırka mensup olması dolayısiyle, onu casuslukla suçlandıracağı muhakkaktı! Fakat, şimdiye kadar hayatını bağışladı! Bereket versin ki, zavallı zenci, bir takım kurnazlıklar

yaptı ve kendisinin bir kâhin olduğunu iddia etti...
Cyprien yüksek sesle:
— Ben bu zencinin Matakit olmasından şüphe etmiyorum! dedi.
Avcı cevap verdi:
— O halde, bu işten ucuz kurtuldu, demektir! Çünkü, Tonaia, düşmanlarına tatbik edilmek üzere çok değişik ve akla hayale gelmedik işkenceler icat eder! Tekrar edeyim ki, artık eski hizmetkârın için bir endişeye düşmene lüzum yoktur! Kâhin olması dolayısiyle muhafaza altındadır ve kendisini bu akşam sıhhat ve afiyette olarak bulacağız!
Akşam üzeri, Tonaia'nın baş şehri şimal ufkundaki dalgalı bir arazi üzerinde ve yarı anfiteatr şekliyle göründü. Burası, düzgün yolları ve biçimli evleriyle on bin ile on beş bin arasında nüfusu olan hakikî bir şehirdi. Dört bir tarafı yüksek çitlerle çevrili ve mızraklarla silâhlı zenci muharipler tarafından muhafaza altında bulunan kral sarayı, beldenin umumî satıh mesahasının dörtte birini işgal ediyordu.

Pharamond Barthès'in saraya yaklaşmasiyle, bütün manialar açıldı. Avcı, Cyprien ile beraber yürüyerek, merasim salonuna girdi. Salonda bir hayli kalabalık vardı.

Tonaia, kırk yaşlarında görünüyordu. Hem uzun boylu ve hem de güçlü, kuvvetli bir adamdı. Başında yaban domuzu dişlerinden bir nevi taç bulunuyor; üzerindeki kostümü ise, kırmızı renkte kolsuz bir tünikden ve ayni renkte olmak üzere boncuklarla gayet zengin surette işlenmiş bir göğüslükten teşekkül ediyordu. Kollarında ve bacaklarında bir sürü bakır bilezikler taşıyor; çehresi zeki ve ince görünüyorsa da, yine bu çehrede bir haşinlik olduğu seziliyordu.

Kral, Pharamond Barthès'i, birkaç gündenberı görmemiş olduğu bu dostunu, çok samimî şekilde karşıladı. Sadık dostunun arkadaşı olmak dolayısiyle, Cyprien'e de aynı nezaketi gösterdi.
— Dostlarımızın dostları bizim de dostlarımızdır, dedi.

Tonaia, yeni misafirinin rahatsız olduğunu öğrenince, sarayının en mükemmel odalarından birini bu yeni misafire tahsis ettirdi ve güzel bir yemek hazırlattı.

Pharamond Barthès'in düşüncesine göre, ertesi güne bırakılması kararlaştırılan Matakit meselesine hemen temas edilmedi.

Cyprien, ertesi gün, sıhhati yerine gelmekle kralın huzuruna çıkabilecek bir halde idi. Kralın bütün maiyeti, sarayın büyük salonunda toplanmıştı. Tonaia ile iki misafiri kalabalığın ortasında bulunuyorlardı. Pharamond Barthès, oldukça iyi bildiği memleket diliyle konuşarak esas meseleye yanaştı.
Krala:
— Basutolarım son günlerde genç bir zenciyi getirmişler, dedi. Bu genç zenci, yüksek bir âlim olan arkadaşımın hizmetkârıdır. Arkadaşım, bu adamın kendisine iade edilmesini ricaya gelmiştir.
Tonaia, bu sözleri dinledikten sonra bir diplomat tavrı takınmak zorunda olduğunu sanarak:

— Büyük beyaz âlim, safa geldiler! diye cevap verdi. Fakat esirimin serbest bırakılmasına mukabil acaba ne veriyorlar?
Pharamond Barthes:
— Mükemmel bir tüfek, on kere on fişek ve bir kese boncuk, dedi.
Bu hediyenin ihtişamından dolayı pek derin surette mütehassis olan kalabalık arasında Sbir fısıltı başladı. Diplomatlığı elden bırakmıyan Tonaia, bu teklif karşısında öyle hemen gözleri kamaşmış gibi görünmedi.
Kral sandalyesi üzerinden doğrularak:
— Tonaia, büyük bir prenstir, dedi. Tanrılar onu korur! Bundan bir ay evvel, ona Pharamond Barthès ile cesur muharipler ve düşmanlarını mağlûp etmeğe yarıyacak tüfekler gönderdiler! Pharamond Barthès burada olduktan sonra bu hizmetkârın sağ ve salim olarak efendisine iade edilmesinin icabına bakılacaktır.
Avcı sordu:

— Şu esnada nerededir?
Tonaia, hükümdarların en kudretlisine yakışan bir eda ile:
— Mukaddes mağara içinde, dedi. Gece gündüz orada muhafaza edilmektedir.
Pharamond Barthès, bu cevapları çabucak Cyprien'e tercüme etti ve esiri görmek için arkadaşiyle birlikte o mukaddes mağaraya gitmelerine müsaade edilmesini kraldan istedi.

Bu sözler üzerine, kalabalık arasında bir hoşnutsuzluk mırıltısı başladı. Avrupalıların isteği pek yersiz gibi görünüyordu. Çünkü, her ne olursa olsun, bir yabancı, bu esrarlı mağaraya katiyen kabui edilemezdi ve o ana kadar da hiç bir vakit kabul edilmiş değildi. Memleket dahilinde gayet saygı ile riayet edilen bir an'ane vardı. Bu an'aneye göre, beyazların mağara sırrını öğrendikleri gün, Tonaia imparatorluğu altüst olacaktı.

Fakat kral, kendi hükümlerinden hiç birine saray halkını karıştırmağı sevmiyordu. Bununla beraber, maiyeti arasındaki bu fısıltı, umumî hissiyatın böyle bir vaziyete tahammülü olmadığını açıkça anlatıyordu.
Kral, herkesi susturan vakur bir eda ile:
— Tonaia, müttefiki olan Pharamond Barthès'le kan kardeşi olmuştur. Artık ondan saklıyacak bir şeyi yoktur! Sen ve dostun, yemin tutmasını bilir misiniz?
Pharamond Barthes, bir tasdik işareti yaptı.
Zenci kral devam etti:
— Bu mağarada göreceğiniz şeylere katiyen dokunmıyacağınıza yemin ediniz!... Mağaradan dışarı çıktığınız vakit, sanki hiç bir şey görmemiş gibi, hareket edeceğinize yemin ediniz!... İçeri tekrar girme çaresi aramıyacağınıza ve mağaranın kapısını öğrenmek istemiyeceğinize yemin ediniz!... Nihayet, gördüğünüzü hiç kimseye söylemiyeceğinize yemin ediniz!
Pharamond Barthès ile Cyprien, ellerini uzatarak, kendilerine teklif edilen yeminin formülünü kelime kelime tekrarladılar.
Bunun üzerine Tonaia, kısık bir sesle bazı emirler verdi; bütün bendeler

ayağa kalktılar ve muharipler iki sıra halinde dizildiler. Birkaç hizmetkâr, iki yabancının gözlerini bağlamak için ince bezler getirdiler. Kral, iki yabancının ortasında olmak üzere, on iki kadar zencinin omuzlarında taşıdıkları hasırdan bir tahterevana kuruldu ve alay hareket etti.

Seyahat oldukça uzun sürdü; yürüyüş, en aşağı iki saat kadar devam etti. Pharamond Barthès ile Cyprien, tahterevanın sarsıntı vaziyetini tetkik ederek, dağlık bir araziden götürüldüklerini çabucak anladılar.

Havada bir serinlik ve alayın yürüyüşünden hâsıl olan ayak seslerinin akisleri, yer altında bir yere girildiğini ihsas etti. Nihayet, iki arkadaşın burnuna gelen reçine kokuları, alaya yol göstermek için meşalelerin yakılmış olduğunu anlattı.

Yürüyüş, bir çeyrek saat kadar daha sürdü ve tahterevan yere konuldu. Tonaia, misafirlerini indirdi ve gözlerdeki bağların çıkarılması için emir verdi.

Pharamond Barthès ile Cyprien, görme fonksiyonlarının uzun bir müddet âtıl kalmasından sonra, ışıkla karşılaşınca, birdenbire kamaşan gözlerini kapadılar. Hiç umulmadık ve aynı zamanda muhteşem bir manzara karşısında imişler gibi bir hisse düştüler.

Her ikisi de, şimdi, geniş bir mağaranın ortasında bulunuyorlardı. Toprak zemini, altın gibi ince bir kumla döşeli idi. Mağaranın büyük bir gotik kilisesinden daha yüksek olan kubbesi, gözün alamıyacağı kadar uçsuz, bucaksız derinlikler içinde kayboluyordu. Cidarlar, şimal fecri gibi acaip şekiller arzediyor; bir sürü kristallerden hâsıl olan muhtelif renkler, gözleri alıyordu. Bu kristaller, diğer mağaraların ekserisinde olduğu gibi, biribirine çok benziyen basit kuvars taşları değildi. Tabiat, maden servetleri bakmandan, buraya, bütün renklerin imtizacını temin ederek, bambaşka bir hususiyet vermişti.

Ametistden kayalar, akikden duvarlar, yakuttan bangizler, zümrütten iğneler, çam ormanları gibi derin ve ince gök yakut sütunları, açık zümrütten aysbergler, firuzeden fıskiyeler, opalden aynalar gibi en kıymetli, en nadir, en berrak, en parlak çeşitlerini arzeden bütün bu kristal âlemi, dikkate şayan bir mimarinin materyelini teşkil ediyorlardı. Her taraftan ışıklar aksediyor; bütün manzara, insan gözlerini kamaştıracak kadar harikulade bir renk ve ziya senfonisi husule getiriyordu.

Cyprien Méré, şimdi artık şüphe etmiyordu. Hasis tabiatin insanoğlundan esirgediği o kıymetli kristal taşların blok halinde bulunduğu esrarlı hazinelerden biri içine getirilmiş oluyor; bir an, gözleri karşısındaki hakikatten şüphe ediyor; fakat, parmağında taşıdığı yüzüğü, bu iri kristal bloklarına sürtüp mukavemetinden emin olduktan sonra, her şeyi anlıyordu. Bu geniş mağara, elmas, yakut, zümrüt gibi taşları aklın kabul edemiyeceği kütleler halinde ihtiva ediyordu ki, insanoğlunun bu maden cevherlerine biçeceği kıymet, hiç bir hesaba sığamazdı!

Acaba Tonaia, emri altında bulunan bu muazzam servetin kıymetini biliyor mu idi? Bu biraz şüpheli idi; çünkü Pharamond Barthès ile görüşmelerinde, avcının bu hususa temas etmesi sırasında, bu güzel kristallerin kıymetli taş olduklarını bildiğine dair hiç bir şey ihsas etmemişti. Zenci kral, hiç şüphesiz, merak uyandırıcı bir mağaranın sadece bekçiliğini yaptığına inanıyor ve bu mağaranın esrarını teslime mâni olan an'aneye tamamen sadakat göstermekle vazifesini yapmış oluyordu.

Cyprien, bu muazzam mağaranın bazı köşelerinde, yer yer yığılmış bir sürü insan kemikleri görüyordu. Acaba burası, kabilenin mezarlığı mı idi? Yoksa burada, insan kanı akıtmak suretiyle, bazı çirkin âyinler mi yapılıyor ve insan eti mi yeniyordu?

Bu son mülâhazaya mütemayil olan Pharamond Barthès, bunun böyle olması ihtimalini arkadaşına kısık bir sesle söyliyerek:

— Tonaia, tahta çıktığındanberi, bu gibi merasimlere asla müsaade etmediğini bana söyledi! diye ilâve etti. Fakat, itiraf edeyim ki, bu kemiklerin manzarası itimadımı sarsıyor gibi!
Pharamond Barthès, bu sözleri söylerken, son zamanlarda teşekkül etmiş gibi görünen iri bir yığını gösteriyor ve bu yığının üzerinde pişirme ameliyesini açıkça anlatan emâreler görülüyordu.
Kral ile iki misafiri, mağaranın iç kısmına doğru gelmişler ve bir oyuğun methalinde durmuşlardı. Bu methali kapayan bir parmaklığın arkasında, içinde ancak çömelmiş olarak oturmağa müsait bir kafese konulmuş bir mahpus bulunuyordu.

Bu adam, Matakit'ti.
Bedbaht zenci Cyprien'i görüp tanıyınca:
— Siz!... Siz misiniz, küçük baba? diye bağırdı. Beni buradan götürünüz!... Beni kurtarınız!... Griqualand'a dönmek istiyorum. Şu zalim Tonaia'nın beni yemeden evvel hazırladığı korkunç işkenceyi bekliyerek bu kafes içinde tavuk gibi kalmaktansa, Griqualand'ta asılmağı tercih ediyorum!
Bu sözler o kadar acıklı bir sesle söylenmişti ki, Cyprien, zavallı zenciyi dinlerken çok müteessir olmuştu.
— Pekâlâ Matakit! diye cevap verdi. Serbest bırakılman için müsaade alacağım; fakat, ancak elması teslim ettikten veyahut yerini söyledikten sonra bu kafesten dışarı çıkabileceksin...
Matakit:
— Elmas mı? diye bağırdı. Ne elması, küçük baba!... Bende elmas yok!... Hiç bir vakit görmedim!... Yemin ederim!
Zenci, bu sözleri öyle bir sesle, hakikati ifade etmek için öyle bir tavırla söylüyordu ki, Cyprien, artık şüphe edemiyeceğini anlıyordu. Esasen, Matakit'in böyle bir hırsızlığın faili olacağına bir türlü akıl erdirememişti.
— Elması sen çalmadığın halde neden kaçtın? diye sordu.
— Neden mi, küçük baba? dedi. Çünkü, arkadaşlarım arasında değnek tecrübesi yaptığım vakit, hırsızın benden başkası olamayacağı ve şüpheleri üzerimden atmak için böyle bir hileye baş vurduğum söylendi! Griqualand'ta

bir zenci suçlandırıldı mı, sorguya çekilmeden çabucak mahkûm edilir ve asılır!... Bunu gayet iyi biliyorsunuz!... Ne yapayım, korktum ve bir suçlu gibi kaçtım!

Pharamond Barthès:

— Bu zavallı zencinin sözleri bana doğru gibi geliyor, dedi.

Cyprien cevap verdi:

— Ben artık şüphe etmiyorum. Fakat bilmem ki, Griqualand'a gelmesi doğru olur mu?

Sonra Matakit'e hitap ederek:

— Ben senin bu hırsızlık işinde masum olmandan şüphelenmiyorum! dedi. Fakat, Vandergaart-Kopje'de, senin masumiyetini söylediğimiz vakit belki bize inanmazlar! Oraya dönmekle talihini denemek ister misin?

Müthiş bir korku içinde kıvranıyormuş gibi görünen Matakit bağırdı:

— Evet!... Burada daha fazla kalmamak için her şeyi göze alıyorum.

Cyprien cevap verdi:

— Biz bu işi halledeceğiz. Dostum Pharamond Barthès, senin buradan çıkarılman meselesiyle meşgul oluyor!

Avcı, gerçekten, vakit kaybetmeksizin, Tonaia ile müzakere halinde bulunuyordu.

Bir aralık, zenci kralına:

— Açık konuş!... dedi. Esirini bırakmaklığın için karşılık olarak ne istiyorsun?

Kral bir lâhza kadar düşündü ve sonra:

— Bana dört tüfek, her bir silâh için on kere on fişek ve dört kese boncuk lâzım, dedi. Çok değildir her halde?

— Çoktur, hem de pek çoktur; fakat Pharamond Barthès, senin dostundur; sana hoş görünmek için her şeyi yapacaktır!

Avcı da, kendi payına bir an durduktan sonra devam etti:

— Beni dinle, Tonaia. Dört tüfek, dört yüz fişek ve dört kese boncuk alacaksın. Fakat sen de bize, Transvaal içinden geçmek üzere, bir öküz arabası, yardımcı adamlar ve yiyecek temin edeceksin.

Tonaia, memnun bir eda ile cevap verdi:

— Mesele tamam, anlaştık!

Sonra, Pharamond'un kulağına eğilip gizli bir şey söylüyormuş gibi, kısık bir sesle:
— Öküzler hazırdır, dedi. Adamlarım bu öküzlere yolda rastlıyarak buraya getirdiler. Yaptığımız muharebe iyi oldu.
Mahpus serbest bırakılmış, Pharamond Barthès, Cyprien, Matakit, mağaranın ihtişamına son bir nazar attıktan sonra, gözlerinin bağlanmasına itaat göstermişler, Tonaia'nın sarayına dönmüşler ve muahedenin bu suretle neticelenmesi dolayısiyle, bu neticeyi tes'it için büyük bir ziyafet verilmişti.

Matakit'in Vandergaart-Kopje'de hemen görünmemesi, civarda kalması, ancak kendisi için bir tehlike olmadığına kanaat getirildikten sonra genç mühendisin hizmetine tekrar girmesi kararlaştırılmıştı. Sonraları görüleceği veçhile, bu hareket tarzı hiç te lüzumsuz bir tedbir değildi.

Ertesi gün, Pharamond Barthès, Cyprien, Li ve Matakit, mükemmel bir kafile halinde Griqualand'a doğru hareket etmiş bulunuyorlardı. Artık, hayale kapılmanın, ümit beslemenin yeri yoktu! Cenup Yıldızı ebediyen kaybolmuştu. Mister Watkins, o büyük elması, İngiltere'nin en güzel mücevheratı arasında parıldamak üzere Londra'ya gönderemiyecekti!

XX

Dört namzedin Matakit'i takip etmek üzere yola çıktıkları andan itibaren, John Watkins'in keyfi bir hayli kaçmıştı. Her bir gün, her bir hafta geçtikçe, kıymetli elmasın ele geçirilmesi ihtimallerinin azalmakta olduğunu zanneden John Watkins, cin testisini elden hiç bırakmıyor ve sinirleri büsbütün bozuluyordu.

Bundan başka, çiftlikte, seferî heyetten hayatta kalanların ne oldukları hakkında derin bir endişe hüküm sürüyor; çünkü, bir zenci kabile tarafından kaçırılan ve birkaç gün sonra kaçmağa muvaffak olarak Griqualand'a dönen Bardik, Mister Watkins'e, James Hilton'un ve Friedel'in ölümlerini bildirmiş bulunuyordu. Bu itibarla, Cyprien Méré'nin, Annibal Pantalacci'nin ve Çinlinin tehlikeli bir vaziyette olmalarından şüpheleniliyordu.

Alice, derin bir keder içinde idi. Artık şarkı söylemiyor; piyanosu ise daima susuyordu. Deve kuşlariyle de pek az alâkadar oluyordu.

Mis Watkins, şimdi, muhayyilesinde yavaş yavaş büyüyen iki korkunun tesiri altında bulunuyordu. Bu korkulardan birincisi, Cyprien'in bu uğursuz seyahatten artık geri dönmemesi, ikincisi ise, dört namzetten en çok nefret ettiği Annibal Pantalacci'nin Cenup Yıldızı'nı getirerek muvaffakiyetinin mükâfatını istemesi idi. Kendisine hiç değişmiyen bir nefret hissi aşılayan bu hain ve hilekâr Napolilinin — bilhassa Cyprien Méré gibi kibar ve yüksek meziyetli bir erkeği görüp tanıdıktan sonra — karısı olmağa mahkûm edilmek fikri, genç kızı çileden çıkarıyordu. Gündüzleri mütemadiyen düşünüyor, geceleri korkunç rüyalar görüyor; taze yanakları günden güne soluyor ve

mavi gözleri, gitgide kararan bir bulutla örtülüyordu.

Genç kız, üç aydanberi, sessizlik ve keder içinde bekliyor; ıstırabı günden güne artıyordu. O akşam, cin testisinin yanı başında gayet ağır surette sızmış olan babasının yakınında olmak üzere, lâmbanın abajuru altında oturmuş bir vaziyette bulunuyor; ihmal ettiği müziğin yerine kaim olmak üzere, başlamış olduğu bir gergef işi üzerine başını eğerek kederli kederli düşünüyordu.

Bu sıralarda kapının hafifçe vurulması, onu hülyalarından birdenbire ayırdı. Böyle bir vakitte kimin gelebileceğini kendi kendine sorup oldukça şaşkın bir halde iken:
— Buyurunuz, diye seslendi.
Genç kızın bütün benliğini yerinden sarsan bir ses cevap verdi:
— Benim, Mis Watkins!
İçeri giren kimse, rengi soluk bir hal almış, yüzü zayıflamış, sakalı bir hayli uzamış ve uzun yürüyüşler dolayısiyle elbiseleri yıpranmış olan o daima çevik hareketli, daima nazik, daima gözlerinin içi gülen ve dudaklarından gülümseme eksik olmıyan Cyprien idi.
Alice, içten gelen bir sevinç ve şaşkınlık haykırışiyle ayağa kalktı. Bir eliyle yüreğinin çarpıntılarını dindirmeğe çalışırken, diğer elini genç mühendise uzattı. Bu sırada Mister Watkins, sızmış vaziyetinden biraz uyanarak gözlerini açtı ve ne olduğunu sordu.

Vaziyeti çiftçiye anlatmak için iki, üç dakikalık bir zamana lüzum hâsıl oldu. Adamcağız, aklını bir az toparlayınca, içten gelen kuvvetli bir sesle:
— Elmas? diye bağırdı.
Heyhat ki, elmas dönmüş değildi.
Bunun üzerine Cyprien, seferî heyetin başından geçen bütün hâdiseleri birer birer anlattı ve genç zencinin masum olduğuna kanaat getirdiğini ilâve etti. O muhteşem mağarayı ve içindeki muazzam servetleri söylememeğe yemin ettiği için bu hususta tek kelime söylemedi. Hikâyesini tamamlarken:
— Tonaia, sözünde durdu, dedi. Şehrine varışımızdan iki gün sonra,

avdetimiz için bütün vesait ve erzak hazırdı. Bizzat kralın kumandasında olmak üzere takriben üç yüz zenci ile birlikte hareket ettik. Vagonumuzu bıraktığımız mola mevkiine geldik. Üzerini çalı, çırpı ile örttüğümüz vagonumuzu gayet iyi bir vaziyette bulduk. Dört tüfek vereceğimiz yerde, Limpopo ile Zambez arasındaki müthiş mıntakadan sağ ve salim geçmemizden dolayı bir cemile olmak üzere beş tüfek vererek zenci kralından müsaade istedik!

Mis Watkins sordu:

— Kamptan ayrıldıktan sonra seyahatiniz nasıl geçti?

Cyprien cevap verdi:

— Arazinin ârızalı olmamasına rağmen dönüş seyahatimiz yavaş geçti. Zenci kafilesi bizi Transvaal hududunda bıraktı; Pharamond Barthès ile Basutolar, Durban'a gitmek üzere bizden ayrıldılar. Nihayet Veld içinde kırk günlük bir yürüyüşten sonra buraya geldik!

Bütün bu maceraları dikkatle dinlemiş ve üç adamın geri dönmemesinden dolayı pek o kadar teessür duymamış olan Mister Watkins:

— Peki amma, Matakit neden kaçmış? diye sordu.

Genç mühendis:

— Matakit kaçmıştır; çünkü kendisinde korku hastalığı vardır! diye cevap verdi.

Çiftçi omuz kaldırdı:

— Griqualand'ta adalet yok mu?

— Adalet bazan pek sathî olarak yerine getirilir, Mister Watkins. Ben bu zavallı adamı, elmasın anlaşılmaz tarzda kayboluşundan dolayı hâsıl olan ilk heyecan ve kargaşalık içinde suçlandırılmasından ve şüphelerin kendisi üzerine çevrilmesinden korkmasını tabiî bularak onu mazur görürüm.

Alice söze karıştı:

— Ben de.

— Her ne hal ise, size tekrar edeyim ki, bu adam suçlu değildir ve artık onu serbest bırakacaklarını, kendisine dokunmıyacaklarını umuyorum!

Bu kat'î ifadeye o kadar ehemmiyet vermiyormuş gibi görünen John Watkins:

— Siz bu Matakit'in, polisleri kendisi üzerinden başka tarafa sevketmek için böyle bir korku hilesine baş vurduğunu zannetmez misiniz? dedi.
— Hayır!... Matakit masumdur!... Bu hususta ki kanaatim tam ve mutlaktır.
John Watkins, yüksek sesle cevap verdi:
— Düşüncenizi kendinize saklıyabilirsiniz. Ben fikrimi değiştirmem!
Alice, münakaşanın kavga halini alma tehlikesi gösterdiğini görünce, sözü değiştirmek için:
— Mösyö Méré, dedi. Siz buradan gittikten sonra, sizin maden çok mükemmel surette verimli oldu; ortağınız Thomas Steel, Kopje'nin en zengin madencilerinden biri olmak üzeredir. Bundan haberiniz var mı?
Cyprien:
— Hayır, bir şey bilmiyorum! diye cevap verdi. Önce sizi ziyaret etmek istedim, Mis Watkins. Burada bulunmadığım sıralarda olup biten şeylerden hiç haberim yok!
Alice, mükemmel bir ev kadını alâkasiyle:
— Zannedersem, henüz yemek yemediniz galiba? dedi.
Cyprien, kızararak cevap verdi:
— İtiraf ederim.
— Bir şey yemeden gidemezsiniz, Mösyö Méré!... Hastalıktan henüz yeni kalkmış bir kimsenin bu kadar zahmetli bir yolculuktan sonra kendine iyi bakması lâzım!... Saat on bir!
Genç kız, itiraza kulak asmıyarak, derhal mutfağa koşup yemek hazırladı. Cyprien'in önüne sofra kurdu, bu akşam yemeği çok neş'eli geçti. Genç mühendis, bütün hayatında mislini görmediği derin bir iştiha ile yemeğini yedi. Hattâ, tamamen uykuya dalmakta gecikmemiş olan Mister Watkins'in cininden biraz tattı.
Cyprien, Alice'e:
— Üç aydanberi ne yaptınız, bakalım? diye sordu. Kimya derslerinizi unutmuş olmanızdan korkuyorum.
Mis Watkins, hafif bir serzeniş sesiyle:
— Hayır, Mösyö, yanılıyorsunuz! diye cevap verdi. Bilâkis çok meşgul oldum; hattâ lâboratuvarınızda bazı tecrübeler yapacak kadar kendimde cesaret te

buldum. Fakat merak etmeyiniz, hiç bir şeyinizi kırmadım ve her şeyi yerli yerine koydum, Lâboratuvarınızın intizamını bozmadım! Kimyayı çok seviyorum. Ne yalan söyliyeyim, kendinizi madenci yapmak yahut ta Veld'de dolaşmak için bu kadar güzel bir ilmi ihmal edebilmenize bir türlü akıl erdiremiyorum!

— Sözlerinizi biraz yersiz buluyorum, Mis Watkins; çünkü benim kimyayı neden ihmal ettiğimi çok iyi biliyorsunuz!

Alice, kıpkırmızı kesilerek:

— Bir şey bilmiyorum, diye cevap verdi. Sizin yerinizde olsaydım, tekrar elmas yapmağı denerdim! Yer altında araştırma yapmaktansa, bu tarzda çalışmak her halde daha iyidir!

Cyprien biraz titrek bir sesle sordu:

— Bu bir emir mi?

Mis Watkinls, gülerek:

— O, hayır, ne münasebet! diye cevap verdi. Nihayet bir ricada bulunuyorum!...

Sonra, sözlerinin hafif tonunu değiştirmek istiyormuş gibi:

— Mösyö Méré, diye devam etti, çektiğiniz zahmetleri, karşılaştığınız bütün tehlikeleri düşündükçe ne kadar üzüldüğümü bir kere bile bilseydiniz!... Mâruz kaldığınız bu tehlikelerin teferruatını bilmiyorum; fakat nasıl olduklarını tahmin edebiliyorum! Sizin gibi, ilim sahibi ve güzel çalışmalar için mükemmel surette hazırlanmış ve büyük keşifler, ihtiralar vücuda getirmeğe elverişli olan bir adamın, çöllerde sefil bir hayat sürerek, bu hayatı nihayet bir yılan ısırmasına veyahut ta bir kaplan pençesine maruz bırakarak, gerek ilim, gerekse insanlık âlemi için hiç bir menfaat temin etmiyecek bir maceraya atılmasının katiyen doğru olmadığını kendi kendime söylüyor, bu hareket tarzınızı bir türlü anlıyamıyorum... Siz buradan gitmekle bir suç işlemiş oldunuz!... Bu düşüncelerimde tamamen haklıyım!... Nihayet buraya dönmüş olmanız hemen hemen bir mucize eseridir... Eğer dostunuz Pharamond Barthès olmamış olsaydı...

Genç kız sözlerini tamamlıyamadı; fakat gözlerinden akan iki iri yaş, bütün

düşüncesini tamamlamış oldu.

Cyprien, derin bir teessür ve heyecan içinde idi. Yalnız:
— İşte öyle iki gözyaşı ki, benim için dünyanın bütün elmaslarından daha kıymetli ve bütün yorgunluğumu unutturacak kadar teselli edici, demekle iktifa etti.

Arada bir sükût devresi geçti ve genç kız, muhavereyi kimya tecrübeleri bahsi üzerine getirerek bu sükûtu bozdu.

Cyprien'in kendi evine dönmeğe karar verdiği sırada, saat, gece yarısını geçmişti. Fransa'dan gelen ve Mis Watkins tarafından çalışma masası ürerine itina ile konulmuş olan bir sürü mektup genç adamı bekliyordu.

Mühendis, uzun gaybubeti esnasında gelmiş olan bu mektupları ürkeklikle açıyor ve içlerinden her hangi bir felâket haberi çıkması ihtimalini düşünerek, ürkek bir hal alıyordu!... Babası, annesi, küçük kız kardeşi Jeanne'ı düşünüyordu!... Geçen üç aylık zaman zarfında birçok şeyler olabilirdi!

Genç mühendis, bütün mektupları çabucak gözden geçirip, içlerinde zevk ve neş'e veren haberlerden başka bir şey olmadığını anlayınca geniş bir nefes aldı. Bütün ailesi ve dostları sıhhatte bulunuyorlardı. Bakanlıktan, elmas teşekkülü hakkındaki güzel nazariyesi için kendisine hararetli tebrikte bulununluyor; ilmî bakımdan lüzumlu gördüğü takdirde, Griqualand'da altı ay kadar daha kalabileceği bildiriliyordu. Cyprien, almış olduğu bu haberleri o kadar güzel, o kadar iyi bulmuştu ki, yatağına yattı ve o gece, uzun zamandanberi hissedemediği bir iç rahatlığı ile derin bir uykuya daldı.

Ertesi günün sabahı, arkadaşlarını ve bilhassa müşterek madende mükemmel elmaslar bulmuş olan Thomas Steel'i ziyaret etti. Lancashireli mert adam, ortağını çok samimî bir sevinçle karşıladı. Cyprien, dostu ile

anlaşarak, Bardik'in ve Li'nin madende çalışmalarını temin etti. Bundan da maksadı, iki adamın kendilerine küçük bir sermaye yapmaları idi.

Kendisine gelince, fazla bir menfaat göremediği maden işinden bir servet kazanmağa artık teşebbüs etmiyecekti. Alice'in arzusuna göre, kimya araştırmalarına tekrar başlamağa karar vermişti.

Cyprien, lâboratuvar hayatına tekrar başlamıştı; fakat muvaffak olduğu yoldan ayrılmak istemediği için, ilk tecrübelerine tekrar başlamağı düşünmüştü. Bu düşüncesinde bir sebep, çok haklı bir sebep vardı; çünkü, sun'î elmasa artık ebediyen kaybolmuş nazariyle bakılmasındanberi, Cyprien ile Alice'in evlenmesine razı olan Mister Watkins, bu meseleden hiç bahsetmez olmuştu. Eğer genç mühendis, kıymeti milyonlara varan fevkalâde bir elmas daha yapmağa muvaffak olursa, çiftçi eski fikrine belki dönebilirdi.

Cyprien, vakit kaybetmeden işe başlaması hususundaki kararını Vandergaart-Kopje medencilerinden saklamamıştı. Yüksek mukavemette yeni bir tüp temin ettikten sonra, ayni şartlar dahilinde olmak üzere, çalışmalarına başlamıştı.
Alice'e:
— Bununla beraber, diyordu, kristalize karbonu, yani elması istihsal etmek için, elimde bulunmıyan şey, tebahhur yahut ta soğuma ile karbonu kristalize bir hale getirecek olan temizleyici bir muhallildir. Bu muhallil, karbon sülfürde alümin için bulunmuştur. Bu itibarla, karbon yahut ta bor ve silis gibi mütecanis cisimler için de bir araştırma yapmak zarureti vardır.

Cyprien, bu muhallile sahip olamadığı halde, işine hummalı bir faaliyetle devam ediyordu. İhtiyatlı bir hareket olmak üzere henüz kampta görülmiyen Matakit'in yokluğu dolayısiyle, ateşi gece gündüz yakmak vazifesi Bardik üzerinde bulunuyor ve zenci bu işi, arkadaşı kadar gayretli bir çalışma ile başarıyordu.

Cyprien, Griqualand'da daha bir müddet kalmasından istifade ederek, iş programına dahil olup henüz yapmamış olduğu bir çalışmayı yerine getirmek istiyordu ki, bu çalışma da, mıntakadaki elmas damarlarının teşekkül ettiği devirde vukua gelmiş çöküntüleri, toprak arızalarını esaslı surette tesbit etmekti.

Transvaal'dan dönüşünden beş, altı gün sonra, bu tesbit işi üzerinde dikkatle durarak, mesaha ameliyesine başlamıştı. Direkleri dikiyor ve Kimberley'den temin etmiş olduğu mufassal bir plân üzerine işaret noktaları koyuyor; fakat ne kadar gariptir ki, elde ettiği rakamlar bu plâna kat'iyen uymuyor ve arada nisbetsiz derecede farklar çıkıyordu. Genç mühendis, nihayet plânın yanlış çizilmiş olduğunu, arz ve tul derecelerinin hatalı bulunduğunu kabul etmek zorunda kalmıştı.

Cyprien, bu durum karşısında, Paris rasathanesine göre ayar edilmiş mükemmel bir kronometreyi, tul derecesini tayin için kullanmıştı. Pusulasının doğruluğundan emin olduğu için, yaptığı rasatların kontrolü için istinat ettiği haritanın mühim bir cihet hatası dolayısiyle tamamen yanlış çizildiğini tereddütsüz olarak tesbit etmişti.

Haritanın, İngiliz usulüne göre, çapraz bir okla gösterilen şimali, hakikatte şimal-şimal batıda bulunuyordu. Vaziyet böyle olunca, pek tabiidir ki, haritanın diğer bütün noktalarının ayni nisbetteki hataya göre tesbit edildiği anlaşılıyordu.

Genç mühendis birdenbire:
— Allah Allah, ne görüyorum! diye bağırdı. Haritayı yapanlar, mıknatıs tahavvülâtını nazarı dikkate almağı unutmuşlar!
Cyprien, elmas madenleri sahasının cihet tâyininde husule gelmiş olan hatanın gizlenmesinde bir sebep göremiyerek, aynı gün çiftliğe dönerken, Jacobus Vandergaart'a uğradı ve meseleyi kendisine anlattı.

— Elmas madenleri sahasının bütün plânlarını bozan bu büyük mesaha hatasının hâlâ meydana çıkmamış olması, bir hayli şaşılacak hâdisedir!. Bu hal, memleketin bütün haritaları üzerinde çok mühim tashihat yapılmasını icap ettirmektedir.
İhtiyar san'atkâr, Cyprien'e acaip bir hal ile bakıyordu.
— Söylediklerіniz doğru mu? dedi.
— Elbette.
— Bu meseleyi mahkeme huzurunda ispata hazır mısınız?
— İcap ederse, on tane mahkeme huzuruna çıkarım!
— İddianıza itirazda bulunmak kabil değil midir?
— Katiyen, çünkü, bu işi izah için hatanın sebebini ortaya koymak kâfidir. Mesele oldukça basit ve açıktır! Rasat hesaplarında mıknatıs inhirafı unutulmuştur!

Jacobus Vandergaart, bir şey söylemeden çekildi ve Cyprien, bu ihtiyar adamın, bütün mıntaka plânlarındaki mesaha hatasını ne kadar garip bir alâka ile karşıladığını çabucak unuttu. Bu görüşmeden iki gün sonra, ihtiyar san'atkârı görmek üzere evine uğradığı vakit kapıyı kapalı buldu.

Kapı tokmağına asılmış olan levha üzerine yine tebeşirle yazılmış olan bir, iki kelime, ihtiyar adamın işleri için bir müddet evinde bulunmıyacağmı bildiriyordu.

XXI

Cyprien, müteakip günler zarfında, yeni tecrübesinin muhtelif safhalarını takip ederek hummalı bir faaliyet gösteriyor; fırının içinde yapmış olduğu bazı değişiklik dolayısiyle, bu elmas imali işinin birinci ameliyeden daha kısa süreceğini ümit ediyordu.

Şunu da söyliyelim ki, Mis Watkins, kendisinin telkin etmiş olduğu bu ikinci tecrübe ile yakinen alâkadar oluyor; fırını görmeğe giden genç mühendise ekseriya refakat ediyor ve fırının içinde uğuldayan kuvvetli ateşi seyretmekle eğlenceli vakitler geçiriyordu.

John Watkins te bu imal işiyle alâkadar olmakta kızından aşağı kalmıyor; fakat onun bu alâkası büsbütün başka sebeplere dayanıyordu.

Çiftçi ile Mis Watkins, elmas imalinin tekâmül etmesi hususunda mühendisi her ne kadar teşci ediyorlarsa da, Griqualand madencileri, hiç te aynı tarzda hareket etmiyorlardı. Annibal Pantalacci, James Hilton, Friedel artık hayatta değillerdi; fakat arkada bırakmış oldukları arkadaşları, tamamen onlar gibi düşünüyorlardı. Hattâ Yahudi Nathan, bir takım gizli manevralarla, bütün maden sahiplerini genç mühendise karşı ayaklandırmaktan bir an geri kalmıyordu. Bu sun'î elmas imali meselesi pratik bir hale girdiği takdirde, tabiî elmaslarla diğer kıymetli taşların ticaretine büyük bir darbe indirilmiş olacağı düşünülüyor; bu itibarla, Kap'taki elmas madenleri işletmelerinin ve diğer istihsal bölgelerinin tamamen mahvolacağına mutlak nazarile bakılıyordu.

Genç mühendisin ilk tecrübesinden sonra, bu mesele bir hayli dedikoduyu mucip olmuş, fakat bu sefer, tam mânasiyle bir hiddet, bir galeyan husule getirmişti. Madenciler, endişe içinde bulunuyorlar ve Cyprien'in çalışmalarını hiç te iyi karşılamıyorlardı. Fakat, Cyprien, ne söylenirse söylensin, ne yapılırsa yapılsın, tecrübesini sonuna kadar devam ettirmeğe karar vermiş bulunuyordu. O, umumî efkâr karşısında kat'iyen gerilemiyecek ve umumun istifadesine arzedeceği için, yapmış olduğu keşif dolayısiyle, hiç bir şeyi gizli tutmayacaktı.

Mühendis, tereddütsüz, korkusuz olarak işine devam ediyor; fakat, memleket dahilinde olup biten şeylerden daima günü gününe haber alan Mis Watkins, genç adam için titremeğe başlamış bulunuyordu. Onu böyle bir yola sürüklediğinden dolayı kendi kendine kızıyordu. Genç mühendisi korumak için Griqualand polisine güvenmek, pek zayıf bir himayeye itimat etmek olurdu. Cyprien, polisin müdahalesine vakit kalmadan yiyeceği sür'atli bir darbe ile fena bir vaziyete düşebilir ve Cenubî Afrika madencilerini tehdit eden mesaisindeki yolsuz hareketini hayatiyle ödiyebilirdi.

Alice'in endişesi gitgide artıyor ve bu endişesini genç mühendise anlatıyordu. Cyprien, genç kıza alâkasından dolayı teşekkür ediyor ve onu mümkün mertebe teskine çalışıyordu.
— Yaptığım şey, her ikimiz içindir, Mis Alice! diye tekrarlıyordu.
Bu sözler Mis Watkins'in korkularını yatıştıramıyor; genç kız, madenlerde söylenilen sözleri işitmekle, artık daimî bir azap içinde yaşıyordu.

Üzüntüleri hiç te sebepsiz değildi! Cyprien'e karşı hafif tertip bir ayaklanma başlar gibi oluyor ve bu ayaklanmanın çok fecî neticeler doğurması ihtimali her an akla gelebiliyordu.

Nitekim, bir akşam, fırını görmeğe giden Cyprien, bir enkaz yığını karşısında kaldı. Bardik, fırından biraz ayrıldığı sırada, karanlıktan istifade eden bir sürü adam, günlerce çalışılarak vücuda getirilmiş olan eseri birkaç dakika içinde

tahrip etmişlerdi. Ocak yıkılmış, ateşler söndürülmüş, alât ve edevat ise kırılmış ve darmadağın edilmişti. Genç mühendise o kadar zahmet ve meşakkate mal olmuş olan materyelden hemen hemen hiç bir şey kalmamıştı. Eğer Cyprien, kuvvet karşısında irkilmiyen bir adam ise, her şeye yeniden başlaması lâzım gelecek, aksi takdirde bu işten vaz geçmesi zarureti hâsıl olacaktı.
Genç adam, kendi kendine:
«Hayır! diye bağırdı. Hayır! Bırakmıyacağım, vaz geçmiyeceğim. Malıma el uzatan ve beni zarara sokan sefilleri yarın şikâyet edeceğim! Bakalım, Griqualand'da adalet olup olmadığını o zaman göreceğiz!»

Memlekette adalet mevcuttu; fakat bu adalet genç mühendisin düşündüğü adalet değildi.

Cyprien, meseleyi kimseye açmadan ve hattâ yeni bir korku vesilesi olur endişesiyle, Mis Watkins'e de bildirmeden evine girdi ve ertesi gün şikâyette bulunmağa, hattâ icap ederse, Kap valisine kadar müracaata karar vermiş olarak yatıp uyudu.

Henüz, iki, üç saat kadar uyuyabilmişti ki, kapı, gürültü ile açıldı ve genç adam sıçrayarak uyandı.

Gözlerinde kara maske, ellerinde de tüfek ve rovelver bulunan beş adam odaya girmişler ve fener tutarak, sessizce yatağın etrafına dizilmişlerdi.

Cyprien, aşağı yukarı korkunç olan bu hareket tarzını ciddiye almağı aklından geçirmiyerek, lâtife yapıldığını zannetti ve gülmeğe başladı.

Fakat, kaba bir el omuzu üzerine kondu; maskeli adamlardan biri, elinde tuttuğu bir kâğıdı açarak, hiç şaka götürmiyen bir sesle okumağa başladı:
«Cyprien Méré,
«Yirmi iki azadan teşekkül edip umumî selâmet namına hareket eden

Vandergaart kampı gizli mahkemesi, bugün müttefikan vermiş olduğu karara göre, sizi gece yarısından sonra, yirmi beşinci dakikada infaz edilmek üzere, ölüm cezasına mahkûm etmiştir.

«Siz, münasebetsiz bir keşif ile, gerek Griqualand'da, gerekse başka memleketlerde elmasın araştırılması, tıraş edilmesi ve satışı üzerinde çalışan bütün insanların hayatlarını, aile yuvalarını yıkacak ve menfaatlerine halel getirecek bir harekette bulunmuş oldunuz.

«Mahkeme, böyle bir keşfi yok etmek ve binlerce insanın hayatına kıymaktansa, yalnız bir insanın ölümünü tercih etmek kararını vermiştir.

«Verilen bu karara göre, ölüme hazırlık için on dakikalık bir zamanınız olacaktır. Ölüm şekli intihabınıza bırakılmıştır. Yakınlarınıza göndereceğiniz her hangi bir mektup müstesna olmak üzere, bütün evrakınız yakılacak ve ikamet ettiğiniz bina yerle bir edilecektir.»

Cyprien, bu suretle ölüme mahkûm edildiğini anlayınca, ilk itimadında kuvvetli şekilde sarsılmağa başladı; bu meş'um komedinin memleketteki vahşi âdetlerden biri olup olmadığını kendi kendine sordu.

Omuzundan tutan adam. onun bu hususlaki şüphelerini ortadan kaldırdı. Gayet kaba bir tarzda olmak üzere:

— Hemen kalkınız! dedi. Kaybedecek vaktimiz yok!

Elbisesini giymek üzere karyolasından atlıyan Cyprien:

— Bu bir cinayettir! dedi.

Heyecandan daha ziyade kuvvetli bir isyan hissiyle, bütün düşünce kudretini toplamağa çalışıyor ve riyazî bir meseleyi tetkik eder gibi, vaziyeti soğukkanlılıkla muhakeme ediyordu. Bu adamlar kimlerdi? Onları keşfedemiyor, hattâ seslerini de tanımıyordu. Eğer aralarında şahsen tanıdığı kimseler varsa bile, bunların sükûtu muhafaza edeceklerinde hiç şüphe yoktu.

Maskeli adam:

— Muhtelif ölüm tarzlarından birini seçtiniz mi? diye sordu.

Cyprien, metin bir sesle cevap verdi:

— Seçilecek bir şey yoktur; sizleri suçlu mevkiine sokacak olan böyle menfur bir cinayete karşı protestoda bulunmaktan başka bir şey söyliyemem.

— Protesto edebilirsiniz; fakat asılmaktan kurtulamazsınız! Aileniz veya dostlarınız için yazacak bir şeyiniz var mı?
— Katillere hiç bir şey tevdi edemem!
Şef emir verdi:

— O halde, haydi bakalım, yürüyelim!
İki adam, genç mühendisin yanlarına geçtiler ve alay, kapıya doğru yürümeğe hazırlandı.
Fakat, tam bu esnada, hiç beklenilmedik bir hâdise husule geldi. Vandergaart-Kopje'nin bu adalet mümessilleri arasına bir adam karıştı.
Bu adam Matakit'ti. Geceleri ekseriya kampın civarında dolaşan genç zenci, bu maskeli adamları bir sevki tabiî ile takip etmiş ve onların genç mühendisin evine doğru gittiklerini ve kapıyı zorlayıp içeri girdiklerini görmüştü. Söylenen şeyleri kapıdan dinlemiş ve efendisini tehdit eden tehlikeyi anlamıştı. Kendisi için ne olursa olsun, tereddüt göstermeksizin derhal içeri girmiş, madencileri bir tarafa itmiş ve Cyprien'in ayaklarına kapanmıştı.
Genç zenci, efendisine sarılarak ve kendisini ayırmağa kalkışan adamların kuvvetini boşa çıkaran bir gayret sarfederek:
— Bu adamlar, sizi neden öldürmek istiyorlar küçük baba? diye bağırdı.
Kendisinden ayrılmak istemiyen Matakit'in ellerini heyecanla sıkan Cyprien:
— Çünkü sun'î bir elmas yaptım! diye cevap verdi.
Genç zenci ağlamağa başlıyarak:
— Ah, ben çok fena yaptım, küçük baba, yaptığım şeyden dolayı utanıyorum, dedi.
Cyprien, yüksek sesle:
— Ne demek istiyorsun? diye bağırdı.
Matakit:
— Evet!... dedi. Her şeyi itiraf edeceğim; çünkü sizi öldürecekler!... Halbuki asıl beni öldürmek lâzım... Çünkü fırına o iri elması koyan ben idim!...
Çete reisi:
— Uzaklaştırın şu herifi! dedi.

Matakit çabalanarak:
— Size tekrar edeyim ki, elması aparey içine koyan benim! dedi. Evet!... Ben, küçük babayı aldattım!... Tecrübesinin muvaffak olduğuna kendisini inandırmak istedim!...
Zenci, bu sözleri öyle vahşi bir enerji ile söylüyordu ki, nihayet kendisini dinlemek mecburiyeti hâsıl oldu.
Hem hayret eden, hem de işittiği şeylerden çok canı sıkılan Cyprien:
— Doğru mu söylüyorsun? diye sordu.
— Evet!... Doğru söylüyorum!
Genç zenci, şimdi, yere oturmuş bulunuyor; söylediği şeylerin, hâdiseleri garip surette değiştirmesi dolayısiyle, herkes onu dinliyordu.
Matakit anlatmağa başladı:
— Büyük çöküntü günü, toprak altında kaldığım vakit, o büyük elması buldum!... Onu elimde tutuyor ve bu caniyane düşüncemden dolayı beni cezalandırmak için duvarın üzerime yıkılması sırasında, o elması saklama çaresini düşünüyordum!... Hayata tekrar döndüğüm vakit, bu taşı küçük babanın beni içine yatırmış olduğu yatakta tekrar buldum!... Efendime iade etmek istedim; fakat utanarak itiraf edeyim ki, ben bir hırsız idim ve müsait bir fırsatın çıkmasını istiyordum!... Bir müddet sonra, küçük baba elmas yapmağı denemek istedi ve ateş yakma işini bana verdi!... Fakat ikinci gün, lâboratuvarda bulunduğum sırada, aparey müthiş bir gürültü ile patladı!... Küçük babanın üzüleceğini düşündüm... Çünkü tecrübesi boşa gitmişti!... Çatlamış olan tüpün içine iri elması bir avuç toprakla beraber yerleştirdim ve küçük babanın bir şey görmemesi için fırının üstünü hemen tamir ettim!... Küçük baba, elması bulduğu vakit, çok sevindi!
Matakit'in son kelimelerini işiten beş maskeli adam, kuvvetli bir kahkaha atmaktan kendilerini alamadılar.

Cyprien, hiç gülmüyor ve çok canı sıkılmış bir halde dudaklarını ısırıyordu.
Genç zencinin sözlerini nazarı dikkate almamak imkânsızdı! Hikâyesi elbetteki doğru idi! Cyprien, bu işi muhakeme etmek için hafızasını yokluyor ve hâdisenin aksini düşünmek istiyerek, kendi kendine:

«Tabiî bir elmas, o kadar yüksek bir hararete nasıl dayanır?...» diyordu.
Halbuki, bir kil ile muhafaza edilen bir elmas, yüksek hararetten pek âlâ kurtulabilirdi.
Bütün bu düşünceler, genç mühendisin dimağına yıkılıyor ve harikulade bir sür'atle inkişaf ediyordu. Cyprien, şaşkın bir halde idi!
Vaziyet biraz tavazzuh ettikten sonra, adamlardan biri:
— Duvarın çöktüğü gün, zencinin avucunda bir toprak parçası görmüş olduğumu hatırlıyorum, dedi. Hattâ, parmaklarını o kadar kuvvetli şekilde sıkıyordu ki, nihayet bu toprağı avucu içinden almaktan vaz geçilmişti!
Başka biri cevap verdi:
— Artık şüpheye yer kalmıyor! Esasen, elmas imal etmek mümkün müdür ki? İşin gerçek tarafına bakılacak olursa, böyle bir şeye inanmış olmakta bir hayli budalalık etmişiz!... Ahmaklığın da bir derecesi vardır!... Böyle bir şeye inanmak, bir yıldız imal etme yolunu aramak kadar sersemce bir iştir!
Herkes gülmeğe başlamıştı.
Cyprien, onların kabaca hareketlerinden daha ziyade neş'elerinden dolayı ıstırap çekiyordu.
Beş adam, kısık sesle aralarında müzakerede bulunduktan sonra, reisleri olan adam:
— Cyprien Méré, dedi, hakkınızda verilmiş olan idam hükmünün kaldırılması düşüncesindeyiz! Serbestsiniz! Fakat bu hükmün her an yerine getirilebileceğini hatırlamalısınız! Vaziyeti polise haber vermek için bir kelime söylediğiniz, bir işarette bulunduğunuz takdirde, merhametsizce cezaya çarptırılırsınız!... Haydi bakalım, şimdilik hoşça kalın!...
Adam, bu sözleri söyledikten sonra, arkadaşlarını peşine takarak kapıya doğru yollandı.
Oda karanlık içinde kalmıştı. Cyprien, bir kâbus görüp görmediğini kendi kendine soruyor; fakat yere uzanmış olup başını elleri arasına almış olan Matakit'in hüngür hüngür ağlaması, bütün bu geçen şeylerin gerçek olmadığını ona zannettirmeğe imkân vermiyordu.
Olan biten şeyler tamamen doğru idi! Cyprien, çok feci bir mahcubiyet pahasına olmak üzere ölümden kurtulmuş bulunuyordu! Maden mühendisi

olan kendisi, Politeknik Mektebi talebesi, güzide kimyager, oldukça meşhur jeolog olan kendisi, sefil bir zencinin saçma sapan bir hilesine kurban olmuştu! Ne kadar gülünç bir mevkie düşmüştü!... Bu kötü vaziyetten nasıl kurtulacaktı? Kristalize karbon teşekkülü hakkında bir takım nazariyeleri körü körüne kurmakla ne saçma bir iş yapmıştı?
Cyprien, kendini teselli için çare ararken bir düşünce ile birdenbire donakaldı:
«Akademiye yazdığım rapor!... Allah vere de şu pis herifler raporu ele geçirmiş olmasalar bari!...»
Bir mum yaktı. Tanrı'ya çok şükür ki, raporu orada duruyordu! Onu kimse görmemişti!... Kâğıtları yaktıktan sonra rahat bir nefes alabildi.
Matakit'in kederi o kadar yürekler paralayıcı idi ki, zenciyi teskin etmek lâzım geldi. Bu iş zor olmadı. Küçük babanın iki, üç güzel sözü zavallı adamı tekrar hayata getirdi. Cyprien, Matakit'e karşı bir öfkesi olmadığını ve kendisini affettiğini söyledikten sonra yatağına girip yattı. Faciaya dönme tehlikesini atlatmış olan bu perde de böylece kapanmış oldu!

Fakat, mesele, genç mühendis için kapanmış ise de Matakit için hiç te öyle olmamıştı.
Ertesi gün, Cenup Yıldızı'nın tabiî bir elmas olduğu ve bu elmasın kıymetini gayet mükemmel surette takdir eden genç zenci tarafından bulunduğu haberi ortalığa yayılınca, bütün şüpheler tekrar uyandı. John Watkins, acı acı haykırmağa başladı, Matakit denilen adam, bu paha biçilmez taşın hırsızı idi. Bu hırsızlığı ondan başka kimse yapamazdı. Çünkü, kendi itirafına göre, böyle bir hırsızlığı ilk defa olarak yapan bir adam, elması ziyafetin verildiği salondan da pekâlâ aşırabilirdi.

Cyprien, zencinin masum olduğunu temin ederek itirazda bulundu ise de kendisini dinliyen olmadı. Bütün bu vaziyetler, zencinin kaçmakta ne kadar haklı olduğunu ve Griqualand'a dönmekte de ne kadar haksız olduğunu lüzumundan fazla ispat ediyordu.
Davayı kaybetmek istemiyen genç mühendis, hiç beklenilmiyen ve

düşüncesine göre Matakit'i kurtaracak olan mucip bir sebebi ortaya koymak istedi.

John Watkins'e:

— Ben onun masumiyetine inanıyorum, dedi. Suçlu olsa bile, bu iş nihayet beni alâkadar eder!... İster tabiî, isterse sun'î olsun, Mis Alice'e hediye etmeden evvel, elmas bana aitti.

Mister Watkins, garip bir homurdanma ile:

— Size mi aitti? dedi.

— Pek tabiî, benim maden saham dahilinde, hizmetimde bulunan Matakit tarafından bulunmadı mı?

Çiftçi cevap verdi:

— Evet, doğru, Matakit tarafından bulundu, o halde, aramızdaki mukavele şartlarına göre bana ait olması lâzım gelmektedir. Çünkü, kiralamış olduğunuz saha dahilinde bulunacak olan ilk üç elmas bana teslim edilecekti!

Bu söz üzerine şaşkınlaşan Cyprien, cevap veremedi.

Mister Watkins:

— İddiam doğru değil mi? diye sordu.

Cyprien:

— Tamamen! diye cevap verdi.

— O halde, şu çalınmış olan elmasın meydana çıkması halinde, aramızda her hangi bir ihtilâfa meydan kalmaması için, hakkımı yazı ile tanımanızı sizden istemek zorundayım!

Cyprien, bir beyaz kâğıt sahifesi alarak şu satırları yazdı:

«Maden saham dahilinde, hizmetimde çalışan bir zenci tarafından bulunmuş olan elmasın, kira mukavelesi şartları gereğince, Mister John Stapleton Watkins'e ait bulunduğunu beyan eylerim.

«Cyprien Méré»

İşte öyle bir vaziyet hâsıl olmuştu ki, genç mühendisin bütün hülyaları, bütün emelleri boşa gitmişti. Elmas her ne kadar meydana çıkmamış veya çıkmıyacak ise de, bundan sonra, bir hediye olarak değil, doğrudan doğruya John Watkins'in malı olarak kalacaktı. Alice ile Cyprien arasında yeni bir uçurum açılıyordu.

Çiftçinin talebi, iki gencin menfaatlerine zararlı ise de, Matakit için büsbütün zararlı ve hattâ tehlikeli idi! Zenci şimdi John Watkins'e karşı hesap yermek zorunda bulunuyordu... O, John Watkins'in malını çalmıştı!... Ve John Watkins te, hırsızın kim olduğuna inandığı vakit, takibat işini savsaklıyacak bir adam değildi.

İşte bunun içindir ki, zavallı zenci tevkif olunmuş, hapsedilmiş ve Cyprien'in lehte şahadetine rağmen, on iki saatlik bir zaman geçmeden, asılmak suretiyle ölüm cezasına mahkûm olmuştu... Cenup Yıldızı'nı iade etmediği takdirde mutlaka ölecekti.

Halbuki, zencinin elması iade etmesine imkân yoktu; çünkü almamıştı. Cyprien, katiyen suçlu olmadığına ısrarla inandığı zavallı adamı kurtarmak için ne yapacağını artık bilemiyordu.

XXII

Bu arada, Mis Watkins, bütün geçen hâdiseleri ve hattâ genç mühendisin canını sıkan maskeli adamlar sahnesini öğrenmişti.

Mühendisle karşılaşınca:
— Mösyö Cyprien, dedi, hayatınız dünyanın bütün elmaslarından daha kıymetli değil mi? Artık bunları düşünmiyelim ve bundan sonra bu gibi denemelerden vaz geçiniz!
— Öyle mi emrediyorsunuz, Mis Alice?
Genç kız cevap verdi:
— Evet! Evet!... Başlamanız için nasıl emir verdi isem, şimdi de bırakmanız için emir veriyorum... Ne yapayım, benden emir almak istiyorsunuz!
Cyprien, Mis Watkins'in uzatmış olduğu eli tutarak:
— O emirleri yapmak isterim! diye cevap verdi.
Genç kız, Matakit'in mahkûmiyetini ve bu mahkûmiyete bilhassa babasının sebep olduğunu öğrenince beyninden vurulmuşa döndü. O da, zavallı zencinin suçlu olduğuna inanmıyordu! Cyprien ile mutabık kalarak, bu bedbaht adamı kurtarmak istiyor; fakat babasının bu işde dahli olduğunu bildiği için, en haksız ithamları yüklenmiş olanı zavallı zencinin nasıl kurtarılabileceğine akıl erdiremiyor, meselenin çıkar tarafı olmadığını görüyordu.
Şunu da ilâve edelim ki, çiftçi, gerek dikilmiş olan darağacmı göstermek gerekse, söylediği takdirde, hayatının bağışlanacağını bildirmek suretiyle Matakit'ten bir itiraf gözü koparamamıştı. Mister Watkins, Cenup Yıldızı'nı bulmak hususundaki bütün ümitlerini kestikçe canavar gibi bir hal alıyor; yanına yaklaşmak kabil olamıyordu. Bununla beraber, kızı, babası nezdinde

son bir teşebbüste bulunmak istiyordu.

Mahkûmiyet kararının ertesi günü, bacağında her zamankinden; biraz daha hafif sızı duyan Mister Watkins, bu iyi halinden istifade ederek, tapu senetleri, kontratlar, mektuplar gibi muhtelif evrakını gözden geçiriyordu. Arka tarafında oturmuş olan Alice, kâh pencereye bakarak, kâh Mister Watkins ile kızının hareketlerini, hemen hemen insan gibi, iri gözleriyle süzerek mutat serbestisi ile salonda dolaşan deve kuşu Dada ile meşgul olmaksızın örgü işi yapıyordu.
Çiftçinin birdenbire çıkarmış olduğu kuvvetli bir ses, Mis Watkins'in başını kaldırttı.
— Bu hayvana tahammül edilmez! dedi. İşte yine kâğıtlarımdan birini aldı!... Dada!... Gel buraya!...
Bu kelimelerin arkasından bir küfür yağmuru başladı.
— Ah! pis hayvan, yuttu!... Eyvahlar olsun, mühim bir vesikayı yuttu!... Kopje'min işletilmesi imtiyazı gitti!... Tahammül edilmez bu hale... Fakat, onu boğacağım... Geberteceğim...
Hiddetten kıpkırmızı kesilen ve artık kendine hâkim olamıyan John Watkins, derhal ayağa kalktı. Salonda iki, üç defa tur yapan deve kuşunun arkasından koştu. Hayvan pencereden dışarı atladı.
Sevdiği hayvanın mahvolacağını sezen Alice:
— Baba, diye bağırdı. Rica ederim, sakin olunuz!... Beni dinleyiniz!... Hastalanacaksınız!
Fakat Mister Watkins'in hiddeti son dereceyi bulmuştu. Hiç bir şey dinlemiyordu. Deve kuşunun bu kaçışı onun gazabını büsbütün tahrik etmişti.
Gırtlağını sıkıyorlarmış gibi barbar bağırıyordu:
— Hayır, olmaz, bu kadarı fazla!... Bu pis hayvanın işini bitirmeli artık!... Tapu senetlerimin en mühiminden vaz geçemem!... Bir kurşun bu hırsız hayvanın aklını başına getirir!...
Alice, gözleri yaşlarla dolu olarak babasının peşi sıra gidiyordu.
— Size yalvarırım, bu zavallı hayvanı bırakınız! diyordu. Bu kâğıt o kadar

mühim mi?... Bir ikincisini almak kabil değil mi?... Bu kadar küçük bir kabahat için zavallı Dada'mı karşımda öldürerek beni üzmek mi istiyorsunuz?
Fakat John Watkins'in kulağına lâf girmiyor; öldüreceği hayvanı arıyarak her bir tarafa bakınıyordu.
Nihayet, hayvanın Cyprien Méré tarafından işgal olunan kulübeye doğru gittiği görüldü. Çiftçi tüfeğini derhal kaldırdı; fakat Dada, kendi aleyhinde olan tasavvuru sezinlemiş gibi, eve çabucak daldı.
John Watkins, deve kuşunun üzerine doğru yürüyerek:
— Dur, bekle!... Şimdi yanına geliyorum, uğursuz hayvan!... Görürsün sen!... diye haykırdı.
Alice, babasına söz geçirmek için son bir gayret sarfetmekten geri kalmamakla beraber gitgide dehşete düşüyordu.
Her ikisi de genç mühendisin evi önüne gelmişlerdi. Deve kuşu meydanda yoktu! Dada görünmüyordu! Bununla beraber, küçük tepeden aşağı inmiş olması imkânsızdı; zira çiftlik civarında görünmesi icap ederdi. Ya kulübe kapısından, yahut ta arka tarafa açılan pencerelerden girmiş olması lâzım geliyordu.
John Watkins, bunları düşünerek kulübenin kapısına koştu ve kapıyı vurdu.
Kapıyı bizzat Cyprien açtı.
Genç adam, bu hiç beklenilmedik ziyaretten oldukça şaşırarak:
— Mister Watkins?... Mis Watkins?... Sizleri evimde görmekle bahtiyarım!... dedi.
Soluk soluğa bir halde olan çiftçi, meseleyi bir kaç kelime ile, fakat dehşetli bir asabiyetle izah etti.
Cyprien, John Watkins ile Alice'i eve kabul ederek:
— O halde, suçluyu hep beraber ararız! diye cevap verdi.
Çiftçi tüfeğini kavrıyarak:
— Hesabı çabucak görülmüş olmalı! dedi.
O esnada, genç kızın, Cyprien'e yalvaran bir nazarla bakması, hayvan hakkında kurulan projenin ne kadar müthiş olduğunu anlattı. Bunun üzerine Cyprien, derhal kararını verdi. Bu karar gayet basitti: Deve kuşunu bulmıyacaktı. İçeri giren Çinliye Fransızca olarak:

— Li, dedi, deve kuşunun senin odaya girmiş olmasından şüpheleniyorum! Hayvanı yakala ve ben Mister Watkins'i mukabil cihette dolaştırırken, sen de onu kimseye görünmeden kaçırmağa bak!
Ne yazık ki bu plân suya düştü. Deve kuşu araştırmaların başladığı ilk odaya sığınmıştı. Küçülerek, başını bir iskemle altına gizliyerek, fakat tam öğle vaktindeki güneş gibi apaçık görünerek orada bulunuyordu.
Mister Watkins, hemen hayvanın üzerine atıldı:
— Ah, kepaze, senin hesabın şimdi görülecek!
Bununla beraber, her ne kadar hiddetli ise de biraz duraklar gibi oldu; çünkü muvakkat bile olsa, kendisinin işgalinde olmıyan bir ev içinde tüfek patlatmak hiç te doğru bir hareket olmazdı.
Alice, vaziyeti görmemek için ağlıya ağlıya başını çevirmişti.
Genç kızın derin kederi, mühendise bir fikir ilham etti. Birdenbire:
— Mister Watkins, dedi. Kâğıdınızı geri almak istiyorsunuz, değil mi? O halde, ben de size söyliyeyim ki, bu kâğıdı elde etmek için Dada'yı öldürmek tamamen lüzumsuzdur! Kâğıdın bağırsaklara henüz geçmemiş olmasına göre kursağını açmak kâfidir! Operasyonu yapmama müsaade eder misiniz? Bu cerrahî işini başaracağımı umuyorumı!
Çiftçi, gerek intikam hissinin gerekse hiddetinin hafiflemesi veyahut ta kızının kederinden müteessir olması dolayısiyle, biraz düşünür gibi oldu ve teklif edilen çareyi kabul etti.
Zavallı Dada'nın mütevekkil vaziyetine bakılınca, yapılacak operasyonun ilk görüşte zannedildiği kadar kolay olmadığı anlaşıldı. Küçük boyda bile olsa, kuvveti hakikaten tehlike doğuracak bir organizmaya malik olan deve kuşuna dokunmak bir hayli zor işti. Acemi cerrahın neşterini yiyecek olan hayvan, derhal isyan ederek hiddete gelecek ve kuduz savletile çabalanacaktı. Bu itibarla, Li ile Bardik, Cyprien'e yardımcı olarak çağırıldılar.

Deve kuşu evvelâ mükemmel surette bağlandı. Zavallı Dada, en hafif mukavemette dahi bulunamıyacak vaziyete getirildi.

Cyprien, bu kadarla kalmadı. Mis Watkins'in üzüntülerini hafifletmek

maksadile, deve kuşunun çekeceği acıyı azaltmak istedi ve hayvanın başını kloroformlu bir kompresle örttü.

Bunu da yaptıktan sonra, işin sonu üzerinde bir az endişe duymaktan kendini alamıyarak operasyona başladı.

Bu ameliyat hazırlıklarından dolayı zaten bir hayli heyecana düşerek bir ölü gibi sararmış olan Alice, bitişik odaya geçmişti.

Cyprien, Dada'nın kursağını açtı. Yarmış olduğu yerden eli içeri sokmak kolaydı. Nitekim öyle yaptı. Mister Watkins'in pek canını sıkan vesikayı bularak dışarı çıkardı. Kâğıt yuvarlak bir hal almış ve biraz buruşmuştu; fakat hiç bozulmamıştı.
Cyprien, elini tekrar daldırarak:
— Bir şeyler daha var, dedi. İşte bir fil dişi bilya.
Sonra:
— Mis Watkins'in röpriz bilyası! diye bağırdı. Halbuki Dada bunu beş ay evvel yutmuştu!... Bilya iri olduğu için, kursağın aşağı deliğinden geçemedi her halde!...
Cyprien, bilyayı Bardik'e verdikten sonra, Roma harabeleri içinde çalışan bir arkeolog gibi, araştırmalarına devam etti.
Hayret içinde kalarak:
— Bir bakır şamdan! diye bağırdı ve eğri büğrü olmuş, ezilmiş ve okside bir hale gelmiş olan bu basit şamdanı dışarı çıkardı.

Şamdanın meydana çıkmasile Bardık ile Li o kadar gürültülü bir tarzda gülmeğe başladılar ki, seslerini Alice te duydu ve genç kız, odaya girerek dostlarının yanına yaklaşmaktan kendini alamadı.
Cyprien, elini daldırdıkça, envanterini saymakta devam ediyordu:
— Madenî paralar!... Bir anahtar!... Bir tarak!...
Birdenbire yüzü sapsarı kesildi. Parmakları, müstesna şekildeki bir cisme tesadüf etmişti!... Hayır!... Yanılmasına imkân yoktu, bundan şüphe

edemezdi!... Bununla beraber, böyle bir tesadüfe inanmağa dahi cesaret edemiyordu.
Nihayet, elini kursaktan dışarı çekti ve yakaladığı şeyi havaya kaldırdı.
Bu esnada John Watkins'in ağzından müthiş bir sada çıktı:
— Cenup Yıldızı!
Evet!... Meşhur elmas, parlaklığından hiç bir şey kaybetmemiş olarak sapa sağlam bulunmuştu. Elmas, pencereden giren ışıkta bir yıldız gibi parıldıyordu!
Yalnız ortada garip bir vaziyet vardı ve bu vaziyet orada bulunanların dikkatlerine çarpıyordu. Elmas rengini değiştirmişti.
Vaktiyle siyah olan Cenup Yıldızı, şimdi pembe bir renge, hem de berraklığına, parlaklığına bir fevkalâdelik verecek kadar tatlı bir pembeliğe bürünmüştü.

Mister Watkins, hayret ve sevinç dolayısiyle evvelâ nefesi kesildiği için susmuş olduğundan söz söyleyebilecek bir hale gelince:
— Bu vaziyet kıymetini düşürür mü acaba? diye sordu.
Cyprien:
— Bilâkis! diye cevap verdi.
Mister Watkins, rüya görmediğinden emin olmak için elması eline alıp sıkarak:
— Ah, Yarabbi... Tanrı'ya şükürler olsun, seni yine buldum, benim güzelim! diye tekrarlayıp duruyordu. Beni ne kadar üzdün... Artık bir daha seni elimden kaçırmıyacağım!
Mister Watkins, bu sözleri söylemekle beraber, elması gözlerinin önüne kadar kaldırıyor, onu nazarlariyle okşuyor; tıpkı Dada gibi yutmağa hazırmış gibi görünüyordu.
Cyprien, bu sırada, deve kuşunun kursağına dikkatle dikti ve hayvanın bağlarını çözdü.

Çok bitkin bir halde olan Dada, başını eğmiş bir halde duruyor ve kaçmak niyetinde olmadığını gösteriyordu.

Elmasın tekrar meydana çıkışından daha ziyade sevdiği hayvanın çektiği ıstıraptan pek heyecan duymuş olan Alice:
— Acaba kendine gelmiyecek mi, Mösyö Cyprien? diye sordu.
Cyprien cevap verdi:
— Nasıl olur, Mis Watkins? Muvaffak olacağımdan emin olmasaydım, ameliyat yapmağa teşebbüs eder mi idim? Üç güne kadar hiç bir şeyi kalmaz... Artık bundan sonra Dada'yı gözetmeli ve boşalttığımız dikkate şayan cebi tekrar doldurmasına meydan vermemeli.

Alice, bu sözlerden teselli bularak, bütün üzüntüleri, zahmetleri ödiyen şükran dolu bir nazarla genç mühendise baktı.
Bu esnada, güzel yıldızını tekrar elde etmeğe muvaffak olan Mister Watkins, dışarı çıkarken, resmî ve azametli bir tavırla:
— Mösyö Méré, dedi, bana büyük bir hizmette bulundunuz; bu hizmetin karşılığım nasıl ödiyeceğimi bilemiyorum!
Cyprien'in kalbi kuvvetli şekilde çarpmağa başlamıştı.
Karşılık ödemek te ne demekti? Mister Watkins, bunu gayet basit bir tarzda yapabilirdi! Meselâ, vaadini tutmak hususunda zorluk çıkarmaması icap ederdi! Cenup Yıldızı'nı kim getirirse, kızını ona vereceğini vaadetmişti! Bu elması, mutlaka Transvaal içlerinden getirmek şart değildi ya!...
Genç adam, bu sözleri kendi kendine söylüyor; fakat çok mağrur olduğu için bu düşüncesini yüksek sesle ifade edemiyordu. Bu düşüncenin esasen çiftçinin kafasında da doğacağına hemen hemen muhakkak nazariyle bakıyordu.
Bununla beraber, John Watkins, bu mevzu hakkında tek kelime söylemedi ve peşi sıra gelmesi için kızına işaret ettikten sonra kulübeyi terketti; ikametgâhına döndü.

Birkaç saniye sonra, Matakit'in serbestisi temin olunuyor ve zavallı zenci, Dada'nın pisboğazlığı yüzünden hayatına mal olacak büyük bir felâketi bu suretle ve ucuzca atlatmış oluyordu.

XXIII

Şimdi, Griqualand'ın en zengin bir çiftçisi olan mes'ut John Watkins, Cenup Yıldızı'nın doğuşunu kutlamak için vermiş olduğu birinci ziyafetten sonra, yine Cenup Yıldızı'nın tekrar dünyaya gelmesini kutlamak için ikinci bir ziyafete hazırlanıyordu. Yalnız, bu defa, elmasın tekrar kaybolmaması için, her türlü tedbirler alınmış bulunuyor ve Dada ziyafete davet edilmiyordu.

Ziyafet ve şenlik, ertesi günün öğle üzeri bütün ihtişamiyle başlıyacaktı.

John Watkins, sabah vakti, ziyafet için lüzumlu olan bütün yiyecek ve içecekleri sipariş etmişti.

Saat dörtte, büyük salondaki sofra hazırlanmış bulunuyor, saat altıda ise, davetliler, en güzel elbiselerini giymiş olarak gelmeğe başlıyorlardı. Saat yedide, bir borazanın sesiyle bile bastırılması çok güç olan gürültülü muhaverelere girişiliyor; davetliler arasında, Annibal Pantalacci'nin kötü şakalarından artık bir korkusu olmadığı için sakin sakin oturan Mathis Pretorius, bütün varlığından kuvvet ve sıhhat fışkıran Thomas Steel, simsar Nathan, çiftçiler, madenciler, tacirler ve zabıta memurları ve âmirleri bulunuyordu.

Cyprien, yine Alice'in bir emri üzerine, genç kızın bizzat bulunmak zorunda olduğu bu ziyafete iştirak davetini reddedememişti. Fakat iki genç te oldukça kederli görünüyorlardı. Çünkü ortada öyle bir hakikat vardı ki, bu hakikate karşı hiç bir şey denemezdi. Elli kere milyoner olan Watkins, kızını «elmas yapmasını bile bilmiyen» küçük bir mühendise vermeği kat'iyen aklından

geçiremezdi. Evet, bu hodbin adam, yeni servetini borçlu olduğu genç âlimi bu suretle telâkki edecekti.

Ziyafet gayet neşeli olarak devam ediyordu.

Cenup Yıldızı, şimdi, mes'ut çiftçinin arkasında değil, ön tarafındaki mavi kadifeden küçük bir yastık üzerinde ve maden kafesli bir mahfaza içinde bulunuyordu.

Salonun havasında boğucu bir sıcak hüküm sürüyor; gürültü, patırtının içinde bir tarafa çekilmiş olan Mis Watkins, hiç bir şey işitmiyormuş gibi görünüyordu. Kendisi kadar üzgün olan Cyprien'e bakıyor ve gözlerinde biriken yaşların nerede ise boşanacağı anlaşılıyordu.

Salonun kapısına kuvvetli şekilde indirilen üç darbe, münakaşalı muhaverelerin ve kadeh tokuşturmalarının gürültüsünü birdenbire kesti.
Mister Watkins, tatsız sesiyle:
— Giriniz! diye bağırdı. Kim olursanız olunuz, eğer susamış iseniz, tam zamanında geldiniz!
Kapı açıldı.
Jacobus Vandergaart'ın uzun ve zayıf hayali eşik üzerinde belirdi.
Bütün davetliler, bu beklenilmedik görünüşten son derecede hayrete düşerek, biribirlerinin yüzlerine baktılar. Bütün memleket içinde, John Watkins ile Jacobus Vandergaart gibi iki komşuyu biribirinden ayıran ihtilâfın sebepleri çok iyi bilindiği için, sofranın etrafında hafif bir fısıldaşma ve titreme başlar gibi oldu. Herkes, vahim bir hâdisenin husule gelmesini bekliyordu.
Ortada derin bir sessizlik hasıl olmuştu. Bütün gözler, saçları bembeyaz olmuş ihtiyar san'atkâra dikilmişti. Adam, kolları biribirine kavuşmuş bir halde ve şapkası da başında olarak ayakta duruyor; manzarası bir intikam timsalini andırıyordu.
Mister Watkins, içinde derin bir korku ve gizli bir titreme hissediyordu.

Alkolik olması dolayısiyle yüzü kıpkırmızı iken birdenbire sararmış bulunuyordu. Bununla beraber, mahiyetini anlıyamadığı bu hissiyatı yenmek için gayrete gelerek, Jacobus'e ilk hitap eden kimse oldu:

— Uzun zamandanberi görüşemedik komşum, dedi. Sizi evimde görmek fırsatını bana vermediniz! Sizi bu akşam hangi güzel rüzgâr bu taraflara attı?

İhtiyar sert bir tavırla cevap verdi:

— Adalet rüzgârı, komşum! Size şunu haber vermeğe geldim ki, hak nihayet galip gelmiş ve yedi senelik bir güneş tutulmasından sonra meydana çıkmıştır! Size yine haber vereyim ki, hatanın tamiri saati çalmıştır. Daima ismimi taşımış olup bundan böyle kanunen benim tasarrufumda bulunacak olan malikâneme gelmiş bulunuyorum!... John Watkins, elinizde ne var ne yoksa artık hepsi bana aittir. Kanun, bugün, elinizdeki bütün emvali bana teslim etmenizi emretmektedir!

John Watkins, sırtını koltuğunun arkalığına dayıyarak, istihfaflı bir tarzda gülmeğe başladı.

Davetlilerine hitap ederek:

— Kusura bakmayınız, dostumuz biraz kaçıktır! dedi. Ben onun kafatası içinde bir noksanlık olduğunu daima düşünmüşümdür!... Fakat öyle görünüyor ki, zaman geçtikçe, çatlak genişlemiştir!

Sofrada bulunan kimselerin hemen hemen hepsi bu kaba sözü alkışlamışlardı. Jacobus Vandergaart kaşlarını dahi çatmağa lüzum görmiyerek cebinden bir kâğıt çıkardı.

— Son gülen iyi güler! dedi. John Watkins, biliyorsunuz ki, temyiz mahkemesi tarafından tasdik olunan ve bizzat kraliçenin bile bozamıyacağı bir mahkeme kararına göre, Greenwich meridiyeni üzerinden yirmi beşinci tul derecesinin batı tarafındaki arazi size ve doğu tarafındaki arazi de bana verilmiştir, öyle değil mi?

John Watkins yüksek sesle:

— Evet, öyledir! dedi. Şayet hasta iseniz, şurada rahat rahat yemeklerini yiyen ve saçma sapan söz dinlemeğe tahammülleri olmıyan dostlarımızı rahatsız edeceğinize yatağınıza girip yatsanız ve mışıl mışıl uyusanız daha iyi olmaz mı?

Jacobus Vandergaart, kâğıdını açarak, daha mülâyim bir sesle devam etti:
— İşte, vali tarafından imza edilmiş ve evvelki günün tarihi ile Victoria'da tescil olunmuş kadastro komitesi kararı... Bu karar, bugüne kadar Griqualand'a ait bütün plânlarda, haritalarda yapılagelen maddî bir hatayı kabul etmektedir. Bu hata, bundan on yıl evvel, memleketin haritasını çıkarmağa memur edilmiş olan kimseler tarafından işlenmiştir ki, bu adamlar, esas şimal cihetini tayin ederlerken mıknatıs inhirafını nazarı dikkate almıyarak, bütün haritaları ve bütün plânları yanlış çizmişlerdir. Yapılan düzeltmeye göre, yirmi beşinci tul derecesi, üç mil kadar batıya gitmektedir. Resmen yapılan bu tashih Kopje'nin benim tasarrufumda olmasını icap ettirmektedir. İşte John Watkins, size bunları söylemeğe geldim!
Çiftçi, gerek meseleyi iyice anlamamış olmasından, gerekse anlamağı daima sistemli şekilde reddetmeği tercih etmesinden dolayı, ihtiyar san'atkâra yine hakaret edici bir gülüşle cevap vermek istedi.

Fakat bu seferki gülüş, tek başına kaldı ve sofra etrafında bir sada aksi yapamadı. Bu sahnenin bütün şahitleri, hayret içinde olmak üzere, gözlerini Jacobus Vandergaart'a dikmişlerdi; adamın ciddî tavrından, sözlerinin doğruluğundan şüphe etmiyorlardı.
Simsar Nathan, umumun hissiyatına tercüman olmak üzere, John Watkins'e hitap ederek:
— Mösyö Vandrgaart'ın söylediği şeyler, ilk bakışta hiç te mânâsız değil, mütalâasında bulundu. Böyle bir tul derecesi hatası pekâlâ işlenebilir... Her halde bu hususta tam malûmat almağı beklemek lâzımdır, zannederim.
Mister Watkins, masa üzerine kuvvetli bir yumruk indirerek bağırdı:
— Malûmat beklemek mi? Alacağım malûmatla ne yapacağım ki!... Evimde miyim, yoksa değil miyim? Ben, sağlamlığını şu ihtiyar timsahın da tasdik ettiği kat'î bir mahkeme kararıyle, Kopje'ye sahip bulunmuyor muyum? Üst tarafından bana ne?... Yok eğer, kendi tasarrufumda olan arazimde rahat rahat otururken, endişeye, sıkıntıya düşmekliğim isteniliyorsa, yapacağımı ben bilirim. Pek tabiidir ki mahkemeye müracaat edeceğim ve kimin haklı

olduğu meydana çıkacak!
Jacobus Vandergaart cevap verdi:
— Mahkemelerin bu işle alâkası yoktur. Şimdi bütün mesele, yirmi beşinci tul derecesinin, kadastro plânlariyle gösterilen noktalardan geçip geçmemesidir. Vaziyet resmen tetkik olunarak meydana çıkarılmıştır. Bu noktada her hangi bir hata olamaz; netice, kaçınılması imkânsız bir hakikat olacaktır, Kopje bana dönecektir.
Jacobus Vandergaart, bu sözleri söylemekle beraber, elinde bulunan ve pulları, mühürleri ihtiva eden resmî vesikayı gösteriyordu.
John Watkins'in keyifsizliği göze görünür bir şekilde artıyor; iskemlesi üzerinde kıpırdıyor, işi lâtifeye boğmak istiyor ve sözleri boşa gitmekle beraber, etrafta da tatsız bir tesir yapıyordu. Gözleri, şimdi, tesadüfi olarak Cenup Yıldızı'na takılıyor ve bu bakış, ondan yavaş yavaş çekilmeğe başlıyan itimadı iade eder gibi oluyordu.
Çiftçi bir aralık:
— Bana kanunen verilmiş olan ve yedi yıldan beri içinde rahat ve huzur içinde yaşadığım bir meslekten vaz geçmekliğim lâzım gelse bile, bunun bence hiç ehemmiyeti yoktur! dedi. Şu biricik taç benim için bir teselli olacaktır, onu yeleğimin cebinde taşıyabileceğim. Benim bundan başka ne arzum olabilir ki?
Jacobus Vandergaart, keskin bir sesle:
— Yine bir hataya düşüyorsunuz, John Watkins, dedi. Ben eliniz altında bulunan bütün Kopje mahsulâtını, şu evin mobilyasını, şu şarap şişelerini, şu tabaklarda kalmış etleri nasıl kendi tasarrufuma geçirmek hakkını haiz isem, Cenup Yıldızı da bundan sonra benim malımdır!... Burada ne varsa, hepsi benimdir; benimdir, çünkü bütün bu şeyler bana yapılmış olan hilekârlıktan gelmektedir!... Telâş etmeyiniz, tedbir almış bulunuyorum!
Jacobus Vandergaart, uzun ve kuru ellerini vurdu.
Kapıda, siyah üniformalı zabıta memurları göründü. Memurlarla beraber içeri giren nahiye müdürü, elini bir iskemle üzerine koyarak:

— Şu bina içinde bulunan bütün menkul kıymetlerle alelûmum sair

kıymetlere ihtiyatî haciz konulduğunu kanun namına beyan eylerim, dedi.

John Watkins müstesna olmak üzere herkes ayağa kalkmıştı. Şaşkına dönmüş olan çiftçi, yıldırım çarpmış gibi, iri tahta koltuğuna çökmüştü.

Alice, babasının boynuna sarılarak, tatlı sözleriyle onu teskine çalışıyordu.
Jacobus Vandergaart, John Watkins'i gözünden kaybetmiyor; bu felâketin ortasında pırıl pırıl parlıyan Cenup Yıldızı'nı nezaret altında bulundururken, bu adama karşı kinden daha ziyade merhamet hissi besliyordu.
Mister Watkins'in titreyen dudakları arasından şimdi yalnız:
— Mahvoldum!... Mahvoldum!... kelimeleri çıkıyordu.
Bu esnada, Cyprien, ayağa kalktı; vakur bir sesle:
— Mister Watkins, dedi, mademki, saadetiniz ve istikbaliniz tamir ve telâfisi kabil olmıyacak bir felâketle tehdit olunmaktadır, şu halde, bu hâdisede kızınıza yakınlaşmama müsaade ediniz!... Mis Alice Watkins'i hayat arkadaşı olarak sizden istemekle şeref duyarım!

XXIV

Genç mühendisin bu isteği herkesin üzerinde mühim bir tesir yaptı. Yarı vahşi olan tabiatleri itibariyle ne kadar az hassas olurlarsa olsunlar, John Watkins'in bu davetlileri, hâdiseyi alkışlamaktan kendilerini alamadılar.

Gözleri inik, kalbi çarpıntı içinde olan Alice, babasının yanı başında sessizce duran genç adamın teklifini hayretle karşılamayan yegâne kimse idi.

Bu müthiş darbenin altında ezilmiş bir halde olan bedbaht çiftçi, başını kaldırmıştı. Kızını vereceği Cyprien'in nasıl bir insan olduğunu ve bu adamın Alice'in istikbalini ve saadetini nasıl temin edeceğini bilmiyor değildi. Fakat bu evlenmeye razı olduğunu gösterir ne bir söz söylüyor, ne de bir imada bulunuyordu.

Cyprien, şimdi, hissiyatına mağlûp olarak sevgisinden doğan bir şevkle herkesin karşısında yapmış olduğu bu tekliften dolayı mahcubiyet duyuyor ve benliğine biraz daha hâkim olamadığından dolayı da kendi kendine kızıyordu.
Jacobus Vandergaart, bu sıkıntılı vaziyet içinde, çiftçiye doğru bir adım attı.
— John Watkins, dedi, zaferimi suiistimal edecek ve bundan hoşlanacak kadar düşük tıynette bir insan değilim... Ben, mağlûp ettikleri düşmanlarını ayakları altında çiğniyen kimselerden de değilim!... Eğer hakkımı iddia etti isem, her insanın daima yapmak zorunda olduğu bir işi yapmışımdır! Tecrübeme istinaden ve avukatımın da tekrar ettiği bir söze göre, çok sıkı kanunların bazan adaletsizliğe yol açtığını biliyorum. Bu itibarla işlemedikleri hataların yükünü masumlara taşıtmağı hiç bir vakit istemem!... Ben bu dünyada yalnız başıma bir insanım... Aynı zamanda bir ayağım da çukurda

demektir!... Taksim etmeğe imkân bulamadığım takdirde bu kadar büyük servet benim neme gerek?... John Watkins, şu iki çocuğun birleşmesine razı olursanız, benim hiç bir işime yaramayacak olan şu Cenup Yıldızı'nı drahoma olarak kabul etmelerini çocuklardan rica edeceğim!... Bundan başka, onları kendime varis yapmağı taahhüt ediyorum. Bu takdirde, güzel kızınıza istemiyerek yapmış olduğum haksızlığı, hiç olmazsa, bu suretle tamir etmiş olurum!

Bütün nazarlar John Watkins'e çevrilmişti. Adamın gözlerinden yaşlar boşanıyor ve titrek eliyle gözlerini örtmeğe çalışıyordu.

Nihayet bütün varlığını sarsan kuvvetli bir hissiyatın doğurduğu heyecanı zapta muvaffak olamıyarak:

— Jacobus Vandergaart!... diye bağırdı. Siz mert bir insan imişsiniz... Şu iki çocuğun saadetini temin ederek, size yapmış olduğum fenalığın intikamını asil bir hareketle almış oldunuz!

Ne Alice, ne de Cyprien, verecekleri cevabı bilmiyorlar; fakat her ikisinin de gözleri her şeyi izah ediyordu.

İhtiyar adam elini düşmanına uzatıyor ve Mister Watkins bu eli hararetle sıkıyor ve orada bulunan kimselerin gözleri sulanıyordu.

John Watkins'in yüzü tamamen değişiyor ve hayırsever bir insan tipini alıyordu.

Jacobus:

— Artık her şeyi unutalım, dedi. Şayet nahiye müdürümüz müsaade ederlerse, çocukların saadeti için içebiliriz!

Nahiye müdürü gülerek:

— Bir nahiye müdürü, yüksek alkollü içkilerin satışına mâni olmak üzere bazan vazife alabilir; fakat istihlâke kat'iyen karışmaz, dedi.

Keyifli keyifli söylenen bu söz üzerine, şişeler dolaşmağa ve yemek salonu içinde tekrar samimî bir hava esmeğe başladı.

Jacobus Vandergaart, John Watkins'in sağ tarafına oturarak, onunla beraber istikbal hakkında plânlar kuruyordu.

— Hepsini satacağız ve çocuklarla beraber Avrupa'ya gideceğiz! diyordu.

Onların yakınına yerleşeceğiz ve çok güzel günlerimiz olacak!
Alice ile Cyprien, yanyana oturmuşlar, hafif bir sesle muhavereye dalmışlardı.
Hava, gitgide sıcak bir hal alıyor; ağır bir sıcak, dudakları kurutuyor; pencerelerin ve kapıların açık bırakılmış olması bir fayda vermiyor; şamdanlardaki mum alevlerini kımıldatan hiç bir rüzgâr esintisi hissedilmiyordu.
Herkes, havanın bu kuvvetli tazyiki dolayısiyle, şiddetli bir boranın patlıyacağını hissediyorlardı.
Birdenbire, yüzler üzerinde yeşilimtırak bir renk husule getiren bir şimşek ve hemen arkasından bir gök gürültüsü duyuldu. Bütün bu tabiat hâdiseleri, konserin başlıyacağını bildirdi. Bir aralık, salonda aniden sert bir rüzgâr esti ve ışıkları söndürdü. Bundan sonra tufan başladı.
Thomas Steel, pencereleri çabucak kapayıp mumları yaktığı bir sırada:
— Gök gürültüsünden hemen sonra kuru bir ses, kırılan bir cismin sesini andırır küçük bir ses işitmediniz mi? diye sordu.
Bütün gözler, gayri ihtiyari olarak Cenup Yıldızı'na çevrildi.
Elmas kaybolmuştu.
Halbuki, elması muhafaza eden demir kafesle cam küre yerlerinden kıpırdamamışlardı. Binaenaleyh her hangi bir kimsenin elmasa el sürmüş olması imkânsızdı.
Hâdise çok acaip gibi görünüyordu.
İleriye doğru eğilmiş olan Cyprien, elmasın kadife yastık üzerindeki yerinde bir nevi gri renkte toz bulunduğunu görünce şaşkınlıktan doğan bir sesi tutamadı ve vukua gelen hâdiseyi bir kelime ile izah etti:
— Cenup Yıldızı patladı! dedi.
Griqualand'da bulunan herkes, bu diyarın elmaslarına mahsus bir hastalığı çok iyi biliyorlardı. Bu elmaslar, kıymetlerinden kaybettikleri için, hariçte pek rağbet görmüyorlardı. Hâdisenin mahiyeti kolayca anlaşılamıyordu. Sebebi bilinmiyen bir molekül faaliyetini müteakip, bu taşlardan en kıymetli olanları, bazan basit kestane fişeği gibi patlıyorlardı. Böyle bir vaziyet olunca elmasın yerinde tozdan başka bir şey kalmıyordu.

Genç mühendis, muhakkak ki, kendisi için muazzam bir zararı düşünmekten daha ziyade hâdisenin fennî tarafiyle alâkadar oluyordu.
Mühendis, herkesin hayret içinde bulunduğu bir sırada:
— İşin garip tarafı, bu taşın malûm olan şartlar dahilinde patlamaması ve bu işi yapmak için de bugüne kadar beklemiş olmasıdır! dedi. Elmaslar, umumiyetle, ergeç böyle bir tehlikeye maruzdurlar; hattâ tıraş edildikten on gün sonra bu hâdise husule gelmektedir. Öyle değil mi, Mösyö Vandergaart?
— Çok doğru ...Ben hayatımda ilk defa olarak, bir elmasın tıraştan üç ay sonra patladığını görüyorum! Cenup Yıldızı da mahvolup gitti. Bu felâkete mâni olmak için, taşın üzerine hafif bir yağ tabakası sürülmesinin kâfi geleceğini düşünüyorum.
Cyprien, güçlüğü yenecek çareyi bulmuş bir adamın memnuniyeti ile:
— Bu takdirde, her şey izah olunur! dedi. Dada'nın kursağı hiç şüphe yok ki, elması muhafaza etti ve elmas bugüne kadar aynı şekilde kalabildi! Şu mübarek elmas, dört ay evvel patlamış olsaydı da, biz de boşu boşuna Transvaal içinde dolaşıp durmasaydık!
Bu esnada, keyfi kaçıp bir hayli rahatsız olduğu hissedilen John Watkins'in koltuğu üzerinde sallandığı görüldü.
John Watkins, infialden yüzü kıpkırmızı olarak:
— Böyle bir felâketi ne kadar da tabiî karşılıyorsunuz? dedi. Hepiniz şurada bulunuyorsunuz; elli milyonun tıpkı basit bir sigara gibi kül olduğunu gördünüz!
Cyprien cevap verdi:
— Bu hal, filozof olduğumuzu gösterir... Kâmil olmak lüzumu hâsıl olunca, bundan daha güzel vesile mi olur?
Çiftçi cevap verdi:
— Siz istediğiniz kadar filozof olabilirsiniz; fakat ne de olsa elli milyon nihayet elli milyondur. Böyle bir servet kolay kolay ele geçirilemez ve feda edilemez. Jacobus, siz bana bugün, hiç farkına varmadan bir hizmette bulunmuş oldunuz! Eğer Cenup Yıldızı elimde olmuş olsaydı; öyle zannediyorum ki, ben de bir kestane fişeği gibi patlıyacaktım.
Cyprien, yakınına oturmuş olan Mis Watkins'in taze ve güzel yüzüne sevgi

dolu nazarlarla bakarken:
— Ben bu akşam o kadar kıymetli bir elmas kazandım ki, başka elmasların kaybolması beni katiyen alâkadar etmez! dedi.
Üstüste gelen bütün bu hâdiseler, ıstıraplı heyecanlar, servetinin yok olması ve bunun arkasından da Cenup Yıldızı'nın kayboluşu, John Watkins'i fena halde sarsmıştı. Jacobus Vandergaart, bu mükemmel adam, ona istikbal hakkındaki plânlarını anlattığı, Kopje'yi müşterek malları gibi telâkki ettiği halde, gururundan, tek başına mal sahibi olmak sevdasından, hodbinliğinden ve bütün itiyatlarından dolayı yaralanmış olan John Watkins, artık kendine mahvolmuş bir insan nazarile bakıyordu.
Bir akşam, Alice ile Cyprien'i yanına çağırdı; iki gencin ellerini biribirine verdi ve tek kelime söylemeden ruhunu teslim etti. Sevgili yıldızından sonra ancak on beş gün yaşamıştı.
Bu adamın serveti ile o garip taşın mukadderatı arasında sıkı bir münasebet var gibi idi. Tesadüfler, akıl çerçevesi dahilinde mütalâa olunmaksızın bir nevi ölçü esasına göre aşağı yukarı izah edilebiliyorsa da, bu hususstaki batıl itikat fikirleri Griqualand'da ağızdan ağıza dolaşıyordu. Cenup Yıldızı'nın sahibine felâket getirdiğini herkes söylüyordu.

Fakat, kamptaki bazı geveze kimselerin göremedikleri bir şey vardı ki, o da, bu felâketteki esaslı sebebin John Watkins tarafından bizzat işlenmiş olan hatalarda mevcut oluşu idi. Bu dünyada öyle bedbahtlar vardır ki, bütün işlerini esrarengiz bir kötü talih ile hesaplarlar. İşin derin tarafına inilecek olursa, onların biricik sebep olarak ele aldıkları şey, yine onların kendi fiil ve harekâtıdır! John Watkins, elmaslara karşı çok haristi, ve bu elmaslar yüzünden ölmüştü.
Birkaç hafta sonra, Cyprien Méré ile Alice Watkins'in evlenmeleri sade bir şekilde ve herkesin büyük sevinci içinde kutlanmıştı. Alice, şimdi, Cyprien'in karısı bulunuyordu. Zaten bu dünyada bundan daha fazla ne istenilebilirdi ki!...
Üstelik genç mühendis, böyle bir şeye karısı ihtimal vermediği, kendisi de hiç inanmadığı halde artık zengin olmuştu.

Gerçekten, Cenup Yıldızı'nın bulunuşundan sonra, ortada hiç bir şey yok iken, maden sahası dahilinin kıymeti nisbetsiz derecede artmıştı. Transvaal'da yaptığı seyahat esnasında, Thomas Steel, madenin işletilmesi işine devam etmiş ve bu işletmenin çok verimli olması dolayısiyle, hissesini satın almak için bir sürü teklifler gelmeğe başlamıştı. Avrupa'ya hareketinden evvel, bu hisseyi peşin para olarak yüz bin franktan fazla bir meblâğ mukabilinde devretmişti.

Alice ile Cyprien, Fransa'ya dönmek üzere Griqualand'ı terketmekte gecikmemişler; bununla beraber, yola çıkmadan evvel, Li'nin, Bardik'in, Matakit'in istikballerini Jacobus Vandergaart'ın iştirak etmek istediği iyi bir işle temin etmeği de unutmamışlardı.
İhtiyar san'atkâr, Kopje'sini eski simsar Nathan tarafından idare olunan bir kumpanyaya satarak, tasfiye işlerini bitirmiş ve Fransa'da bulunan manevî evlâtlarının yanına gitmişti.
Thomas Steel'e gelince, yirmi bin İngiliz lirasiyle Lancashire'e dönmüş olan bu adam da evlenmiş ve bir centilmen gibi tilki avına çıkmağa, her akşam bir Porto şişesini devirmeğe başlamıştı.
Vandergaart-Kopje, henüz tükenmiş değildir; her yıl Kap'tan sevkedilen elmasların beşte birini istihsale devam etmektedir. Fakat hiç bir madenci, bu elmas madenlerinde, ister iyi şans, ister kötü şans eseri olsun, başka bir Cenup Yıldızı bulamamaktadır!

S O N